

NOVA
RIJEČ

ČASOPIS ZA

KNJIŽEVNOST I UMJETNOST

Nakladnici:

**Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, Subotica
NIU „Hrvatska riječ“, Subotica**

Za nakladnike:

**Tomislav Žigmanov
Ivan Karan**

Glavni i odgovorni urednik:

Tomislav Žigmanov

Savjet časopisa:

**Neven Ušumović (Umag), Mirko Sebić (Novi Sad),
Stjepan Blažetin (Pečuh), Helena Sablić Tomić (Osijek),
Petar Vuković (Zagreb), Darko Vuković (Novi Sad),
Vojislav Sekelj (Subotica)**

Uredništvo:

**Katarina Čeliković, Bernadica Ivanković,
Mirko Kopunović, Ljubica Vuković Dulić, Željka Zelić**

Grafičko oblikovanje:

Darko Vuković

Ilustracije u ovom broju:

Darko Vuković

Prateći tekst:

Tomislav Žigmanov

Lektura:

ZKVH

Korektura:

Zlatko Romić

Tajnica Uredništva:

Ljiljana Dulić Mészáros

Priprema i prijelom:

Thomas Šujčić

Tisak:

Alfagraf, Petrovaradin

Naklada:

500 primjeraka

ISSN 2334-8208

ČASOPIS ZA
KNJIŽEVNOST I UMJETNOST

br. 1-2

Subotica, prosinca 2016.

SADRŽAJ

IZBOR PROZE ZA DJECU I MLADE

Katarina Čeliković (Suvremena) književnost za djecu na hrvatskom jeziku u Vojvodini	11
Ivan Balenović 16 Hahananci (iz romana Princ Humorami od Plusopotamije)	17
Marija Lovrić Galeb	22 23
Ljubica Kolarić-Dumić Oči moje bake Kad smo se umivali u cvijeću Uz baku je raslo moje djetinjstvo	26 27 29 31
Nedeljka A. Šarčević Papiga	34 35
Ruža Silađev 38 Zimske avanture jedne bubamare	39
Katarina Firanj Očla kola u do	44 45
Rajko Ljubič Ja, mačak ili avanture jednog mačka	48 49
Katarina Čeliković Kutija za strahove Izgubljeno srce Muke po pubertetu	54 55 57 59
Ružica Miković-Žigmanov Naša Gradska kuća	62 63
Blaženka Rudić Pastirica i ruže	70 71
Julijana Adamović Blablamuk	76 77
Vesna Huska Teen dnevnići – zabranjeno za starije od 15	82 83

Marina Balažev	88	Saša Ćirić	
Zapetljancije (koje ća vam zapetljati jezik)	89	Cinićni Prometej	148
Jasna Crnković	92	IZ RECENTNOG HRVATSKOG PJESNIŠTVA	
Božji smiješak : Blažena Marija Propetog Petković	93	Neven Ušumović	
		Pred našim vratima	155
UVIDI U HRVATSKU KNJIŽEVNOST IZ VOJVODINE U „EGZILU“		Delimir Rešicki	
Julijana Adamović	98	Ulične lampe na osječkoj promenadi	160
Bački blues ili putopis iz prošlosti	99	Baranja, lovci u snijegu	162
Doručak	103	Pred svojim vratima	164
Kako su nas ukrali ciganima	109	Bilješka nakon putovanja u Baju 26. 9. 2005.	165
Priča o rijeci	113	Urarska radnja	167
O mrtvima sve najbolje	115	„Heroes“	171
Davor Šišović		Kadiš, kalem i mlinac za biber	173
Julijana Adamović: <i>Kako su nas ukrali ciganima</i>	119	Kadenca	175
		Iz pristojne udaljenosti	177
		Ugljenar	178
Jagna Pogačnik		SUVREMENO MAĐARSKO PJESNIŠTVO U VOJVODINI U PRJEVODU	
Nova knjiga Julijane Adamović: <i>Kako se pravi zimnica od sjećanja</i>	121	Robert Tilly – bilješka o prevoditelju	182
Ljerka Car Matutinović	122	Katalin Ladik	
Oseburno o djetinjstvu		Pjesmica iz metroa	183
Ivan Vidak	124	Tour de merde	183
Konc-logos	125	Made in universe	183
Parabola	129	Životopis	183
Neven Ušumović		Zeko, ne voljeti te	184
Dinamit-priče Ivana Vidaka	135	Sjedaše golubovi jednoga popodneva	184
Davor Šišović	139	Ukopani mjesec	184
Prozor u prozu		Katalin Ladik (biografija)	184
Strahimir Primorac	141	Ottó Tolnai	
Pomaknuti životi		Kišinjevska ruža	185
Vladimir Arsenić	144	Ottó Tolnai (biografija)	189
Bunjevačko selo kao konc-logos		István Domonkos	
Marina Balažev	146	Tijekom pada vlasti	190
Provincija je dom okrutnosti		István Domonkos (biografija)	199

Magdolna Danyi Tragač za Bogom Magdolna Danyi (biografija)	200 200	INTERPRETACIJE UMJETNIČKIH PRAKSI HRVATA U VOJVODINI	
Gábor F. Urbán Subotica Svirač harfe (neznamom glazbeniku) Gábor F. Urbán (biografija)	201 201 202	Tamara Štricki Seg (priređila): Pere Tumbas Hajo (1891. – 1976.)	259
István Beszédés Gatalinka Zamrznuti planet Bliži se provala oblaka István Beszédés (biografija)	203 203 203 204	Tamara Štricki Seg Narodna pjesma u glazbenoj građi Pere Tumbasa Haje	266
Ottó Fenyvesi Maximum rock&roll Ottó Fenyvesi (biografija)	205 207	Vojislav Temunović Glazbena tamburaška obitelj Tumbas (Antun, Stipan i Pere)	270
János Sziveri Prvi dio posljednjega dijela János Sziveri (biografija)	208 208	Ljubica Vuković Dulić Djela hrvatskih kipara u subotičkom muzeju	275
KRITIČKA IŠČITAVANJA HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI U VOJVODINI		HRVATSKO NAKLADNIŠTVO U NULTOM DESETLJEČU	
Mario Šimudvarac Dva stabla i otkinuta grana: Prostor u romanu <i>Odmetnik</i> Ivana Antunovića	211	Neven Ušumović Godina 2004.	287
Katarina Maglica <i>Povratak Iskonu</i> s. Blaženke Rudić	224	ČITANJA KNJIŽEVNE PRODUKCIJE	
Blaženka Rudić <i>Povratak iskonu</i>	230	Katarina Čeliković Marko Ivošev Kuzma, <i>Čavaldus,</i> <i>bumbača, špijodica...</i>	299
Vlasta Markasović (Ne)Sklad(a)ni divani Tomislava Žigmanova i „teror povijesti“	231	Klara Dulić <i>Cidi se život – Lira naiva 2014.</i>	300
Klara Dulić Autopoetičnost kao obilježje poližanrovske proze	241	Katarina Čeliković Preprekovo proljeće 2014.	302
Ante Bežen Josip Jelačić kao pjesnik i njegova pjesma o Nikoli Zrinskom	245	Ivana Petrekanić Sič Nedeljka A. Šarčević: <i>Sve i svašta</i> <i>da poleti dječja mašta</i>	303
		Katarina Čeliković Ljerka Radović, <i>Osmijeh u mokrom</i> <i>kaputu</i>	305
		Antonija Huljev Tomislav Žigmanov: <i>(Ne)sklad(a)ni</i> <i>divani</i>	306

Tomislav Žigmanov
*Subotička Danica : kalendar
za 2015.* **308**

Željka Zelić
Ivan Ivković Ivandekić, *Moja Luca* **309**

Klara Dulić
Tomislav Žigmanov: *Minijature
vlastitosti* **311**

Željka Zelić
Milovan Miković, *Prah obiteljske
srebrnine* **314**

Zlatko Romić
Tomislav Ketig: *Damin gambit* **316**

Zlatko Romić
Balint Vujkov: *Bečarski poso* **318**

Tomislav Žigmanov
Branimir Tomlekin: *Salauka* **319**

Željka Zelić
Urbani Šokci 8/9 „Šokci : Bunjevci :
Panonija – Europa“ **321**

KULTURNI DOKUMENTARIJ
(prosinac 2015. – prosinac 2016.) **329**
Zabilježila **Bernadica Ivanković**

**IZBOR PROZE
ZA DJECU I MLADE**

Katarina Čeliković

(SUVREMENA) KNJIŽEVNOST ZA DJECU NA HRVATSKOM JEZIKU U VOJVODINI

Ciljna skupina

Književnost za djecu na hrvatskom jeziku u Vojvodini nije lako prikazati iz više razloga. Naime, Hrvati u Vojvodini su do raspada Jugoslavije bili konstitutivni narod (1990.), a status nacionalne manjine nisu imali sve do 2002. godine kada postaju nova manjinska zajednica, vrlo slabih ili nepostojećih institucionalnih resursa. Iste je godine započelo obrazovanje na hrvatskom jeziku za školsku 2002./2003. godinu. Nastavu na hrvatskom nastavnom jeziku u Subotici i okolnim mjestima, 2016., godine pohađa oko 250 u osnovnim i oko 150 učenika u srednjim školama te oko stotinu djece u predškolskim ustanovama. Hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture pohađa nešto više od 400 učenika u 15 škola u 10 naselja (Subotica /Tavankut, Đurđin, Žednik/, Bereg, Monoštor, Bezdan, Sonta, Vajska, Plavna, Sot, Srijemska Mitrovica). Ovo su djeca i mladi za koju se danas tiskaju književna djela, što ne znači da tu literaturu ne mogu koristiti i drugi, izvan hrvatskoga jezičnoga područja, s obzirom na to da je hrvatski kao manjinski jezik razumljiv gotovo svim drugim pripadnicima manjinskih zajednica. Tijekom petnaest godina školovanja na materinskom jeziku učenicima je trebalo ponuditi književne sadržaje preko kojih bi, uz obveznu lektiru, upoznavali kako svoj jezik i kulturu, tako i razvijali osjećaj pripadnosti hrvatskom narodu.

Prvi pisci za djecu

Višestoljetna povijest Hrvata u Vojvodini bilježi vrlo rano i prve knjige na narodnom jeziku (fra Mihovil Radnić, *Razmiscljanja pribogomiona od ljubavi Boxje*, Rim, 1683. i *Pogargegne izpraznosti od sviyeta*, Rim, 1683.), ali se prvi pisci za djecu pojavljuju tek u 20. stoljeću. Iako su pisci pisali djela najčešće s ciljem prosvjete naroda, često i s namjerom zapisivanja narodne književnosti, među njima je bilo i onih koji su stvarali djela namijenjena djeci. Bez obzira na to što se Hrvati kao tzv. „nova manjina“ u Vojvodini službeno pojavljuju tek 2002. godine, o književnosti za djecu ipak se može govoriti u svojevrsnom

kontinuitetu. Gotovo cijelo 20. stoljeće bilježi autore i knjige sa sadržajima namijenjenim djeci i mladima i to na hrvatskom standardnom jeziku i na bunjevačkom i šokačkom dijalektu. Riječ je naravno o pričama, uspavankama, pjesmicama, zagonetkama, brojalicama i sl. autora kao što su Blaško Rajić, Ive Prčić, Ilija Džinić, Ante Sekulić, Ljudevit Vujković Lamić i drugi, čiji su tekstovi objavljeni u periodičnim publikacijama (u kalendaru *Subotička Danica*, *Nevenu*). Tijekom 20. stoljeća objavljeno je desetak knjiga u kojima se nalaze sadržaji namijenjeni većim (ili manjim) dijelom djeci, primjerice: **Rajić, Blaško:** *Betlehem* – pastirska igra u tri čina (1912.), *Bunjevčice*, crtice iz života bunjevačkih Hrvata (1936.); **Prčić, Ive:** *Ezopčice* (1928.), *Bunjevačke narodne pisme* (1939.), **Jakšić, Ante:** *Povratak u djetinjstvo* (1968.), **Kujundžić, Ivan:** zbirka pripovjedaka *Deran s očima* (1969.), **Popić, Ivo:** *Djevojčica i oblaci* (1968.), *Što ribice sanjaju* (1969.), *Na dnu mora puna korpa čuda* (1971.), *Sunce puši modru lulu* (1974.), *Svijet oko mene: pjesme* (1976.); **Kujundžić, Jakov:** *Zgrabljena mršavina* (1994.); **Kopilović, Jakov:** *Radosti : pjesme o djeci* (Vrbas, s. a.) itd. U tom je nizu nezaobilazni **Balint Vujkov**, najveći skupljač, zapisivač i obrađivač narodne književnosti Hrvata u Vojvodini (i šire), koji je u desetak knjiga proze uvrstio i velik broj bajki i pripovjedaka za djecu.

Kako su ovi naslovi danas teško dostupni mladim čitateljima, nameće se pitanje njihove valorizacije te ponovnog tiskanja izbora iz djela i ponude kroz dodatak uz školsku lekturu.

Suvremena književnost za djecu

Kako Hrvati u Vojvodini žive u jezičnom okruženju s većinskim narodom, s kojim nemaju jezične barijere, a obrazovanje se do 2002. godine odvijalo na srpskom (srpsko-hrvatskom) jeziku, pojava knjige za djecu na hrvatskom jeziku do tog vremena mogla se promatrati tek kao nakladnički pokušaj entuzijasta. Renesansa književnosti za djecu vezana je uz početak 21. stoljeća, uz 2002. godinu, kada Hrvati stječu status manjinske zajednice a što je povezano i uz prava koja im time pripadaju – a to je ponajprije obrazovanje na materinskom jeziku, kultura i informiranje. Od te se godine u školama otvaraju odjeli na hrvatskom jeziku (Subotica i okolica) a u drugim mjestima se u školama izučava Hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture. Iste je godine osnovana udruga Hrvatska čitaonica koja će u svom programu imati temeljnu misiju rada s djecom i mladima. Tako Hrvatska čitaonica pokreće najveću književnu manifestaciju Hrvata u Vojvodini (Srbiji) „Dane Balinta Vujkova – dane hrvatske knjige i riječi“, Pokrajinsku smotru recitatora na hrvatskom jeziku, Književno prelo, Etno kamp i nakladničku djelatnost. Povezujući se s drugim subjektima u kulturi, kao što su Hrvatsko akademsko društvo, potom hrvatsko uredništvo Radio Subotice, Hrvatska čitaonica počinje razvijati nakladničku djelatnost namijenjenu djeci i mladima. Realizacija nakladničkog programa započela je u ediciji „Slikovnice“, a potom i u ediciji „Književnost za djecu“. U njima je do sada tiskano dvadesetak naslova, pri čemu najviše onih iz opusa Balinta Vujkova – odnosno narodne književnosti.

U panoramski prikaz književnosti za djecu uvrštena su djela pisaca Hrvata iz Vojvodine (bez obzira na mjesto življenja) kao i onih koji sada ovdje stva-

raju na hrvatskom jeziku, ali ne i djela koja su samo prevedena na hrvatski a nemaju autorsku poveznicu s hrvatskom zajednicom u Vojvodini. Stoga ćemo u suvremenu književnost za djecu na hrvatskom jeziku uključiti stvaralaštvo od 2002. godine ali i nešto ranija pojedinačna nakladnička izdanja kako bismo imali cjeloviti uvid u to tko i što piše. No, problem u određivanju književnosti za djecu na hrvatskom jeziku u Vojvodini stvara dostupnost knjiga. Tako se može dogoditi da autor, podrijetlom s ovih prostora, živi u Hrvatskoj, a knjige mu se tiskaju i u Vojvodini i u Hrvatskoj. One tiskane izvan Vojvodine najčešće su nedostupne našoj djeci.

Od poezije do romana

Gledajući kronološki, među prvima, knjigu poezije na standardnom hrvatskom jeziku objavila je Subotičanka **Nedeljka Šarčević** (*Što bi bilo, kad bi bilo..?*, Subotica, 1995.) a potom je nastavila pisati za djecu na bunjevačkoj ikavici na tradicionalne teme (*Disnotor i prelo*, Subotica, 2007, 2009.; *Zimske mirakule*, Subotica, 2009.), koje je tiskala Hrvatska čitaonica kao i knjigu *Sve i svašta da poleti dječja mašta* (Subotica, 2014.). Ove knjige imaju dobru likovnu opremu zahvaljujući ilustratoricama Ciliki Dulić Kasibi i Divni Lulić Jovčić.

Marija Lovrić u Novom Sadu objavljuje nekoliko slikovnica za djecu: *Lukava koka* (1998.), *Suncokret* (2003.), *Sončnica* (na slovenskom 2005.) i *Galeb* (2011.).

Iznimno je plodna književnica **Ljubica Kolarić-Dumić**, rodom iz Kukujevac, sada umirovljena učiteljica u Rijeci. NIU „Hrvatska riječ“ počinje objavljivati književnost za djecu upravo njezinim naslovima: *Igrajmo se radosti* (2006.) i *Uz baku je raslo moje djetinjstvo* (2011.), no ona je prisutnija i po/pri/znatija u Hrvatskoj gdje su joj djela ušla u škole i vrtiće (napose poezija i slikovnice), na festivale (uglazbljene pjesme).

Knjižničarka, publicistica i književnica **Katarina Čeliković**, rodom iz Varaždina, javlja se pričama za djecu u podlistku tjednika *Hrvatska riječ Hrcku*, koje potom izlaze kao zbirka priča *Izgubljeno srce* (2014.) u ediciji „Vjeverica“.

Hrvatske čitaonica u Subotici 2008. godine izdaje knjigu *Mali diplomat i drugi igrokazi*, prvu zbirku dramskih tekstova pisanih na hrvatskom jeziku koja sadrži trinaest tekstova devetero autora: Pavla Bačića, Blaška Rajića, Ivana Prčića, Balinta Vujkova, Ivana Andrašića, Ljiljane Tadijan, Marije Šeremešić, Marjana Kiša i Stjepana Bartoša.

Autor (opsežnog) romana za mlade **Ivan Balenović** svoj roman *Princ Humorabi od Plusopotamije* tiska najprije na srpskom jeziku 1992. u Novom Sadu, a na hrvatskom jeziku ga objavljuje u Zagrebu 2009. Knjigu epigrama *Svi na noge, svi u trk* tiskala je Hrvatska čitaonica 2016. godine, a ilustrirao ju je Marinko Lebović.

Marina Balazhev nakon studija kroatistike u Zagrebu objavljuje tri slikovnice *Bubamarin let* (2009), *Kako spavaju bubamare* (2009), *Zapetljancije koje će vam zapetljati jezik* (2009) koje, na žalost, ovdje nisu dostupne.

Iako ranije prisutna kao ilustratorica, **Ružica Miković-Žigmanov** piše i ilustrira knjigu za djecu *Naša Gradska kuća : uz stoti rođendan* (2012.). Ovo je jedinstven primjer dvojnog autorstva – teksta i ilustracije.

Zanimljivu knjigu poezije za djecu *Čudan ovaj bili svit* (2012.) **Josipa Dumendžića** tiskala je Hrvatska čitaonica u ediciji „Književnost za djecu“ u kojoj su pjesme pisane šokačkom ikavicom.

Podrijetlom iz Plavne, **Julijana Adamović** je u nakladi Hrvatskog društva književnika za djecu i mlade objavila roman *Da ti pamet stane* (2013.) i zbirku kratkih priča za djecu *Dnevnik sivog mačka i druge priče* (2013.), suautor je Sergei Chatgris (pseudonim **Patrika Atanasovskog**, autoričina tada jedanaestogodišnjeg sina).

Narodna književnost u suvremenom obliku

Edicija *Slikovnice* u sunakladi Hrvatske čitaonice ima svoje posebno mjesto i značaj, a ukazuje na kontinuiranu popularizaciju narodne književnosti tijekom petnaestogodišnjeg održavanja književne manifestacije „Dani Balinta Vujkova – dani hrvatske knjige i riječi“ u okviru programa „Narodna književnost u školi“. Vrijedan i bogat Vujkovljev sakupljački opus našao je svoje mjesto putem slikovnica među djecom (*Ždribac zlatne grive*, 2004.; *Pripovitke za laku noć*, 2005.; *Razlinkavi zec*, 2006.; *Pupko i družina*, 2007.; *Cviće i kamen*, 2009.; *Tri pripovitke o zmajovima*, 2010.; *Bogatašovo maslo*, 2011.; *Poplašeno jaje /strip/*, 2013.; *Lisica i kokoš*, 2015.), a potom i u školskim knjižnicama.

Dodajmo slikovnicama i zvučnu ediciju Hrvatske čitaonice i hrvatskog uredništva Radio Subotice te prvi animirani film *Čukundidino zrno ora* (2006.). Pionirske korake u ovome započeo je Rajko Ljubič, i sam kreator mnogih knjiga i nosača zvuka i slike.

Slikovnice religijske tematike

Iskorak je učinjen objavom nekoliko slikovnica s religijskom tematikom, a prva je među njima *Pastirica i ruže : Miris svetosti blažene Ozane Kotorske* (2005.) **s. Blaženke Rudić**. Slijedi slikovnica *Božji smiješak : Blažena Marija Propetog Petković s. M. Jasne Crnković* (2010.) i *Ljestve za nebo* (2012.) i u prijevodu na mađarski *A mennyországba vezető létra : Isten szolgája Sztantity Tamás Gellért atya nyomában* (2016.) **Katarine Čeliković**.

Hrcko i Kužiš listovi za djecu i mlade

Značajnu ulogu u popularizaciji hrvatske riječi i literarnih tekstova imaju dva podlistka *Hrvatske riječi* preko kojih se djeci i mladima nude književni tekstovi na hrvatskom standardnom jeziku i na mjesnim govorima Hrvata u Vojvodini.

Hrcko se kao dječji podlistak pojavio krajem 2003. godine, a namijenjen je ponajprije djeci osnovnoškolske i vrtičke dobi. U njemu svoje radove objavljuju brojni pisci, kako suvremene tematike (*Đurđica Stuhlreiter*, Rajko Ljubič, Katarina Čeliković, Vesna Huska), tako i one s evociranjem djetinjstva i tradicionalnih elemenata (Ruža Silađev).

Iako s manje literarnih sadržaja, od 2007. godine *Hrcku* se pridružuje i časopis za mladež na hrvatskom jeziku *Kužiš?!*

Nakladnici

Književnost za djecu u novije vrijeme najviše je tiskala Hrvatska čitaonica Subotica, prvotno u sunakladi s Hrvatskim akademskim društvom, dok se s nekoliko naslova pojavljuje NIU Hrvatska riječ kao i samizdat – institucija objave u nedostatku nakladnika. Spomenuti (i svi potencijalni) nakladnici financijski ovise o natječajima republičkih, pokrajinskih, gradskih i sličnih instanci. Koliko novca – toliko knjiga, stvarnost je hrvatske pa i drugih nacionalnih zajednica. Rezultat za hrvatsku zajednicu nije zadovoljavajući. Stoga je neminovno reći kako planskog tiskanja knjiga nema te se sve odvija stihijski, odnosno prema količini financijskih sredstava.

Grafička oprema

Grafička i likovna oprema je u novije vrijeme veoma kvalitetna budući da se u izradu knjiga uključuju likovni umjetnici, kao i grafički dizajneri. Velik je broj knjiga vizualno na visokoj razini, što hrabri ako imamo u vidu da su recipijenti upravo ovisni o vizualnom izgledu knjige.

Panorama bez konačne ocjene

Hrvati u Vojvodini imaju književnost za djecu na hrvatskom jeziku ali je relativno mali broj tiskanih djela i autora. Malo je naslova, a još se manje o njima kritički piše. Tiskaju se djela primjerena djeci (manje mladima), s ciljem popularizacije književnog jezika i mjesnog govora, suvremene tematike i narodne književnosti koja je temelj svakog daljnjeg bavljenja književnošću. Čine se napori u sustavnom pristupu izdavaštvu pri čemu je nedostatak novca osnovni razlog za siromašno izdavaštvo. U grafičkom i likovnom opremanju knjiga sudjeluju kvalitetni ilustratori i dizajneri, a svijest o potrebi što kvalitetnijeg izgleda knjige prisutna je u nakladnika. Veliki je problem kako nedostupnost knjiga hrvatskih autora podrijetlom iz Vojvodine koji žive izvan svog zavičaja, tako i distribucija knjiga. Jedino knjige koje se daruju školama i učenicima imaju svoje čitatelje, dok se do naslova iz Hrvatske teško ili nikako ne dolazi. Tiskane knjige predstavljene su djeci na više manifestacija i u više mjesta te se knjige tiskane u Vojvodini nalaze u brojnim domovima i knjižnicama.

Književnost za djecu ili „dječja književnost“, kako se to popularno govori, statusno nije ravna onoj za odrasle, a još je manje vrednovana u književnoj kritici koja je prateći instrumentarij književnosti kao umjetnosti. Afirmacija manjinske književnosti, napose one za djecu, nadaje kao prioritet kako bi se izgradio pa i sačuvao njezin integritet. Manjinska se književnost, o kojoj ovdje govorimo – o onoj pisanoj za djecu, upinje zauzeti neki prostor, uspoređuje svoje stvaralaštvo kako s onim u državi u kojoj se živi tako i u književnosti svoga naroda.

Ivan Balenović (Vrdnik, 1938.) književnik, novinar i urednik, umirovljenik, živi u Petrovaradinu. Završivši srednju tehničku školu oko 12 godina radio je kao arhitektonski tehničar na poslovima visoke gradnje, a potom je u novinarstvu i izdavaštvu. Bio je odgovorni urednik u Izdavačkom sektoru Novinsko-izdavačkog poduzeća „Dnevnik“ u Novom Sadu. Tijekom službovanja u nakladništvu realizirao je veliki broj izdavačkih projekata svih vrsta – knjige, časopise, zabavna, enigmatska i humorističko-satirična izdanja, izdanja za djecu i mladež i drugo. Bavio se novinskom karikaturom.

U veljači 1992. „Dnevnik“ mu objavljuje opsežni roman za mlade *Princ Humorabi od Plusopotamije*, ali je na ovom djelu radio još punih 16 godina. Konačnu verziju romana napisao je na hrvatskom jeziku, a objavio ju je u Zagrebu 2009. u nakladničkom poduzeću „SysPrint“. S tom je knjigom gostovao na 15. sajmu knjiga u Puli. Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata 2012. godine objavljuje opsežnu knjigu *Prognanik iz svijeta svjetlosti – Život i djelo Stanislava Prepreka*, koju je priredio Ivan Balenović. U nakladi Hrvatske čitaonice 2016. godine tiskana mu je knjiga epigrama *Svi na noge, svi u trk* koju je ilustrirao Marinko Lebović. Hrvatska čitaonica dodijelila mu je nagradu za životno djelo na području književnosti „Balint Vujkov Dida“ 2013. godine.

Ivan Balenović

HAHANANCI

Dobrodošlica

Trebalo je proći dvanaest dana od napuštanja Kumudije da se Humorabi Urma i Tasel sretnu s Hahanancima. A to se dogodilo gotovo slučajno. S neke je uzvišice Tasel opazio u daljini bunar. Sve troje pođoše prema njemu, kako bi se ondje osvježili i napunili mješine vodom. Humorabi se ponadao da će tamo zateći i kakvoga pastira koji će plusopotamsku družinu uputiti prema hahananskome logoru.

Morali su se probijati kroz oštro grmlje, pa do bunara stigoše kasnije no što su računali.

– Već se spušta večer, – rekao je Humorabi – pa bismo ovdje mogli prenoćiti. Možda neki stočar, večeras ili ujutro, ovamo dovede stoku na pojilo.

Odložili su svoje stvari, napili se hladne vode i osvježili umorna tijela. Brzo ih je uhvatio čvrst san.

Pred zoru začuše glasove nepoznatih ljudi koji su im se približavali. Dječaci i Urma se još nisu bili čestito ni razbudili, a dvojica neznanaca, oba na mazgama, već stigoše do bunara.

– Vehahade, ovo troje su, čini se, putnici iz daleka, kao i mi – reče jedan od ljudi drugome uz širok osmijeh. – Možda bismo im mogli biti od kakve pomoći.

Drugi muškarac, čija su usta također bila razvučena od uha do uha, skoči sa svoje mazge i priđe maloj družini.

– Treba li vam moja i Gahaharova pomoć? – pitao je.

– Htjeli bismo se umiti, – reče mrzovoljno Urma – a to ćemo ipak morati sami učiniti!

Vehahad i Gahahar se nasmijaše tako slatko i zarazno da i Humorabi i Tasel prasnuše u smijeh. Vehahad dohvati sa samara nekakav vrč, napuni ga

vodom i pomože Urmi kod umivanja. Potom je nalio vode i u Humorabijeve i Taselove dlanove.

– Što bismo još mogli učiniti za vas? – pitao je Gahahar.

– Odvesti nas u vaš logor – reče Humorabi. – Vi možete biti samo Hahananci!

Dvojica ljudi se dadoše u takav smijeh da i sve troje Plusopotamaca počеше iz sveg glasa kikatati, ni sami ne znajući što je tu smiješno.

– Penjite se na mazge – rekao je Vehahad.

Urma se smjestila iza Vehahadovih leđa, a Humorabi i Tasel se nekako naguraše u sedlu iza Gahahara.

Dok su životinje grabile kroz nisko, oštro raslinje, dvojica ljudi su pjevušila neke vesele pjesmice, jednu za drugom.

Što su dalje odmicali, raslinje je postajalo sve bujnije, a naiđoše i na bistar potok. Iza zelenog brežuljka, obraslog sočnom travom, čuo se veseo žamor.

Na padini pitomog brijega, nad žuborom potoka, bio je smješten logor od tridesetak manjih ili većih šatora. Svuda oko njih trčkarali su veseli, raspričani muškarci, žene i djeca.

Na obližnjoj su se livadi izležavale deve i mazge. Bilo je tu i nešto koza i ovaca, među kojima se važno šepirio veliki, rundavi pas čuvar.

Vehahad i Gahahar nisu još ni sjahali, a već se oko njih i malih pridošlica okupio sav logor.

– Ovo troje su Plusopotamci – reče Vehahad svojim. – To su nam rekli usput. Dječaci tragaju za brončanim prozorom svog cara i za grahom s tigrovim šarama. Djevojčica traži svoje roditelje, koje jedva pamti. Dalek je put još pred njima.

Svi okupljeni zapljeskaše.

– Dobro došli među Hahanance! – reče jedan čovjek.

– Plusopotamija? – uzviknuo je neki bodri starac. – Ne sjećam se da je ikada neka naša karavana stigla do tog carstva. Možda bi nas Bihahar mogao i tamo povesti?

Svi Hahananci pogledaše u muškarca koji je maloprije poželio dobrodošlicu djeci.

– Ne, – reče taj – nećemo mijenjati plan, no kad se vratimo u Hahanan, predložit ćemo našem kralju da uputi karavanu i u Plusopotamiju, pa i dalje od nje. Mi ćemo odavde poći kamo smo naumili, na donjomorske otoke.

Bihahar potom reče da će Humorabija i Tasela on primiti pod svoj prostrani šator, a Urmu, za koju se počеше otimati vesele žene i djevojke iz logora, povjeri Gahaharovoј sestri Arihahani.

Radosna Arihahana odvuče malu Plusopotamku u svoj šator, gdje je Duhahak, muž Arihahanin, već kupio svoje stvari da bi se preselio nekom prijatelju. Na šarenoj je prostirci gugutao krupnooki dječčić, ne stariji od godine. Ugledavši Urmu, silno joj se razveselio i uputio joj sočno "hi-hi".

Poslije dobrodošlice ukazane malim gostima, Hahananci se vratiše svojim sitnim poslovima koje su obavljali spretno i živahno, neprestano se šaleći, smijući se i pjevušeći. Humorabiju, Urmi i Taselu ne dopustiše da im

u bilo čemu pomažu, već im rekoše da se trebaju dobro odmoriti, jer su njihova umorna lica dovoljno govorila o naporima puta koji je bio iza njih.

Dječaci i djevojčica iz Plusopotamije poslijepodne su pridrijemali u svojim šatorima, a iz lakog ih sna digoše ugodni mirisi iz kotlova, u kojima se spremala gusta juha za večeru. Začuše se i lake svirale. Pred nekim šatorima momci i djevojke zaplesашe.

Kada je glavni kuhar Šehahal objavio da je večera gotova, svi posjedaše oko kotlova. Gosti dobiše počasna mjesta, pokraj starješine logora, Bihahara. Mala Plusopotamka se pojavila odjevena u haljine neke mlade Hahananke, budući da je Arihahana njezinu odjeću oprala. Humorabiju nije promaklo da je djevojčica zadržala na sebi svoj laneni pojas, očito ne dopustivši gostoljubivoj domaćici i njega oprati. Tako što nije bila dopustila ni onoj gostioničarki u Babagu.

Poslije ukusne večere, djevojke poslužiše voće, slatkiše i napitke. Tada Bihahar zamoli Humorabija da opiše Hahanacima svoju carevinu i da im podrobnije ispriča što je njega i dvoje njegovih suputnika navelo da pođu daleko od rodnog kraja.

Vedri i uvijek nasmijani Hahananci slušali su Humorabija s napetom pozornošću. Žamor, smijeh i uzvici bodrenja zavladaše logorom kada je dječak rekao da će Urma sigurno opet sresti svoje roditelje, a da će i njegov zavjet caru Plusopotamije biti ispunjen.

– Vratit ćemo se kući s našim prognanim zemljacima, s tigrovim grahom i leopotamskim prozorom! – rekao je odlučno na kraju svog pripovijedanja Humorabi. – Plusopotamiji će biti vraćena sloga, bez koje s njezinih granica neće moći biti otjeran strašni Džumbus-kan, pun slijepe mržnje i divlje želje za osvetom zbog izgubljena ponosa.

Smjehomjer

– Rado bismo vam pomogli u traganju za tigrovim grahom i preostalim dijelovima leopotamskog prozora – rekao je Bihahar malim Plusopotamcima kada se žamor stišao – no mi, nažalost, ni o jednom ni o drugom nismo dosad ništa ni načuli. Prođite svakako i kroz kraljevinu na Slatkom jezeru... Tamo vraćaju putnici koji bi vam mogli biti od pomoći.

Bihahar se zamisli. Zagonetno se nasmiješi, pa zapovjedi nekom momku:

– Donesi smjehomjer!

Mladić otrči do jednog od šatora, a Hahananci radosno zažamoriše. Momak se vrati s nekim duguljastim predmetom koji preda Arihahani.

Humorabi, Urma i Tasel zbunjeno se pogledaše.

– Arihahana će vam ispitati smijeh! – reče im veselo Bihahar. – Nakon toga ćemo vam moći sa sigurnošću reći hoćete li se vratiti u Plusopotamiju obavljena posla, s tigrovim grahom, brončanim prozorom, i, dakako, s prognanim Plusopotamcima. Ako rezultat mjerenja bude dobar, nikako ne odustajte od traganja, ma kakve poteškoće susretali u tuđini.

Duguljasti predmet u Arihahaninim rukama, nalik na usku kutiju, bio je izrađen od nekog jarkonarančastog drveta. Širok je bio otprilike kao ljudska šaka, a dugačak kao ruka odrasla čovjeka.

Kutija je imala dva zakošena poklopca, nagnuta jedan prema drugome. Jedan je poklopac bio nepomičan, pričvršćen za kutiju, približno dvostruko dulji od drugoga. Kraći se poklopac klackao na osloncu ispod svoje sredine.

Nad uzdignutom stranom duljeg poklopca, na maloj povišenoj plohi, stajala je drvena figurica nosoroga, okrenutog licem naniže, prema mjestu gdje se gotovo dodiruju kraći i dulji poklopac. Nasuprot nosorogu, na uzdignutom kraju manje klackalice, naslonjenom na rub kutije, sjedio je čupav majmunčić, izrađen od lakog drveta i vune. Iza nosorogovih leđa uzdizalo se vitko stablo s krošnjom punom zrelih kokosovih oraha. Ono je bilo pričvršćeno uz zadnji, užu rub kutije.

– Nosorog će se sjuriti niz strminu dužeg dijela poklopca – objašnjavala je Arihahana. – Tamo će svom silinom udariti čelom u donji kraj klackalice. Klackalica će odbaciti uvis malog majmuna... Evo, promatrajte pažljivo. Jeste li spremni? Dakle, nosorog se sprema za napad na bespomoćnog majmunčića...

Dvojica dječaka i njihova prijateljica upiliše poglede u nosoroga, kojeg Arihahana pridrži lijevom rukom, dok desnom okrene nekoliko puta kotačić pričvršćen o bok nosorogova trbuha. Žena vješto otpusti obje ruke, a nosorog se silovito zaleti niz duži od dvaju zakošenih poklopaca, prema malome majmunu. Međutim, umjesto da dojuri do majmunčića i ščepa ga, zvijer udari čelom u donji kraj klackalice, prevrne se i izletj iz kutije. Suprotni kraj klackalice naglo odskoči i odbaci majmunčića uvis. Životinjica preleti cijelu dužinu uske kutije i spusti se točno u krošnju punu krupnih, ukusnih oraha.

Hahananski smjehomjer

Neslavnu nosorogovu pustolovinu i sretno majmunčićevo prispjehće među sočne plodove Humorabi, Urma i Tasel popratit će iskrenim, glasnim smijehom, a kada se njihov smijeh stišao, Arihahana ih zamoli neka ispričaju što su upravo vidjeli i kako su doživjeli ishod nosorogova nasrtaja na majmunčića.

Urma je prva usklknula:

– Nosorog je dobio što je i zaslužio! Divljački je poletio na slabijeg, no nasilnička zasljepljenost i glupost idu ruku pod ruku. Zato se i našao u provaliji, a majmun među kokosima!

Humorabi reče:

– Činilo se da će krvožedni razbojnik, naoružan sirovom snagom, imati lagan posao, a da majmunčiću nema spasa. Međutim, izlaza ima i u najtežim prigodama. Ako imam pameti, poslužit ću se neprijateljevom glupošću kako bih ga se riješio. Točno je tako postupio majmunčić. Procijenio je jačinu nosorogova bijesa i mudro je odabrao mjesto gdje će sjesti. On se očito zaželio kokosova mlijeka, no nije se mogao uspeti na drvo, pa je vješto namamio nosoroga i poslužio se njegovim snažnim tijelom i kratkom pameću!

Tasel se počeošao po zatiljku, pa je rekao:

– Ova mi se naprava jako sviđa. Figura nosoroga se sigurno kotrlja na nekim malenim kotačićima. Pogledat ću to poslije. No, što je pokrenulo, što je odbacilo nosoroga naprijed? Mislim da bi to mogao biti smotani iver od istog ovog jarkonarančastog drveta. Vidi se na prvi pogled da je to drvo tvrdo i žilavo! Iver je smješten u unutrašnjosti figure, a namotava se okretanjem kotačića na boku. Arihahana je okrenula taj kotačić četiri puta. Mislim da ga nije smjela okrenuti ni manje ni više puta, jer bi u prvom slučaju nosorog slabije udario u klackalicu, pa majmun ne bi dospio do oraha, dok bi u drugom slučaju snaga udarca bila veća, pa bi majmunčić preletio drvo, tresnuo na tlo i – ostao gladan.

U hahananskoj je karavani vladao tajac.

– Djeco, – progovorila je Arihahana – dali ste lijepe odgovore. Ti se, Urmo, smiješ cijelim licem, Humorabi se smije srcem, a Tasel glavom. Ne razdvajajte se dok ne dovršite posao koji vas je združio. Budite ustrajni u traganju za vašim zemljacima, među kojima su i Urmimi roditelji. Tragajte uporno za svojim šarenim grahom i brončanim prozorom. Nikakva vas prepreka neće u tome zadržati, a kući ćete se vratiti uzdignuta čela. To vam ne kažem ja; tako govori vaš smijeh, a smijeh je drugo ime za istinu. Izmjerali smo ga ovim starim smjehomjerom što su ga načinili naši šukundjedovi. Ne pamti se da je ikad pogriješio!

Smijeh i razdraganost ponovno zahvatiše logor.

U jednom trenutku Bihahar podiže ruku, a žamor se stiša. Reče da bi netko morao ispričati malim Plusopotamcima sve što bi trebali znati o Hahananu i Hahanancima.

– Tuhahav je naš najbolji pripovjedač, pjesnik i pjevač – doviknu netko. – Neka on priča o našoj kraljevini i o našem narodu. Poslije bi nam mogao i nešto lijepo otpjevati!

Bihahar kimnu glavom. Lijep, nasmijan mladić istupi i stade pripovijedati.

(Ulomak iz romana *Princ Humorabi od Plusopotamije*, poglavlje osmo, SysPrint, Zagreb, 2009.)

Marija Lovrić (Lovas, Hrvatska, 1939.) književnica, u mirovini. Studije je završila u Novom Sadu, gdje i danas živi. Sudska je prevoditeljica za hrvatski jezik.

Piše poeziju i prozu. Zastupljena je u Antologiji poezije za djecu i mlađe *Kolo prijatelja* (2007.), priručniku za lektiru *Priče i pjesme za 1.000 djece* (2008.), u zborniku *Susreta pjesnika u Rešetarima* (2000. i 2008. – 2013.), u *Zborniku đeletovačkog Sijela pučkih pisaca Slavonije, Baranje i Srijema* (2011. – 2013.), u zbirci Radionice pjesnika „Zanatlija“ Čepin (2013.), te u zbirci *Prepekovo proljeće* (HKPUD „Stanislav Prepek, Novi Sad) (2011. – 2013.).

Objavila je knjige za djecu *Lukava koka* (1998.), *Suncokret* (2003.), *Sončnica* (na slovenskom 2005.) i *Galeb* (2011.). Autorica je dvojezične monografije *Vrijeme i ljudi – Slovenci u Novom Sadu* (DS „Kredarica“, Novi Sad, 2013.).

Marija Lovrić

GALEB

NA RUBU BAJKE

Prostrlo se more kao dobra modra njiwa. Obrubljeno pjenom zapljuskuje stijene kao da maestral nešto priča. Čempresi prihvaćaju tu priču i prenose do maslina, a one do palmi, do borova, do smokava, do žbunova ružmarina... i dok posljednji traci sunca ne stignu još jednom da odijele nebo od mora, pučinu purpustom da pozlate, priču zna već cijeli otok.

Samo galebovi i dalje izvode svoju igru stremljenja i padanja, nijemu i pijanu, ludu neku igru.

I danas ovdje kažu da su galebovi duše mornara i kad se ponekad jave kricima to su znaci tuge i radosti. Tuge, jer je toga trenutka jedan mornar prestao živjeti, a radosti, jer dobivaju novog druga.

Dok se mjesec obreo nad planinom i nije još stigao da dojedri na jednoj od dvije široke pučine, jednom ribaru se rodio sin. Dadoše mu djedovo ime – Toni.

Djetinjstvo nije mnogo zapamtio, ovdje ga djeca brzo zaboravljaju. Od kada pamti družio se s čempresima i mrežama. Razgovarao je s morem i osluškivao ribe.

– Nisu one nijeme. Treba samo pažljivo slušati. Jer, one se ipak sporazumijevaju. Kakve sve priče znaju i dubine! Tamo nikad neće stići ribarska mreža – mislio je dječak.

Onda je u ruke uzimao školjke, prevrtao ih, gledao, opet prevrtao, gledao i napokon vraćao u more. Zviždukom je odgovarao na pjesmu cvrčaka u vrela popodneva. A ona su prolazila. I svaki dan je donosio stasanje. Njegovo. Mladalačko. I šutljivost. Toni posta vitak kao čempres i šutljiv kao riba.

Pokušavali ga ljudi otkriti uz čašicu vina i stare pomorske priče. Ali, on ostade isti.

– Nemoj toliko izlaziti na more. Mlad si, sine. Vraćaj se ranije kući! Čudno je more, sine, i nevjerno, – savjetovala je često majka.

– Ne brini ti. Lovinu ću ti bogatu donijeti kad se vratim – govorio je. A znao je da neće. Donijet će najmanje od svih ribara. Tek za hranu. Ništa za prodaju.

Mreže su znale biti pune, ali on je uvijek pažljivo ribu odabirao. Ne mlade. Ni jednu. One trebaju živjeti. Ni jako stare. One znaju mnogo. I tako

je jednu po jednu izbacivao iz barke – vraćao u more.

Stigoše i bure, jedna za drugom. I donijese zimu. Otac se razboli i umre. Uskoro i majku suze pokopaše. On ne zaplaka. I ne potuži se. A ostade sam. Vučji.

More osta Toniju drug. I maestral. S njima je razgovarao o brodovima i o ribama. Ali mu ne rekoše je li i ribe razgovaraju.

– Zašto mi ne kažeš istinu? – Upita Toni more. – Idi u svijet, možda ćeš je i sam naći. – Nasmiješi se more i zapljusne ga. Dva mala vala ostadoše mu u očima. Modra beskrajno.

Godine prošle i ne otkriše mu tajnu. Veliku.

Kada je skinuo katanac s vrata, brci su mu bili isto tako sivi kao i prašina, koju obrisa sa stvari, i vlasli progrušale. Pomirisa suho planinsko cvijeće pod raspelom i potpali ognjište, na kojem ni pepela nije bilo. Zapali lulu i zagleda se u sliku svoga djeda Tonija.

I učini mu se da mornareve oči zatreptaše:

– Kako si proveo vrijeme do sada? Što si radio u životu?

Skrenu pogled u stranu i ugleda majčinu obješenu haljinu, koja kao da reče:

– Mnogo si lutao, sine. Jesi li se umorio? Što si našao u svijetu?

– Što ti je otkrilo more? Čemu te naučilo? – upita očeva mreža u kutu.

I svaka stvar je tu nešto govorila, pitala, korila. I sve se vrtjelo oko njega.

A on je šutio kao riba i stajao kao čempres – samo umoran.

Toni povuče dim iz lule i pogleda ognjište. Rasplamsala vatra isplazi jezike, crvene i palucave. Prema njemu. Isceri se i naruga.

On skoči, zalupi vratima i potrča. Kapa mu uz put pala. I pramen kose na čelo. Izađe na more i povika:

– Nikakav ti prijatelj nisi! Čemu si me naučilo? Jadu i bijedi. Je li ribe razgovaraju, ni to mi nisi htjelo reći. Ljudi su imali pravo! Nevjero! Čime si nagradilo moje prijateljstvo!

Sluša to more i ne vjeruje. Zar Toni to da kaže?! Onda se razbjesci i propne i udari o stijene. Vjetar zahuja i zaurla. Polomi smokve i masline. Odnese ribarske brodice i razbije o hridi. Dugo je bješnjela i urlala bura. Nezapamćena. Ništa se u njoj nije čulo. Ni Tonijev glas više.

U zoru se more stiša i umiri. I vidi što je učinilo. Prijatelja uništilo. Bi mu

žao i rastuži se. Kasno. Tri dana je plakalo nebo. Tri dana je jecalo more. Ali, prijatelja nije bilo.

– Tužno je biti sam – reče vjetar. – Strašno – složi se more.

– Toni je bio dobar – rekoše školjke.

– Ne bi trebali umrijeti dobri mornari i ribari. Niti on nestati – jave se ribe.

– Zaista ne bi – pomisli more. Kako ću bez prijatelja?

Onda rastvori valove, a ptica bijela i vitka uzleti nad pučinom. Galeb! Krilom dotakne more u znak pozdrava i ustremi se visoko, visoko u smjeru sunca. Plavetnilom se more obradova prijatelju. I čempresi šapatom.

Samo je kućica tugovala samoćom. Vjetar je srušio cvijeće pod raspe-lom, raznio pepeo s ognjišta i vratima lupao noćima...

(*Galeb*, M. Lovrić, Novi Sad, 2011.)

Ljubica Kolarić-Dumić (Kukujevci, Srijem, 1942.), književnica, učiteljica u mirovini, živi u Rijeci. Osnovnu je školu završila u rodnom mjestu, a gimnaziju u Vinkovcima. Hrvatski jezik i književnost studirala u Rijeci i Zagrebu. U Rijeci je do mirovine radila kao učiteljica hrvatskoga jezika. Pjesme i priče uvrštene su joj u čitanke za hrvatski jezik i udžbenike glazbene kulture za osnovnu školu, te desetak leksikona i antologija. Objavljuje u mnogim knjigama, časopisima, zbornicima, novinama, kalendarima, drugim glasilima i na nosačima zvuka. Član je Društva hrvatskih književnika i Matice hrvatske.

Djela: *Raskrižje* (poezija, 1983.), *Sva u srcu* (poezija, 1985.), *Vratit ću se, zemljo* (poezija, 1991.), *Molitva za Hrvatsku* (poezija, 1992.), *Stazama jutra* (poezija, 1995.), *Uz baku je raslo moje djetinjstvo*, (priče za djecu, 1997., 2010., 2011.), *S vjetrom kroz godinu* (slikovnica i CD, 1999.), *Od proljeća do proljeća* (slikovnica i CD, 2003., 2004.), *Izašli iz priče* (slikovnica i CD, 2005.), *Obasjana suncem* (poezija, 2005.), *Igrajmo se radosti* (poezija, 2006., 2007.), *Ja se mraka ne bojim* (slikovnica i CD, 2008., 2010., 2013.), *Rijeko, grade, djetinjstva sretnog*, (pjesmarica i CD, 2008.), *Ususret svojoj zvijezdi* (poezija, 2010.), *Renkonten al mia stelo* (prijevod zbirke *Ususret svojoj zvijezdi* na esperanto, 2011.), *Pjesma o zmajevima* (slikovnica i CD, 2011.), *Vijenac od čekanja* (poezija, 2012.).

Ljubica Kolarić-Dumić

OČI MOJE BAKE

Ni jedan lan nije tako plav kao što su bile oči moje bake. U njihovu plavetnilu raslo je moje djetinjstvo. Odgovore na sva pitanja, koja su postavljala moja dječja usta, našla sam uvijek u tim dragim očima.

Zašto otac tako jako viče? Zašto je majka bolesna?

Zašto visibaba mora biti samo bijele boje?

Zašto je mačka pojela golubića koji je ispaо iz gnijezda? Mojoj znatiželji nije bilo kraja. Tako je baka govorila. A ja sam bila radoznala i neumorna u traženju nečega što sam nazvala moja istina.

Ponekad mi se učinilo da se ja i znatiželja utrkujemo, da je ona brža i da je uvijek bar jedan korak ispred mene. Čim dobijem odgovor na jedno pitanje, moja znatiželja već priprema drugo. I tako od pitanja do pitanja. Od odgovora do odgovora. Hitala sam svojim djetinjstvom, tom širokom šarenom livadom od igre do pitanja pa sve do bakinih očiju.

A te tople oči nisu bile samo moja prva knjiga. U njih je stalo čitavo nebo i sunce. One su liječile udarce prvih padova, tjerale mrak iz moje sobe prije spavanja, grijale mi ozeble ruke u zimskim danima. U tom blagom pogledu zrcalila se sva bakina dobrota.

Još je bilo nešto posebno u njezinim očima. Moja se baka nikada nije smijala. Ni plakala. Nama djeci, sestri, bratu i meni, govorila je najnježnije riječi, ali na njezinu licu i očima nikada nije zasjaо osmijeh niti zaiskrila suza.

Mislim da je moja baka bila najdobrija i najtužnija baka na čitavom svijetu. A ja se nikad nisam sjetila uz tolika pitanja postaviti joj i ono o plaču i smijehu, jer sam se i smijala i plakala dostatno za obadviije.

Od dječje pjesme i radosnoga smijehа odjekivalo je naše dvorište od jutра do mraka. Voljela sam igru i pjesmu koja je bila moj добri prijatelj i pratilac. Bile smo nerazdvojne:

Pjevala sam ujutro dok me baka češljala, kad sam šivala haljine za lutke, u vrtu, u šljiviku, a posebno navečer prije spavanja. Kada poslije igre odu moji prijatelji, a ja se osjetim sama kao Pale sam na svijetu, odmah pozovem pjesmu.

Najviše sam uživala u svojim večernjim koncertima. Tada nisam znala jesam li sama sebe uspavljivala ili pjesmom tjerala strah iz sobe. Imala sam

još jednog neobičnog prijatelja. Bio je to plač. Toliko me puta spasio pa bih često zaplakala i prije neke opasnosti ili očeve kazne. Tako smo se ja i plač jako sprijateljili. Na sve što mi se nije sviđalo, odgovarala sam kroz suze.

Dogodi li se i najmanja sitnica koja me uplaši, ja sam već tužna lica stajala pred bakom. – Što je bilo, dušo? – Mazio me bakin blagi glas. Ne bih ni počela s pričom o kakvom nespretnom padu ili o novoj svadi sa sestrom, a već sam bila u najtoplijem zagrljaju na svijetu.

Tada se događalo nešto čarobno zbog čega je vrijedilo zaplakati. Moje bi se suze pretvorile u kapi kiše, a plavetnilo bakinih očiju u najljepše nebo na kojemu se prelijevala sjajna duga. Kad šarene boje obrišu moje suze, duga bi nestala, a ja se nisam žalostila. Bila sam sigurna da ću je, čim poželim, opet ugledati u bakinim očima.

Do ponovnog susreta s dugom, ja sam se igrala i tražila onu svoju istinu o svemu što me okruživalo. Iako sam o svemu najradije pitala baku, ponekad bih i sama pokušala naći neke važne odgovore. Na kraju zaključim da to nije lako i tada se još više divim svojoj baki.

Jednoga sam proljeća sama samcata pokušala odgonetnuti zašto ljubica mora biti plave, a visibaba bijele boje. I tko je dao imena i mirise cvijeću. Upitala sam leptire. Oni su samo šutjeli i slijetali s cvijeta na cvijet. Vrabac je nešto cvrkutao, vjetar projurio pored mene, a ja opet pohitala svojoj baki. U njezinim očima bila je sva istina Svijeta.

Jesam li trebala tražiti istinu i o bakinim očima? I što će biti ako jednoga dana nestane plavetnilo iz njezinih očiju? Koliko istina nije znalo moje djetinjstvo? Zato je baka umjesto mene znala sve. I pripremala me za one dane kad oblaci potamne nebo u njezinim očima. Na moje novo pitanje samo je tiho i nekako sveto odgovorila: – Ljubica je plava i mirisna, jer je tako htio Onaj koji je sve stvorio. Tada me je uzela za ruku i povelu u crkvu.

Tako je baka zauvijek upravila moje korake.

KAD SMO SE UMIVALI U CVIJEĆU

Blagdansko je jutro. Ni jedno u godini nije bilo takvo. I sestru i mene probudio je nježni majčin glas. Toj smo se nedjelji posebno radovala. Majka nas nije trebala dugo zvati kao u obične dane kad smo zbog nečega ranije ustajale. Skočile smo iz kreveta već na prvi poziv.

Naši su običaji, osim vjerskog, imali i druga značenja. U svakom se spominjala zemlja, strahovi od nepogoda, borba s prirodom i želja za opstankom.

Čuvali su i naša sjećanja na sve koji su nam ih od davnina, zajedno s bogatom i plodnom zemljom ostavili, unatoč mnogim teškoćama i neprijateljima. Zato su nas naši stariji već od malena učili što nam zemlja donosi i koliko vrijedi svaki trud za nju uložen.

Da bismo je sačuvali, trebalo je puno rada, molitve i vjerovanja. Da blagoslovom polja, žito neće uništiti ljetna oluja. Bit će puno jaja i mlijeka ako učinimo to i to. Godina će biti rodna, budemo li...

Svaki je blagdan imao svoje posebnosti. Na Božić smo u krugu sjedali na slamu da se izlegu svi pilići, a za Uskrs šarali jaja i šibe, koje su to proljeće štitile mlade usjeve u vrtu.

Otac se brinuo da svaki običaj održimo onako kao kad je on bio dijete. Tako je bio siguran i miran da ćemo i mi isto činiti kad dođe naše vrijeme.

Zašto smo se na cvjetnu nedjelju umivali u cvijeću? Je li po tome dobila ime? Od jutra do večeri sve se odvijalo prema određenom rasporedu. Svatko je imao svoju ulogu kao u kazalištu. Većinu glavnih dobio je otac, a brat je redovito bio njegov pomoćnik. Samo ove nedjelje sestra i ja smo bile važnije čak i od oca. Ili se meni samo tako činilo.

Držali smo se određenih pravila pa nije bilo teško zapamtiti što je tko trebao napraviti. Tako smo i nas dvije dobro znale koja je naša dužnost pa nismo ni slušale što nam majka govori. Brzo smo se spremile i otrčale brati cvijeće.

Znajući koliko smo uzbuđene, majka nas je glasno upozoravala da pazimo dok trčimo seoskim putem ili preskačemo preko ograda. Dugo je za nama vikala da se čuvamo, jer bi zbog ogrebotine ili pada u jarak veselje u

času mogao zamijeniti plač. Za mene to ne bi bilo nikakvo čudo, a ni prvi put. Dok je ona još izgovarala zadnje riječi, mi smo već bile daleko, pa i da smo htjele, ne bismo je ništa razumjele.

Cijele korizme čekale smo ovo jutro. Proljeće je već naveliko ukrasilo livade, vrtove i puteljke oko kuća. Prostrlo je zelene sagove, prošarane sitnim cvjetićima. Sve je mirisalo po vlažnoj zemlji i mladoj travi.

Držeći se za ruke, trčale smo prema bašči izvan sela gdje su nas čekale tek procvale plave ljubičice. Nabrale smo pune ruke cvijeća i požurile kući. U dvorištu je bio pripremljen lavor za umivanje, a mi smo te mirisne bukete prosule u vodu koja se zaplavila kao nebo i kao oči moje bake.

Voljela sam blagdane svoga djetinjstva, jer su bili zagonetni i gotovo nestvarni. Zašto smo se samo jedanput u godini umivali u cvijeću?

Ne znam je li voda toga jutra stvarno mirisala, ali plave ljubičice svakoga proljeća pričaju mi istu priču. O nedjelji kad smo se umivali u cvijeću i koju svi zovu cvitnica. Meni cvitnica zvuči mirisnije pa je zato volim tako zvati.

Poslije umivanja na licu sam redovito ostavljala nekoliko latica. Namjerno bih stala pred baku čekajući da se ona zaprepasti što me je svaki puta jako nasmijalo.

– Lice ti je puno ljubičica. Nećeš valjda takva ići na misu? Pogledaj se u ogledalo! Ponavljala je baka, a ja sam se pravila da ne čujem, samo bih prstima provjerila koliko mi je cvjetića ostalo na obrazima.

Htjela sam to cvjetno jutro što duže zadržati na licu. Do samog Uskrsa kada će novo veselje ispuniti moje srce.

Cvitnica je dolazila bez zakašnjenja svake godine prije Uskrsa, a ja sam se radovala branju plavih ljubičica i bakinim riječima: – Lice ti je puno latica.

Nećeš valjda takva ići u crkvu?

UZ BAKU JE RASLO MOJE DJETINJSTVO

S nijeg zavijao i ne prestaje padati. Bližio se Božić. Naslonila sam glavu na prozor i prstima šarala po zamagljenu staklu. To me u zimskim večerima često zabavljalo.

Prozorsko staklo mi je služilo kao neki budući kompjutorski ekran na koji sam upisivala važne poruke i misli. Pisala bih i brisala, crtala cvjetove i zvjezdice, zanesena igrom snježnih pahuljica.

Posljednji Božić kod kuće. Zatitrala iznenada slova preda mnom kao da ih je neka nevidljiva ruka ispisala umjesto mene, a suze mi zaiskriše i bolno zapekoše oči.

Sjetih se minute jeseni. Svih mojih proljeća i razigranih ljeta. Zelenih livada i šarenih leptira, penjanja po stablima, preskakanja ograda, trčanja u potrazi za nečim što sam željela otkriti. Sve, dokle je stizalo moje dječje oko i čemu je težilo znatiželjno srce, bilo je nejasno i tek se naziralo kao u izmaglici. Zvalo me da krenem iako nisam znala ni kamo ni zašto trebam ići.

Tada začujem baku kako govori: – Ovo je tvoja zadnja godina kod kuće. Jesi li sigurna da želiš nastaviti školovanje? – Čitala je moje misli, jer me dobro poznavala, ali ih je izgovarala onako usput, tek toliko da se nešto kaže.

Težina koja je pritisnula neiskusno dijete i tužnu staricu, bila je preteška za obadvije. Morala sam otići. Da sam imala dva puta, sigurna sam da bi baka rekla neka biram. Jedino što je mogla učiniti, bilo je to postavljeno pitanje. Ako jednoga dana nešto krene po zlu, i obadvije budemo nesretne, ona će svoje staro i dobro srce moći bar nečim utješiti.

Koliko smo željele ostati zajedno. Pravu težinu odlaska i rastanka sa svima koje volim, osjetila sam kad je za povratak bilo kasno. I to je baka bolje znala od mene. Poslali su me u tuđi svijet, gdje će mi nedostajati njihova ljubav i gdje će mi stalno biti hladno.

Brat je bio pred velikom maturom, sestra već otišla, sad je na meni bio red. Mora se živjeti. Govorili su roditelji, tješeći se međusobno. Od onoga dana kad je otac rekao da je za sve kriv Drugi svjetski rat, kad više ništa nije bilo kao prije, kao da je od svega ostalo samo ono – mora se živjeti.

Sve su nam oduzeli. To se zvalo nacionalizacija i konfiskacija. Da sam smjela od oca, rekla bih da je to krađa. Tako sam si protumačila te nove riječi

koje su nam donijele veliku nesreću. Baka mi je sve češće govorila da šutim. Mislim da se jako bojala za mojega oca, jer je ta nova vlast svake noći odvodila naše ljude i zatvarala ih kao državne neprijatelje, a u mjestu je zavladao veliki strah.

Naša zemlja, vinograd, voćnjaci, konji, strojevi, više ništa nije bilo naše. Jedini izlaz za ono – mora se živjeti – nama djeci bio je u nastavku školovanja.

I napuštanju sela.

Za mene je odlučeno da ću biti učiteljica. Bila sam odlična učenica, a već od prvoga razreda imala sam i ja kod kuće svoju školu. Svi su to znali, a pored mojih roditelja sa mnom su bili zadovoljni svećenik i učitelj Franjo. A ja sam htjela biti i glumica, samo nikome nisam smjela reći.

Htjela sam biti i učiteljica, i glumica. I ostati kod kuće.

Imala sam dva izbora, ali samo na izgled. Stajali su preda mnom kao dva bombona u sestrinoj ruci. Koji god da sam uzela, onaj drugi bi me zvao da ga uzmem, jer je veći i slađi. To me počelo mučiti već pri prvom pisanju.

Lijevom ili desnom rukom? Prema očevoj želji, jer je tvrdio da je tako jedino ispravno, pokušavala sam i pisati i jesti desnom rukom, ali čim se on okrene, olovka je sama išla u moju lijevu ruku. Nikada nisam imala samo jedan pravac po kojemu bih slobodno i ravno mogla ići. Uvijek je preda mnom bilo više putova, pa ni na jednom raskrižju nisam znala koja je strana prava.

– Fala Bogu, dico, što volite školu! – Baka je neprekidno ponavljala, a po majčinu licu slijevale su se krupne suze. Kao da je znala o čemu razmišljam, baka bi onako smirena stala pokraj mene, pomilovala me i bez riječi čvrsto zagrlila.

Tih me je dana češće grlila nego razgovarala sa mnom. Zadnjega sam dana u školu odjurila kao da me vjetar nosi. Kad sam ušla u razred i sjela u klupu, nisam slušala učitelja, nego svim silama pokušala zaustaviti nešto u čemu sam se našla i ne znajući kako.

Što će mi traženje istine? Neka je traži netko drugi. Tko se manje boji ili onaj koji ne želi toliko ostati kod kuće. Kao zuj pčela brucale su mi u glavi svakakve misli, a ni jedna nije bila prava, onako vesela kakve sam uvijek voljela. Kao da sam u nešto bila zapisana, poput učenika koji ne znaju, pa ih učiteljica zapiše i tada u školi ostanu dok sve ne nauče.

Ili kad su me upisali u prvi razred pa više nisam mogla ostati kod kuće i igrati se, nego sam morala ići u školu. Kad mi bude dosadno ili kad onaj strogi učitelj, kojega smo prozvali Vučina, hodajući razredom strahovito viče.

Iz razmišljanja me trgne učiteljev glas. Što li je pitao? Protrnem sva od straha. Što ću sada?

Gotovo sam se sledila. Dok su mi trnci prolazili čitavim tijelom, ponovno začujem: – Dakako da ne znaš odgovoriti kad nisi ni čula što sam pitao.

Zaboljele su me i zastidjele učiteljeve riječi. – Ne boj se, Zlaticе! Čula sam dobro poznati šapat koji me još nikada nije iznevjerio. Bilo je to moje djetinjstvo koje me je branilo i nikomu nije dopustilo da slomi moje dječje srce. Zašto odrasli viču i rastužuju djecu? I to sam stavila u onu svoju košaricu s pitanjima za koje nisam našla odgovore. Nisam mogla još i o tome razmišljati.

Ionako mi se plakalo zbog odlaska od kuće i bilo mi je žao što nisam čula učiteljevo pitanje. Najbolje bi bilo da pobjegnem od svega. Što ću ako strah bude stalno tako velik i ako me bez prestanka bude pratio kamo god krenem?

Strah je kao mrak, a kako ću u mraku naći svoju istinu? Suze su mi pekle oči, a nisam smjela glasno zaplakati, kako me molilo moje djetinjstvo, koje je sjedilo u klupi pored mene i čvrsto me držalo za ruku.

Bila sam sretna što me djetinjstvo nije ostavilo. Otvorila sam ruku kao knjigu i na dlanu sitnim, ali jasnim slovima zapisala. Ako ne nađem istinu i ako budem žalosna daleko od kuće, vratit ću se svojemu djetinjstvu! Svi trenuci provedeni uz baku veselo su stajali pokraj mene. I baka u svakom.

Mogla sam je vidjeti kako čisti dvorište i zalijeva cvijeće, kako mi priprema doručak prije škole. Kako u večernjim satima sjedi na krevetu i dugo moli. Jasno sam čula sva imena kojima me od milja zvala.

Sve što je radila i čemu me naučila, bilo je preda mnom. Saznala sam i ono o čemu mi nije govorila. Zašto je srijedom, petkom i subotom postila i svakoga jutra, već u ranu zoru odlazila u crkvu. I zašto se nikad nije smijala ni plakala. Kako se one večeri, kad se moj ranjeni otac vratio iz rata, skamenilo njezino srce. Nikada nije plakala i nije mogla slušati dječji plač. Žalostila se zbog očeve ljutnje i kad se koja životinja tužno oglasi.

Gdje su bile njezine misli kad u jesenskim večerima odškrine prozor pa dugo sluša djevojačku pjesmu?

Što je nosila u sebi i kakvo je, do one večeri, bilo njezino srce, ponijela je sa sobom jedne jeseni na osušanim laticama ruža, koje je svakoga ljeta marljivo skupljala.

Majka i otac su radili, a uz baku je raslo moje djetinjstvo. Raslo i preraslo. Postalo mi je tijesno kao haljinica od prošloga ljeta. Obukla sam novu haljinu.

Željela sam u nove vidike. Htjela sam saznati što je s druge strane djetinjstva.

Raširila sam krila i odletjela u Svijet.

A sa mnom su krenuli i moji prijatelji, suze i slova.

(iz knjige *Uz baku je raslo moje djetinjstvo*, NIU Hrvatska riječ, Subotica, 2011.)

Nedeljka A. Šarčević (Subotica, 1948.), književnica za djecu, u mirovini, živi u Subotici. Završila je srednju Ekonomsku školu. Uglavnom piše poeziju za djecu. Objavila je samostalnu zbirku pjesama *Što bi bilo kad bi bilo* 1996. godine. Zastupljena je u mnogim zbornicima. Koautorica je više izdanja „PČESE“ Kulturno-istorijskog društva iz Novog Sada. Sklada pjesme za djecu (tekst i glazbu). U nakladi Hrvatske čitaonice tiskane su joj knjige *Disnotor i prelo* (2007. i 2009.), *Zimske mirakule* (2009.), i *Sve i svašta da poleti dječja mašta* (2014.) u kojoj je i nekoliko priča.

Nedeljka A. Šarčević

PAPIGA

Tog proljetnog predvečerja sunce je polako zalazilo šireći svoje zlaćane zrake. Bašta je bila puna cvjetnog mirisa. Cvrkut ptica se još čuo iz obližnje šumice. Uživao sam u svojoj ljepoti.

Kad odjednom osjetim da mi je nešto stalo na lijevo rame. Nešto se grčevito držalo za moju majicu. Malo sam se i uplašio. Polako sam okrenuo glavu na tu stranu. I gle! Mala papiga!

Skoro da sam glasno uzviknuo, otkud ona tu, a dobro što nisam. Jer ona bi se sigurno uplašila. Srce mi je jako lupalo. Sav uzbuđen sam razmišljao što da radim. Stajao sam mirno, ni da se maknem. A ona, ona je i dalje stajala na mojem ramenu. Povremeno je okretala glavu, čas lijevo, čas desno.

Krajnje je vrijeme već bilo da nešto poduzmem. I zato sam spontano krenuo polako desnom rukom prema lijevom ramenu. I mic po mic, došao blizu. Tu sam zastao. Skoro ni disao nisam, ali krajičkom oka sam je gledao. I, odlučio se, te sam brzo krenuo rukom prema njoj i hop... uhvatio je. Uplašila se. Sva je drhtala. Uzeo sam je u ruke i nježno joj tepao kako bi se smirila, ujedno razmišljajući:

– Što ću sad s njom?! I gdje ću kad nemam krletku?!

Potrčao sam prema kući uzbuđeno vičući mami i tati:

– Vidite... imam papigu! Došla je odnekud i sletjela meni na rame.

Bili su iznenađeni. A ja... ja sam i dalje uzbuđeno vikao:

– Tata, hoćeš li joj nabaviti krletku? Ona je mora imati zbog našeg mačka Žučice. Znaš kakav je. On bi ju pojeo za tili čas. A to se ne smije dogoditi!

– No, dobro... dobro, vidjet ću sutra što se može učiniti – rekao je otac.

Ali sad... sad trebamo vidjeti gdje će prenoćiti.

– Pa kod mene u mojoj sobi – brzo sam dodao.

– Da... ali ne znam kako će kad kraj tebe spava Žučice.

– Ali, tata, pa valjda jednu noć Žučice može bez mene.

– No, dobro! Radi kako hoćeš – složio se tata.

Uz glasan uzvik – juuupppiii – uletio sam u svoju sobu, dobro gledajući da se i Žučice ne ušulja. Zatvorio sam vrata i pustio papigu. A, ona... za koju

tren je počela kružiti po sobi. Sletjela je na ormar, s ormaru na stolicu, pa na stol i tako redom. Radoznalo je sve gledala, pa i mene svojim malim živahnim očima. I ja sam nju gledao pun neke nježnosti. Bio sam oduševljen njome.

Uto se čuo glas moje majke.

– Večera je na stolu! Dođi, Dino!

Baš mi se i nije večeralo. Ali, morao sam. Mahnuo sam rukom papigi i skoknuo na večeru. Pred vratima moje sobe sjedio je Žučo. Na brzaka sam večerao i spremio se za spavanje. Pred mojim zatvorenim vratima i dalje je sjedio mačak i vjerno me čekao, jer obično idemo zajedno na spavanje.

– Ali, večeras, Žučo, ne možeš spavati kraj mojih nogu. Imam jednog malog gosta koji se boji tebe. I ja se plašim za njen život, jer znam kakav si. Nego, spavaj ti tu lijepo pred vratima dok se nešto ne riješi – rekao sam Žuču i ušao u sobu.

Pogledom sam potražio papigu. Kao da je bila na istom mjestu. Sva se nekako šćućurila. Bila je sigurno umorna i uplašena. Stavio sam joj malo mrvica i vode na stol. Možda će jesti. Ali, nije jela.

Ugasio sam lampu i legao. Nije mi se spavalo. Čuo sam grebanje po vratima. To je Žučo želio ući. Sigurno je bio tužan. I meni ga je bilo žao, ali što sam mogao!

Ne znam kada sam zaspao, ali se sjećam zadnjih misli i moje želje da tata nabavi krletku za moju malu papigu, pa da može Žučo i dalje spavati kraj mojih nogu. A onda ćemo svi biti zajedno i družiti se.

Ujutro me nešto trglo iz sna. Ležao sam zatvorenih očiju i osluškivao. Osjećao sam kao da mi nešto stoji na glavi i čupka kosu, ponavljajući:

– Oppaa! Oppaa! Opa!

Otvorio sam oči, kad ono papiga stoji i uporno viče. Htjedoh je uhvatiti, ali nisam uspio. Odletjela je na ormar ponavljajući isto:

– Oppaa! Oppaa! Opa!

Pogledam na sat i vidim da je skoro vrijeme za moje ustajanje. Čim sam se pridigao, prestala je vikati. To me je nasmijalo i oduševilo.

Polako sam izašao iz sobe. Žučo me radosno dočekao umiljavajući mi se oko nogu. Krenuo sam prema kupaonici, kad me glas moje majke prenuo:

– Što je to, Nino, da si već ustao? Mogao si još spavati. Ja bih te kao obično na vrijeme probudila.

– Ne, ne, mama, ti više to nećeš morati raditi. To će netko drugi.

– A tko to, sine?!

– Pa, papiga. Ona me je jutros probudila. Stala mi je na glavu i čupkala kosu stalno ponavljajući: Oppaa, oppaa, oppa. I ja sam se probudio. I evo, ustao. Nije li to zanimljivo?!

– Da... da, sine. No, noćas sam razmišljala. Čija bi ona mogla biti? Nitko od naših bližih susjeda nema papigu. Ova mora da je došla izdaleka.

Pred polazak u školu pozdravio sam papigu, dobro zatvorio vrata, mahnuo rukom Žuci napominjući mami da mi čuva papigu i pazi na vrata.

U školi sam bio u centru pažnje s mojom pričom o papigi. I vjerovali su mi i nisu, pogotovo kada sam im pričao kako me je probudila.

Jedva sam dočekao da se završi posljednji sat pa da već jednom pođem kući. Trčao sam cijelim putom i sav zadihan stigao kući. Ulazna vrata su bila otvorena. Ušao sam i na tren se skamenio. I vrata moje sobe su bila otvorena! Brzo sam pogledao po sobi. Nema papige! Samo Žučo zadovoljno leži na mojem krevetu.

Rastužio sam se. Baš mi je bilo žao.

A, eto... nema je. Što se dogodilo?! I... gdje je?!

Pun pitanja krenuo sam prema kuhinji. Kod mame je izgleda neka prijateljica, čujem kako razgovara. Tužno sam ušao u kuhinju.

I, gle čuda! Od iznenađenja zastadoh. Ono, moja mama priča papigi u krletki.

– Jedi... jedi malena! Sigurno si gladna. Evo ti i vodice... pij... i sve tako... nježno i polako.

Od sreće sam poletio mami u zagrljaj. Bio sam presretan. I znao sam da se moja sinoćnja želja ovog trenutka ostvarila.

(iz knjige *Sve i svašta da poleti dječja mašta*, Hrvatska čitaonica, Subotica, 2014.).

Ruža Siladev r. Miloš (Sonta, 1949.), farmaceutska je tehničarka u mirovini, književnica, živi u Sonti. Autorica je knjiga kratke proze *Divani iz Son-te* (2007.) i *Šokica pripovida* (2011.). Pjesme su joj objavljene u *Klasju naših ravni*, kalendaru *Subotička Danica*, *Hrvatskoj riječi*, *Glasu ravnice*, *Zvoniku*, u zbirkama pjesama sa susreta u *Rešetarima*, u *Šokačkoj riči* (2007.), *Glasu Slavonije*, *Čuprija na Jasenici i Isteru*, u zbirci *More na dlanu* (Kultura snova) te u zbirkama *Lira naiva*. Priče za djecu objavljene su joj u *Hrcku*, podlistku *Hrvatske riječi*.

Ruža Silađev

ZIMSKE AVANTURE JEDNE BUBAMARE

U vrtu Beskrajno Zeleno svi su željno iščekivali proljeće. Radovale su mu se i bubamare. Crvene s crnim točkicama. Prvi zraci sunca su ih izmamili van. Svi iz njihove obitelji bili su na broju osim jedne njihove sestrice koja je jesenas netragom nestala.

– Ah ta djeca! – često bi znala tužno reći mama bubamara.

– Ne budi žalosna, draga, ta i onako će nas naša dječica jednom napustiti. Zar se ne raduješ našim budućim unucima? – tješio ju je njen voljeni muž.

Brinuli su tata i mama, bubamarko i bubamarka kao i svi roditelji. Nisu znali da ovaj put nisu imali razloga za zabrinutost.

Njihova divna kćerkica je jesenas slučajno sletjela na lijevu trepavicu jednoga dječaka u vrtu Beskrajno Zeleno.

– Tko me to tako zagolicao?! – protrljao je oko dječak.

U ruci mu se našla crvena bubamara s točno sedam crnih točkica na leđima. Nadasve mu je bilo drago što ju je upoznao. Bila je tako majušna i nemoćna na njegovom dlanu. Bila je iznimno dražesna.

– Draga, bubamaro, više te neću pustiti jer vani postaje hladno. Povest ću te sa mnom u kuću. Ti ćeš biti moja prijateljica Bubamarka Danka.

Dječak je živio u kući usred vrta. On nije znao da se obitelj Bubamarke Danke već lijepo smjestila u susjedovom zapuštenom vrtu. Bilo ih je stotinjak. S dolaskom hladnih jesenjih dana već su stanovali pod suhom korom stare kruške. Starije bubamare su ocijenile da će ovdje cijela obitelj biti sigurna. Tu je bilo raznih biljnih ušiju kojima su se cijele zime hranili. Kruškina kora je bila dovoljno debela da ih zaštiti od jakih vjetrova i debelog snijega. U njihovom zimskom domu temperatura je bila baš potaman. Živjeli su u izobilju i sladili ušima po cijele bogovjetne dane.

– O, pa ti si našao Božju ovčicu! – rekao je dječakov djed. – Ona donosi sreću. Tako svijet kaže. Samo, bojim se da će joj u našoj kući biti pretoplo. Najbolje je da ju smjestiš na prozor ispod lišća afričke ljubičice.

Dječak je poslušao djeda. Bubamarka Danka je bila sasvim zadovoljna svojim novim smještajem. Na prozoru je bilo svjetlosti, nije bilo niti previše

toplo, niti previše hladno. Bilo je sasvim ugodno. A afričke ljubičice su intenzivno cvjetale baš u ovo doba godine. Kad se nije igrala s dječakom, milila je po lišću i divila se prekrasnim cvjetovima, roza, bijele i plave boje. Ispod lišća je bilo bezbroj sporih i vrlo ukusnih ušiju. Sladila se ušima do mile volje! Dječakova mama je svaki dan malom pumpicom prskala cvijeće. Tako se Bubamarka Danka osvježavala kapima svježe vode. Kad god se na prozoru ukazalo sunce, protegnula bi svoja krila za letenje koja su inače bila ispod onih točkastih. Nepokretnih. Onda bi letjela po sobi i sletjela na djedovu dugu, sijedu bradu. Djed bi svaki put zaboravio da je ona tu, počeškao bi se a ona bi se sva zapetljala u njegove duge dlake.

– Fuj! Odvratno!

Jedva bi se izvukla iz tog labirinta.

– Eh, bubamaro, što ti je to trebalo! – rekao bi djed a bilo mu je milo što ga Bubamarka Danka posjećuje.

Svaki dan je željno iščekivala dječaka iz škole. Tada njihovim igrarijama nije bilo kraja. On bi raširio prstiče na rukama a ona bi krenula od palca. Pela se gore prema palčevoj jagodici, pa sišla. Pa ponovno gore po kažiprstu, pa dolje, pa na najveći srednji prst gore pa dolje. Polako bi opet milila gore na domali prst pa opet dolje. Taman bi se naučila „planinarenju“, pojurila na mali prst i onda – pa! Pala bi jer je dječak imao samo pola maloga prsta. Naime, pola mu je zaostalo negdje u žbicama bicikla još u petoj godini života.

– Žao mi je, Danka, – ispričavao bi se dječak i podigao ju s poda.

Međutim, njoj ništa nije falilo. Tu sitnicu padanja su njena tvrda točkasta krila podnosila bez pogovora. Igra bi se opet nastavljala bezbroj puta. Sve dok stariji nisu opomenuli dječaka da treba pisati školsku zadaću. Dječak bi ju pomilovao i stavio u prozor na uobičajeno mjesto.

U dane kada je dječak bio u školi, malkice joj je bilo dosadno. Onda bi tumarala po policama sa šarenim knjigama, zavlčila se u regale s igračkama, klizala po ekranu televizora i monitora. Igrala bi „školice“ po tipkama računalne tastature. Jednoga dana je zalutala u kuhinju. Bilo je to baš pred Božić. Pred očima joj se ukazao sto prepun šarenih kolača. Dječakova mama je pripremala božićnu trpezu. Danka je domilila do bajadere, liznula i stresla se od nelagode.

– Bljak! Kako je grozna ljudska hrana!

– Ap... ap... apciha! Apciha! – kihnuo je netko.

Zagleda se Bubamarka Danka u pravcu Kihanka i odmah još više pocrveni. Na torti s glazurom od bijele čokolade šepirio se predivni narančasti bubamaro. I on je bio posut crnim točkicama. Toliko je bio iznenađen pojavom mlađahne bubamarke da je smjesta još više ponarančastio.

– O...h ...oh! – zbunjeno je zatreptala okicama Bubamarka Danka – ovaj, htjela sam reći... kako je lijepo vrijeme...

– Bog, ja sam Bubamaro Darko – pružio joj je svoje narančasto krilce na pozdrav. Vidno uzbuđen.

Poslije je sve teklo kao po loju.

Bubamaro Darko je sve do pred sam Božić živio vani u vrtu Beskrajno Zeleno. Ispod kore crvenog oleandra u saksiji.

– Mila, noćas će biti hladno. Desetak stupnjeva ispod nule. Zar ne bismo trebali unijeti oleandar u kuću? Možda će se smrznuti. – rekao je dječakov tata svojoj supruzi.

Rečeno – učinjeno! Tako se Bubamarko Darko našao u istoj sobi gdje je već stanovala Bubamarka Danka. Smjesta su veselo „krilce uz krilce“ krenuli u istraživanje. Bubamarka Danka je već bila „svoj na svome“. Rado mu je pokazivala gdje se kriju najukusnije uši, gdje sunce najljepše sja, gdje se može poslužiti svježom vodom. A i djedova brada za nju nije bio neistražen predio. Djed je bio jako iznenađen kada je u svojoj bradi ugledao dvije bubamare. Crvenu i narančastu. A tek dječak?! Svaki dan je žurio iz škole da se igra s dvije bubamare. Jednom je doveo svoje drugare iz škole da vide Bubamarku Danku i Bubamarka Darka. Onda je jedna djevojčica rekla:

– Preljepe su! Ja sam jednom vidjela i žutu bubamaru u zapuštenom susjedovom dvorištu.

– Vjerujem – dodao je djed. – Bubamare najviše vole zapuštena zemljišta, a naročito ona s puno koprive. Tu za njih ima hrane na pretek. Da, da, postoje crvene, narančaste i žute bubamare. A znate li vi gdje ih na svijetu ima najviše?

Naravno da djeca nisu znala. To još nisu učili u školi.

– Najviše ih ima u tropskim šumama, džunglama, Južne Amerike.

Dječak i njegovi drugari su polako upoznavali zanimljivi bubamarski svijet. Svijet kukaca. Divili su se njihovim vratolomijama iz dana u dan. Te zime je dječakova mama imala najljepše cvijeće u prozoru. Uši koje bi se namnožile bile su ubrzo pojedene. Tako nisu uopće stigle naučiti cvijeću. Ono je bujalo i cvjetalo, cvjetalo... Divili su mu se svi prolaznici, a dječakova mama je bila vrlo ponosna na njega.

Ali! Zimi je uskoro došao kraj. Svakim narednim danom sunce je sve više grijalo. Bubamarka Danka i Bubamarko Darko su sve češće boravili na prozorskom staklu. Čeznutljivo su promatrali jata lasta koja su se vraćala s juga. Rojevi muha su se zadržavali na staklima. U njihovom vrtu Beskrajno Zeleno su letjeli bumbari, leptiri a drveće i ostale biljke su se oblačile u novo zeleno ruho. Jednoga dana se dječak požalio djedu:

– Djede, čini mi se da su moje bubamare bolesne. Postale su tromе i ne žele se sa mnom igrati.

– Dragi moj, došlo je vrijeme da ih pustiš u prirodu. Neka idu svome domu. Svojoj obitelji. Mami ih zov prirode. Njihovim zimskim avanturama je došao kraj. Sve na zemlji ima svoj početak i kraj. Jer da nema kraja, ne bi bilo ni početka.

Dječak baš nije najbolje razumio djeda ali nije želio da bubamare tuguju. Jednoga prijepodneva kad se vratio iz škole, zamolio je tatu, mamu i djeda da se oprostе od bubamara i svečano ih pustio u svoj vrt Beskrajno Zeleno.

Na kruški koja se zvala Čvorava nastao je veliki metež i uzbuđenje. Obitelj crvenih bubamara s točno sedam točkica je bila ushićena. Vratila im se toliko željena Bubamarka Danka i dovela naočitog narančastog bubamarka. Svi su ga željeli dotaći i iskazati mu dobrodošlicu. Mama bubamarka i tata

bubamarko su se neizmjereno radovali. Znali su da uskoro mogu očekivati potomke.

Na Čvoravoj je djed napravio dječaku ljuljašku. Dječak se često ljuljao na njoj. Bubamarku Danku više nije prepoznavao među stotinjak njenih rođaka i rođakinja. Znao je da je tu negdje u blizini kad bi ugledao narančastog bubamarka.

(iz *Hrcka*, dječjeg podlistka *Hrvatske riječi* – i neobjavljene knjige za djecu)

*N*ediljno jutro:
smrt svladana Uskrsom –
uskipi ljubav!

Katarina Firanj (Nenadić / Sombor, 1950.), umirovljenica, spisateljica, živi u Somboru. Od djetinjstva piše pjesme, u mladosti i kazališne komade koji su izvođeni. Članica je HKUD-a „Vladimir Nazor“ u Somboru. Pjesme su joj objavljivane u listovima *Miroљub* i *Zvonik*, kalendaru *Subotička Danica* te u knjigama *Žetvene svečanosti*, *Raspleteni snovi*, u knjigama poezije hrvatskih pjesnika u dijaspori u Rešetarima a od 2003. redovito sudjeluje na susretima pjesnika *Lira naiva* gdje su joj objavljene pjesme. Prva samostalna knjiga poezije *Žagor iz opaklije* objavljena je 2014. godine, a knjigu o životu na salašu *Garavi salaši* objavljuje joj Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata 2016.

Katarina Firanj

OČLA KOLA U DO

Na školskom raspustu smo, moje sestre i ja, išle u Lemeš, kod druge majke i dide u goste. S majkom i didom su živili i strika i strina i njev mali Miško. Uvik nas je jedva dočeko i volio, ali je bio i velik obešenjak i volio je praviti uncutarije. Zdravo sam volila ići u Lemeš, didu i majku i striku, ali strinu Olgu sam od sve rodbine najviše volila. Bila je draga i uvijek je nosila lipe šarene aljine i opasane pregače a volila je s nama puno divaniti i šaliti se. Mi smo volile da nas ona vodi u goste, u crkvu i u bioskop, al majka je bila malo sebična pa nas je ona uvik vodila i s nama se falila. Kad je uz put srela koga poznatog, govorila je da smo mi njene unuke iz Sombora, Josine cure. Vodila nas je svud po selu jer smo imali puno rodbine. Tog lita smo sestra Marija i ja išle u goste zajedno. Bilo mi je osam a njoj dvanaest godina. Uvik smo bile kod majke par dana pa onda redom i opet bi kod majke završile gostenje. Teta Eva, babina starija sestra, živila je na jednom salašu Đurkovića. Tetak je bio sa starijim sinovima na vršalici, a teta Eva, sestra Kata i brat Joso su na salašu radili kućne poslove. Volile smo, Marija i ja, pomagati teti i dicit u svim poslovima u bašči, sa živinom i po kući. Teta je fino kovala, volila se šaliti, ali je prema svojoj dicit bila zdravo stroga i oni su je slušali. Kad je bilo podne, užnali smo, a onda se teta išla malo odmoriti dok ne triba namirivati. Mi smo se sigrali digod u ladu i pazili da eja ne odnese koje od mali pillića ili pačića, koji je bilo puno svud po avliji. Štograd bi se sigrali pa onda kad dosadi okrenemo drugo. Gazda toga salaša je bio imućan čovik, pa je imo svašta, a najviše smo se čudile jednoj limuzini koja je bila zatvorena u velikoj šupi. Bila je sivo-zelena i imala je krov od ponjave. Nikad prije nismo vidile taki auto.

Imali su i dugačka paorska kola za privoz sena, žita i kukuruza, a i mala žuta lipa kola za ići u selo i goste. E, ta mala kola su bila na avliji pod jednim velikim orom, u ladu. Smislili smo da se na njima sigramo, ko da idemo u goste. Kako smo se penjali na nji, kola su se sama malo pomakla, a mi smo se nasmijali. Onda su se Kata i Marija pogledale i rekle: „Znamo, aj da probamo s briga“. Odogurali smo i lako do puta, a onda su meni i Josi rekle da sidnemo u kola, a one će sa strane još malo gurniti pa će se popeti kad kola

krenu s briga. Kad su kola krenila i one su stale sa strane i vrlo se smijale. Kola su jurila sama, a prašina se dizala. Sa strana puta su bile njive i nasip što je vodio do štreka. Malo su kola jurila upravo, a mi smo čičili, ali onda su skrenila u stranu pa uz njivu zabila u nasip i skoro se privrnila.

Svi smo vrištali, al sad od stra. Kad smo sišli s kola, bilo je još gore jer je teta Eva trčala iza nas i zdravo vikala i grdila. Kad je sva zadijana stigla do nas i vidila kako kola stoje, uplašila se i naredila da joj pomognemo da ispravi i okrene kola. Ona i je vukla od naprid, a mi smo gurale. Zdravo smo se svi umorili i uznojili jer je bilo teško vući uz brig. Kad smo i vratile di su bila, onda je tek slidila prava porija.

Teta je Katu isčušala, Mariju zdravo bisno gledala, a mene je pitala: „Ko je bio glavni vργοš?”

Ja sam se uplašila, sagnila glavu, ali nisam tila ništa reći. Brada mi se drmala i tila sam drečati. Onda se teta umirila i divanila nam kako smo je zdravo uplašile jer smo mogle nastradati. Da su se kola s nama privrnila ili da je kogod, ne daj Bože, iz njiva na nas naletio drugim kolima, bilo bi svašta. Onda je uzbrala dva krupna ringlova, dala meni i malom Josi, a Kati i Mariji rekla da se tornjaju unutra i da im nikad više tako štogod ne padne na pamet. Kad smo se malo smirile i ostale same, malo smo se i kikitale, al da nas ne čuju, a Kata je rekla Mariji: „Ne srdi se zbog ringlova, jer i tako mama ne da da se beru, jer je to gazdino i dok on ne dođe da bere i ne da, ne smi se dirati”.

(iz neobjavljene knjige *Mala Katica*)

Ugasla tama:
**Raspetog grob osto pust -
ne da se Nada...**

Rajko Ljubić (Subotica, 1952.), filmski snimatelj i redatelj, samostalni umjetnik, živi u Subotici. Autor je više dokumentarnih i kratkih igranih filmova te dugometražnih filmova koji tematiziraju život Hrvata Bunjevaca i Šokaca. Pokrenuo je ediciju slikovnica i zvučnu ediciju narodnih pripovjedača u okviru manifestacije Hrvatske čitaonice pod nazivom Dani Balinta Vukova – dani hrvatske knjige i riječi.

Dobitnik je nagrade „Dr Ferenc Bodrogvári“ (2003.) i Antušove nagrade za doprinos hrvatskoj kulturi (2006.). Film „Božić na salašu“ Rajka Ljubića dobio je prvu nagradu na 15. međunarodnom festivalu etnološkog filma u Beogradu 2006. Na natječaju „Silvije Strahimir Kranjčević“ 2010. godine dobio je prvu nagradu Hrvatske matice iseljenika za kratku priču „Ja, mačak“.

Rajko Ljubič

JA, MAČAK ILI AVANTURE JEDNOG MAČKA

(ULOMCI)

Eh... kako da kažem? Htio bih vam nešto ispričati. Ne znam samo kako započeti. Ma, najbolje će biti jednostavno. Evo: Ja sam mačak! Crn, duge dlake, prodornih očiju, spretnih pokreta, krasan i hrabar, a o pameti da i ne govorim.

Kažu kako svatko nosi u sebi barem jedan roman, svoj život. Stoga sam i ja riješio pisati priču o sebi, veličanstvenom Mikošu. Što, čini vam se ne-skromnim kada netko za sebe kaže da je veličanstven? U pravu ste. Ali kod mene, što jest – jest, to je zacijelo istina.

U svom kratkom životu doživio sam svašta, bio sam svugdje i vidio sam čudesa nedostupna očima jednog običnog kućnog mačka. Trebaju li mi drugi mačci zavidjeti, ipak nisam siguran. Nema ničeg ljepšeg nego se zimi zavući pod toplu peć i drijemati barem pola dana. Ali drijemež je za neke druge, ne i za mene, Veličanstvenog.

Sada, trenutačno, ja baš i nisam živ u onom obliku kakvog vi to poznajete. Ali sam živ u nekom drugom obliku koji ni meni baš nije sasvim jasan; živ sam u glavama onih s kojima sam proveo moje zemaljske dane, koji su me voljeli i koji me se i sada sjećaju. Njima diktiram ovo što sada čitate. O tome što mi se dogodilo, pa me više nema, o tome kasnije. Sada samo jedna rečenica: kada izlaziš van, u život, pazi na promet, budi blizu s drugima i držite se čvrsto za ruke. DA!

Mi, mačke

Mi mačke smo ovakva bića: volimo se maziti, ali ne volimo kad nas netko dira; ništa nam neće biti prepreka, ali ćemo se svega jako čuvati. Praviti ćemo se da nam nitko ne treba, a odmah ćemo skočiti nekom drugom u krilo. Praviti ćemo se da nas ništa ne interesira, a punim srcem ćemo se igrati nekom kuglicom. Znam da to zvuči kao suprotnost i zbunjujuće je, ali to vam je tako kod nas i to vrlo dobro znaju oni koji s nama dijele svoje živote. Ipak, mislim da je naša najvažnija osobina ona s kojom smo rođene: više od

svega želimo biti slobodne. Slobodne raditi što hoćemo; drijemati kada to želimo i biti s kim nas je volja.

Neki vaši pametnjakovići kažu da smo mi domaće životinje, a drugi da nismo, jer nitko nema nikakvu korist od nas. Stvarno: niti čuvamo kuću, niti možemo vući kola, mlijeko samo pijemo i sve tako. Istina je zato sasvim drugačija, ali psst, nemojte to nikom reći: mi smo pripitomili vas! Jer tako je dobro kada te netko čuva, hrani, mazi i češlja krzno. A ono što mi ponekad uhvatimo kojeg miša, to je više zabave radi i moram vam priznati da ću puno radije loviti te male niškoristi kada sam sit, a ne gladan.

Znači, moja prava zadaća u kući je da nemam zadaće, osim kad to ja želim, a često želim biti nečiji ljubimac koji tiho prede i umiljava se i smiruje vas. I samo da znate, pošto smo tako neovisne i slobodnog duha, mi uvijek sebi biramo društvo sličnih osoba.

Znanje

Sve što znam, a važno je za život, naučio sam dok sam još bio mali. Nemojte misliti da je to samo neka mačja škola. Ne, i vi najvažnije stvari dobivate u djetinjstvu. Istina je da kroz cijeli život nešto učimo, ali to je više skupljanje znanja koje onda upotrebljavamo u ljenčarenju, ovaj, hoću kazati – u radu. One najvažnije stvari naučili smo kada smo bili najmanji i od tada nas to prati kroz cijeli život.

Evo što sam ja shvatio da je najvažnije:

– Raduj se svome danu. Uživaj, smij se, veseli se, crtaj, pjevaj i pleši i ako si mačak popni se na svaki krov.

– U igri s drugima ponašaj se pravedno.

– Nemoj se tući s drugima, a ako ipak nekog povrijediš, kaži mu da ti je žao i da ćeš paziti drugi puta. To ne znači da drugi mačci mogu neometano šetati mojim balkonom, ali to nije samo mačje pravilo.

– Kada imaš nešto fino za igru ili jelo, podijeli s drugima, ali obvezno poslije sve pospremi za sobom.

– Moraš paziti na čistoću. Eto, ja svoje divno crno krzno čistim i njegovim svakog dana.

– Fina klopa i toplo mlijeko je san svakog mačka, a poslije sladak drijem na mekanoj dekici.

– I na kraju, nikada nemoj biti toliko uspavan da dopustiš da kakvo čudo prođe pokraj tebe nezamijećeno.

– Drži oči otvorene i kada spavaš jer, zapamti, čuda se događaju.

Oho-ho, ovo zvuči tako pametno kao da je to već netko negdje napisao? Ma nije moguće, ovo može smisliti samo ovakva veličanstvena mačja pamet.

Frrrrrr...

Frrrrrr...

Dolazak

Ja potječem iz... hm nisam siguran, iz jedne zemlje iza sedam mora i sedam gora; vidio sam to jednom iz veelike visine. Tamo sam imao mamu. Bila je crna kao i ja i imala je divnu mekanu dlaku. Moja mama. Donijela me je na svijet, pazila me je i voljela. Još se sjećam njenog frrrrr glasa. Lizala mi je oči onog dana kada sam progledao. Nježno mi je otvorila kapke i ugledao sam veliki svijet. Bila je to, naravno, košarica. Ali tako velika da je nisam mogao obići u jednom danu. Ne zadugo. Uskoro sam jurcao po cijelom mjestu gdje smo živjeli, a najviše sam se volio verati po nečemu tankom i s puno rupica, a visjelo je ispred prolaza u još veći svijet, ali tamo sam redovito dobivao kvrge na glavi kada sam pokušao proći. Čudo jedno: prolaz, a ne možeš proći. Kasnije sam shvatio.

Bilo je tu još nekih stvorenja, malo većih od moje mame, ali isto tako dobrih i mekanih, osim kada sam se pentrao. Onda su te druge mačke bile jako tvrde. Znaite, ja mislim da su sva živa bića na ovom svijetu mačke. Bar em ona dobra bića. Iznimka su odurni psi, štakori, zatim slatki miševi i one ptičurine koje sam ipak jednom uhvatio. Sve drugo su mačke!

I tako, jednog dana u to mjesto gdje sam živio ušle su dvije mačke, zgodne (kasnije sam shvatio da su to ljudi), i one su se počele igrati sa mnom. Vrtjele su me i mazile da je bilo milina i u jednom trenutku su me umotale u najmekšu dekiću koju sam ikada osjetio i povele me van, u onaj veliki svijet. Kasnije sam naučio da i one imaju imena, kao i ja, ali kako sam ja Mačak veličanstveni, za njih će biti sasvim dovoljno da ih zovem samo njihovim prvim slovom: bile su to S i T.

Mamo moja, čega je svega bilo na putu kojim smo prolazili: drveća, trave, podruma, strašnih kutija s kotačima, drugih ljudi. Vidio sam i nešto nalik na crvenu mačku, kasnije ću saznati da se zove lisica, pa gegutave ptičurine po travnjacima, pa nešto malo kao mačka, ali tako brzo i hitro u penjanju po drvetu da je pravo čudo. S njima se nikada nisam uspio združiti. Prava krasota je bila vani, ostao bih cijeli dan.

Onda su me unijele u jednu veliku zgradu, pa u malecku sobu koja se kretala gore-dolje, pa u prostor za življenje. Nije bilo tako veliko kao ranije i čudno je mirisalo, a i pojavio se jedan veliki... da, čovjek, kasnije sam saznao da je on R, i počeo vikati nešto kao: Niste normalne, mačke na sedmom katu, tko će paziti na nju, nećemo nikuda moći ići od briga... i tako neke stvari koje nisam sasvim shvaćao. Pa bio sam još mali. I bio sam već umoran. Dobro sam sve pronjuškao, napio se mlijeka koje se čudom stvorilo preda mnom i legao u košaricu u kojoj je bila ona fina dekica. Konačno mogu mirno zaspati.

Mladost

Sutra sam se probudio malo zbunjen. Sve novo, dok se nisam prisjetio. A nema ni moje mame. Mama, gdje je mama? Onda mi je došlo u glavu što nam je mama pričala: kada dovoljno narastemo, moramo sami krenuti na

neki svoj put, a ona je sve uradila da taj put nađemo. Mora da je ovo sada taj put. Tako je to u mačjem svijetu. A nije to ni tako loše. Pa nisam ja tako blentav da ove moje nove ne bih mogao naučiti kako se ponašati. Toplo mjesto već imam, zatim redovito finu hranu, eh tu ću ih morati dosta kontrolirati, a obvezno me moraju češkati ispod vrata dva puta na dan. Meni dovoljno, a oni nek nauče.

Kasnije ću shvatiti: mačkama treba i slobode, onako, znaš, da možemo šetati kud nas volja, vratiti se kući kad nas je volja. Ali bio sam još mlad i nisam mislio o tome, pa mi ni sedmi kat nije izgledao loš.

I oho-ho, zdjelica s mlijekom se stvorila preda mnom. Bile su to S i T koje su tako vodile brigu o meni. Ma, čujte, cure: mogao bih ja i nešto konkretnije za doručak... ali, gledaj, nešto je na površini mog mlijeka, moram to skloniti. Evo šapom ću... ops, umočio sam je skroz. Sad je moram polizati. Liz-liz, nije ni tako loše lizati mlijeko sa šape. Pokušat ću opet: baš je dobro. I opet ću i opet... Super je. Ma što se ove dvije tako smiju? Zar nikada nisu vidjele da mačak šapom pije mlijeko? I one svojim šapama, ili rukama, što ja znam, piju juhu i nitko im se ne smije. E, baš ću piti šapom mlijeko. Eto!

Igra

Prilagodba mojih novih, velikih mačaka je bila brza. Svladali su potrebna znanja, naučili se redu i, što mi je u početku bilo najvažnije, igrali su se sa mnom kad god su bili blizu. Ipak, još nisu sve shvaćali. Naime, nisu znali pogoditi igračku koju sam im očima pokazao, pa su mi nudili špagu umjesto miša ili lopticu umjesto bombončića. A ja sam sjedio i čekao dok im ne dođe ono pravo na pamet. Neki sam im put morao i popustiti: toliko su uporno trčali sa špagom po stanu da mi ih je bilo žao. Ajde, dobro, igrat ću se s vama, ali da znate kuglica mi je sada puno draža. Pravio sam se neko vrijeme da me jako interesira njihova zanimacija, a onda sam legao na leđa i čekao češkanje po trbuhu.

Jednu igru sam obožavao još iz starog prostora. Nađem neku slatku kockicu u šarenom papiru na podu, uhvatim i donesem je nekom od njih i spremim moje brze šape na trk. Oni kockicu bace u najdalji kut, a ja se zaletim punom brzinom i uhvatim kockicu još u letu. Oh, kakva zabava. Nekoliko puta sam udario glavom u zid, pa jednostavno nisam stigao zakočiti, a oni su se smijali kao blesavi. Što ima u tome smiješno kada se netko udari. Baš nerazuman narod ove velike mačke.

Obožavao sam ovu igru, mada, bilo je nešto čudno u tom igranju. Kad god im je netko došao, uvijek sam morao i nešto ekstra pokazivati, a to su ovi moji tražili. Te dođi ovamo, to mjauci s muzikom, te lezi na leđa i takve neke gluposti. Pa, što vi mislite, da je ovo cirkus? Pustite me na miru.

DAJTE MAČKI MIRA!

/.../

Mudrost

U svom kratkom životu doživio sam svašta, bio sam svugdje i vidio sam čudesa nedostupna očima jednog običnog kućnog mačka.

I volio sam živjeti i volio sam ove moje. Bili su dobri prema meni. I voljeli su i oni mene. To mi je najvažnije. Jer sam i sada živ u glavama, u mislima i snovima onih s kojima sam dijelio ovaj zemaljski život.

Nitko na ovom svijetu nije besmrtni, osim onog koji je svojim dobrim djelima zaslužio ostati u sjećanjima drugih.

I čovjek i mačak sve mogu naučiti u životu, ali ono što naučiš u mladosti, to ti ostaje zauvijek.

Sjećam se još dobro kako me je mama učila: Poštuj druge, ne uzimaj tuđe. počisti za sobom, dremni svaki dan popodne barem malo i drži oči širom otvorene i kada spavaš, jer čuda se događaju.

Volio sam ovaj moj život. Bio je jednostavan, a pun uživanja i uzbuđenja. To je valjda i najvažnije. Šteta je što to ne možemo baš uvijek vidjeti onda kada živimo, pa hrlimo nekuda gdje samo mislimo da je bolje... kao ja preko ulice. Kada gledaš život unatrag, uvijek vidiš kako je bio dobar i imao smisla. Šteta je samo što život moramo živjeti unaprijed.

Možda je ovo teško shvatiti malim glavicama, ali sve ovo upamtite kao savjet, kao dobru riječ za sretan život od mene, mačka Mikoša, skromnog i Veličanstvenog.

(ulomci iz priče „Ja, mačak“, objavljene u *Hrcku*, dječjem podlistku *Hrvatske riječi*)

Katarina Čeliković (Varaždin, 1960.), knjižničarka, književnica, publicistica. Na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu diplomirala je (1983.) komparativnu književnost i rusistiku. Od 1986. radi u subotičkoj Gradskoj knjižnici na stručnoj obradi knjiga, a potom kao bibliotekar-informator i na odjelu bibliografije. Od 2009. stručna je suradnica za kulturne projekte i programe u Zavodu za kulturu vojvođanskih Hrvata u Subotici.

Piše poeziju i prozu. Poezija joj je objavljena u kalendaru *Subotička Danica*, mjesečniku *Zvonik*, glasilu *Otac Gerard*, Hrvatskoj književnoj reviji *Marulić*.

Lektorica je i članica uredništava u kalendaru *Subotička Danica*, katoličkom mjesečniku *Zvonik*, časopisu za književnost i umjetnost *Nova riječ*, podlistku *Hrcko* tjednika *Hrvatska riječ*, glasilu *Otac Gerard*, a sudjeluje i u nakladništvu Katoličkog društva *Ivan Antunović* u kojem je (od 1999.) pročelnica Bunjevačko-šokačke knjižnice *Ivan Kujundžić*.

Dobitnica je Antušove nagrade za doprinos kulturi bačkih Hrvata-Bunjevaca za rad u mjesečniku *Zvonik* (1997.), a za organiziranje Dana Balinta Vujkova Kulturno-prosvjetna zajednica Općine Subotica dodijelila joj je posebno priznanje „Dr. Ferenc Bodrogyváry“ (2005.)

Djela: *Subotička bibliografija*. Sv. 3, 1918-1944. Dio 1 (koautori: Kiss, Gusztáv, Bažant, Eva), *Molitvom i prilikom prid Bogom : Etno izložba „S Božjom voljom“ [bibliografija molitvenika na narodnom jeziku]* (2007.), *Ljestve za nebo* (2012.) i u prijevodu na mađarski *A mennyországba vezető létra : Isten szolgája Sztantity Tamás Gellért atya nyomában* (2016.), *Bibliografija narodnih pripovjedaka i djela Balinta Vujkova* (2013.), *Izgubljeno srce : putokaz za odrastanje* (2014.).

Katarina Čeliković

KUTIJA ZA STRAHOVE

– Gasimo svjetlo! – objavio je odlučno tata svima u kući, a značajan je pogled uputio Dunji. Znao je da ona voli imati upaljeno svjetlo u sobi sve dok ne zaspi. Nije mu bilo jasno kako devetogodišnja djevojčica može još uvijek vjerovati u tamo neka bića koja se kriju u ormarima, u sjenama drveća, u zabačenim kutovima dvorišta... Gdje ih sve nije nalazila! Iako mu je to bilo smiješno, znao je popustiti vidjevši Dunjine molećive oči širom otvorene od straha. Vjerovao je da će i ona, kao i sva druga djeca, jedanput prerasti svoje strahove.

Zvukovi u noći su bili tako snažni, imali su poseban odjek u sobi. Dunja bi često samo virila ispod pokrivača i u strahu čekala što će se dogoditi. U iščekivanju tako željene noćne tišine gledala je ples sjena na zidu, čas vitkih i gustih, čas ogromnih poput zida. Sjene je uvijek pratilo čudno komešanje, fijukanje i grebanje. Poslušavši svoju baku, pozvala je anđele čuvare, molila ih da budu pokraj nje na krevetu. Dok su sjene u mraku izvodile svoj noćni ples, vjerovala je da anđeli čuvaju njezinu sobu od raznih spodoba.

No, tata je ove noći ugasio svjetlo ne provjerivši Dunjinu sobu, pa njezini nepozvani gosti ne samo da su započeli izvoditi svoj mračni ples po zidu, nego su im se pridružili i zvuci iz ormara, dok se kroz prozor provlačio duboki isprekidani glas. Svi su se urotili protiv nje. Da joj je samo doći u mamin topao krevet i uvući se u njezin topli zagrljaj! Do kreveta u roditeljskoj sobi, na drugom kraju kuće, bilo je mnogo prepreka. Krajičkom oka gledala je prema vratima sobe i smišljala što joj je činiti. Ormar je bio na pola puta do izlaza, a prozor pokraj kreveta. Podignuvši glavu pokrivenu dekom, pogledom je zaokružila dvorište u kojem je bilo na tisuće mračnih sjena. Krenula bi ona prema izlazu, ali ormar je opasno prijetio. Cviljenje, koje je dolazilo iz njegova donjeg dijela, bilo je tako glasno da joj se činilo kako mora zatvoriti oči i začepiti uši. No, nije imala čime. Sjetila se tatinog savjeta da broji u sebi dok ne zaspi. Iako je nabrojala trideset i pet cvjetova, njih je najviše voljela brojati, borba između sjena i njezinog straha nije prestajala. Odjednom se uz zaglušujuću buku otvorio prozor, a Dunjin plač čuo se po cijeloj kući. Dotrčali su i mama i tata u njezinu sobu, zagrlili su je onako

uplašenu i uplakanu, pa su zatvorili prozor i odveli je u svoj krevet.

– To je samo vjetar, Dunjice, nemaš se čega bojati. On voli savijati grane i njima udarati po poluzatvorenim prozorima – tješili su je mama i tata.

– Hm, dobro, bio je to vjetar, drveće se savijalo, prozor je bio otvoren. Ali, što ćemo s drugim utvarama? – pitala se u sebi Dunja. Mama je uočila da ona samo sluša, ali duboko u sebi kao da im ne vjeruje.

– Strah je zapravo jedna varka. To se priroda igra s nama dok smo mali – rekavši to, mama je izašla iz sobe i ubrzo se vratila s dvije kutije. – Vidiš, Dunja – pokazala joj je mama – ovdje imamo dvije kutije.

U jednu od njih svaku večer stavi strah i zatvori ga, a u drugu stavi svoju pobjedu nad njim kada se probudiš. Imaš li više strahova, svaki uguraj u kutiju i više neće izaći.

Dunja je sutradan prije spavanja uzela kutije. Bile su jednake veličine. Stavila ih je na prozor kako bi prekrila prozorske sjene. U prvu je kutiju najprije ugurala strah od noćnih zvukova, potom strah od pomahnitalih noćnih sjena, od ormara koji noću raste i nadima se, od kreveta od čijeg ljuljanja dobiva morsku bolest, pa ih je sve zatvorila ljepljivom trakom. Drugu kutiju je ostavila otvorenu. Dok je ulazila u krevet, učinilo joj se da se vjetar negdje sakrio jer nije bilo one škripajuće glazbe, a ni sjene se nisu saginjale. Tek blagi obrisi crteža nazirali su se na zidu. Čini se da je kutija dobro čuvala Dunjine noćne more i strahove. Dok su joj misli prolazile glavom, očni kapci su joj otežali i prekrio ih je san. A cvjetovi šareni, glazba neka tiha i mirisi toplog kolača ispunili su svaki dio noćnog sna.

Ujutro joj je sunce prvo pokucalo na prozor. Kutija sa strahovima bila je puna ali dobro zatvorena. Ona druga, kutija pobjede je zijevala otvorena i molila još hrane. Dunja je u toku dana donosila još svojih strahova. Ubacila je tako u kutiju strah od škole i od odgovaranja na satu, pa strah od vožnje autom... U danima koji su uslijedili sve se manje plašila te se kutija sa strahovima počela smanjivati, a kutija pokraj je bila sve veća jer je svaki zatvoreni strah bila jedna pobjeda. Dunja se više nije plašila mraka, svjetlo se po noći moglo gasiti, smjela je pred svima recitirati, čak je i pjevala sama, a nije imala ni mučninu od vožnje. Stoga nije teško pogoditi zašto u njezinoj sobi, odmah uz pisani stol, stoji samo jedna kutija, ali otvorena, cijela ukrašena srima i vrpcama – bila je to kutija prepuna uspjeha i pobjeda nad strahovima.

IZGUBLJENO SRCE

– Jao meni! Izgubio sam srce!

Shvatio je Nikola da je opet nešto izgubio, ali tek kad se vratio kući iz škole. Gubio je on i druge stvari, ali ovo srce mu je bilo važno. Nije čak toliko ni bitno što je ono bilo privjesak s ključevima i što bez njega nije mogao ući u kuću. To mu je srce bilo najdraži dar. Čuvao ga je od prošlog rođendana, a izgubio ga je baš pred slavlje novog, jedanaestog po redu. U kuću je ipak mogao ući jer su roditelji već stigli s posla. Uf, imao je sreće, i ovaj put!

U kući i školi vrijedilo je pravilo: „Želiš li zaboraviti da si nešto imao, daj to Nikoli.“ Gubitniku bez razloga. Sve voli imati, a kada dobije nešto što želi, u istom mu danu to nestane. U stvari, Nikola je bio zaboravan. U nižim razredima osnovne škole znao je zaboraviti i jaknu usred zime, po koju bi se vraćao tek kad bi ga netko upitao nije li mu hladno. Događalo se i da u školu ponese kapu i rukavice, a da se kući vrati bez njih. Spremačice su često stavljale zaboravljene stvari na policu pokraj zbornice kako bi se sretno vratile svojim vlasnicima. Na toj polici, svi su već znali, najviše je bilo Nikolinih stvari, među kojima je, a tko bi znao zašto, najviše bilo bilježnica. Možda je u petom razredu razlog tomu mogla biti stalna selidba iz jedne učionice u drugu.

Zbog njegovih nježnih plavih očiju i iskrenoga i razoružavajućega osmijeha nitko se nije mogao ljutiti na tog zaboravka. Društvo iz njegovog razreda imalo je još jedno nepisano pravilo kad je Nikola bio u pitanju: „Čuvati Nikoline stvari i podsjećati ga na obveze.“ Naime, znao je zaboraviti roditeljima reći kada je roditeljski sastanak, a i domaća zadaća najčešće je bila svaki drugi put urađena. Nikola je bio zahvalan svima koji su ga štitili od „zaboravnosti“, a nagrađivao ih je svojom duhovitošću, najčešće na vlastiti račun. Ma tko mu takvome ne bi za dobar vic vratio šestar, a jednom su mu prijatelji čak nosili kući i mobitel jer je zaboravio da ga je za vrijeme nastave morao isključiti i staviti pod školsku klupu. Ma, tko bi se njega sjetio!

Rješenje se tražilo... I pronašlo! Mama je predložila Nikoli da sve što je bitno zapisuje na papiriće. To će mu pomoći da ne zaboravi važne događaje, što treba nositi u školu, kuda i kada treba ići. Nikola je uporno ispisivao sve više papirića, no to je funkcioniralo samo nekoliko dana. Bilo ih je toliko da

su ubrzo popunili pretinac školske torbe, pa se Nikola više nije mogao snaći i prepoznati koji su papirići „potrošeni“ a koji još uvijek vrijede. Tada je u pomoć priskočila Sanja, koja je išla s njim u razred i podsjećala ga što treba staviti u torbu, što reći kod kuće roditeljima, a što donijeti sljedećega dana u školu. Postali su bliski prijatelji, ali je Nikola ipak, iz nekog nepoznatog razloga, prestao „slušati“ svoju živu „podsjetnicu“. Sve je češće spuštao pogled kada bi ona ulazila u razred, a nije se želio ni vraćati kući istim putem kako Sanja ne bi krenula s njim. Čudno, zaista čudno.

Tog petka, kada je „njegovo srce nestalo“, Nikola je ušao u kuću odsutnih misli i tužna pogleda. Ne može objasniti zašto je nakon zadnjega školskog sata poželio sam krenuti kući, zašto se spremio u petoj brzini i zašto je izjurio poput munje da ga Sanja ne bi sustigla. Ali znao je da je zaboravio „svoje srce“ skupa s ključevima od kuće. Stavio ih je odmah pokraj torbe, samo ih je trebao uzeti. To je, njemu jako drago srce, ciljano bilo na privjesku jer je tako bio skoro sto posto siguran da će ključeve od kuće uvijek nositi sa sobom. A sada će do ponedjeljka biti bez srca...

Nikolu je iz misli trgnuo zvuk zvona na vratima. Kada ih je otvorio, na njima je glavom i bradom bila Sanja! Donijela mu je njegove ključeve. Zaru-menjenih obraza jedva je, uz zibunjeni smiješak, uspio promucati: – Hvala ti!

Čini se, da je uz srce na privjesku, koje je bilo Nikolin rođendanski dar od Sanje, u pitanju ipak bilo još jedno srce, i to ono njegovo.

MUKE PO PUBERTETU

– Kad bih ja bila mama! Ma kada bih samo mogla... Kada bih samo imala nekoga kome bih svako jutro solila pamet... Operi zube, počeslaj se, odjeni se, očisti tenisice, kakvi su ti to nokti, podigni torbu s poda, zakopčaj jaknu! Što si to odjenula? Odjeni plavu bluzu! – pomisli Nora.

Ali meni se ne sviđa plava boja. Ne želim prati zube svako jutro i odmah se počesljati! Moja kosa ne podnosi ranojutarnje češljanje! Tenisice su sasvim podnošljivo uredne i zašto bi nekoga trebalo biti briga kakvi su mi nokti? Dosta mi je svega! Dosađuju mi i ovi moji u kući, a i susjedi koji stalno gledaju kada izlazim iz kuće. Čak su me prijavili da ih ne pozdravljam.

Dosadilo mi je i svakodnevno zvocanje u školi o pravilima lijepog ponašanja, o odijevanju, dužnostima, o učenju i lošim ocjenama, lijenosti... Ne zanima me hoće li mi upisati opomenu u đačku knjižicu, a još manje ljubav prema školi. Tko još voli školu u sedmom razredu? Samo mamine maze, uredne, uvijek s urađenom domaćom zadaćom, pametnice svima za primjer. Njih zovu štreberima. Ja sam obična učenica koju nitko ne primjećuje i to mi sasvim odgovara.

A mojima kod kuće smeta što mi je kosa preko očiju iako sasvim dobro sve vidim, čak i ono kad se pogledima dogovaraju. Kažu mi da stalno mrmljam, pametujem, mudrujem i filozofiram, da imam prepametne odgovore i da će mi se oči izvrnuti koliko kolutam njima. Nezadovoljstvo ne smijem pokazati jezikom pa mi ostaje samo da ga izbeljim kad me ne vide, što ne promakne izdajniku od moga mlađeg brata. Smeta im jer slušam glazbu, istina, nešto glasnije, pa su mi zato kupili slušalice. No, sad stalno slušam predavanje o oštećenju sluha, a ja sasvim dobro čujem i bez slušalica koje nosim zbog njih! Mislim, onako u sebi, kad bih nabavila zvučnike, malo snažnije, pa ih uključila u zoru... E, onda bi vidjeli što znači glasno slušati glazbu!

Kazne se gomilaju kao grude snijega, još iz jedne nisam izašla, a na nju se zalijepi nova. Živci su mi bili najtanji kad su mi zabranili Facebook koji je skroz *in!* A da ne spomenem da još i danas smijem samo četiri puta mjesечно pogledati novosti na njemu. Sestra je gimnazijalka i prošla je sličnu

„kalvariju“ pa me jedina razumije. Zato mi pokatkad dopusti da se preko njezinog profila na Facebooku malo uvučem u virtualni svijet u kojem pogledam nove fotke a vidim i novosti.

Najviše sam se radovala mobitelu koji mi više služi za glazbu i igrice nego za telefoniranje ili porukice. No, i ta je radost bila kratka vijeka. Kad mi je jedan jedini put pao na pod i samo se malo razbio, roditelji su me kaznili istog trena. Kazna je glasila: dva dana bez mobitela, a jedan dan s njim. Eto, takvi su odrasli. Mogla bih i ja isto reći njima, jer se svakome od njih može isto to dogoditi, ali pogreška se računa samo meni.

Primijetila sam i da mi rastu neke čudne obrve, široke ko autocesta, pa sam uzela tatin brijač kako bih ih malo stanjila, kad eto ti brata izdajnika na vratima kupaonice. Ma neka rastu, pustit ću šiške preko njih pa se neće vidjeti njihova „raskoš“. Pregledavam čelo, pa lice... Ma, posvuda su bubuljice!

A onda mi pogled skrene na malje koje se nezaustavljivo šire posvuda i ima ih k'o na našoj mački. Nikle su pod pazusima, rukama, nogama... Uf! Da nisam u kazni, istražila bih na netu kako ih se osloboditi. Možda mi sestra otkrije kako se riješiti te napasti. Dotad nema šanse da obučem šos ili kratke hlače. Od sada prolaze samo dugačke hlače, tunika do koljena, dugi rukavi čak i usred ljeta. I još nešto. Neće mi više drugi birati odjeću kao da sam nesposobna.

Treba mi i više vremena u kupaonici za istiskivanje tih dosadnih bubuljica, a moram staviti i malo voska na šiške da ih vjetar ne podigne kad sam na ulici. To me sve uvijek košta dosta živaca jer svi viču što uvijek „zaglavim“ u najtraženijoj prostoriji u kući, kao stalno se pirlitam bez potrebe. Neka samo viču! Napokon sam uspjela, vjerojatno nakratko, preuzeti kontrolu nad sobom, pa sad na glavu stavljam kapu koju volim, šal objesim nesimetrično, tenisice ostaju odvezane, a hlače samo što ne padnu koliko su široke... E, to ti je život!

Ne znam je li zato što me stalno netko kritizira ili zato što me nitko ne razumije, ali čini mi se da bi ovo mogao biti... pubertet.

(iz knjige *Izgubljeno srce*, NIU Hrvatska riječ, Subotica, 2014.)

*Mračni se salaš:
krunica zavapila –
svetnjače radost...*

Ružica Miković-Žigmanov (Subotica, 1962.), knjižničarka i književnica. Radi u Gradskoj knjižnici u Subotici. U dječjoj književnost Hrvata u Vojvodini pojavila se kao ilustratorica knjige narodnih pripovjedaka Balinta Vujkova *Bogatašovo maslo* (2011.), a uslijedile su ilustracije knjiga Katarine Čeliković *Ljestve za nebo*, koja govori o životu o. Gerarda Tome Stantića (2012.) te narodnih pripovjedaka Balinta Vujkova *Lisica i kokoš* (2015.). Autorica je knjige za djecu *Naša Gradska kuća : uz stoti rođendan*, koju je i ilustrirala (2012.). U knjizi je predstavljena nastanak, izgradnja i povijest Gradske kuće kroz pripovijetku nalik bajci.

Ružica Miković-Žigmanov

NAŠA GRADSKA KUĆA

Toplo, subotnje jutro. Na prostranome tavanu, golubiće Grgura i Georginu brižno čuva djed goluban po imenu Gašpar. Roditelji im odletješe u nabavu hrane. Evo divne prigode da Grgur i Georgina, čekajući svoj doručak, čuju staru, golubinju priču koju je djed Gašpar zapamtio još u svome djetinjstvu.

Ovoga puta, smatrajući da su mu unučići-golubići već dovoljno porasli i da mogu pažljivo slušati, spremio im je nešto vrlo, vrlo zanimljivo. Gašpar je vjerovao, i za život važno. To je ono što bi svaki golub, koji drži do sebe, morao znati o svomemu podrijetlu i mjestu u kojem je rođen. Goluban Gašpar se malo zagrgutnuo, više da im skrene pozornost, negoli od starosti, protegnuo svoja staračka krila i započeo:

– Znate, golubići moji, ovo što ću vam sad ispriповijedati zapravo nije nikakva pripovijetka, nego živa istina – zagoluba on. – Saznat ćete nešto o gradu u kojem ste se izlegli i o Gradskoj kući, zgradi na čijem ste tavanu rođeni, gdje smo se mi golubovi vremenom nastanili. Tu je naše gnijezdodom. Priču o ovome što ću vam ispriповijedati ne bih znao – nastavi Gašpar posve ozbiljno – da se ona nije prenosila našim golubinjim generacijama s krila na krilo. Budete li pozorno slušali, i vi ćete ju jednoga dana moći pričati vašim unucima.

– Grad u kojem ste se izlegli zove se Subotica. Prvi put se spominje daleke 1391. godine kao Zabatka. Zapisana je zbog jednog nestašnog mladića po imenu Augustin. On je nešto bez dozvole sebi prisvojio. To se kod ljudi zove krađa. Mislim da su u pitanju bile obične kokoši – zastane ovdje djed Gašpar, dok su ga Grgur i Georgina, uz smiješak, znatiželjno slušali.

– Ovaj je grad tijekom svoje duge i slavne povijesti imao razne nazive. Bilo ih je čak oko dvjesto: Szent Mária, Maria-Theresiopolis, Maria Theresienstadt, Szabatka, Subatica... To su samo neka imena. Bijaše on u puno država, narodi razni ga nastanjivaše i njime mnogi vladari upravljajaše. Velike promjene događale su se nakon odlaska Turaka s ovog područja koncem XVII. stoljeća i doseljavanja naroda koji i danas ovdje žive. Već sredinom XVIII. stoljeća, točnije 1747. godine, naš grad Szent Mária postaje trgovište.

Da bi dobio ovaj važan status, prvi ljudi grada tadašnje su carici Mariji Tereziji morali dati čak 150 najboljih konja – na što u čuđenju golubići otvoriše svoje kljuniće.

– Baš divno što je ta carica željela konje, a ne golubove – oglasi se zadovoljno Grgur.

– Da, da – zaguguta odobravajući i Georgina te nastaviše oboje pažljivo slušati.

– A za status slobodnog kraljevskog grada – nastavi Gašpar svoju priču o povijesti Subotice – u tadašnjoj carevini Austro-Ugarskoj, dadoše gradski prvaci 1779. godine Mariji Tereziji puno, puno zlatnika i novaca. Za taj su prestižni status dali pet tisuća zlatnika i obećali platiti otkup od 166.666 forinti. Kao slobodan kraljevski grad, Subotica se počela ubrzano razvijati, rasti, napredovati... – odguguta sav ozbiljan Gašpar, pokazujući to svojim raširenim krilima.

– Trebate, dragi moji unučići, još i ovo znati: prvu zgradu iz koje se upravljalo gradom, tzv. Gradsku kuću, sagradili su Subotičani još 1751. godine. Budući da je bila prilično skromna, i po veličini i po izgledu, srušise je i sagradiše drugu 1828. Nova je bila puno veća i ljepša. Ali, ni ova nije bila dovoljno dobra za grad koji je ubrzano rastao i postajao sve veći i veći – zagledan u prostrani krov Gradske kuće zamišljeno nastavi pripovijedati Gašpar.

– Kako se bližio kraj XIX. stoljeća, Subotica je postala po veličini i moći peti grad u Austro-Ugarskoj. Tako velikom i bogatom gradu zaista je priličila bolja Gradska kuća. Tu je ideju – mirno je pričao djed golub – dobio tadašnji gradonačelnik Subotice Károly Bíró. I? Od ideje za izgradnju nove, ali ne bilo kakve nove, već i velike i po ljepoti, takoreći, nenadmašne zgrade za gradske vlasti, do konkretnog plana prošlo je još neko vrijeme. Gradonačelnik je o tome uporno maštao, razmišljao, pregovarao, dogovarao... Jer, koliko god bila tada bogata Subotica, za jedno veliko i raskošno zdanje bilo je potrebno mnogo, mnogo novca.

– Ah, novac, novac, gdje da ga nađem?, pitao se istovremeno ushićeno i nestrpljivo Károly – vjerno je prenosio brigu gradonačelnikovu Grguru i Georgini djed Gašpar.

– I jedne noći, ne mogavši zaspati, zanesen tom idejom, dosjeti se Károly onoga što u obilju imaše ovaj grad. Pijeska! Da, dobro ste čuli – običnog, žutog pijeska. Bilo ga je koliko hoćete na sjevernom i zapadnom obođu grada. I? Odluči ga prodati! I dok okom trepneš, okom golubinjim, proda Károly velike površine s pijeskom na pustari sjeveroistočno od Tavankuta te tako pribavi nedostajući novac za izgradnju nove Gradske kuće.

– Prvo su morali srušiti staru Gradsku kuću, a potom krenuše s podizanjem nove, ove gdje je i vaše gnijezdo, naš golubinji dom. Čast da je osmisle i projektiraju dobili su arhitekti Marcell Komor i Dezső Jakab iz Budimpešte, u to vrijeme već proslavljeni graditelji subotičke sinagoge – s ponosom je gugutao djed Gašpar.

– Ubrzo započe uzbudljiva gradnja. Trebalo je najprije pobijediti pješkovito i močvarno tlo, osigurati čvrst temelj. Iskusni arhitekti i graditelji se

dosjetiše: poduprli su tlo deblima drveta. Novu Gradsku kuću je vrijedno radilo i gradilo oko šest stotina radnika! Naši golubinji preci nadlijetali su gradilište, začuđeni i zbunjeni prizorima. Na primjer, danima se izljevila ogromna i debela betonska ploča, ploča na kojoj će toranj buduće Gradske kuće biti zidan. Toranj oko kojega ćemo mi golubovi kasnije s našim golubićima prve letove praviti – pričao je pripovijetkom zanesen Gašpar.

– I tako je gradnja, koja započe 1908., okončana samo dvije godine kasnije – 1910. godine. Još ću vam nešto, dragi moji golubići, gugutnuti. Gradom su u to vrijeme već trinaestu godinu klopurali tramvajski kotači, električne svjetiljke treperile u noći, a stanovnici, kojih je već bilo blizu sto tisuća, odavno su prelazili razdaljine željeznicom, čije su pruge išle u sedam pravaca... Morate znati i to da je te 1910. godine jedan Subotičanin jako želio biti kao ptica: želio je letjeti kao što letimo mi, golubovi. Uspjelo je Ivanu Sariću maštu pretvoriti u stvarnost – sam je konstruirao svoju letjelicu i vinuo se put neba, među prvima na planeti. Po ovome već vidite da je Subotica bila grad koji je puno obećavao.

– Djede, to je stvarno bilo zanimljivo vrijeme – zaguguta Grgur, koji je pažljivo slušao djedovu priču o njihovom domu, subotičkoj Gradskoj kući.

– Ali, zamislite samo, koliko se željelo da nova Gradska kuća bude veličanstvena, raskošna i velebna kada se iznutra uređivala i ukrašavala još pune dvije godine nakon što je sagrađena! To znači – upitnim pogledom naglasi Gašpar – do 1912.! Zidove pokraj stepenica, koje vode u najsvečaniju odaju – Veliku vijećnicu, optočije pločicama od žolnai keramike, iz tada u svijetu čuvene tvornice iz Pečuha. Iznad njih postaviše pločice sa znakovima svih zanata koji su u to vrijeme postojali u Subotici. Dvije ogromne keramičke ptice, sokol i gavran, nađoše svoje mjesto na odmorištu stepeništa. Nisu, istina, golubovi, ali ipak trebamo biti ponosni jer su roda ptičjeg – nekako ponosno istakne Gašpar ovaj podatak.

– A zašto baš gavran? – ljubomora izda golubića Grgura.

– Zato, Grgure moj, jer je gavran s prstenom u kljunu simbol kraljevske loze Korvinovih, nekadašnjih vladara na ovim prostorima. Na prozore te najljepše odaje – Velike vijećnice, staviše vitraže na kojima su i tadašnji vladar car Franjo Josip, ali i njegova baka – carica Marija Terezija. Njih je izradio čuveni majstor Miksa *Róth*, a ostale vitraže s likovima mađarskih kraljeva i znamenitih ličnosti ugarske države napravio je drugi veliki umjetnik *Sándor Nagy*.

– Kada je bila konačno završena te 1912. godine, bljesnula je gradska ljepotica u svoj svojoj veličini i raskoši u samom centru Subotice u tada veoma popularnom stilu, stilu secesije. Iako neobično lijepa, čekalo ju je već dostojno društvo drugih građevina u gradu. Bila je tu, recimo, zgrada kazališta sagrađena još 1853. i zgrada sadašnje Gradske knjižnice završena 1897. godine. No, Gradska ih je kuća sve zasjenila. Subotičani se ne mogahu nadičiti ljepoti ali i veličini novoga zdanja – duga je 105 a široka 55 metara. Površina svakog od tri kata je 5.838 četvornih metara, pa vi vidite golubići moji. Izgledala je poput dvorca iz bajke, s četiri ulaza, sa svih strana po jedna velika kapija s dvorištem unutar njezinih zidina. U prizemlju prema ulicama i

trgovima dobila je brojne prodavaonice, ali i nekada čuvenu Gradsku kavanu. Pa ipak, najveće divljenje i strahopoštovanje izazivao je njen čak 76 metara visok toranj – s puno ponosa gugutne djed Gašpar.

– Djede, djede, znači da je naš dom zapravo najljepši u Subotici! – pohvali se golubičica Georgina.

– Vidite, ova nova subotička gradska kuća stoji gordo i stameno u proteklih svojih stotinu godina na ponos sveg ovdašnjeg življa, dok su se kraljevine raspada-

le, države propadale a vladari mijenjali. Preživljavala je ratove, Prvi i Drugi svjetski, nadlijetanje ratnih aviona koji su bombama zasipali Suboticu. Topot konjskih kopita i kolone raznih vojski iz država brojnih tutnjio je pod njenim prozorima. S tornja su joj skidali i ponovno stavljali simbole, vjerske i političke, križeve i zvijezdu, no naš dom – tavan Gradske kuće – ostao je nedirnut – zadovoljno, s naraslom gušom konstatirao je Gašpar.

– Danas iz ove zgrade gradonačelnik upravlja gradom. Ovdje se obavljaju razni poslovi – ljudi dolaze po razne dokumente ili se sastaju kako bi vodili grad. Međutim, ona je drukčija od sličnih zdanja u drugim gradovima, jer je subotička Gradska kuća otvorila svoje najljepše odaje, svoju Veliku vijećnicu, građanima – u njoj se održavaju vjenčanja, koncerti, priredbe, svečani skupovi... Ukrašena predivnim vitražima, cvjetnim ornamentima, motivima *lala*, s drvenim rezbarenim stolicama i klupama, blještavom rasvjetom, pruža ona čarobni ugođaj svakom posjetitelju.

– I ja bih volio vidjeti tu lijepu vijećnicu! – nestrpljivo će Grgur.

– Na žalost, mi golubovi nemamo pristupa u te odaje – reče pomalo tužno Gašpar, pa uzdahnu i nastavi. – Ali, zato često sletimo na pokrajnje balkone i tako pokušavamo vidjeti tu čaroliju, gledajući kroz prozore. Budući da smo mi iz roda domaćih golubova, najviše uživamo slušajući glazbu tamburaških orkestara, ali prijavu nam i zvuci violina, klavira, klarineta, truba, glasovi opernih diva... Ali, moram vam i to reći, najmanje volimo političke skupove, jer smo mi miroljubivi i ne volimo bučne rasprave, koje kod ljudi ne završe uvijek mirno i prijateljski.

Golubić Grgur protegne nogice i krene trčkarati iz kuta u kut po tavanu subotičke gradske kuće, malo i krilima zaleprša. Pridruži mu se i Georgina. Zagugutaše skoro u glas:

– A kada ćemo sve to moći vidjeti, kada ćemo na prvi let oko tornja? – okružiše oni djeda Gašpara.

– Ah, još malo pa ćete vidjeti Gradsku kuću u punom sjaju – posve radostan reče Gašpar. – Ne možete zamisliti koliko je lijepa. Moram vam priznati da su se naši preci dosta seljakali po okolnim tavanima. Ali, s izgradnjom ove nove Gradske kuće, svoju sudbinu smo vezali za nju i ovaj glavni gradski trg. A sada ću vam otkriti ono najvažnije za nas golubove – reče ushićeno.

– Svaki grad ima neku građevinu koja predstavlja njegov simbol. Subotičani se evo već jedno stoljeće diče našim domom, ovom Gradskom kućom, koja je postala simbolom Subotice. To je zato što je nijedna druga zgrada nikada nije zasjenila. A i mi golubovi, pošto smo se naselili u i oko nje, također smo postali simboli ovoga grada, na što smo jako ponosni.

– To je zbog toga što su golubovi ptice vrlo ljupkog ponašanja. Subotičani nas jako vole, djeca pogotovo. Hrane nas, trče za nama, slikaju i nas i Gradsku kuću. Ona je mnogim slikarima, umjetnicima omiljen motiv. Turisti ili slučajni namjernici ostanu bez daha kad je ugledaju. Neki se popnu strmim stepenicama na terasu Vidikovac, koji se nalazi ispod njenog tornja, odakle vide cijeli grad kao na krilu. Približavajući se Subotici, putnici prvo u nepreglednoj ravnici uočavaju njezin toranj. Riječju, Gradska kuća i mi golubovi smo prave zvijezde ovog grada – zadovoljno zaguguta Gašpar.

– Djedice, vidjeli smo kroz pukotinu ispod crijepa da se nešto jako šarenilo i vrtjelo na zemlji.

– U ljetnim večerima, pred njezinim zidinama, zaogrnutim sada već bujnim krošnjama stoljetnih gelegunja, održavaju se razni koncerti, plesni nastupi i skupovi koje prati puno, puno ljudi. Naš je grad, i to bi trebalo da znate, oduvijek bio naseljen stanovnicima različitih vjera i tradicija i svi oni, Hrvati, Mađari, Srbi, Nijemci, Židovi, Romi i drugi, rado plešu u svojim bogato ukrašenim i maštovitim narodnim nošnjama pod njenim prozorima. Kao veoma gostoprimljivi, Subotičani rado pozivaju i goste iz okolnih zemalja, pa i cijeloga svijeta, da se upoznaju i s njihovim kulturama. Tada se mi sklonimo pod krošnje drveća i uživamo promatrajući to razigrano šarenilo, sretni što su ljudi kao i golubovi – međusobno različiti.

– Uh, mislim da sam vam danas jako puno pričao – reče sad već malo umornim gugutom goluban Gašpar.

– Znate golubići moji, tu je bilo dosta podataka što morate jednostavno pamtit, jer mi ne zapisujemo, nemamo prste, samo krila. Istina, i mi ptice imamo svoj doprinos što se tiče pismenosti ljudi. Naime, dok nije izumljeno nalivpero ili penkala, a da ne spominjemo računalo, ljudi su pisali umaćući ptičja pera u mastilo – reče sav ponosan na svoj ptičji rod Gašpar.

U tom trenutku doletješe roditelji golubića Grgura i Georgine, pravdajući se što su se malo dulje zadržali, tražeći hranu.

– Jednostavno, subota je i ljudi duže spavaju. Svi su se malo ulijenili, pa smo na mrvice kruha morali dulje čekati – rekoše uglas oni. – Ali vrijedilo je, jer smo vam, golubići dragi, donijeli nešto što najviše volite! To su pržena kukuruzna zrnca na ulju. Znate, to su ona koja kad se isprže budu kao bijele

pahuljice. Jedna mala djevojčica je potrčala da nas pomiluje, pa su joj se kockice prosule iz papirne vrećice pravo pred nas. Roditelji se uopće nisu ljutili. Znajuju da smo gladni i da ćemo ih sve pokupiti. Čak su nam, prepoznajući našu radost, bacali još.

– Bravo, bravo! Onda ćemo se baš pogostiti za stoti rođendan naše Gradske kuće, jer je baš na današnji dan, 15. rujna, ona svečano otvorena – zagoluba sretno djed Gašpar.

– Pa kako si se toga samo sjetio? – upitaše začuđeni roditelji golubića.

– Ne samo sjetio, nego sam i pripovijetku o nastanku Gradske kuće, našega doma, upravo prenio na naša mlada krila!

– Da, da, istina je – razdragano uzvratit će golubići što zbog pripovijetke, što zbog pristigle hrane.

Svi veselo zalepetaše krilima i s uživanjem se baciše na poslastice. Kazaljke na tornju Gradske kuće pokazivale su deset sati. Prvi mladenci koji će sklopiti brak u njezinoj najljepšoj odaji, Velikoj vijećnici, pristizali su na glavni, svečani ulaz... Pa subota je, dan za vjenčanja.

(Naša Gradska kuća : uz stoti rođendan, Hrvatska čitaonica, Subotica, 2012./

*Sutoni raja:
virom svom zakovani –
umiru sritni...*

Blaženka Rudić

PASTIRICA I RUŽE

U malom gorskom selu Relezi kućice su se pognule pod teretom snijega. Sumrak je rano obavijao selo u zimsko vrijeme. U kući Petra Kosića začuo se plač novorođenčeta. Rodila se djevojčica. Bilo je to 25. studenoga 1493. godine, na dan sv. Katarine mučenice. Tako djevojčici dadoše ime Katarina.

Katarina je rasla okružena ljubavlju. Vrlo rano je postala pastirica. Čuvala je malo stado ovčica skupa sa svojim prijateljicama. Gorski zrak joj je godio, te je bila zdrava, lijepa i vesela djevojčica. Čuvajući ovce na planinama, mogla je do mile volje uživati u ljepoti zelenih pašnjaka, slušati cvrkut ptičica i žubor gorskih vrela. Ona se svemu divila i pitala:

Tko je to stvorio?

Majka joj je govorila da je sve te ljepote stvorio Bog. I pričala je sve što je o Njemu znala. Govorila je maloj Katarini da u gradu Kotoru ima krasna crkva u kojoj stanuje Bog. Tamo se mogu vidjeti i slike koje prikazuju Isusa. Katarina je zavoljela Isusa. I željela je poći u Kotor kako bi ga još bolje upoznala. Ali što će jedna siromašna pastirica u Kotoru? Gdje će stanovati? Što li raditi? Stoga je majka pronašla jednu dobru obitelj kojoj će Katarina pomagati u kući.

Toga jutra pastirica Katarina ustala je ranije nego obično. Ne zbog toga što joj se žurilo na pašu s ovčicama, nego zato što se spremala na daleki put s majkom. Konačno će poći u grad Kotor. Znala je Katarina da treba sve ostaviti: milu majčicu i oca, rodnu kuću i zavičaj, prijateljice, i svoje umiljate ovčice.

Zato je prije odlaska još jednom zavirila u ovčji tor. Tu su mirno spavale stisnute jedna uz drugu Bijela, Runjava i Mala. Katica je nježno zavukla svoju ruku u toplo runo.

– Drage moje ovčice... Zbogom...

– Beee... – oglasila se Runjava, a na to su se probudile Mala i Bijela. Sve tri su ustale i gurale se oko Katarine da joj poljube ruku.

– Samo spavajte. Još je rano za pašu. Spavajte, mile moje ovčice...

I krupne suze su joj padale po njihovim toplim njuškicama.

Konačno se odvojila od njih, pogledala još jednom svoju dragu kućicu, poljubila oca i krenula s majkom uskim kamenitim puteljkom.

Konačno su stigle u Kotor. Tužan je bio rastanak Katarinin od majke. Ali srce ju je vuklo da tu ostane i pronade Isusa.

Majka ju je čvrsto privinula uza se i kroz suze govorila:

– Drago moje dijete, Bog neka te blagoslovi i čuva... Budi dobra... Ja ću te uvijek voljeti...

Majka se vratila na selo, a Katarina je ostala u kući plemenitog gospodina Aleksandra Buće. On je bio ugledan čovjek u gradu: gradski sudac. Stoga je izgledao vrlo ozbiljan i pomalo strog. No, bio je pravedan i njegova riječ se poštivala. Mnogi su dolazili k njemu moleći da se zauzme za njih. On nije imao vremena baviti se poslugom. Njegova supruga, plemenita gospođa Marina, vodila je brigu o kući. Ona je prigrllila i voljela Katarinu kao da joj je rođena kći. Poučavala je u raznim poslovima, pripovijedala joj o Bogu, brinula se za nju. Katarina je pospremala velike i raskošne sobe.

Naučila je puno toga. I slušala je često razgovore koje su vodili učeni ljudi kod njezina gospodara. No, sve to nije privlačilo njeno srce. Ona je bila najsretnija kad bi mogla poći u crkvu. Tamo je uvijek rado odlazila, molila, razgledala slike. Tako je još više zavoljela Isusa.

Katarina je za nekoliko godina izrasla u lijepu djevojku. Svi su je zavoljeli jer je bila dobra, ljubazna i marljiva. Imala je srce za svakoga, posebno za siromašne. Često je kriomice preostalu hranu dijelila siromasima.

– Ta ionako će se baciti – mislila je Katarina – a njih će spasiti od gladi.

No, svaki se put bojala da ne susretne gospodara Aleksandra. Znala je da joj gospođa Marina ne bi ništa rekla. Ali gospodar...

Jednog dana to se ipak dogodilo. Katarina je u pregači nosila hranu i, izlazeći iz kuće, gotovo se sudarila sa svojim gospodarom.

– Kamo ti, Katarina? I što to imaš u pregači? – upitao je gospodar.

Srce joj je silno lupalo i nije mogla odgovoriti. Bojala se podići pogled. Samo je rastvorila pregaču. A u njoj, gle, bile su prekrasne ruže. Bile su sasvim svježe, s kapima rose na crvenim laticama i širile su divan miris. Oboje su bili iznenađeni.

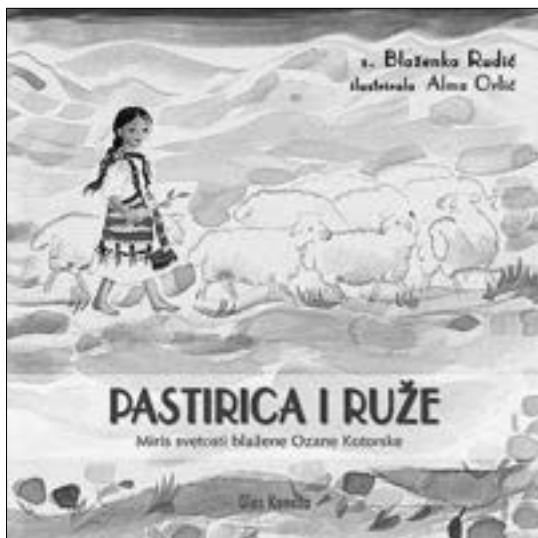
Navečer je gospodar sjedio sa svojom suprugom u toploj i raskošnoj sobi. Pušio je lulu i šutio.

– Što si zamišljen, Aleksandre? – brižno je pitala gospođa Marina.

– Mislim na ovu našu Katarinu. Kako je to dobra djevojka! Trebali bismo mi služiti nju, a ne ona nas.

U gradu Kotoru živjeli su dominikanci. Tako su se nazivali po svetom Dominiku koji je bio njihov osnivač. On je okupio muškarce koji su skupa s njim poučavali ljude u vjeri. A neke su pobožne žene za njih molile. Tako su se oni kasnije prozvali dominikanci i dominikanke. Njezin gospodar Aleksandar imao je dva brata dominikanca, te su oni dolazili u njegovu kuću. Katarina ih je često slušala te je odlučila ostaviti sve radi Isusa i živjeti kao dominikanka.

Odjenula je bijelu dominikansku haljinu i uzela novo ime: Ozana. Pored crkve sv. Bartolomeja sagradili su malu sobicu u koju se ona uselila. Tu je

i danju i noću bila blizu Isusa. Najviše vremena provodila je u molitvi. Kad su ljudi doznali za neobičnu žiteljku grada Kotora, počeli su hrliti na prozor njezine sobice. Molili su je za pomoć i savjet u različitim nevoljama. Ona se za svakoga usrdno molila. Postala je dobra zaštitnica grada Kotora. Kad su velike nevolje zaprijetile gradu i njegovim žiteljima, Ozana je svojim molitvama spasila grad.

U Kotoru su, osobito u zimskom razdoblju, padale velike količi-

ne oborina. Tako je jednom padala kiša gotovo četiri mjeseca. Nabujali su svi izvori i potoci. Ljudi su zabrinuto gledali u nebo. I more je naraslo te zaprijetilo poplavom. Ozana je slušala prigušene glasove svojih sugrađana kad su prolazili kraj njezina prozorčića. Pojačala je svoje molitve i kiša je prestala. Puhnuo je sjeverni vjetar i posušio vodu, te je grad bio spašen.

Drugom zgodom je Ozana uspjela pomiriti zavađene plemiće i pučane. Plemići su bili gospoda. Bili su u manjini, ali su sebi prigrabili svu vlast u gradu. A pučani, obični puk, najčešće su bili u podređenom položaju. Tako su se neki od njih pobunili i krenuli s oružjem na plemiće. Strah i nemir je zahvatio čitav grad. Dobronamjernici su pohrlili do Ozane i zamolili pomoć. Ona se usrdno molila i do večeri su sukobljene strane odložile oružje. Odlučili su da će ubuduće probleme rješavati mirnim putem.

Godine 1539. zaprijetila je Kotoru opasnost od turske vojske. Turski admiral Barbarosa je sa svojim brodovljem stigao pod gradske bedeme. Sedamdeset galija i trideset tisuća momaka zaprijetilo je gradu. Barbarosa je poslao zahtjev gradskom providuru Ivanu Mariji Bembu da preda grad bez borbe jer će ga inače svojim topovima srušiti sa zemljom. Ivan je znao da je u gradu sve spremno za obranu i odbio je zahtjev. Potražio je biskupa Luku Bisantija i pošli su do Ozanine sobice. Na putu su im se pridružili i zabrinuti građani. Ozana je bila zadubljena u molitvu. Kad su je uspjeli dozvati, približila se oknu svoje sobice. Ugledavši prve ljude gradske i crkvene vlasti, pročitala je na njihovim licima veliku brigu.

– Kojim dobrom, dobri ljudi? – upitala je Ozana.

– Nije dobro, Ozano. Velika je nevolja. Pod bedemima kotorskim prijeti brodovlje turskog admirala. Grad je spreman, ljudi su hrabri, ali turska sila je jaka...

– Ne bojte se vi takve sile. Borite se hrabro i budite uvjereni da će grad biti spašen. Sutra ćete se moći o tome osvjedočiti.

Ozana je svima savjetovala da mole krunicu. Crkve su bile pune i neprestance se molilo. Barbarosa je napao grad. Ali su ga branitelji Kotora odbili. Pokušavao je prići gradu s različitih položaja, ali nije uspio. Nakon nekoliko dana njegovo brodovlje je napustilo kotorski zaljev. Ljudi su sretni pohrlili do Ozane zahvaliti joj na pomoći.

Ozana nikada nije bila besposlena. Ako nije molila ili primala posjete potrebnika, vrijeme je koristila za ručni rad. Bila je veoma uspješna vezilja. Živjela je od rada svojih ruku i od pomoći drugih. Za sebe je uzimala vrlo malo, sve je dijelila siromasima.

Ozana je proživjela 52 godine moleći i pomažući drugima. Njezina dobrotu osvojila je svakoga. Njezina dobrotu bila je tako velika da nije prestala ni kad je umrla. Preminula je 27. travnja 1565. godine. Grob joj se nalazi u Kotoru u crkvi sv. Marije gdje se može vidjeti njezino neraspadnuto tijelo. Danas je mi nazivamo blaženom i molimo njezin zagovor za Božju pomoć.

Pod okriljem Ozanine dobrote i ljubavi danas žive i djeluju sestre dominikanke u Hrvatskoj. Na osobit je način ona zaštitnica njihova samostana i dječjeg vrtića u Zagrebu. Ozaninom dobrotom i ljubavlju dominikanke prenose na djecu umijeće divljenja ljepoti svega stvorenoga. Iskazujući dobrotu i ljubav malenima i nemoćnima, nasljeđuju Ozanu u pomaganju potrebnima. A Ozana štiti i čuva sve koji je mole za pomoć. Svima pomaže živjeti u dobroti pokazujući put kako voljeti Boga i ljude.

(Pastirica i ruže: Miris svetosti blažene Ozane Kotorske, Glas Koncila, Zagreb, 2005.)

*Zasvitli iskra!
Betlemska štala sjaji
slamom spasenja...*

Julijana Adamović (Bač, 1969.), književnica. (opširnije na str. 98.)

Julijana Adamović
Sergei Chatgris (pseudonim Patrik Atanasovski)

BLABLAMUK

U vrijeme dok su potoci žuborili riječima, kiše zemlju natapale toplim slovima, a vjetar oko stabala puhao cijele rečenice, Blabla je imao samo ime.

Zvao se Blabla. Obožavao je mamu, tatu, prirodu i slatkiše, ali najviše je na svijetu volio *Bla bla bla*.

Tu i tamo Blabla bi, odrastajući, u posebno svečanim prigodama dodao koji zarez u sredinu imena: *Bla, bla;* ili kad je bio osobito radoznao – upitnik na kraju. *Blabla?* Tako je sve zvučalo zrelije i ozbiljnije.

I to je bilo dovoljno.

– Blabla, sine, molim te, idi mi kupiti novine! – rekao bi mu tata.

– Blabla? – upitao bi Blabla.

– Da, ti! Što se čudiš? Pa nemam druge djece! – počeo bi tata gubiti strpljenje.

– Blabla? – ponovio bi sin.

– Eto, vidiš! Rekla sam ti da mu treba brat ili sestra! Možda bi manje filozofirao i isprve napravio što ga moliš – u raspravu bi se uključila i mama.

– Dobro, dobro! Odustajem. Otići ću sam po novine – na kraju bi se umorio tata.

– Ma ne, tata. Otići ću ja. Samo pitam zašto baš ja? A i mama je u pravu. Baš bi mi dobro došao brat, a kad bolje razmislim, može i sestra. Nju bih poslao po novine, a s njim odigrao na male golove. *Bla bla bla...*

– Odlazi po novine! – uzviknuo bi otac.

I Blabla bi odjurio nastavljajući svoje izlaganje, dok bi mama objašnjavala tati kako nije dobro da djeca rastu bez braće i sestara.

Usput bi Blabla, onako veseo i pričljiv, pozdravljao ljude, ptice, kamenčiće. Sve što bi živo i neživo sreo uz cestu:

– Dobar dan, dobri ljudi! Dobar dan, ptičice! Zdravo, kamenčiću!

– Dobar dan, Blabla – odgovarali bi ljudi.

– Ciju! Ciju! Dobar dan! – cvrkutale bi ptičice.

– Zdrrrravo! – mljeli bi kamenčići na stazici, sudarajući se jedan o drugoga u bijegu ispod Blablinih cipela.

– Kako ste? Što ima nova? – pitao bi Blabla.

– Evo, sve po starom! Radi se, djeca rastu, a godine sijedim vlasima slažu. Što je kod tebe novoga, dječaće? – odgovarali bi ljudi.

– A nama se izleglo šareno malo! Vježbamo ga da leti – hvalile bi se ptičice.

– Bole nas leđa od tvojih nogu, eto to ima novo! – gundali bi kamenčići.

– Pa to i nije nešto novo – rekao bi Blabla. – Ali, da vam ispričam što mi se jučer...

I Blabla bi započeo...

Bla bla bla bla

Blabla blabla bla

Blabla blabla bla.

Uveseljavao bi Blabla ljude svojim pričama, opaskama i pitanjima, na koje, iskreno rečeno, oni ne bi svaki puta ni imali odgovora. Ili pak, ako bi ga imali, Blabla ne bi baš pričekao da mu se do kraja odgovori, a već bi za njih imao novo pitanje. I novo... I novo! To inače ne spada u ponašanje koje se još naziva i pristojnim, ali nitko se na njega zbog toga nije ljutio. Neki su mislili da Blabla sve zna, ali pita onako – usput, a neki su se toliko veselili njegovoj brbljavosti i želji za znanjem, da bi mu isti čas opraštali na toj neljudnoj gesti.

I tako... Život je u Blablinom kraju bio lijep i uglavnom polagan, a samo je njegov jezik uvijek bio brz poput munje.

Onda se, iznenada, dok se Blabla nije ni okrenuo oko sebe, odjednom sve ostalo naglo ubrzalo.

Život je učinio jedno glasno i strelovito: Zuuuuuuuum!

Kao da čujete ubrzano premotavanje kazetofonske vrpce s različitim glasovima i zvucima svakodnevice: mijenjaju se stanice na radiju, automobil prolazi cestom, djeca se igraju u susjednom parku...

ZUUUUUUUUUM!

I Blablina mama je nešto primijetila.

– Naš Blabla je odrastao. Ne misliš li da je vrijeme da ga prestaneš slati po novine i prebaciš se na internetsko izdanje? – predložila je ocu. – Sin ti nije više maleno dijete. Jučer sam mu vidjela prišt na nosu.

– U pravu si! – zaključio je tata i dodao:

– A, iskreno, i sve sam manje strpljiv čekati ga da se vrati s novinama. Dok se pojavi s njima, vijesti koje donese postanu već stare. Neupotrebljive! Da sam bezobrazan, rekao bih da mirišu na plijesan.

– Makar što! – naljutila se majka. – Ne da si bezobrazan, nego jesi. I još gore. Mislim da si ponekad i nemilosrdan i uvijek tako strašno kritičan prema našem sinu! Jedinom!

– A, pa sad... Je jedini... Ali zato govori za trojicu! U redu! Ne mora više po novine!

Eh! Blažena sreća!

Blabla se zbog ove odluke svojih roditelja u početku poveselio:

– To! Jes! Jes! JEEEEESSS!

Ali, nije prošlo dugo, i silno zažalio. Nije se baš snašao kako treba. Osim

što se promijenilo to da on više ne mora po novine i drugi su se oko njega promijenili. Ljudi! Sve se rjeđe koračalo šumskim puteljcima. Sve se manje hodajući stazicama osluškivao pjev ptica. Ni u školu se više nije odlazilo s noge na nogu, onako lagano... uz veselo blablaba... Sve je postalo nekako Hop-Hop. Uskočiš u auto, iskočiš iz auta.

(Zamislite sada da čujete paljenje motora automobila, otvaranje i zatvaranje vrata, polazak, sirenu, stajanje, otvaranje i zatvaranje vrata. Jeste li zamislili?)

I tako nekoliko puta na dan.

Cijeli dan si između automobila i obveza. Voziš se dok ne obaviš nastavu i sve predviđene slobodne aktivnosti za to popodne.

Uz cestu više ne srećeš ljude. Svi su u automobilima! A ako ih i sretnoš, nitko te i ne primjećuje. Svi stalno nekamo žure i gledaju u te grozne sprave! – žalio se Blabla.

I bio je u pravu! Odrasli, u pauzama između vožnji (pa ponekad i u vožnji), stalno tipkaju.

TIP-TIP – Tipkaju poruke.

– I nitko ne gleda u oči dok onom drugom iznose svoje misli! Nema više jezika koji palaca po nepcu i zubima! Bla bla bla...

Sve je samo: TIP-TIP... Ringggg. TIP! I sve stane u kratku poruku imenom SMS.

Cijeli život u porukama!

Što je najgore, i djeca su se povela za odraslima, jer znamo da je roditelj, između ostalog, odličan primjer za sve što njegovo dijete ne bi trebalo činiti. Sinovi i kćeri traže (i dobivaju!!!) od svojih, sve više nervoznih i uvijek u žurbi, očeva i majki, mobitele! Te čudne naprvice koje ožive na samo jedan dodir prsta o glatko staklo!

Mobitele s oooogrooomniiim memorijskim karticama na koje stane nebrojeno vlastitih i tuđih rođendana, obiteljskih ljetovanja i pred ogledalom pomno namještenih portreta. Napući usne! Iskrivi glavu! Na oči natakari što veće sunčane naočale! Jesi li stavio dovoljno gela u kosu?

Mobitele skroz različitih boja.

Je, je! Tako je – primjećuju to i ptičice na grani.

– Zvrriiiiiiiii... Zvrriiiii...

Zvoni li to mobitel?

– Halo?

– Halo! Dvije pizze i kredit za auto, molim!

Eto, tako to ide!

Jednom je Blabla ugledao djevojčicu kako hoda cestom i tipka u tu napravu kričavo roza boje sa sličicom nasmiješene Hello Kitty. Nije mu ni otpozdravila, a poznaje je dobro. Igra s njezinim bratom nogomet, u rijetkim trenucima kad ovaj ne visi na internetu ili mobitelu. A i sviđala mi se. Onako... Kako se inače curice znaju sviđati dečkima. *Rumeno u obrazima.*

Taj zlokobni trenutak je ulio zadnju kap u prepunu Blablinu čašu. Iz prosvjeda, svom je imenu dodao i prezime. Postao je Blabla Muk. No, prije nego što je zauvijek zašutio, uspio je reći:

– Khm... Khm... Od danas šutim i ako želite da vas uopće doživim, obrađajte mi se s gospodine Muk. No odgovora na moguća pitanja od mene nećete čuti.

Blablini roditelji su se baš zabrinuli!

– Ne misliš li da je naš sin promijenio ponašanje? – rekla je majka. – Pa on je od pričalice postao šutljivko!

– Ali, draga ženo, mislim da je to posve normalno. S godinama te od tolike priče zaboli jezik. Iskreno, očekivao sam to i mnogo prije.

Da je Blabla drugačiji, primijetili su i drugi. Oni koji nisu tipkali poruke, naravno.

– Ciju! Ciju! Blabla, imamo nove ptice! Jedu jaaako puno i samo što nisu poletjeli! Želiš li ih vidjeti?

Tišina!

– Blabla, nešto nas gaziš bez osjećaja u posljednje vrijeme! Totalno trapavo! Što se to s tobom događa? – bunili su se kamenčići.

Muk!

– Hej! Hej! – uznemiriše se ptice i kamenčići.

Ništa!

Ništa! Muk! Nula bodova!

Ispod stabla sjedi Blabla Muk

Lice mu je blijedo, a pogled mrk

Jezik je u čvor zavezao čvrst

A preko usana prekrizio prst!

PSSSSSSSSSSSSSSST!

– Strašno! – reče očajna majka.

– Pa zbilja je strašno! Malo šutjeti je u redu (da se odmore tuđe uši), ali ovo već prelazi svaku mjeru! – sad se zabrinu i otac.

– Što da radimo?

– Rekao bih vam da ga pogodite mnome, ali mislim da to ne bi bilo u redu! Aj! Pardon! – našali se jedan kamenčić, ali drugi ga odmah poklopi po ušima.

Djeco! Budući ljudi! Sadašnjima neću pričati jer bojim se da me od buke mobitela neće čuti. (Ispod glasa.)

Što da činimo? Kako da nagovorimo Blabla Muka da opet bude onaj stari Blabla?

Što mislite?

Znam!!!

Ne tipkajte poruke na ulici! Gledajte kuda hodate! Možda je baš oko vas Blabla, a vi, ne opazivši ga, očepite njegovu nogu!!

Kad god možete, otidite do prijatelja kojem šaljete poruku i recite mu u oči koliko vam znači i koliko vam je lijepo dopisivati se s njim! Gasite mobitel barem kad spavate!

Možda tako ponovno oraspoložimo Blablu!

(iz knjige priča *Dnevnik sivog mačka i druge priče*, Naklada „Jurčić“, Zagreb, 2013.)

Vesna Huska (Subotica, 1977.), dipl. teolog-kateheta i odgojiteljica za rad u dječjem vrtiću, radi kao vjeroučiteljica u školi u Subotici. Sudionica je Pokrajinskog susreta pučkih pjesnika „Lira naiva“ gdje su joj u istoimenoj zbirci objavljene pjesme. Sa suprugom Ladislavom uređuje i piše za Obiteljsku stranicu u katoličkom mjesečniku *Zvonik* i godišnjaku *Subotička danica*. Piše za „Hrcka“, dječji podlistak „Hrvatske riječi“ kolumnu namijenjenu tinejdžerima. Majka je osmero djece.

Vesna Huska

TEEN DNEVNICI – ZABRANJENO ZA STARIJE OD 15

Jesenje šetnje i čitanje u parku

Bog svima! Stiže jesen, počela škola. Eto, u životu je uvijek tako – nešto dobro, nešto loše. Volim jesen jako, jako. Nije više tako vruće i ne moram hodati u kratkim hlačama. Znam da ne shvaćate kako mogu gotovo cijelo ljeto provesti u dugim „farkama“, kao ni moja mama. Ali, da imate noge kao ja, shvatili biste i ne biste nikad predložili da odjenem nešto kratko, pogotovo ne suknju! Na svu sreću, sad je ugodnije – moje svijetle traperice, bijela košulja i tenisice su prava stvar! Ipak, ima i lošeg – ova škola nije mi baš trebala. Pa još ovi novi predmeti i nastavnici – uh! Ne znam kako ću uopće preživjeti ovaj peti razred...

Jedino me raduju šetnje. U školu idem poslijepodne, pa sam prijepodne sasvim sama, pošto mama i tata rade. S njima imam dogovor: ako su mi zadaće urađene i moja soba pospremljena, mogu raditi što hoću. Pošto me TV baš ne zanima, kao ni komp (jedina sam mislim na planetu osoba koja nema profil na „fejsu“!), ostaju mi – knjige i šetnje. Najčešće ih kombiniram: uzmem neku knjigu koja mi je zanimljiva i pođem van. Mama se ne može ljutiti i grditi me, kad ionako uvijek govori da ne trebam samo sjediti u sobi, već poći van i družiti se. Ona misli da je jedini problem što nisam na zraku, s društvom, pa joj ne smeta što lutam. Mi živimo u stanu, pa nemamo dvorište. Oko zgrade su uvijek neke bakice kojima se uljudno javim, ali od njihove ljubaznosti se sklanjam. Nisu one loše, uopće ne! Samo, uvijek pitaju nešto kao: zašto sam sama, zar nemam prijateljicu, što to čitam, jesam li tužna ili možda zaljubljena... E, to me zbilja izivciralo! Nisam zaljubljena, niti želim biti! Dosta mi je problema i bez toga. Zar danas čovjek (ok, teenagerica ☺) ne može živjeti i biti normalna, a da nema dečka i nije zaljubljena???? Ne mislim ništa loše o onima koji su zaljubljeni, čak volim čitati i pjesme i romane o ljubavi, ali meni to ne treba. Imam mamu i tatu, svoju violinu, moje ribice u akvariju, moje knjige i moje šetnje – to mi je dosta i zbilja nisam nesret-

na, iako sam često sama. Dobra strana svega je što imamo parkić u blizini zgrade. U vrijeme kad ja izađem (oko 11), gotovo je prazan. Mališi su po vrtićima, bebe već idu spavati, neki ručaju, a neki rade zadaće, jer su kasno ustali. Ja ustajem rano, prije mame i tate i kuham im kavu i spravljam meni „neskvik“. To je najbolji dio dana, jer i njih oraspoložim, a ja nisam sama, bar tada. Brzo doručkujem i sve obveze izvršim (osim danima kad imam glazbenu), pa imam vremena. Malo se počesljam i dotjeram (iako sam osamljenik, nisam osobenjak), pa žurno stubama van. Čujem ja usput zvuke u stanovima – onog Tina s drugog kata, što se vječito nešto raspravlja s braćom ili pušta glasno svoju skejtersku (groznu!) glazbu, osmašicu Anu s prvog, koja sluša „narodnjake“ (no comment!), malo (!!?) nagluhog susjeda Blaška iz prizemlja, koji kroz otvoren prozor pozdravlja sve stanare i svakog nešto pita, sve zna, u sve se razumije i to jako glasno. Negdje zastanem malo prisluhnuti, tek da čujem neki glas, a da nije s televizije. Onda pokušam šmugnuti da me čika Blaško ne primijeti, ali koliko god se trudila, uvijek čujem: „Dobro jutro, Kristina! Ideš šetati malo do parka? Idi, idi, to je dobro za curicu poput tebe – trebaš na zraku biti, da nisi tako blijeda i slaba...“ Tu ga prekinem: „Dobro jutro i vama, susjede! Eto, idem malo van...“ On je toliko glasan da ga čuje cijeli ulaz, pa ja odmah više nisam blijeda, jer se zacrvenim – ma, svi ga čuju, još ljudi drže otvorene prozore. Požurim, s knjigom u ruci, ispod moje breze (moja je, jer stiže i do mog prozora!) do moje klupe, sjednem što je bolje moguće i čitam.

Što čitam? Ima li ikoga u parku u to vrijeme prije škole? Drugi put o tome – rekli su mi da s nekim dijelim stranu u *Hrcku*, pa da ne pretjeram s pričom...

Voli vas Kristina!

Ranac na rame, skejt pod noge i vaaan!

Hej, kompići, gdje ste? Ova laško je žasu! Tipe redraz, također! Doooodnooooo! Mama mi kaže da škola nije TV serija da me zabavlja, već da me uči. Ih, kao da ja to ne znam... Ipak, ne bih se bunio da se pojavi netko od likova iz serija koje gledam i održi nam koji sat. Kad me starci počnu kritizirati što sam pred tv-om toliko, kažem kako ja ne gledam te serije, već samo učim engleski, a za Discovery – skupljam znanja iz svih oblasti. Mama onda kaže da pored znanja skupim i rublje, a tata kaže da provježbam i tijelo, uređujući svoj krevet, stol i pod naše sobe. Naravno, pokušam sve to izbjeći, ali kako sam ja srednji od nas trojice braće, sve se na meni „prelomiti“. Moj stariji brat Sven se uvijek izvlači da ima puno za učiti (uskoro ću i ja početi isto), a mlađi Fran je, kao, mali i ništ ne može sam. Uh, kako me znaju razbjesniti obojica!!! Ipak, dobri su. Fran me nasmijava jer još ne izgovara točno sve riječi i pravi se velik poput nas, iako je vrtički mališ, a od Svena (iako mu to nikad neću priznati i ako vi to pokušate, okusit ćete moju osvetu!) puno učim... Tako sam riješio slijediti njegov primjer: ostaviti izvrstan dojam na

nastavnike odmah na početku petog razreda, pa da poslije mogu „odmarati“. Za sada, sve je ok – sve sam napravio za danas, pa idem van. Gricnuo sam nešto, složio sendvič za užinu. Sad ranac na rame, skejt u ruku i žurim na teren da se skejtam malo prije škole. See ya!

Tin

Mobitel ili prijatelj?

Uf! Kako sam ljuta! Ljutim se na Tina i na samu sebe. I na novine se ljutim i na internet! Čitala sam neki (glupav!) tekst o današnjim curama i dečkima, hajde, mislim ja, da nešto naučim. Piše – cure, ne sramite se pozvati dečka na druženje, danas nije vrijeme kao nekad. Onda, još – cure i dečki mogu biti prijatelji, normalno, ovo je 21. vijek! BAŠ!

Evo što je bilo: zvala sam Tina samo do knjižnice da idemo skupa, ne na sudar, ma dajte, on se meni niti ne sviđa... Dobro, možda malo, ali u biti – ne bih mu nikad ja htjela bit cura, ma nikako, ni u ludilu! Zamislite, nije se javio, uopće nije odgovorio na tri (3!) sms poruke, a mobitel mu je gotovo stalno u ruci! Pa, što si on misli? Dobro, rekoh sebi, možda nije čuo ton poruke – pozvala sam ga. (Dobro što se nije javio, svakako bih prekinula vezu, jer bi me bilo stid išta reći.) Ali! Mobitel odzvonio! Užas, pa kakav je to prijatelj?

Malo mi je i žal, jer sad naravno neću progovoriti više s njim ni riječ, nikad u životu. Nema tu izgovora – odgovoriti na sms može svatko. Pa, nije valjda oglušio? I onda bi osjetio vibraciju mobitela, u učionici ga čuje i kad mu je u torbi. Osim toga, par dana uopće ne izlazi van, čak i u trgovinu ide Sven ili njihov tata. Shvaćam ja – izbjegava mene! Pa, dragi Tine, ne moraš se ti od mene skrivati. Nisam te ja htjela na party za Valentinovo zvati, nika-ko! Sad kad si pokazao kakav si prijatelj, neću te nigdje zvati i nikada ti se neću ni na ulici javiti.

Ipak, malo će mi nedostajati. Jako smo lijepo i dugo pričali kad smo šetali malo u parkiću. Ali, sad mi je jasno da me on samo žali što ja nemam prijatelja niti jednog. Našem prijateljstvu je kraj...

Hej! Upravo mi je stigla mms-ica! Od Tina! Piše: „Sorry, Kristina, nisam vidio ni čuo kad si zvala, igrao sam igricu. Ne ljuti se na prijatelja! Ajmo van malo se gradat, može?“ I mali snjegović koji pleše!

Što ću? Odoh!

Kristina

sk8 4ever

Imam novu kapu!!! Jako je cool, siva, s natpisom „sk8 4ever“ i skejter-ske dokoljenice... Dobio sam ih od naše tete Jule, koja nam dolazi jednom

godišnje u posjet i onda čestita rođuse i sve blagdane redom i ostane pol dana... Prava je – stara je naravno, ima preko 40 godina, ali još uvijek zna najdarove donijeti i dati ih opušteno kao da donosi pidžame i voće. Svenu je donijela moćnu stolnu svjetiljku („jer će u srednjoj morati puno više učiti“), a Franu mali motorček, pa sad juri po kući lud od sreće.

Igram novu igricu već danima i uskoro ću završiti sve razine. Jedva čekam! I Fran i Sven je igraju. Ipak, zbog igrice sam se malo udaljio od prijatelja, osobito Kristine. Prije neki dan mi je poslala tri poruke i pitala nešto u vezi škole i čak zvala da skupa odemo do knjižnice po novu lektiru, a ja se nisam javio, jer nisam ni čuo mobitel od kompa. Sad mi se čini da se ljuti.

Žao mi je...

Tin ☹

Priča je gotova!

Moja „ljubav“ s Darkom je – gotova, jednostavno završena. Nisam ni tužna. Kad smo prekinuli, nekako sam se čudno osjećala: malo mi je bilo krivo, kao kad dobijem minus za neurađenu domaću zadaću, ali kod nastavnice koja dozvoljava da uradim zadaću za sljedeći sat. Dakle, nije strašno. Malo je neugodno, jer treba reći mami, ali – to će se ispraviti. Mi ćemo se svakako družiti još, Darko se malo duri, jer sad nema „djevojku“, ali – kazala sam mu da smo mi umjetnici takvi i da će se on uskoro sigurno uskoro zaljubiti u drugu curu iz glazbene. Ionako ga sve cure tamo najviše vole. Već se nasmiješio i počeo pričati o nekoj Gogi, ja ju ni ne poznajem, ali – naša „ljubavna drama“ je gotova.

Inače, ono što sam vam pričala prošli puta – da nešto između mame i tate ne funkcionira baš najbolje i da tišina na njima nekako sluti na zlo – pa, bila sam u pravu. Mama me je u subotu navečer pozvala da sjednemo u kuhinju skupa i popričamo o nečemu važnom. Kazala mi je da između nje i tate stvari ne stoje baš najbolje, da su se otkad je on nastavio svoje znanstvene studije u Novom Sadu i sva ta istraživanja – da su se jako udaljili. Rekla je da se ne iznenadim ako se oni odvoje... Kad sam je pogledala u panici, čvrsto, ali nježno me je uhvatila za ruke i rekla da se ne bojim, neće se mnogo toga promijeniti, možda prijatelji neće ni saznati, jer je tata ionako skoro stalno odsutan i nas dvije smo već godinu dana skoro stalno same. Počela sam plakati – odjednom mi je sve izgledalo grozno, strašno i odvratno: pa, zar ja zaista nemam obitelj? Zar se moji mama i tata, jedini koje imam na svijetu, ne vole? Zar ja živim u laži već godinama? Mama je na to okrenula pogled i stisnula oči da spriječi suze. Skočila je sa stolca i čvrsto me zagrlila, gladeći me po glavi i leđima, nešto između milovanja i masiranja, da spriječi moje drhtanje, mislim. Govorila mi je, ljubeći me ko kosi, kroz jecaje, da nisam ja ništa kriva, da neće ona dati da ja patim, ona će sve zbog mene izdržati, da

smo mi jake, ali tata je malo takav, sad je takva situacija, možda će proći...

Moram popričati s Tinom uskoro. On je tako normalan i znam da će imati neki dobar savjet za mene.

Kristina

Planovi, planovi...

Ljudi, počeo sam volontirati za Caritas! Pomažemo starima... Dobro, još nismo počeli, još se dogovaramo i planiramo. Nikako da nas se javi puno ljudi, iako znamo da u našem gradu ima jako puno starih i bolesnih kojima trebaju razne vrste pomoći... Zasad dolaze u našu grupicu (utorkom u 19 h na župi) neki ljudi da nas malo pouče što bismo i kako mogli raditi. Baš su cool! Tako pametno i lijepo govore i objašnjavaju kako se trebamo ponašati kako bi nas svi, osobito stari, lakše prihvatili.

Dobro, ne bi bilo fer da ne kažem što mi se još osobito dopada na tim našim sastancima ;) . Dolazi i par cura. Ni za sve rankove za „Minecraft“ ne bih vam rekao koja mi se sviđa, tako da – nemojte ni pokušavati da otkrijete. Ništa se još konkretno ne događa, ali, aktivno radim na tome da skinem neke Svenove „fore“, jer je on za cure – car... Ona je sjajna, mislim da nikad nisam vidio tako lijepu kosu! Premda, od kose joj je još ljepši osmijeh. Kad me pogleda, u meni se nešto dogodi, ma ne znam opisati. Baš mi je lijepo, pa njene poglede i razgovor s njom „lovim“ po svaku cijenu, jer poslije – do sljedećeg utorka je dugo, predugo. Nemam njen broj mobitela, glupo mi je da je pitam, ali, kujem neki plan kako da to otkrijem. Moram ipak na onaj glupi Fb, jer je od srijede do utorka predugo (ona ne ide u našu crkvu na misu nedjeljom), a tamo ću je naći...

Završio prvo poglavlje „Galeba“. Još mi ništa nije jasno, ali mi se sviđa – genijalne su fotke u knjizi. Javim kad pročitam...

Tin

(ulomci iz *Hrcka*, dječjeg podlistka *Hrvatske riječi*)

Marina Balažev (Bereg, 1979.), profesorica hrvatskoga jezika i književnosti i diplomirani književni komparatist. Studij kroatistike završila je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. U Zagrebu živi i radi od 1998. U nastavi u inozemstvu na području Subotice boravi i radi od 2011.

Studentica je doktorskoga studija kroatistike i TA praktičar. Autorica je nekoliko radova iz područja dijalektologije, urednica jedne zbirke poezije i nekoliko stručnih radova. Autorica je triju slikovnica za djecu. Radi kao zaposlenica MZO-a kao koordinator hrvatske nastave u inozemstvu i kao TA praktičar u superviziji.

Djela: *Bubamarin let* (2009), *Kako spavaju bubamare* (2009), *Zapetljanjice koje će vam zapetljati jezik* (2009).

Marina Balažev

ZAPETLJANCIJE (KOJE ĆE VAM ZAPETLJATI JEZIK)

Mama mišica šiša malog miša dok pada kiša po glavi i nosu.
A sve to u Mišogradu.
Lišće šušti i kiša pljušti, čak i čajnik pišti, a mali miš će mami mišici:
– Mama, mama, nemoj mi jako ošišati šiške, moj prijatelj šišmiš ima
dugu kosu, i ja bih tako.

Žuti je žabac živio na zelenom listu lopoča.
Njegova je barica zaista bila da zineš od čuda.
Ljeti bi oko njega zujale muhe, a on bi veselo plazio jezik i lovio ih.
Zimi se klizao po zaleđenoj barici i neizmjereno uživao.
Jednoga zimskog dana, dok je obuvao klizaljke, pozdravilo ga je sedam
žaba koje su mu došle u posjet.
Sve su bile zelene i sve su se, zamislite, zvale na slovo Z.
I žabac se zapanjio!
Poslije su se svi zajedno klizali sve dok se led nije izlizao i onda su za-
malo popadali u vodu.

Na jednoj visokoj grani čavrljali su čvorak i čavka.
Raspričali su se o tome tko je što čuo i tko će dočekati zimu, a tko otići
na jug.
Čavka je čak i čarape pripremila za put, ali se ipak predomislila i ostala.
Čvorak je čvrsto vjerovao da mora cijelu zimu čuvati svoju kuću.
Čudila se čavka čvorku i uvjerala ga kako je lijepo često biti na putu.
Proturječili su tako jedno drugom i na kraju čavka ključne čvorka pa mu
na glavi izraste čvrga.

Tata tuljan uljuljao je ma-
log tuljana u san.

Tuljančić je, tako uljulj-
kan, sanjao da je ljut jer nema
kljove velike kao morski lav.
Pa se malko promeškoljio u
snu.

Mama tuljanica, kad je to
vidjela, rekla je tati tuljanu:

– Pazi da se naš tuljančić
ne probudi.

Zrikavac Zvonko zrikavki je Zdravki donio zumbul. Htio je i nešto zapje-
vati, ali se zbunio i zacrvenio, pa samo zamucao nešto nerazumljivo.

Zdravka se zagledala u njega i u zumbul. I baš joj je to sve bilo nekako
zanimljivo.

Zamislila se malo pa ga uzela za ruku. zajedno su prošetali i slušali kako
zvone zvončići zumbula.

Uznemirile su se tri vrlo razigrane ribice vidjevši ribare pokraj rijeke.

Najprije su dobro promotrile što namjeravaju ribari, a nakon toga su
razmatrale je li bolje to reći drugima ili prešutjeti.

Na kraju su razmislile još malo pa žurno zamahale perajama, otvarale i
zatvarale usta i na ribljem jeziku poručile drugim ribama:

– Oprez! Oprez! Ribari su uz rijeku!

Švrćo je bio ovčarski psić, malko raščupan, s dvjema žučkastim točki-
cama na lijevoj šapi.

Baš je krenuo u pseći vrtić, u kojem su učili kako se laje i čuva kuća i
kako se cvijeće ne smije gaziti i gristi, ali se smije zalajati na čavku.

Švrćo je volio vrtić. A najviše je volio čvarke.

Tako je jedne noći, dok nitko nije gledao, zgrabio čvarak i pojeo ga
brzinom kojom to samo psići znaju.

Sviščev prijatelj cvrčak izvrsno je svirao po struni koju je jednom našao
u sasušenom sijenu.

A drugi svišćev prijatelj bio je pisac skakavac koji je stalno nešto pisao i brisao.

Kad bi se njih troje našlo na sjeniku, skakavac bi pisao pjesme, a cvrčak ih svirao na struni.

Svi bi zajedno zaplesali i u plesu iščekivali jutro.

(ulomci iz slikovnice *Zapetljancije (koje će vam zapetljati jezik)*, ilustracije Sonja Reljanović; *Alka script*, Zagreb, 2009.)

S. M. Jasna Crnković (Subotica, 1979.), redovnica, živi u Zagrebu. Osnovnu i srednju školu završava u Subotici. Sve do polaska u samostan Družbe sestara Kćeri Milosrđa u Zagrebu uređivala je stranice mladih u katoličkom mjesečniku *Zvonik*. U samostan spomenute Družbe odlazi 1998. Diplomirala je na Katehetskom institutu pri KBF-u Sveučilišta u Zagrebu i na studiju predškolskoga odgoja Učiteljskog fakulteta u Zagrebu. Autorica je slikovnice *Božji smiješak : Blažena Marija Propetog Petković* (Zagreb : Družba Kćeri milosrđa TRS sv. Franje ; Subotica : Katolički institut za kulturu, povijest i duhovnost „Ivan Antunović“, 2010.).

Jasna Crnković

BOŽJI SMIJEŠAK

BLAŽENA MARIJA PROPETOG PETKOVIĆ

Sunce je oduševljeno zasjalo. Začula se pjesma mnoštva lepršavih ptica. Cvijeće iz trave podiglo je svoje znatizeljne glavice. Dogodilo se nešto divno!

Bog se osmjehnuo gledajući otok Korčulu i mjesto Blato.

Roditelji Marija i Antun Petković Kovač u rukama su držali malu Mariju, svoje tek rođeno dijete.

Jako su joj se veselili. Odgajali su je uz njenu braću i sestre da voli Boga i ljude. Nisu ni znali da je njeno srce veliko kao more.

Marija je jako voljela Boga. Drago joj je bilo gledati Ga u crkvi, u maloj Hostiji na oltaru. A još draže kada ga je primala u svoje srce.

I svi mještani Blata su jako voljeli Mariju jer je uvijek rado pomagala onima koji su bili siromašni. Djeci je govorila o Isusu koji ih čuva i pazi na njih.

I gle! Bog se opet osmjehnuo:

– Dođi, zaručnice moja!

Marija je obukla redovničko odijelo i dobila ime sestra Marija Propetog Isusa Petković. Toliko je voljela Boga! I toliko je Bog nju volio!

– I ja želim biti kao i ti. I ja želim pomagati drugima! – rekla je djevojka Marija Telenta. Tako je Marija Propetog Isusa dobila prvu sestru, sestru Gabrijelu.

Jednog dana majka Marija je postala tužna. Djeca u Blatu su bila gladna. A daleko, daleko, preko mora, veselo se njihalo zrelo žito, suncokret je radoznalo dizao sunčanu glavu, a kukuruz je prebrajao svoja zrna.

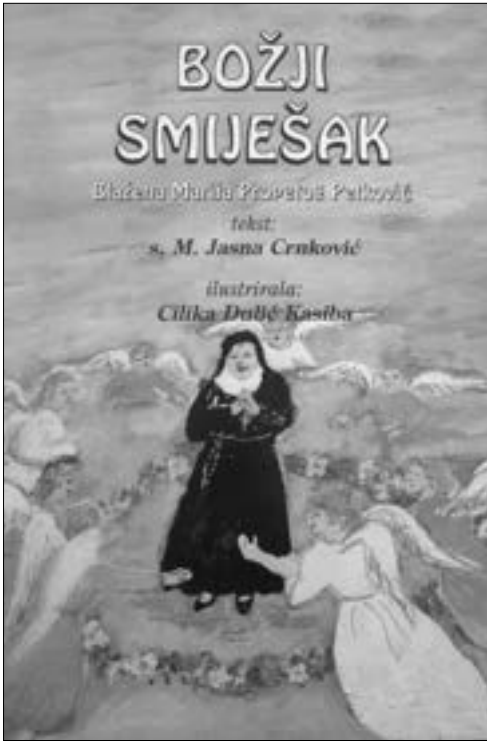
Majka Marija je hrabro krenula preko mora u plodnu panonsku ravnicu.

– Možete li dati nešto za moje sirote? – prosila je po kućama.

Ljudi su joj velikodušno davali hrane i žita.

Pomoć je potrebna cijelom svijetu. Majka Marija zato odlazi u Južnu Ameriku pomoći djeci i siromasima koji žive u tom dijelu svijeta. Putovala je brodom toliko dugo da je na brodu morala i spavati.

Jednog dana sunce je jako sijalo. U gradu Rimu se nešto događalo: Bog se ponovno osmjehnuo!

Pružio je ruku sve do zemlje i primio Majku Mariju Propetog Isusa Petković u svoj zagrljaj. Njeno lice je bilo nasmiješeno i lijepo kao nikada prije.

U raju je nastalo veselje! Anđeli su pjevali najljepše pjesme i plesali sa svecima. Nebo je postalo bogatije za jednu sveticu!

I zemlja se radovala! Mnogi su prepoznali da je Majka Marija živjela svetim životom. Od tada su joj se molili da ih zagovara kod Oca Nebeskog. I ona ih je uslišavala. Zato ju je veliki papa Ivan Pavao II. proglasio blaženom. Mnoga djeca sa svojim roditeljima i danas dolaze u Blato u njeno Svetište i mole joj se. A blažena Marija Propetog Isusa Petković ih blagoslivlja nebeskim blagoslovom!

(*Božji smiješak* : Blažena Marija Propetog Petković, ilustracije Cilika Dulić Kasiba, Zagreb : Družba Kćeri milosrđa TRS sv. Franje ; Subotica : Katolički institut za kulturu, povijest i duhovnost „Ivan Antunović“, 2010.)

**UVIDI U HRVATSKU
KNJIŽEVNOST
IZ VOJVODINE U „EGZILU”**

*K*runice patnji:
bunjevački Put križa –
a Šime nema...

Hrvatska književnost u Vojvodini je i egzilna. Postoji, naime, i ostvaruje se i u drugim prostorima. Onima koji nisu bili slobodno izab(i)rani od autora, nego ih je povijesni slijed nepovoljnih okolnosti nametao. Najčešći je razlog tomu situiran u događanja iz 1990-ih, kada je jedan značajan broj Hrvata iz Vojvodine bio primoran napustiti prostor Vojvodine. Neki su već imali određenih književnih ostvaraja, a neki su ih tek počeli graditi.

No, bilo je među njima i onih koji su svoje poetike počeli stvarati nakon odlaska iz zavičaja. Riječ je, dakako, o onima mlađima ili pak o, u to vrijeme, djeci. Takav je slučaj i s Julijanom Adamović, koja je u svojim dvadesetim godina napustila Plavnu i otišla za Hrvatsku. U književnosti se javila nešto kasnije – sredinom 2000-tih, no posve uspješno – objavila je šest knjiga, a ovjenčana je i s nekoliko uistinu prestižnih književnih nagrada. No, njezino je stvaralaštvo ostalo posve nepoznato u književnom životu prostora iz kojega je potekla. U svoja prozna djela zna uvlačiti sadržaje koji su natopljeni zavičajnim sastavnicama. Drukčije je iskustvo Ivana Vidaka – daleko mlađi, on kao dijete napušta Monoštor i odlazi u Zagreb. Ovdje se socijalizira i obrazuje – završava dramaturgiju na Akademiji dramske umjetnosti, a u književnosti se pojavljuje prvijencem Ugljik na suncu (2015.), kojega kritika i više nego dobro prihvaća.

Budući da je jedna od temeljnih misija časopisa Nova riječ posvećena prezentaciji suvremenog književnog stvaralaštva Hrvata u Vojvodini odlučili smo u ovom (dvo)broju predstaviti opuse spomenutih dviju književnih osobnosti koje su, napustivši prostor rođenja, životnu perspektivu počele ostvarivati negdje drugdje, ušle na velika vrata u književni život Hrvatske, a o njihovom se stvaralaštvu u Vojvodini premalo zna. Osim biografskih informacija, donosimo nekoliko proznih djela te dio iz kritike koja ih je pratile. (t. ž.)

Julijana Adamović je rođena 12. rujna 1969. u Plavnoj, Bačka. Po zanimanju je socijalni pedagog. Magistrirala je Dječju i adolescentnu psihijatriju na Medicinskom fakultetu u Zagrebu. Pjesnikinja, prozaistica.

U književnosti se javila zbirkom priča *Kako su nas ukrali Ciganima* (SN Privlačnica, Vinkovci, 2008.), koja je nagrađena kao najbolje debitantsko djelo u Hrvatskoj 2008. nagradom Kiklop i kao najbolji prvijenac Slavonije nagradom Ivana i Josipa Kozarca, te je ušla u finale književnog festivala Galovićeve Jeseni, na temu „Dvojni identiteti“. U prosincu 2009. u izdanju VBZ-a, Zagreb, izašla joj je zbirka kratkih priča *Konzerviranje*. Tijekom 2013. u nakladi Hrvatskog društva književnika za djecu i mlade objavila je roman *Da ti pamet stane*, te zbirku kratkih priča za djecu *Dnevnik sivog mačka i druge priče* (suautorstvo: Sergei Chatgris, pseudonim Patrika Atanasovskog, autoričin tada jedanaestogodišnji sin). Godine 2015. objavila je zbirku poezije *Sunce na šalteru*, (Naklada Semafora, Zagreb), a u listopadu 2016. u Nakladi Jurčić iz Zagreba, izašla joj je zbirka kratkih priča *Glineni anđeli*.

S književnim djelima za djecu uvrštena je u katalog hrvatske literature za djecu i mlade na Frankfurtском sajmu knjiga 2013. U listopadu 2013., na natječaju za najbolju kratku priču koju je raspisala Gradska knjižnica Samobor, pričom „Božica i važne stvari“ osvojila je prvo mjesto. Proznim djelima zastupljena je u brojnim skupnim zbirkama i na portalima Booksa, Dekameron blog, Ajfekt, Kišobran, In Mag, Art-Anima, Marginalac, te u književnim časopisima *Vijenac* i *Re*. Piše redovite osvrte na Tportalu.

Majka je dvoje djece. Živi i radi u Vukovaru.

BAČKI BLUES ILI PUTOPIS IZ PROŠLOSTI

Prošlost me je zaskočila sasvim nespremnu. Poslije sam shvatila da je ona dobro znala kada treba presvući šarenu haljinicu, onu kupljenu o nekom blagdanu, za neku sasvim priličnu novom trenutku. Kad treba prestati mirisati po ušećerenim jabukama i cimetu, i pružiti svoju dugu, zavodljivu i prepredenu ruku. Na zapešće pomiješa malo mošusa i vjetra u kosi, koju riječ baritona i pogled u oku mlađi za deset i više godina. Barem moja prošlost. Otrgnuta, iščupana, bačena daleko od mene. Ušetala mi je u danas i poremetila sutra.

Ako me račun dobro služi, točno je šesnaest godina od kako nisam prošla ulicom koja vodi od moje bivše kuće do škole, od prvih kosih i pravih crta do klupe pod nekim orahom i poljupca ukradenog po povratku sa večernjeg izlaska. Između mene ove i one, dogodio se rat, očaj, borba za malo pristojnog života. Previše krivih političkih nazora i riječi koje na dušu padaju jetko, ubijajući osjećaj da je svijet dobar, a ljudi u njemu prijatelji. Kilometri razdvojenosti i sasvim novi ljudi. Želja da odmakom zaboravim sve ono iza.

Ne znam jesam li prije koju godinu, povratkom na drugu obalu rijeke moje mladosti, sasvim blizu rodnog mjesta, shvatila da činim opasnu stvar uporno odbijajući pogledati vlastitu prošlost u oči, a nije bila ništa kriva. I nije zaslužila toliko prijezira. I dalje sam k sebi puštala tek po koju sličicu, obično šarenu i slatku, potaknutu vjetrom istočnjakom i sirenom turističke lađe, čineći od ostatka nje neku raščupanu i divlju djevojčuru koja nema prava na moje danas.

Čime sam otvorila Pandorinu kutiju; kako sam je vlastitim projekcijama napravila takvom, previjanom i osvetoljubivom, ne znam. Jedino što znam jeste da se ona u moj život vratila odjednom, da me je izbacila iz tračnica, navela da povjerujem kako još mogu živjeti u njoj, voljeti nekad voljene i zaboraviti zbog čega sam neke prestala voljeti.

Previše je grešaka učinjeno. Duhove iz prošlosti treba materijalizirati. Vrijedni imaju mjesto u našem danas. One druge treba za sva vremena pokopati. Dati im ime, mrtvo tijelo i pokopati. Zbog toga sam morala krenuti na put.

...

Sjedim na klupi, naslonjena na ogradu skele. Trenutak prije stisnula sam toplu i prijateljsku ruku splavara. Samo se nasmiješio i izgovorio moje ime. Kao da smo se rastali početkom radnog tjedna i, evo me, vraćam se kući, za vikend. Ne pita ništa. Pušta me da gledam rijeku, galebove i drugu obalu. Mjesto mog djetinjstva i mladosti.

Supijan vozač i ja, jedini smo u dotrajalom autobusu. On me ne poznaje, nije iz mog mjesta i trudi se saznati što više o meni. Dok vozi nasipom iza čijeg je desnog ruba rijeka, a lijevog razbacani salaši, priča mi o politici, narodu-stoci i prokletniku koji je kriv za sav jad i stradanja. Šutim i slušam ga jedno vrijeme, a onda kažem kako politiku ne pratim godinama jer imam samo jedan život i šteta je da ga potrošim na takve stvari.

– Da, to se može kad imaš život – kaže pomirljivo i dodaje da oprostim onima zbog kojih sam morala otići jer su mi učinili veliku uslugu.

Pozdravljamo se dolaskom u moje mjesto.

Polako, ali sigurno shvaćam što mi je htio reći. Moja prošlost se smanjila, posivjela. Ceste su smiješno uske, a kuće s bojom starom koliko i moj iznenadni i nametnuti odlazak. One stare, šokačke, specifične arhitekture i sačinjene od nepečene cigle, posebno su bolna slika. Nekada, pred svaki važniji svetac friško pokrečene, sa štokom u smeđoj ili bordo boji, sada su prazne, načete i nakrivljene. Nekima je vrijeme i nebriga odrubila krov. Pokušavam svakoj dati ime, poznatu baku koja je nedjeljom sjedila pred ulaznim vratima ili okus ponuđenog kolača. Često bezuspješno.

Prijatelj me dugo drži u zagrljaju. Danas će ostaviti svoju njivu, propuh, prašinu i tisuću psovki zbog stalnih kvarova na prastarom kombajnu. Soja može čekati. Za stare dobre dane.

Prisjećamo se mladosti, mojih i njegovih ljubavi, večeri provedenih u smijehu, u dobrom društvu, u nekom od kafića.

– Znaš da nisam bio u bircu punih šest godina? – kaže mi. – Nemaš tu više ni jedan u koji bi čovjek mogao otići. Posebno ne ti.

– Nema veze. Kava je dobra kad je dobri piju.

Jedna i druga. Treća. Nižu se kave. Onoliko koliko ne popijem u jednom tjednu. Kružimo autom i obilazimo stare prijatelje. Mnoge srećemo na cesti, zaustavljamo se i pokušavamo sažeti šesnaest godina šutnje. Neki nespreno pokušavaju pokriti svoja bezuba usta, neki otvoreno pričaju o bolestima ili psihijatrijskim dijagnozama članova obitelji.

Magda me ne pušta u kuću svog oca. Ne želi da vidim nered u kojem živi. Strah ju je da ne pokupim buhe ili se ne ispovraćam od smrada. Podsjećam je koliko smo puta bile jedna kod druge i koliko smo godina sjedile u istoj školskoj klupi. To ne pomaže da njezin osjećaj srama bude manji. Njezin otac je bio profesor. Bio je to mojim roditeljima, ali i meni. Ipak, ne pušta me unutra. Ostajem iza vrata sobe u kojoj su on, njegove životinje, numizmatička zbirka koju je prije ravno stotinu godina započeo skupljati još njegov otac. Shvaćam da su davno prošla vremena kad sam se divila otmjenosti dnevnog boravka stare njemačke obitelji.

– Ne želiš to vidjeti, vjeruj mi – uporna je.
– Intelektualci su prošli najgore – kaže mi prijatelj. – Ja sam se mogao vratiti zemlji, a oni su se imali samo izgubiti. Magdini su bili prestari za odlazak.

Domaća juha, groblje, fotografije, potraga za uspomenama. Tople oči prijateljevog srednjeg, bolesnog djeteta. Pomišljam da me tako gleda zbog naušnica ili sunčanih naočala, ali njegova majka kaže da izgledam kao pridošla s drugoga svijeta. Nedostaje mi siva boja.

Moje selo umire. Nekome je to prije šesnaest godina bilo u interesu. Sada su se stvari otele kontroli. S većinom Hrvata, nestaje i manjina Srba, nestaju ljudi. Osim tog (ne)bitnog omjera, ništa više nije ostalo isto. Nisam ni ja.

Prošlost me je iznenadila. Pustila sam joj da me ponese. Zaboravila sam onu već izlisanu, o istoj rijeci i famoznom drugom gaženju. Čini mi se da je krivnja u meni. Nisam trebala od nje bježati. Trebala sam je gledati ravno u oči. Ne uzimati samo slatke zalogaje. Ne zanositi se vlastitom mladošću.

Tužna i dirnuta teškim životom ljudi, prijatelja, ali i onih drugih, vraćam se kući. Svojoj novoj kući, svome danas. Vozimo se prečicom, cestom koja je jednim dijelom neasfaltirana. Zaboravljam na trenutak sav jad i smijemo se kao ljudi, kao napušeni. Podsjećam prijatelja kako je po očevim njavama zabadao sjemenke marihuane i kako mi nikada nije ponudio da probam.

– Šteta! – kažem. – Uvijek si se previše brinuo za mene.

Čini to i sada, tjerajući svoju *asconu* kroz glib. Prastara amfibija juri da ne okasnim na posljednju skelu, ali to nije briga kravu na cesti, ravno ispred nas.

Prošlost neka ostane prošlost. Tako može biti samo ako ne bježiš od nje. Da sam to učinila na vrijeme, možda bi bilo manje bolno. Onda kada me je zatekla ranjivu, nespremnu. Onda kada me je preveslala. Za osvetu. Kad sam pomislila da volim, a voljela sam ljubav, taj slatki osjećaj sreće i mladosti.

Moje putovanje je bilo gorko, ali nužno. Pokopala sam u sebi zlo pamćenje, a dodala dovoljno života previše zašecerenom. Prošlost mora imati ime. Inače proganja.

Bikovo nimo:
nigdi danima nikog –
čeka sve križ sam.

DORUČAK

1. Gdje je živio kruh?

Postojala su vremena kada se u Paloni kruh mogao kupiti isključivo u pekarni. Trgovci u bijelim kutama prodavali su petrolej za laštenje parketa, *divku* za dobro jutro i svilene bombone u rinfuzi. Našao bi se s kraja dućana i po koji čavao, metar cicanog štofa ili klota, a, ako je sreće, i četvrtasta baterija za tranzistor. Mlijeko, vrhnje i jogurt su stizali utorkom i četvrtkom, a preostalim danima su se mogli kupiti kod rijetkih seljana koji se nisu odrekli krava.

Za sladoled je bio zadužen slastičar i njegov crni bicikl, a sve dugo hladno postojalo je samo zimi. Hladnjake su koristili tek neki sretnici začudo ostali u Paloni – kulaci, iako je, sasvim pouzdano, za njihovu korist većina suvremenog čovječanstva već odavno znala. Ja sam tek ponešto čula o njemu: jednom kada je majka s uzdahom pričala susjedi Kiki što bi sve držala u *frižideru* i drugi puta, kada je bojažljivo upitala oca da joj dopusti raditi u obližnjem gradu jer bi ga tako lakše mogli kupiti. I sve drugo što nam u kući treba. Oca su ljutila takva pitanja, a osobito jutarnje kave s Kikom.

– Samo ti puni glavu glupostima – govorio bi.

Rekoh, kruh je živio samo na jednom mjestu. U pekarni. Nju je, opet, čvrstom rukom vodila žena koju su umjesto imenom zvali – Majstorica.

Bila je visoka, s pundom na glavi i lica nježnog, porculanskog, bez i jedne svilene dlačice. Navodno, uklanjala ih je tinkturom čiji se recept smatrao tajnom. Neke su se babe zaklinjale da se svako jutro umiva mlijekom i vlastitom mokraćom, ali u to se, iskreno, i nije baš vjerovalo.

Majstorica bi ustajala u neka doba noći i dvojici priučenih radnika davala upute kako će i koliko kruha, lepinja i kifli umijesiti za taj dan. U ranu zoru, oko pet, otvarala bi stara drvena vrata škripavih, metalnih okova, počistila pikavce sa stubišta, preostale od noćnih terevenki mladih bečara, i pozdravila najvrjednije kupce.

– Dobro jutro, ste dobre spili? – smijala bi se glasno i zvonko uz pratnju prvih seoskih pijetlova, i dijelila svakojake savjete, zatežući govor svojim slovačkim naglaskom.

Tko se ne bi požurio do šest (najdulje šest i pol), naišao bi na zaključana vrata pekarne i nemilosrdni muk vlasnice. Majstorica bi spavala u stanu iza krušne peći, s povezom preko očiju i grudicama vate u oba uha. Dobro se znalo da ne podnosi i ne odgovara na naknadna kucanja, lupanja i zakašnjele, makar i opravdane zamolbe za nešto malo kruha. Popodne ju je čekao posao s puževima, bazgom, kamilicom, sljezovim korijenom ili već nečim drugim što se primalo na otkup, stoga je trebala biti odmorna, friškog duha i britkog uma.

U jedno takvo vrijeme bila sam sasvim mala, a tako su me i zvali manje od imena. Bila sam Julkica.

2.

Doručak je važan

Moj muž nije volio domaći kruh. Iako mi je tisuću puta ponovio kako ga ne znam praviti, jer ostane nekako bljutav i gnjecav, slutila sam da to nema puno veze sa mnom, već ga miris domaćeg kruha podsjeća na nešto što kao dijete nije imao.

Zato ne bih puno prigovarala, već bih zorom nabacila na sebe odjeću, koju kap vode na lice i jurila u pekarnu.

Julkica mi je bila jedino, dugo čekano dijete i srce bi mi se stisnulo na samu pomisao da je onako snenu, sitnu i čupavu budim, oblačim i vučem preko glavne kaldrme, samo kako muža ne bih ostavila bez štruce kruha.

On je radio do kasno uvečer i vraćao se doma umoran i šutljiv, sa svim pomišljenim, a neizgovorenim primjedbama na ljude i njihovu zlobu, glu-post ili nehaj; s užarenom kuglom duboko usađenom u želudac. Trebalo je nešto toplo, na žlicu i uz to koja šnita kruha, da raspline osjećaj jada i da se taj, kojim slučajem, ne razlije poput žuči na one dostojne njegove hrabrosti. Na dijete i mene.

Zbog toga bih je samo utoplila i na prstima se iskrala iz kuće. Ostavila bih vrata otključana, računajući da bi se ona možda mogla i probuditi, tko zna što napraviti (zapaliti šibice, izazvati požar) pa nek joj put bude slobodan. Ja sam se, ionako, vraćala brzo.

Uglavnom bih je pronalazila na istom mjestu i u istom položaju u kojem sam je dvadesetak minuta prije poljubila usnulu.

Rekoh uglavnom jer bi se koji puta i probudila, izašla na trijem, obula prvi par obuće na koji bi naišla i izašla na ulicu.

Hodala bi cestom u štiklama, velikim papučama, japankama ili muškim cipelama, u pidžami ili gaćicama, ovisno o godišnjem dobu (a često i mimo pravila).

Kod prve otvorene kapije bi skrenula i ušla u dvorište kuće. Zazivala bi piskutavim glasom

– Gazde! Gazde! – ako u dvorištu nije bilo nikoga.

– Dobro jutro! Ja bih doručkovala – rekla bi potom „gazdama“, ako bi ih zatekla na avliji.

Neki su je zbunjeni gledali, neki bi ženama dali mig ili bi ove same spremno otrljale ruke o pregaču i povele je u srce svake seoske kuće. U *kujnu*.

– A šta bi ti doručkovala? – znali su je pitati.

– Pečenih jaja – spremno bi odgovarala.

Nekad, ali zaista rijetko, tražila bi i što drugo: kruha i bijele kave (one s *divkom*) ili palačinke, ali uglavnom bi poželjela jaja, pečena ili kuhana, svejedno, samo nek' su *namekano*.

Po povratku iz pekarnе žurno sam ulazila u kuću, spustila kruh i novčanik na stol, i sa strepnjom pogledavala je li ona u sobi. Ako bih je pronašla u krevetu, s mirom sam mogla nastaviti dan. Kada bih krevet zatekla zgužvan i prazan, odjurila bih do prve otvorene kapije, u nadi da moje dijete još nije stiglo izdeklamirati jelovnik svog doručka.

Iako sam, sasvim sigurno, imala manje straha nego onoga dana kada sam je prvi puta tražila i pronašla masnu i s brcima od mlijeka, kako doručkuje kod susjede Barin, nikada me nije napustio osjećaj neugode i srama.

– Oprostite – govorila bih tada. – Išla sam samo po kruh. Muž radi, a baki je daleko dolaziti. Stara je...

Susjedi bi kimali glavom, neki se dobronamjerno smiješili, a neki gledali ispod oka i mislili tko zna što (kako smo se već kome milili). Znala sam da ću te večeri zaspati tek nakon što mi se dobrano dokaže koliko sam jadna i glupa.

Jednoga jutra je nisam pronašla niti iza jedne otvorene kapije, niti u jednom dvorištu, niti u jednoj tuđoj kuhinji. Hodala sam preplašeno od kuće do kuće, a ljudi su odmahivali glavom, gledali zabrinuto i nadali se da ću je što prije naći.

– Selo je malo, svi se poznajemo, ali opet... – proganjale su me svakakve misli.

Bližilo se devet, a djeteta nigdje. Nitko je nije čuo, vidio... Nitko joj nije spremao doručak. Obuzela me je panika pa očaj i više nisam znala što ću činiti.

Netko je odlučio pronaći mog muža.

– Važno je da budete na okupu – govorili su.

Ja se nisam stigla brinuti što će on sada reći (hoće li se ljutiti, proklinjati, razbiti što u kući), bilo mi je svejedno. Jedino sam uspijevala misliti da je moje dijete tko zna gdje i da je samo, uplašeno i gladno.

3.

Kolači u pojati

Bezbrizno sam vozila bicikl, a zvono je cin-cinalo samo od sebe. Iako (inače) nisam znala tjerati tu napravu bez pomoćnih kotača, sada sam jurila niz seoski drum, dižući za sobom rijeku prašine, sve dok me nije uzela neka bijela ptica s kljunom od pleha, istim onakvim kakvim je bio pokriven toranj na crkvi.

Trebala sam se plašiti čudnog pernatog stvora, ali nisam. Možda zato jer sam bila radoznala ili zato što mi je ptičurina govorila da budem mirna i sretna jer gore je sunce i sve se bolje vidi, nisam baš bila sigurna.

– Vidi se i bakina kuća? – pitala sam zavirujući iznad njezine glave, ali mi je sve bilo mutno i daleko.

– Naravno – odgovorila je glasno i jasno, iako sam joj cijelo vrijeme bila u kljunu – Vidi se i kuća, i baka u kući, a i to što sada baka u pojati sprema.

– U pojati je?! – pitala sam ushićeno.

To je moglo značiti samo jedno: da je baka skinula kolute s platne starog štednjaka na drva, izvadila veliki željezni kalup i stavila ga na otvor ispod kojeg je lizao plamen.

– Kako su krasni, plavi, zeleni i narančasti. Predivni plamećci – veselila sam se.

Onda je to značilo i da je baka napravila čarobne žute kuglice, stavila ih u veliki, željezni kalup i ispekla kolače koji su svi zvali „Bakini“, a nas dvije „U pojati“; a inače se mijese od brašna, jaja i masti. I šećera. Puno šećera.

Osjetila sam da oblak kroz koji smo letjeli miriše baš na te kolačiće. Taman kada sam pružila ruku da dohvatim jedan, oblak je promijenio miris i prošarao mi nos lavandom i ružnim naftalinom.

– Hoćeš li me spustiti? – rekla sam bijeloj ptici. – Htjela bih doručkovati kolačiće *Upojati*.

– Ne mogu jer sam mala i još nisam naučila sletjeti? – jadala se ptica.

– Ako se spustim, strah me je da nikada više neću znati zamahnuti krilima.

– Ali, kako si mala kada ti cijela stanem u kljun?

– Mala sam jer ti gotovo ne postojiš – objašnjavala mi je već pomalo nestrpljivo, valjda zato jer sam joj svojim dosađivanjem kvarila savršenstvo leta. – Vidi kako ti je trbuh prazan. U njemu se čuje *ništa*. Krrrrrrr...

– Kako ne postojim? – već sam se pomalo jedila. – Čuješ li kako me zovu? Julkice!!! Julkice!!!

– Sigurna si da traže baš tebe?

– Pa ja se tako zovem! Po babi! – uvjerala sam je.

Ptica je pozelenila, ali ne zato što je bila ljuta. Naprosto, zato što je razmišljala. Jako.

Otvorila je svoj plehnati kljun i pustila me da padnem na oblak. Najmekši. Lagano sam se spuštala dolje, uvaljena u njegovo paperje. Najviše me je čudilo što je na dnu mračnije nego što je uistinu ikada bilo u bakinoj pojati. Nisam osjećala ni miris komovih kaca i vina koji bi dopirao iz podruma, niti krumpira iz juternih vreća. Od kolačića ni traga ni glasa, samo lavanda i naftalin, vonj sve jači i jači.

Trljala sam oči meškoļjeći se na svom oblaku od perja, kad su drvena vrata zaškripala i pustila prašnjavu svjetlost do mojih zjenica. Nisam bila sigurna koliko me je strah.

4.

Pravo na zagrljaj

Toga sam jutro popravljao bager puna tri sata i već me je izmućilo ljuto sunce, obadi i *šećeruša* koju je donio neki nadničar iz Čantavira kada je do iskopa dopro zvuk Šiminog *apenca*. Znao sam dobro svaki vijak i diznu na

tom zelenom „starcu”, njegovo benzinsko srce i puste godine staža koje je proveo pod Šiminom debelom guzicom. Ja sam ga izvlačio kad god bi zaštekao ili izdahnuo i vraćao mu život ispočetka. Nisu džabe govorili da su mi ruke zlatne. Govorili i slabo plaćali.

Od kako smo kopali kanal između Dunava i Tise, Šimo nas je svaki dan obilazio dva puta, ujutro i predvečer, što da nam donese friške vode i cigara, što da provjeri jesmo li svi na broju i, kako to priliči, trijezni. Jurio bi preko *lenija*, oko njiva i rupa, a lice mu je s proljećem bivalo sve crnje i crnje, poput ugarka. Na njemu su živjele najbljeđe plave oči i ciljale nas (radnike) ravno u dušu, a u njoj je mogao vidjeti tko je popio koliko piva, koliko je tko odspavao ispod vrbe i je li pala koja partija *bele* i sve to dok njega nije bilo.

Bio sam u čudu jer je bilo prerano za Šimin drugi dolazak i zato jer me sada nije gledao u oči.

– Baliću! Spremi alat i sjedni na motor. Ideš kući – rekao je spuštajući oči na svoju prašnjavu cipelu i hrpicu pijeska koju je s njome napravio, kao da čini odstupnicu.

– Što se dogodilo? – pitao sam zbunjeno i usput se nadao da se kakvom glavonji iz Zadruga pokvarila *lada* ili *simka* pa me zato poteže tolike kilometre preko atara. Ipak, duboko u sebi znao sam da mi to ne bi rekao tako skrušeno. Znao sam da je vrag odnio šalu.

– Nije ništa strašno, ali žena ti je izvan sebe jer od jutros traži malu.

– Glupača! Da im tristo gajdi i vragova... i ženama! – grmio sam poljem smještajući se iza debelog predradnika. – Ta, rek'o sam joj da je budi i vodi sa sobom!

Jurili smo do Palone brže nego što je stari *apenac* ikada mogao. Šima nije štedio rupe, gazove, bare, glogove i šaš. Nisam ni ja štedio kletve i bijes spram žene, ali riječi su frcale sve manje i manje jer mi je trebalo snage za srce što je napreskokce tuklo od straha za malom.

Nekako su mi krenule slike svih onih bezveznih svađa i mojih prigovora na jelo koje nikada nije bilo dosta slano ili toplo, na vrt koji nije bio do kraja opkopan ili bilo što drugo, skroz nevažno i nepotrebno, ali jače od mene; i odjednom sam sasvim jasno vidio kćerine krupne oči kako nas gledaju i kako su tužne, iako ne shvaćaju zbog čega se tata tako često ljuti, a njezina majka poslije plače.

Stigli smo u selo nešto poslije devet. U dvorištu je bilo radoznale svjetilne. Otvorio sam vrata kuće i krenuo prema glasovima u spavaćoj sobi. Žena je u naručju držala malu.

– Tata, letjela sam! – uzvignulo je moje dijete. – Letjela sam s pticom i na oblaku od perja.

Vrata starog hrastovog ormara su se klatila na propuhu i ja sam u trenu shvatio cijelu priču. Žena je plakala mješavinom sreće i očaja. Izvadio sam jastuk koji je virio s dna ormara i stavio ga na prozor, pored ostalih perina.

– Neka se 'oblak' malo prozrača – rekao sam i sjeo pored njih dviju. Razmišljao sam smijem li ih zagrliti. Imam li, nakon sinočnjeg bijesa i razbijenog tanjura, prava na to?

5.

Nove kuće od kruha i mirisi koji to slijede

Po računima mojih roditelja, spavala sam u ormaru puna tri sata. Za to vrijeme cijelo selo je bilo na nogama. Kasnije sam činjenicu da me nitko nikada više nije pitao – Jel' dite, a čija si ti? – već su od prve znali da sam to ja, Julkica, primala bez čuđenja.

Nekoliko godina naviše kruh je počeo stizati u dućane, stari slastičar je kupio motocikl i sirenu, a u selu je bilo sve manje i manje krava. U dućanima su se počeli prodavati čak i frižideri pa smo jedan kupili i mi, onda kad je majka primila prvu plaću u tvornici šećera koja se počela dimiti u obližnjem gradu. Dućanske rinfuze, koje su se nekada šarenile stotinama dječjih boja, sada su zjapile prazne. Šarenilo je spremljeno u vrećice.

Bila sam starija, s nešto bljeđim osmijehom i tišom vjerom u ljude. Doručkovala sam uglavnom kod kuće, trudila se majci praviti što manje brige i s vremena na vrijeme, osim u školu, odlaziti i po kruh.

Majstorice više nije bilo među nama. Smrt nije pitala za ten i zdravi život, već ju je povela za sobom jednog prijepodneva, dok joj je na očima još bio povez, a u ušima vata. S njom je zauvijek nestala i njezina tajna sjajnog lica bez dlačica.

Otac se sve manje ljutio, a sve više prepuštao nekoj šutnji i teškoj samoći. Često bi govorio da se s godinama i starošću sve mijenja, sve miriše nekako drugačije. Osobito kruh.

KAKO SU NAS UKRALI CIGANIMA

Prije neku noć, pritisnut nebom i teškim zrakom, moj je prijatelj spoznao kako su ga davno ukrali Ciganima. Rekao mi je to u jednom dahu, gutajući točke i zareze, dok su mu noge podrhtavale u ritmu flamenka a prsti pucketali poput kastanjeta. Pjevao je tužno kako napokon otkriva sebe, ali i gorku istinu da ne zna gdje je njegova Karmen. Znam li možda ja? Vidjela sam se neviđena i mala u njegovim očima. Sitnim žeravicama.

– Razumiješ li što ti pričam? – zavijao je zagledan u puni mjesec. – Kako ću dalje, sad kada znam tko sam i koga nemam?

Što da mu kažem? Štitim istinu o tome kako ja sve već odavno znam. Ja sam Karmen. Možda me je više pržilo balkansko nego ljubilo sunce Andaluzije, ali tijelo mi je za isto stvoreno. Ljubi i pleše jednakom strašću, sasvim sigurno. Možda on to ne vidi, ali ja znam. Ukrali su me Ciganima.

Tog rujanskog dana, točnije noći, prije trideset i više godina, grudi moje majke prepale su se i nisu od sebe puštale mlijeka. Ni kapi. Kao da je koža povukla svu njegovu bjelinu. Dali su me toj ženi i ja sam nakratko bila njezino osmo dijete. Dijelila sam mlijeko sa svojom crnom sestrom: sisale smo malene i smežurane grudi iz kojih su curili bijeli potoci. Grudi stare i bezube Ciganke. S mlijekom sam posisala dim daleke čerge, grah u kojem mi piše sudbina, nekoliko šarenih marama i grivu crnog ždrjebeta. Jedino mi je laž sklznula niz rub usana jer mi je san jezik prevario. Ostadoh bez nje. Ali kažu: što nemaš, drugi će ti dati. A onda su me vratili mladoj majci. Od tada sam ukradena. Demirečavoro.

Imam madež po sredini stopala i sudbinu nemirnog djeteta. Noge za put i dušu bez smiraja. Svako naprijed, korak manje od ponora.

Okrećem se i gledam tri i pol desetljeća iza. Idem cestom malenog bačkog sela stružući prašinu svojim novim, bijelim sandalama.

Nosim novčanicu od pola očeve plaće. Trebam kupiti kruh i ništa više. Ostatak svakako moram brzo vratiti, da se ne brine moja majka. Ona što je rodila i drugo dijete. Dijete za koje sada ima mlijeka.

Donijela sam kruh i ništa više. U to ništa spada i ostatak od novčanice koji čini pola očeve plaće.

– Izgubila si ga? – pita kroz suze očajna mlada majka dok u rukama njiše sasvim bijelu bebú.

– Ne, dala sam ga Ciganima. Oni nemaju, njima treba više.

Prešućujem kako su mi rekli da sam njihova. Crna i sitna. S vatrom u desnom, većem i urokom u onom drugom oku. S jezikom za skidanje čini. S imenom pored kojeg od tada Romi govore gospođice. Tada i desetljeće poslije.

* * *

– Gospođice, oprostite što smetam. – smiješi se Jovan, pored čijeg imena drugačiji ne zaboravljaju dodati Ciganin. Baš nikada.

– Dopustio mi Vaš otac da Vam dođem reći nekoliko riječi.

Visok je i mlad. Ima odijelo, šešir i svileni šal. U ruci drži kufer s violinom, a ova ima dušu. Jovan je zna dotaknuti svojim dugim prstima i od toga živjeti sasvim dobro. Ima kuću u središtu sela i rodbinu u čergi, na samom rubu. Ima ženu sa zlatnim zubom i djecu koja su čista i pristojno pozdravljaju. Ipak, i njihova imena imaju dodatak. Drugačiji od mog.

Jovan je zabrinut. Čuo je od mog oca kako ću studirati socijalni rad.

– Ne, to nikako ne možete. To nije gospodski! – uvjerava me.

– Cijeli život ćete se baviti s ovakvima kao što smo mi, a to za Vas nije dobro...

Gleda me visoko podignute obrve i nabraja :

– Pravo, medicinu ili, barem, veterinu.

– Poslušajte me. Ja sam svjetski čovjek. Sviram u Zagrebu i tamo me zovu 'gospoñ'.

Smiješim se. Zapravo, umirem od smijeha jer mi bira „gospodske“ fakultete i brine se za moju budućnost. Ne slutim da on u dubini duše zna da sam ukradena. Da sam njihova i da trebam biti pažljiva. Da za mene nikako nije dobro biti preblizu.

Mene su zaista ukrali Ciganima. Drugačija sam svugdje gdje mi stopalo kroči. U kraju gdje sam poljem trčala u praskozorje rata i cestom kojom hodam danas. Nikada nečija, uvijek različita i isprva s tugom zbog toga. Sada mi je sve jasno. Mene su ukrali Ciganima i to je razlog što stvari stoje tako.

Gledam svog prijatelja i puštam ga da sanja o noći kada su ukrali njega. Ja svoju znam do najmanje zvijezde. San mi nije potreban. Piše mi na dlanu, u pogledu. Biljeg na mome stopalu ne strahuje od vjetra. Kroz život krijumčarim sebe i valjam smotuljke čežnje među divljim bedrima. Igra je to opasna: ples, minchorro i bol.

Postoji li Ciganin koji samo sanja o slobodi? Postoji li Ciganka koja nije spremna vraćati za komad svijeće koja će tinjati pod šatrom, u noći koja miriše po crnim ljubavnicima?

Trebaš li tražiti Ciganku ako nisi siguran da ćeš je u plesu moći pratiti? Udahnuti slobodu punim plućima, snažno?

Ja sam Karmen, ali nisam sigurna trebam li mu to uopće reći.

Dotičem prstima usne i pitam se je li došlo moje vrijeme. Trebam li napokon liznuti kap koju sam na dojiljinim tamnim grudima zbog umora propustila? Trebam li prihvatiti laž i napokon početi živjeti po običajima svojih bijelih roditelja?

Htjela bih uzviknuti: khamavtut, ali zagrizem jezik pa stanem.

– Ne znam gdje je tvoja Karmen, ali naći ćeš je sigurno – znam da je to sve što trebam reći i pri tome ga gledam ravno u oči, smiješeći se blago. Vjerujem da tako mogu odgoditi našu smrt.

PRIČA O RIJECI

Danas Eva nije sigurna voli li tu rijeku zaista. Još po neka pitanja sjedaju na tek probuđen dan. Kava miriše jutrom, stol na terasi čeka da netko primi i drugu šalicu, a ona ne bez sjete gleda sklad vodenog šala i pletiva šume, što se pruža podno njezinih nogu.

Dunav. Možeš ga voljeti na tisuće načina. Jednako iskreno i silno, i kad si dijete, žena, mladić, starac, alas ili kakav zabludjeli mornar.

Cijeli njezin život je bio vezan za ispunu tog ogromnog riječnog korita, ali danas u to vjeruje više nego ikada prije. Osjeća kako je najjači od svih virova vuče samom dnu i kako će tu ostati zakovana, do sudnjeg dana. Zadnjeg trena i udaha.

Sjeća se mršave djevojčice što rukama stišće hladnu ogradu skele, a srce joj poskakuje sa svakim novim valom. Miješa se radost vožnje sa silnim strahom da se baš sada ne omakne cipela s nogu i ne nestane u mutnoj vodi.

Djetinjstvo. Rijeku valja osvojiti. Ona nije samo tok ubilježen mapama i računima kartopisaca i brodara. Nju čine i rukavci, ade i adice, nasipi, vrbici, čklje, ribiči, rojevi razdragane djece i komaraca.

Ljeti, kada zapeče Zvezdan, prošlost se spušta na Salaš, muljavi Dunavac u kojem se tako razdragano kupala. U sušnim danima pak, kad se voda povlači sredini, prošlost gazi po pomaknutim plićacima i u mulju napipava ribe.

Jednom je i ona – Eva, nesvikla na takve igre, ulovila amura. Otac joj je pokazao kako se čisti, puni lukom i peče na dugačkom štapu.

Još i danas osjeti miris te ribe, čuje graju kupača, vidi oblak prašine podignut jurnjavom desetine šarenih bicikla niz prašnjavu cestu.

Vidi i majku ljutu i očajnu, kako pere mulj s kade, zaostalu nakon kupanja tek pristigle dunavske kupačice.

Kasnije, kako prošlost postaje sve bliža, i rijeka poprima neke druge mirise, boje, oblike... Ade postanu veće, a njihov zlatni pijesak se stopi s bojom kasnopodnevnog sunca.

Smiraj dana, smiraj tijela. Jednog tijela, dva tijela... Toplina pogleda koji se teško zaboravlja.

Ne. Nije Eva ništa od toga zaboravila. Pogotovo jutra u koja je morala voziti bicikl do Grada koji je još spavao na drugoj obali i čekao nju, da se protegnu zajedno.

„Biti bez nogu“ značilo je uživati u jutarnjem suncu i pjevu ptica, dok su ti stopala uronjena u lelujavu tepih magle i okreću pedale. Sad ih vidiš, sad ne vidiš.

Poslije joj je zbog te Rijeke i tog Grada srce krvarilo. Osobito kada su preko njezine glave i silne vode letjeli projektili i grizli dio po dio zidina, gutali živote njegovih stanovnika.

Niz Dunav se u najtežim noćima njezine mladosti čulo samo teško *Dum...*

Morala je otići. Daleko, do nekih drugih voda s kojima nikada nije bila bliska.

Onoga dana, kada se nakon desetljeća vratila na obalu njezine Rijeke, znala je da je lutanju kraj.

Danas zna i nešto više. Dječji snovi su iluzija. Nije ona osvojila rijeku. Rijeka je to učinila njoj. Zauvijek.

Danas Eva sjedi na terasi. Gutljaj kave i okret stranice knjige ne ometa joj buka s kakve autoceste. Njoj pod prozorom plove brodovi. Pogled joj se odmara na rijeci, čamcima, šlepovima, patkama i bijelim lađama.

Sunce, voda, šuma i nebo.

I zato ne može otići.

Avanturistica. Istraživačica. Osvajačica. Pobjednica.
Pobijedena. Osvojena. Ukročena. Utopljena u konformizmu.

Ona i Rijeka, za vječnost.

O MRTVIMA SVE NAJBOLJE

– Prvo ćemo doručkovati! – rekla je moja domaćica odlučno, položivši porculansku zdjelu na starinski orahov stol. Juha se zlatila, mirisala; neobično gusta, s dvije vrste tijesta (jetrenim knedlama i domaćim rezancima), baš onakva kakvu sam voljela u djetinjstvu. Juha, kakvu ću sada, starija i s drugačijim navikama, rado ponovno kušati, pa makar i u neprilično vrijeme – u rano nedjeljno jutro.

U mom zavičaju vrijeme stoji, jer su ga rat i bijeda temeljito pobrisali. A možda je problem i u starom satu na zidu ove kuhinje, gdje vrijeme gazi tromim koracima. Tek je devet ujutro, a već pristojni sat za napuniti žlicu i razgaliti trbuh toplom juhom.

Dok u tišini jedemo, gledam njezino lice. Izgledala je slično i prije deceniju i pol. Tek po koja bora i bezube desni govore da gradim iluziju kako poznajem ženu koju je starost zaobišla.

– Sve su mi zube počupali. Moram čekati da rane zarastu, pa ću dobiti umjetne. Sin mi platio – kaže iznenada, a ja se osjećam pomalo posramljeno, jer mi čita misli.

Dok smo živjeli u starom kraju, Anka je bila prijateljica mojih roditelja, točnije – moje majke. Uvijek sam se čudila toj sasvim neobičnoj vezi između njih dviju. Anka je desetak godina starija, priprosta i ne osobito lijepa seljanka, a moja majka pomalo gizdava i buntovnica. Oduvijek je visoko dizala nos zbog svijesti o vlastitoj ljepoti, zanosnom stasu i prekrasnoj kosi. Mnogi su muškarci za njom uzdisali, mnoge joj žene zavidjele, ali baš svi su je rado gledali. Anku je, opet, veselilo što je uglavnom niti ne primjećuju.

O čemu satima pričaju te toliko različite žene, glasilo je moje često ali nikad izgovoreno pitanje. Dok Anka misli kako unuci u krvi nose naše „genije” i svaku večer pokorno moli krunicu za njihovo zdravlje, malo mira i kiše kad polju zatreba, moja majka čvrsto vjeruje isključivo u sebe. Pri tome

nerijetko i ljutito maše tom svojom vjerom po svepostojećim, pisanim i nepisanim ženskim pravima i onima koji ih, eto, vazda „krše“.

Vremenom sam ipak shvatila kako između njih vlada savezništvo, a ne prijateljstvo kakvo sklapaju dvije žene, koje u svojoj različitosti imaju jednu jedinu poveznicu: prijateljstvo njihovih muževa pijanaca.

Mom je ocu Ankin muž bio sve – kolega s posla, uzor, stariji i mudriji prijatelj (možda čak i otac kojeg nikada nije imao), prijatelj uz kojeg je počeo piti. Osoba uz koju uvijek ide smijeh i dobro društvo, hrana, piće i pjesma. Po povratku s posla ili šidskog vašara, lova u nekom od bačkih atara ili s ciganskih slava Đurđevdana i Svete Petke, u bilo koje doba dana (a često i duboke noći), njih bi dvojicu svladali malignani, a njihove obitelji, nas – tjeskoba i nemir.

Ako bi se otac vraćao u pristojno vrijeme, majka bi mu u susret slala mene ili brata. Čim bismo ga ugledali, trčali smo nazad kući, vičući – Vedro, vedro! – ili – Oblačno, oblačno! – ovisno o prognozi pročitanoj iz njegovih očiju. Dalje se ona borila sama.

Anka nije morala slati nikoga da vidi kakvo će vrijeme biti u njihovoj kući. Ivo je bio vrlo predvidiv. Nakon sunca i vedrine, rezervirane za njegove prijatelje, muzikaše i slučajne prolaznike, na obitelj je valjalo sručiti munje i gromove, a ponekad i kišu pljuski i udaraca. Nepogodi u njihovom domu bili su izloženi baš svi. Ma koliko se trudila, Ankino je tijelo bilo presitno i preslabo da posluži kao gromobran, pa njime pokrije svoju djecu.

* * *

Srkanje juhe u Ankinoj kuhinji vraća me u sadašnjost. Nije me iznenadilo kad je, na spomen Ivinog imena, ravnodušno odgovorila:

– Drugima fali, ali meni ne.

Govori tihim glasom, smireno i naizgled prilično hladno, sve dok pažljivije ne osluhnem.

– Tvoj je otac ipak stigao biti djed – često spomene moja majka. Ostaje neizgovoreno kako bismo joj svi trebali zahvaljivati na ovakvom razvoju i poretku stvari.

– Tko zna zašto je otac u mladosti bio pijanac? Možda baš zbog čvrste ženske ruke u kući? – znamo je ponekad bocnuti brat i ja.

– Kakva sam trebala biti? Meka i popustljiva kao sirota Anka? – brani se ona ljutito.

Već dugo trijezan i posvećen obitelji, moj otac se, u pauzi čitanja novina i časopisa, ponekad prisjeća Ive i zajedničkih dana. Po tko zna koji puta priča kako su se dovijali da pribave zalihe alkohola. Znali su sirotoj susjedi, babi Tomkinoj, krpama začepiti cijev od šporeta, koja je u Ivino dvorište izbijala iz zida njezine ljetne kuhinje. Tomkina bi kašljala, psovala i proklinjala, a njih su dvojica, dobre duše i brižni susjedi, „pomagali” i „mučili” da pomognu očistiti dimnjak i cijev. Nakon desetak minuta coktanja jezikom i stenjanja, Ivo bi kucnuo u cijev šporeta, a moj otac izvadio krpu. Baba je bila sretna, a oni su zaslužili rakiju. Potom bi se Anka i moja mama tu večer provele loše (u svojoj priči otac to, naravno, ne spominje), ali ipak različito. Ja bih i dalje vjerovala kako će mio otac jednom, po povratku iz Šida, zaista kupiti magarca, a kad bolje razmislim, možda to vjerujem još i sada.

* * *

Grobovi pričaju priče. Groblje u mjestu mog rođenja posebna je zbirka. Često sanjam ovaj ili onaj grob, ovu ili onu mrtvu dušu. Naravno, sanjam ih žive, kakvi su bili dok sam ih poznavala. Lijevo, odmah uz ulaz, tri su malena križa koji me vječito podsjećaju da život ima kraj, čak i kad ti je tek šest ili sedam godina. Te duše ne stigneš ni upoznati, jer su otišle ubrzo nakon prvog plača i prvih kapi majčinog mlijeka.

Malo dalje su moje bake i djedovi. Njih često sanjam. Tu, u blizini, nalazi se i Ankina majka. Umrla je s dvadeset i dvije. Anka veli, zato da bi ona ostala sama. Govori bez suza, a riječi se zabijaju ravno u moja prsa, pa dalje ne pitam. Samo gledam porculansku sliku na nadgrobnom kamenu, s koje mi se smiješi mlada žena, obučena u odijelu s početka prošlih stoljeća. Anka je imala dvije, kad joj je majka umrla, a brigu o maloju preuzeo majčin brat. I njemu ću zapaliti svijeću. Dok tinja, Anka moli za pokoj njegove duše, ja zamišljam kako se dijete koje odrasta bez majke, uz nasilnog ujaka kojeg, ne slučajno, svi u selu nazivaju „ujnom”, ne može udati za drugačijeg nego što je Ivo. Ili se barem ne može izboriti da Ivo postane mrvicu pitomiji. Možda zato život nekom započinje tek nakon tuđe smrti, a na korak od vlastite.

Na Ivinom grobu Anka i ja pronalazimo nekoliko kovanica i cigaretu. Anka govori. Prvi puta u njenom glasu osjetim emocije. Ljutito primjećuje kako tu vazda pronalazi smeće, pa novčiće i cigarete nosi u obližnji kontejner. Šutim i pravim se da ne znam što predmeti, ostavljeni na Ivinom grobu, znače. Anki on ne nedostaje, ali, izgleda, ima kome faliti.

KRITIKA O DJELIMA JULIJANE ADAMOVIĆ

JULIJANA ADAMOVIĆ:
KAKO SU NAS UKRALI CIGANIMA
zbirka priča, Privlačica, Vinkovci, 2008.

Prekrasna je ovo zbirka priča, i kao cjelina i svaki tekst zasebno. Julijana Adamović je za svoju prvu knjigu, zbirku priča *Kako su nas ukrali Ciganima*, dobila nagradu „Kiklop” za najbolje domaće debitantsko prozno djelo u prošloj godini. Drago mi je zbog nagrade, no još bi mi bilo draže kada bi „Kiklop” bio motiv mnogima, što većem broju onih koji čeznu za dobrom književnošću, da pročitaju ovu knjigu. Jer Adamović je, iako joj je to prva objavljena knjiga, spisateljica koja raspolaže magijom, autorica koja znade tajnu i nesebično je dijeli s čitateljima.

Vjerujem da po završetku ovakve niske tekstova pisca mora obuzeti osjećaj iscrpljenosti, iscijeđenosti jer iz svake se rečenice i priče osjeća da je puno uloženo u njih, da su se osjećaji i snovi, zanesenost i razočaranja tako lijepo poslagali jedni uz druge stvorivši spontanu čaroliju, ne mađioničarski trik, već baš čaroliju koja nas navodi da još dugo nakon završetka (čitanja, sanjanja ili zbivanja u stvarnome životu, jer to je u knjizi gotovo isto) zurimo u neku neodređenu točku i u žaru otkrića hvatamo i spajamo niti... ili ih prestrašeni užurbano kidamo u panici, dok netko ne vidi, dok netko ne shvati...

Nema puno knjiga nakon čije bi zadnje pročitane stranice i zaklopljenih korica čitatelj zagledan u gornji kvadrant svoga vidnog polja uzdahnuo i autoru, kroz sve prostorno-vremenske dimenzije uputio jedno veliko, toplo hvala. Ovo je tek četvrta ili peta takva knjiga u mom čitateljskom životu. Mogao bih vam ih sve nabrojati, ali posvetimo se ipak ovoj, sada i ovdje.

Najprije, o čemu piše Adamović? Ako vam turam knjigu u ruke, prvo ćete pitati o čemu je. Ne treba od odgovora na to pitanje bježati u neodređenost, iako ćete shvatiti o čemu govori knjiga tek kad je pročitate, a vaša interpretacija možda će se razlikovati od moje. Evo o čemu se meni čini da

autorica piše: o uzajamnom ispipavanju ljudskih karaktera kao trajnom i životno-smislenom procesu.

Dijete, djevojčica, djevojka, žena, supruga, majka, baka, starica – junakinje su ovih priča, a najčešće ih određuje neka životna dvojba, pitanje što ostaje neodgovoreno od onih koji moraju znati, uostalom, često je i neodgovorivo. Sve su to djevojčice, djevojke, žene koje je sudbina brutalno operirala od egoizma i koje su, ne uvijek zbog toga, ali jako često upravo zbog toga, pogrešno skrenule. Krivo su usmjerile svoju djetinju pažnju čega bi postajale svjesne tek puno kasnije, odabrale su krive ljude da bi im podarile svoj život, krivo su procijenile trenutke nadjačavanja života i smrti.

Životno razočaranje takvim junakinjama neće donijeti osjećaje ljutnje ili bijesa, već propitivanje kako su se mogle tako prevariti, zašto je zakazao unutrašnji kompas, gdje je zaškripio detektor nepouzdanosti, na što paziti drugi put, ako drugog puta uopće bude. Žaljenje koje tada, pokatkad, nastupa, nije sapuničasto, niti vuče na neku životnu pouku, već je – drugačije. Fizička je to, odnosno tjelesna manifestacija osjećaja ili prisjećanja, duboki lomovi ili grčevi koji za okolinu ostaju neprimjetni, no junakinja priče i dalje ostaje jaka žena.

Još jednu dimenziju priča Julijane Adamović valja izdvojiti i naglasiti. Malo je složena, no pokušajte me pratiti. Snovi su kod mnogih junakinja ovih priča važan putokaz u životu, a ponekad i život sam. Sanjano se ponekad doista i proživljava, ali iz toga ne proizlazi da je san proročanstvo. Naprotiv, san je mjesto (ili dimenzija, teško je biti dovoljno slikovit da sve bude jasno) gdje opstoji život; ako u stvarnosti živimo san, iz njega posuđujemo život. Ili ga krademo. No, dualnost i paralelnost sna i života određuje se još i literaturom. Neke su junakinje i spisateljice ili su pak životno spojene s muškarcima-piscima pa povrh sna i stvarnosti njegova ili njezina literatura postaje dodatna dimenzija u kojoj se postoji ili živi i iz koje se posuđuje ili krade, naravno i obrnuto. Sve tri razine – snovi, stvarni život i literatura – dijele pravo na oblikovanje sudbine i identiteta sanjača ili pisca..., a iz izbora posljednja dva pojma jasno je da na vrijednosnoj ljestvici stvaran život pada na dno.

Davor Šišović, *Glas Istre*, 24. siječnja 2009.

NOVA KNJIGA JULIJANE ADAMOVIĆ: KAKO SE PRAVI ZIMNICA OD SJEĆANJA

Julijana Adamović (1969.), socijalna pedagoginja iz Vukovara, jedna je od autorica koja je prošla vrlo brz put od bloga do knjige.

Nakon što je 2008. kod malog slavonskog nakladnika objavila zbirku priča *Kako su nas ukrali Ciganima* i za nju nagrađena „Kiklopom” za najbolju prvu knjigu, nije trebalo čekati dugo na drugu. Julijana Adamović jedna je od „simpatičnih” autorica koje nemaju problema s čitateljskom publikom, a nju su nakon prve zbirke činile većinom žene jer je upravo o njima i pisala.

Nesretni likovi

Adamović je autorica koja svoje priče gradi i od tzv. tipičnih ženskih motiva, premda oni ne prevladavaju. Glavna je odlika priča ove autorice nezamiranje poetičkim modelima i modama, nego jednostavna želja da se približe priče o uglavnom nesretnim i nezadovoljnim likovima. Adamović bilježi ljudske sudbine, iskreno i s vrlo naglašenim suosjećanjem, bez obzira bili njezini likovi liječeni alkoholičari, preljubnici ili usamljene, razočarane žene kojima je potrebna psihijatrijska pomoć. Premda načelno tužne i melankolične, priče iz ove zbirke prožete su laganim humorom koji ih odmiče od upadanja u „crnjake” i drži ih podalje od rasplinjavanja u totalnu patetiku, koja se, istina, ponekad zna podvući kao obilježje priča. Ženska potraga za muškarcem iz snova, patrijarhalni stereotipi, seks, žene koje svoje usporene konzerviraju u tegle za zimnicu, sve te motive Adamović „konzervira” u svojim pričama.

Mogućnost promjene

Građene od gorčine i nezadovoljstva te priče ipak ostavljaju mogućnost da sve krene drugim smjerom. „Konzerviranje” je jedna od onih „malih” knjiga u kojima je lako detektirati ponešto amaterizma i nesnalaženja u literarnim zakutcima pripovijedanja, ali im ne možete zaniijekati toplinu i privlačnost.

Jagna Pogačnik, Jutarnji list, 3. ožujka 2010.

OSEBUJNO O DJETINJSTVU

Proza Julijane Adamović *Da ti pamet stane* uspio je pokušaj da se o djetinjstvu progovori bez žaljenja i utjehe, i bez idealiziranja te imaginativne prošlosti, čemu smo skloni. Naime, poetika djetinjstva zasniva se na sjećanjima, na dinamici uspomena, na specifičnoj, gotovo intimnoj atmosferi bliskih slika, na ponovno pronađenim i ponovljenim čarolijama djetinjstva. Doista, ono što se u djetinjstvu vidjelo i proživjelo prikazuje se u svjesnoj antitezi koja teži skladu da se neke neprežaljene nostalgije, neke zapreterne čežnje izvuku iz anonimnosti djetinjstva. Tako ćemo u bilješci o autorici pročitati: „Julijana Adamović je odrasla djetinjasta osoba. Rođena je u malenom mjestu na lijevoj obali Dunava, ali joj roditelji, u strahu da joj se što ne dogodi, nisu dopuštali da uživa u njegovim čarolijama. Ovom knjigom je sve to nadoknadila.”

Ono što ovu knjigu čini posebnom su lucidne *upute o čitanju*, kojima ne nedostaju edukativne poruke: „Dobro, ne baš uvijek. Kao i sa svime i s internetom treba vrlo, vrlo obazrivo. Da ne postaneš mali 'ljud' koji živi na mreži.” (*Kako je internet dobra stvar*)

U obnavljanju djetinjstva autorica spaja realno s bajkovitim unoseći u priču nesputanu radost pisanja. Poetika djetinjstva dolazi k nama osvježena i prihvatljiva, obogaćena maštovitim ciklusima: *Sve o pameti što vam nije na nju palo*, *Đumine riječne čarolije*, *Spašavanja*. Ideja o „pameti koja je odlučila otići” donosi sa sobom niz paradoksalnih situacija: „– Želim u Slavoniju – ponovi pamet. – Već smo treće ljeto u Zagrebu i sve to zbog tog tvog posla. Kao da je knjižnica najvažnija na svijetu, a knjige jedino što je vrijedno. Evo, ja, iako sam odrasla, poželjela sam se svježeg zraka, velikog komada plavog neba i tišine obojene zrikanjem zrikavaca. Zrik... Zrik... Ne automobila i tramvaja, već zrikavaca. Zelenih, malih. Sječaš ih se? Ako ti nećeš, ja odoh sama...”

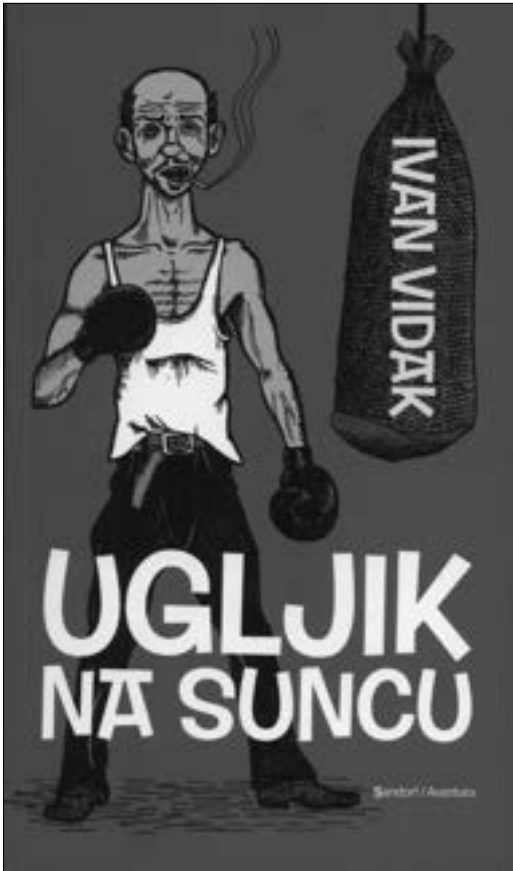
Tako se djetinjstvo vraća osjetilima u zvucima, harmoničnim slikama i nekadašnjim mirisima koji podsjećaju na zavičajne pejzaže. Djetinjstvo sudjeluje u dinamici obogaćivanja života i traje: „Za vrijeme dok je Ela mlatala bolnim ručicama grabeći vodu prema otoku, a Rundo čekao na obali da se djevojčica vrati i nahrani ga, na relaciji Zagreb – Vukovar željezna neman od vlaka ponovno je gutala kilometre tračnica, kao gladno prase klipice kukuruza. Roktalo je i prašilo na sve strane. Da nije struja ta koja pokreće lokomotivu, možda bi Marta, smještena u jednom od kupea, opet začula ono poznato *Čihu-čihu-čihu-hu-hu*. Kao u vrijeme njezinog djetinjstva, kad je vlak 'jeo' ugljen i iz sebe šištao paru. Proviriš glavu kroz prozor i natrag se vratiš čađavog lica.” (*Kako je lijepo praštati*). Jednostavna narativna struktura pokreće niz poznatih slika koje donose osjećaj ravnoteže i spokojstva.

uvidi u hrvatsku književnost iz vojvodine u „egzilu”

Tko od nas nije osjetio *žal* za zavičajem, neku prepoznatljivu čežnju za nečim što se stalno javlja u našim sjećanjima koja ne želimo napustiti ma kako bila puna nespokojstva i zabrana, ali i radosti! Julijana Adamović napisala je priču koja je skladan spoj prošlog i sadašnjeg, radosnog i sjetnog, pustolovnog i edukativnog. A sve to povezuje ljubav, jedinstveni *hvatač snova*.

Ljerka Car Matutinović, *Vijenac*, br. 512

Ivan Vidak je rođen u Somboru 1981. Odrastao je u Monoštoru, kojega 1990-ih napušta s roditeljima i preseljava se u Zagreb, gdje završava gimnaziju. Studij dramaturgije okončao je na Akademiji dramskih umjetnosti u Zagrebu. *Ugljik na suncu* mu je knjiški prvijenac – u osam priča u zbirci prikazuje živopisan svijet običnih ljudi kojima život u zabačenom panonskom selu teče naizgled monotono poput širokih ravničarskih rijeka. Osebujan jezik kojim govore protagonisti, šokačka ikavica, izdvaja se ovdje „kao punokrvni literarni subjekt“, čime karakterizacija likova dobiva fotografsku preciznost.

KONC-LOGOS

Lovac Jožika pažljivo je ulazio u dvorište Čatalinaca, pridržavajući jednom rukom remen puške okačene preko ramena, a drugom pritvarajući drvena vrata ograde. Zavirio je prema dvorištu, kroz prolaz u kuću, kako bi se uvjerio da ga pas neće napasti i zatim povikao:

– Strina Eva!

Sićušna stara žena, glave povezane maramom, nesigurno je izvirila iza teških ulaznih vrata.

– Joži, ti si?

– Jesam, jesam. Rekla mi je žena da ste bili.

Živnuvši, Eva je požurila iz kuće zatvarajući vrata za sobom.

– Joj, dobro da si došo, ne znam više šta ću. On laje po cile dane i noći. Ne mogu više živit od njega. I komšije su mi se počele žalit.

– Di vam je taj kera?

– Iza u dvoru. 'Ajde pa ću ti pokazat.

Eva se gegala uz kuću prema stražnjem dvorištu, lamentirajući i dramatično sklapajući dlanove na grudima, kao za molitve. Jožika je nonšalantno hodao za njom držeći sada pušku u desnoj ruci s cijevi uperenom prema tlu.

– Tako lipi kera, a toliko belaja imam š njim. Isuse dragi, ne znam šta više da radim. Kud su ga svi mene ostavili – ko da sam ja 'tila keru.

U donjem kutu dvorišta stajao je pseći kavez od žice u kojem je mah-nito lajao i skakao olinjali njemački ovčar, a njegova ponegdje sasvim gola koža prekrivena krastama činila je prizor jezivim.

– A joj... Jadan kera... Koliko ga već dugo držite zatvoritog? – upitao je Jožika.

– Pa eto, otkako je naš Stevica...

– Tolike godine? Nije ni čudo što vam je tako bisan.

– A šta da radim, sirota? Ne mogu ja š njima izać na kraj.

Pas je, pored svega, bio i kritično mršav. U tolikoj nakaradnosti već su se polako gubili prepoznatljivi obrisi pasmine.

– Jel ga 'ranite? – sažaljivo je pitao Jožika.

– Pa eto, dam mu koliko imam. A sama sam pa onda ni ne kuvam puno. Otkud mene? Viš da su svi očli i ostavili mi samu.

- Ne javu se Tuna i Anuška?
- Jedno pismo u ove tri godine. Možeš to virovat?
- A di su?
- Ta ni to mi nisu 'tili reć!
- Javit će se, neKate se sikirat – umirivao ju je Jožika i okrenuo joj leđa posvetivši se psu.

Jožiki nikada nije bilo lako ubijati pse. A nerijetko se događalo da netko u selu zapostavi psa – zatvori ga negdje ili veže – pa kad stvar postane nepopravljiva i neizdrživa, onda zovu lovca, ozvaničenog likvidatora, da ih riješi muke. S divljim svinjama, jelenima, srndaćima, fazanima i zečevima bilo mu je lako. Ali psi! „E, kerovi su nešto drugo“ – pomislio je Jožika i prisjetio se svoja dva lovačka psa, vjerna prijatelja. Onda je rastjerao misli kao roj muha i podigao pušku.

- Maknite se ustranu ako ne bi gledali – rekao joj je.
- **Jó. Pa bolje da se ondak maknem – rekla je, povukla se desetak metara unazad i okrenula leđima.**

Lovac je prišao psu, podignuo pušku i nanišanio – a pas je iznenada prestao lajati. Štoviše, sjeo je i umirio se, pogledao ga u oči i sasvim smireno zacrulio. „Ko da zna“ – pomislio je Jožika i zastao.

- Pa nije vam on tako loš... – rekao je i spustio cijev – Zovite veterinara i malo ga u'ranite i... – prekinuo ga je lavež glasnjiji nego ikada – U, bogati! – poskočio je.

Pas kao da se silno naljutio na Jožikino oklijevanje. Tako je bijesno lajao da se i Eva uplašila.

- U ime Oca i Sina... – ustuknula je i prekržila se.

Jožika je opet prišao i nanišanio u psa koji se sasvim približio žičanoj ogradi i lajući pokazivao iskežene očnjake. Oklijevanje od maloprije kao da mu je oduzelo mirnoću živaca i sada je nemirno gledao u oči bijesnome psu koji se, osjetivši nesigurnost lovca, okrenuo na drugu stranu ne zaustavljajući lavež. Jožika se bez psećih očiju na sebi pribrao i izvršio zadatak sasuvši mu sačmu u potiljak.

- Eto ga! – ubrzano se okrenuo, podigao pušku i krenuo prema Evi – Gotovo je.

- Siroti kera... Taj se isto napatio – rekla je.

Jožika se bez riječi zaputio prema izlazu.

- Joži, oš rakiju popit? – pitala je kaskajući za njim.

- Neću, fala. Drugi put – odgovorio je.

- Jel, a šta da ja sad radim š njim?

- Ništa. Ja ću sutra poslat Đuru Cigana da ga odnese.

- Puno ti fala.

- Ni brige, strina Eva – rekao je Jožika, zatvarajući vrata ograde za sobom.

- Pozdravi tvoje!

- 'Oću! – doviknuo je ne okrenuvši se.

Negdje niz ulicu, već sasvim blizu centra, susreo je mesara Dašu kako, onako mahnit i prekrcan rakijom, kleči pred nekom dječurlijom i podiže stisnute pesnice i crvene oči prema njemu.

– Lud sam! Lud sam! Ubite mi! – histerično je urlao kao da okajava grijehе i podvlači račun pod čitav svoj život.

Jožika je smrknuo lice, okrenuo glavu i nastavio niz ulicu, čvrsto šakom stišćući remen puške na ramenu.

Na naše veliko čudo majka i dada Stevice Čatalinca su nas lipo ugodili. Sili smo u dvor, ispod duda, jili gibanicu od maka i pili rakije od krušaka. Stevicin dada Tuna Čatalinac je pio rakiju, ćutio i nemirno gazio dudove što su prizrili i spali na zemlju. Majka, Anuška Čatalinceva, je pripovidala i trisala oče maramkom.

ANUŠKA ČATALINCEVA

Niko ne zna šta mu je bilo. Jedno jutro sam se digla i vidla da ga nema u njegove sobe. Mislila sam da je očo do sela; reko, brzo će se vratit. Posli sam vidila da mu je bicigla u ganku i ondak sam se malo i zabrinila: nikad on ne ide brez bicigla. Pitala sam Tunu jel ga moždak vidio...

Jel, Tuna?

TUNA ČATALINAC

Jesi.

ANUŠKA ČATALINCEVA

I ondak sam krenila naranit svinje. Ošla sam do kočaka i onda sam ga, eto, vidila...

Koca, dite, po kočaku međ svinjama! Pa, reko, Stevice, šta to radiš? A on mene kaže: mama, ja ću bit svinjče!

TUNA ČATALINAC

Jest.

Tuna je isto imo štagod u njemu što ni popi nije mogo ispovidat. On i časna bi se dobro razumili...

ANUŠKA ČATALINCEVA

Zvali smo i doktora i popu, ali ništa ni pomoglo. Obadvoj su brez riči izašli iz kočaka i ošli. Ni jedne jedine riči mi nisu rekli.

I tako j Stevica i osto tamo. Nismo znali šta bi, pa smo mu, eto, stavili tamo malo čiste slame. I Tuna je svaki dan čistio da mu tamo baš ne bude ko u kočaku. Jel, Tuna?

TUNA ČATALINAC

Jesam.

A onda se Anuška gorko rasplakala.

ANUŠKA ČATALINCEVA

*Tamo je, Bože dragi, i umro. Tražio je da ga zakoljemo i pojidemo za Božić, al nismo tili. Po čile dane je sam o tom divanio: da ga pojidemo, pa da ga pojidemo... Dite moje jadno! Pa di ćemo ti pojist, Bože dragi! Ne možemo! A on sam pojist, pa pojist...
Jel, Tuna?*

Tuna se naglo digo i krenio u zadnji dvor.

TUNA ČATALINAC

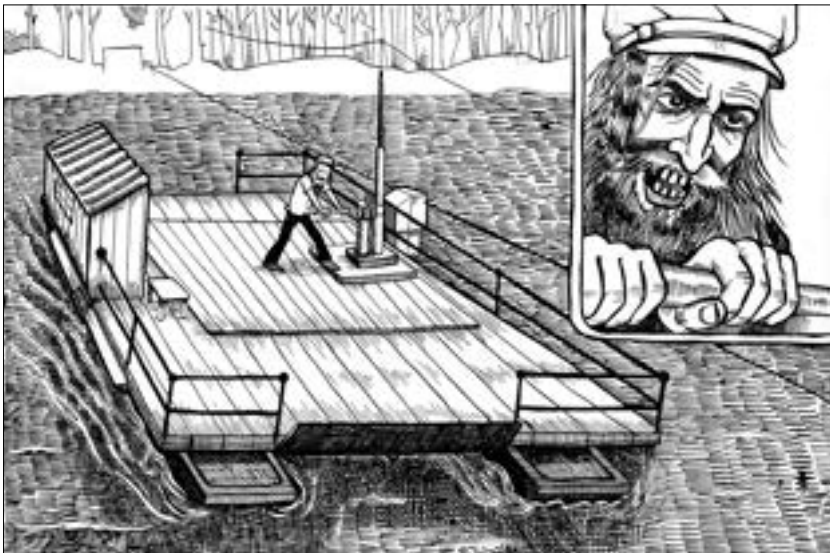
Nisam kera na'ranio.

ANUŠKA ČATALINCEVA

Ti dana smo držali kapiju zaključanu i izlazili sam do dućana po krv. Umro je posli Nove godine. Nije više tio ni jist. Mi ga nismo tili pojist! Jadno moje dite, Bože dragi! Dali smo ga Martinu Piliću za kerove.

Bilo je strašno slušat Anušku Čatalincevu. Ostavili smo ju tamo na stolcu, brez riči se pokupili kroz kapiju i polako zatvorili vrata. Još dvi kuće dalje se čulo koliko plače.

Posli smo saznali da taj Martin Pilić uzgaja vučjake i da, kad nekom crkne svinjče, onda ga du Martinu da š njim rani kerove. Al kako taj Martin jedini u selu ima bircuz u kojem se prodaju pljeskavice, onda se divani da te svinje, ustvari, završu u pljeskavicama. To niko ne zna. To je mit.

PARABOLA

Misa samo što nije počela kad su Manda i njezin tridesetogodišnji sin Gustaf te nedjelje ušli u crkvu. Manda ga je povukla prema stupu na kojem je u povećoj mramornoj posudi stajala sveta voda. Umočila je ruku i prekržila se, a zatim, vidjevši da Gustaf blijedo gleda, umočila je i njegovu. Gustaf je vlažnu ruku obrisao o lice kao da njome skida umor s naborana čela i upalih očiju.

Manda ga je povukla za rukav i šaptom dodala:

– Idemo naprid pa ćemo pivat...

Dok su hodali prema prednjim redovima, gdje su sjedile starice koje su vodile pjesmu i molitvu, Manda se propinjala na prste ne bi li negdje ugledala bar dva slobodna mjesta, jedno pored drugog. Bilo je nečeg gotovo prkosnog u njenoj gordo uzdignutoj glavi koja se nije okretala ususret niti jednom od silnih pogleda koji su dopirali sa svih strana. Samo se načas zaustavila kad je Gustaf nasred crkve zastao, ugledavši veliki kip Isusa prikovana na križ, kojemu su stidni dijelovi bili skriveni nekom plahtom obojanom u zlatnu boju.

– Isus u zlatne gaća! – veselo je ciknuo Gustaf kao razveseljen nekim poznatim mjestom.

– De, idemo. Misa će nam počet – opet je šapnula Manda i povukla ga za sobom.

Starice iz prvih redova svojim su hladnim, škripavim i pomalo zastrašujućim glasovima, slivenim u mantru lišenu svake estetike, vodile molitvu, iščekujući dolazak svećenika:

– Prikazujem ti sve trude i tegobe, bolesti i nevolje, što sam ih pritrpio do sada; bile ti na hvalu i slavu! Ponizno te molim, oprosti mi grihe, podilji mi milost prave pokore, poboljšanje života i stalnost u tvojoj svetoj službi...

Na nešto nižim frekvencijama dovoljno izvježbano uho moglo je čuti znatiželjne komentare ljudi.

– Evo nam se i Gustaf vratio...

– Otkud se sad ovaj stvorio?

– Bome, vratio nam se Romeo.

– A vidi nam Mandu! Ko neka šefica oda...

Povod komentarima bio je Gustafov jednogodišnji boravak u duševnoj bolnici. Svi su znali priču o nesretnoj ljubavi koju je doživio, o „okrutnoj“ Marini koja ga je ostavila mjesec dana prije svadbe zbog drugog muškarca. U tankočutnom Gustafu to je otvorilo ponor zbog kojeg su ga tri dana tražili po šumi, da bi ga naposljetku pronašli gola i usnula u zimskoj hranilici za divljač. Nakon toga je smješten u bolnicu i punih godinu dana nitko ga nije vidio. Sve dok se ove nedjelje nije pojavio na misi.

– Tu ćemo morat sist – rekla je Manda ugledavši dva razdvojena mjesta. Njezino se sjedalo nalazilo u drugom redu lijevo, a njegovo u drugom redu desno, tako da ih je dijelila široka mramorna prilazna staza. U prvih nekoliko redova te lijeve, Mandine strane sjedile su spomenute starice, njezine vršnjakinje, čijoj se gruboj ali bogougodnoj mantri Manda pridružila čim je sjela. S desne, Gustafove strane sjedio je „običan“ puk, ljudi koji su dolazili na misu samo nedjeljom i to uglavnom iz straha. Jer što ako?

Gustafa je zapalo da sjedne pored Tonče Flobera, umjerenog četrdesetpetogodišnjeg šumskog radnika, tradicionalista, čovjeka koji se ni po čemu nije volio izdvajati: ni mišlju, ni riječju, ni djelom, ni propustom. Sjevši, Gustaf se zagledao u njega daleko nakon one granice kad gledanom postaje nelagodno pod teretom tuđih očiju. Tonča se u nelagodi nekoliko puta ovlaš osvrnuo prema Gustafu, ali to nije imalo efekta sve dok se Gustaf sam nije okrenuo, začuvši zvonce koje je najavljivalo ulazak svećenika. Svi osim Gustafa su ustali.

– Gustafe, digni se kad se svi dižu – prosiktala je Manda prekoputa, nakon čega je on pomalo nevoljko ustao.

Misa je tekla kroz izmjene molitve i pjesme između velečasnog i vjernika, izmjene ustajanja i sjedanja – kroz izmjenjene manje ili više svećanih dijelova. Negdje usred propovijedi Gustaf se, sasvim tih do tada, iznenada okrenuo prema Tonči i započeo mu govoriti; glasno kao da su u krčmi i prisno kao da se razgovor u krčmi vodi već dobar dio dana.

– Kad malo bolje razmislim – uvijek sam bio taki. Eto, ni mi nike godine Šanjika sreo na sokaku, i kaže: „Ajđ da popušimo štagod.” A ja omak pristo. Pa kad smo popušili, jedino što sam mogao reći je: „Šanji, šta s mi to do!?” Mislio sam se vozati na bicigla, al vraga. Ne mož! Nego sam oči kući i lego na krevet, pa se sve mislim: „J... ti sve” Bože, sam’ da ne umrem...” Eto, tako sam uvijek srljao u sve. Kad ne razmišljam.

A tako sad i ovo. Vrag mi ni’ do mira i nisam mogao sam sebe slušati, neg ajđ omak, sam nek je bal! Nit mire, nit pameti; što b’ se reklo.

Sadržaj njegovih riječi nisu čuli svi u crkvi, ali sasvim su jasno čuli nekakav žamor i vidjeli, s jedne strane, Gustafa kako nešto živahno objašnjava Tonči dok ovaj od nelagode ne zna kamo bi okrenuo glavu, a s druge, Mandu kako glasnim šaptom pokušava utišati Gustafa koji se nije dao smesti.

– Tako su mi, kad bolje razmislim, majka i dada vaspitali. Triba bit dobar! A za koga? Pa, svit nije dobar. Ne kažem... ima i dobri čeljadi, al mene život ne da da se družim s takima. Možda triba bit dobar za Boga... ne znam. Al, rec ti mene – nije baš lako trpiti zato što š možda jedanput it u raj, jal? A, onako, ko čovek čoveku – možda su nas i slagali za to ka smo bili dica. Pa ka si dite onda viruješ u sve što ti se kaže. I što si stariji sve se više pitaš: jesu svi ljudi, ili si ti jedini „ispo iz čamca?”

I svećenik je naučio i vidio da se nešto događa kod Gustafa, ali na to je reagirao samo blagim smiješkom u kutu usana i nastavio misu.

– Gustafe, moljim ti, neka mi sramotit! – uzalud je čicala Manda.

Gustaf je ostajao vjeran svojoj maloj propovijedi.

– Tako i ovo moje sa ženom. Mislim... imo sam ja i prija žena al sve je to bilo ofrlje kad usporedim s ovom. Prija, eto, tužan si kad ti ostavi, il ostaviš ti nju, al život ide dalje. Al ovaj put, bogami, sasvim druga pisma. Poludiš, očeš-nećeš! Mislio sam – ovo je prava stvar. Sam se sebe čudim što sam bio u stanju tako svašta obećati i svašta napraviti. A ona cilo vrime, sve lipo oko mene. Najvažniji sam joj na svitu, ako razumiš šta ti oču reć. Nisam nikad ni mislio da može tako lipo bit sa ženom. Al ja nisam zno omak jel se ona mene sviđa il ne sviđa. A ona ti, omak, posli par dana, ni pet ni šest, već mene: „Voljim ti!” Šta je, bogati!? Omak mi počelo štagod gadno raditi u trbu’u. A posli još par dana – ona bi se udala za mene! Al nisam ja u omak, što b se reklo, izgubio kontrolu. Već ja njoj sve lipo: pa čekaj, pa vidjećemo... i čim štagod ni kako ona oču, a ona ti omak u dreku. I ja, šta ću, ajde... omak oko nje, pa sve lipo; žo mi je. I tako ti to vrimenom postalo prava ludnica. Ne znaš ko pije a ko plaća. I tu sam ti ja počo gubit kontrolu; al u to vrime nisam to još zno. Najgore je što saznaš tek na kraju. Al kako ja to tebe da objasnim... Evo ovako...

Iako nije okretao lice prema Gustafu, Tonča Flober se sasvim uživao u njegovom narativu kao i nekolicina muškaraca koja je sjedila oko njih. Kako

molbe nisu pomagale, Mandi je preostalo da šuti i nada se najboljem jer još jedan glas u kakofoniji oko nje ništa dobro ne bi donio. Jedino je još mogla i sama slušati što to točno bogohuli njen sin.

– Zamisli, idete vas dvoj i svako nosi džak, meter kukuruza, na leđi. I sad, njoj njezin džak težak. I ti, šta ćeš, uzmeš i latiš i njezin džak na leđa. Teško ti, al eto, štagod, ko zna šta, ti tira dalje. Al ti ona usput stalno štagod izvoljeva. Te oće ovo, te ono... A ti već zapenio i ositiš – dosta ti. Al ni na kraj pameti ti nije da nešto prominjiš. Penješ se pa se spuščaješ i tako stalno. I, najedanput, ti se poteplješ i spadneš na zemlju. I glediš sa zemlje; ne moš se dić, džakovi na tebe. Gledim, pored mene ide komša i njegova žena, al oni, bogami, svako nosi svoj džak. Tu ja njoj kažem: „De, lati jedan džak; pomoz mi da se dignem, ljudi gledu.“ A ona mi gledi i kokad ne bi! Ja onaki umoran nisam mogo razmišljat normalno, neg ćutim, gledim i ne mogu virovat da neće da mi pomogne. I prolazu ti nikaki njezini pajtaši i latu njezin džak i oni će joj, kao, pomoć da ga odnese do kuće. Ostanem ti ja sam sa mojim džakem i ne znam šta da radim. Ništa mi ni jasno. Ne mogu sam dić džak, a nema nikog da mi pomogne da ga metnem na leđa. I najedanput mi dođe u glavu: „Pa di je sad očla?“ – i trk za njom!

Shvativši što to njezin sin tako živo objašnjava ljudima oko sebe, ugledavši arogantni podsmijeh na ponekim licima, čuvši prodorne zvuke orgulja iz dubine crkve, Manda je pustila suze niz bore na obrazima. Starice oko nje su zapjevale pa se ponadala da će njihovu glasovi preklopiti i utišati Gustafa. Ali Gustaf je kulminirao, sve orgulje svijeta ne bi ga sada nadglasale, sada kada je artikulacija njegovog problema skoro sasvim stavljena pred sud časti. Sada kad ni velečasni nije mogao proći samo s osmijehom, nego

je zastao uz oltar, gledao u drugog propovjednika i pitao se je li i to djelo duha Božjeg.

– Omak za ćoškom sretnem mojga pajtaša Goju. Pitam ga jel ju vidio, a on ćuti i gleda, svaj se začudio. „Pa ti ne znaš? – pita mi on. Reko: „Šta?” Kaže: „Pa maloprija sam ju vidio, mali Robika joj nosi džak.” Tu ti se njemu žurilo i on oćo, a ja osto. J... mi mater, da mi kogod pito u tom trenutku kako se zovem, ne bi mu zno reć. Sidnem na klupćicu, omak tu isprid Štroserovi, i sidio sam tako par minuti, a nisam zno ni ko sam, ni šta sam, ni di sam. I ondak mi padne na pamet – džak! I trk natrag di sam ostavio džak, kad... imam šta vidit. Džak svaj poderan i iscurili kukuruzi na njega. E, tu mi nikaka vrućina došla u glavu i... sve mi došlo u glavu! Trć kući i zaključo se. I omak za rakiju. Ni pomoć mi nije tila – mislim se, a ositim u glave ko da mi kogod kokice peće! Ako sad ne poludim – nikad neću. Eto, tu mi sve odjedanput došlo u glavu. Možeš zamislit kako j to gadno? Ko kad bi moro pojist cilo svinjće odjedanput. Al ovo je još gore. Tako štagot! Osićam se, ni ko ćovek, već ko gmaz. Sramota mi od samog sebe i od cilog svijta. I eto, od onda još nikad nisam izašo na sokak. A njiva mi već dugo u parlogu. Tribalo bi ju poorat i posijat štagod.

Tad je Manda ustala, zgrabila ga za ruku i odvukla prema velikim crkvenim vratima. Ništa mu nije govorila dok je on krotko koraćao kraj nje kao da je upravo to ishod koji je oćekivao.

– Isuse u zlatni gaća! Zdravo! – pozdravio je kip i onda su nestali iza masivnih vrata.

– Koja budala... – promrmljao je jedan od slušateljja Gustafove parabole.

Malo kasnije velečasni je zaključio misu:
– Idite u miru...
Poslušali su ga.

MARIŠKA

Odviše čudno dite... Stalno je nigdi jurio na ti njegovi bicigla. I svi, kad ga vidu, omak zaključavu kapiju.

MANDA

Ma ajde, moljim ti, sam ti još on triba u dvoru!

KATA

Bogati, pa malu dicu su plašili da će je, ako ne budu dobri, odvest Stevica Čatalinac.

MANDA

Jest, bome! Da će je metnit u papreni džak i odnet. Dica su se više bojala njega neg čergara.

MARIŠKA

Mi nismo imali posla š njim. I bolje.

MANDA

Žo mi sam njegove majke i dade. Sramota je to.

Tako su divanile one zadrte, što su metale trajnu čim su se udale i ostajale take, izgorite, i kad su došle dva metra pod zemlju, na istinu.

KRITIKA O DJELU IVANA VIDAKA *UGLJIK NA SUNCU*,

ZBIRKA PRIČA, SANDORF,
ZAGREB, 2015.

DINAMIT-PRIČE IVANA VIDAKA

Od bogate i kvalitetne produkcije mladih kratkopičaća u Hrvatskoj pozornost književne kritike i publike prošle, 2015. godine, osobito je privukao prvijenac Ivana Vidaka, zbirka priča *Ugljik na suncu*. Rubni i groteskni život podunavskih Bačvana, odnosno brutalno žestoki, a istovremeno letargični svijet fiktivne bačvanske seoske zajednice kojoj pripadaju junaci kao što su Stevica Čatalinac, Mika Sonća, Marko Džine i Joška Komparoš, djelovao je začuđujuće i egzotično hrvatskim čitateljima, pogotovo zbog dijalekta kojim Vidakovi likovi govore. Zbirku je izdala zagrebačka nakladnička kuća „Sandorf”, koja je posljednjih godina izdala niz važnih knjiga suvremene hrvatske književnosti (prozna djela Roberta Perišića, Damira Karakaša, Olje Savičević Ivančević, Tatjane Gromače, Asje Bakić...), a knjiga je ušla i u finale Književne nagrade Istarske županije „Edo Budiša”, koja se jednom godišnje dodjeljuje autoru do 35 godina starosti kojemu je objavljena zbirka kratkih priča na području šire regije.

Ivan Vidak (Sombor, 1981.), diplomirani je dramaturg (Akademija dramske umjetnosti u Zagrebu), koji je još kao student stekao scenaristička iskustva radeći na TV serijama, a pozornost filmskih kritičara privlači kao scenarist dugometražnog igranog filma Petra Oreškovića „Simon Čudotvorac” (2013.). Za njegov književni prvijenac, međutim, bitniji je svijet kazališta: naime, još kao student Vidak je 2008. godine u Teatru &TD u okviru programa „Mala noćna čitanja” režirao i izveo (!) vlastiti dramski tekst „Obišli smo cili Stevicin sokak”. Sljedeće je godine premijerno (29. 1. 2009.) emitirana istoimena radio-drama koju je za HRT režirao Mislav Brečić, u kojoj glume afirmirani hrvatski glumci kao što su Darko Milas, Vlasta Ramljak, Krešimir Mikić, Helena Buljan...

Upravo je ovaj dramski tekst osnova konceptualnog jedinstva zbirke *Ugljik na suncu* koji čine osam samostalnih kratkih priča, čiji junaci nakon svake „svoje”

priče dolaze do glasa i u drami potrage za Stevicom Čatalincem, odnosno za odgovorom na pitanje: „Zašto je Stevica Čatalinac odlučio postat svinjče?“. Dakle, Vidakova knjiga predstavlja originalan spoj dramskog i pripovjednog teksta, a autor nije zaboravio ni na treći književni rod – liriku – pa u posljednjoj priči „Ništa lijepo“ nailazimo i na stihove!

Dok dramski tekst formalno objedinjuje zbirku, jedinstvo prostora, povijesnog vremena i dijalektalnog govora čini da ove priče čitamo kao anegdotalne fragmente života *jedne* fiktivne, neimenovane podunavske bačvanske zajednice. Iako mjesto nije imenovano, spominje se obližnji Sombor, Veliki bački kanal... ali tek nas imenovanje ade Lanciget u trećoj priči „Nokturno“ i prije svega govor mještana potiče da mjesto radnje Vidakove zbirke projiciramo u monoštorski atar. Književni kritičari Šišović i Arsenić čije prikaze možete pročitati u nastavku, imali su problema u imenovanju hrvatskog dijalekta kojim govore junaci, naime, samo upućeni prepoznaju da se radi o šokačkom dijalektu (uz podosta srpske ekavice, što i odgovora aktualnom stanju hrvatskih govora u Bačkoj), a ne o bunjevačkom!

Svakako treba naglasiti da sve Vidakove priče imaju pripovjedača u trećem licu, koji koristi hrvatski književni standard, a odlikuje se minucioznim opisima nekih od tipičnih seoskih djelatnosti (ribolov, svinjokolj), te distanciranim, na trenutke gotovo znanstvenim visokim stilom. Ova distancirana pripovjedna pozicija na drugačiji se način artikulira u spomenutom dramskom tekstu koji povezuje priče, naime dijalozi i monolozi junaka uokvireni su dijalektalnim pripovijedanjem u prvom licu množine, te zamišljamo kako se iza toga „mi“ kriju nekakvi lokalni novinari, odnosno znatiželjnici koji idu selom i redom intervjuiraju junake. Nasuprot ovako artikuliranom pripovijedanju, Vidakovi likovi govore rudimentarnim, grubim i psovačkim šokačkim govorom. Ovaj kontrast tematizira se u razgovoru mlade učiteljice Marije i Joške Komparoša u posljednjoj priči zbirke. Marija, koja želi otići iz sela i upoznati svijet, o jeziku svojih sunarodnjaka kaže: „Šta se, uopšte, lipo može reć na ovom našem jeziku? Tu gadno zvuči i kad nekom kažeš da ga 'voljiš'. Šta je to? To 'lj' zvuči tako nakaradno. Jesi razmišljo nekad o tom?“ I još nastavlja: „Može se jako dobro covat, može se vridat, može se sprdat i zajebavat, al ništa lipo i profinjeno se ne može reć.“ I kao kontraprimjer Marija Joški recitira stihove Laze Kostića! No, Joška brani svoj materinski jezik: „Ne razumim ti se ja puno u to, al opet ti kažem da čovek ne bi smio vridat svoj maternji jezik. Pa ne znam kaki da je on. Šta sam ja? Neki indijanac zato što ne znam recitovat pesmice iz čitanke?“

Ovaj dijalog i odnos Marije i Joške baca višestruko svjetlo na prirodu i ustroj Vidakovog fiktivnog bačvanskog svijeta. Junaci tog svijeta zaista djeluju kao Indijanci iz rezervata, štoviše to je retardirani, zaostali muški svijet luđaka, sadista, lijenih alkoholičara i narkomana. U tom pogledu Vidakova proza svakako pokazuje očigledne utjecaje srodne poetike ličkog prozaika Damira Karakaša. Karakašova književnost, međutim, izrazito je određena autobiografičnošću koja od čitatelja traži empatiju, dok Vidakovu prozu karakterizira humoristička distanca, zbog čega njegova poetika još više naginje karikaturnosti.

Vidakovi osamljeni muškarcu privrženi su svojem zatvorenom svijetu i lokalnoj zajednici, koja, u potpunoj izoliranosti od bogatijeg društvenog i kulturnog

života, tavori na rubu nemušnosti, utonula u podivljalu i zapuštenu prirodu, te je na jedan vrlo surov način bliža animalnom, nego humanom elementu. Ovaj pad ljudskosti očituje se i u potpunosti ispražnjenosti značenja kršćanskih simbola, koji se na različite načine travestiraju i prizemljuju.

U priči „Nevidljivi čovjek” najjasnije je predstavljen krajnji cinizam ovakvog pristupa životu. U osnovi zapleta ove priče slučaj je samospaljivanja Klare, žene Ivica Šeremešića. Priča je to o njenom neizlječivom ludilu, koje, svatko iz svoje perspektive, objašnjavaju velečasni i doktor sjedeći u bircuzu „Kod Pište”. Klara je, kako tvrdi doktor, ponavljala da je progoni „nevidljivi čovjek”, koji joj „stalno divani da mora ‘odbacit strah i mržnju’”. Samospaljivanje žene simptom je destruktivne potisnutosti svega onoga što bi ženski element mogao simbolizirati u tom okrutnom muškom svijetu – ljepotu, kulturu, emotivnost, empatičnost. Rasprava o njezinom slučaju vodi doktora i velečasnog do krajnjih tema, pa će doktor u jednom trenutku ustati, uperiti kažiprst velečasnog u lice i reći: „Život? Šta je život? Uzmeš ugljenik i ostaviš ga da odstoji na suncu par milijardi godina. To je sve. Nikakva filozofija.” Ova krajnja, ahumana distanciranost prema životu stoji ustvari – u izvanrednoj Vidakovoj figurativnoj razradi elementa vatre – itekako u vezi s razlogom zbog kojeg je Klaru progutao plamen.

Paradoksalnu potištenu strastvenost muškaraca Vidakove seoske zajednice možda najbolje utjelovljuje švaler i mesar Daša u priči „Dižji grobovi”. Njegovu impulzivnost pri svinjokolju kod Tozinih, kao što je i predvidivo, potpaljuje rakija: žrtva je te neuravnoteženosti i samoprecjenjivanja krmača na kojoj Daša neuspjelo isprobava malokalibarsku pušku i tupi dio sjekire. Sadistički odnos prema životinjama konstanta je Vidakovih priča, no u ovoj priči se Dašino izživljavanje obrće u samoozljeđivanje: nakon što je dodatno podjaren „divanom o ženama”, u kojem pokušava umanjiti svoju sramotu što je kao švaler dobio batina od ljubavničinog supruga, Daša radi dokazivanja svoje muške stamenosti „otfikari” sebi vrh malog prsta. Ova priča, kao i mnoge, završava antiklimaksom: Daša odlazi do kafane, tamo ne nalazi nikog, popije jedan konjak i ode kući, gdje u samoći, pored upaljenog televizora, počne ridati.

Velika književna vrijednost Vidakove zbirke svakako se nalazi u vještom stupnjevanju dramatičnosti zbivanja, odnosno dijaloga u njegovim pričama. Uz spomenute priče, izdajamo svakako priču „Nokturno” u kojoj u noćnom krivolovu ribari Mika i mladi Mario strahujući od policije susreću mnogo opasnije narkomane Ivicu i Branka, koji iz čiste objijesti i za vlastiti užitak ribe love dinamitom. Zatim svakako i minimalističku, potresnu priču „Konc-logos” u kojoj lovca Jožiku mole da ubije zapuštenog, izgladnjelog psa: u lovčevom oklijevanju na trenutak izbija sva tuga skrajnutog života lišena dostojanstva.

To što većina Vidakovih priča završava antiklimaksom upućuje nas na odsustvo katarze i sublimalacije, i uopće bilo kakve bitne egzistencijalne promjene u njegovom fiktivnom svijetu. Nadalje, iako prepoznajemo neke moderne elemente života u ovoj zajednici, nemoguće je odrediti povijesni trenutak u kojem se radnja događa. Ova zajednica „ispala” je iz povijesnog toka i zbog toga su i njezini predstavnici više karikature nego junaci. Ograničenje ovakve poetike nazlimo u tome: fiktivni Vidakov svijet vješta je i duhovita konstrukcija niza općih mjesta života u ravničarskoj provinciji, ali taj svijet „oživljavaju” samo izvanredno

korištenje šokačkog govora i dramatika zbivanja, a ne sociopsihološko i povijesno utemeljeno pripovijedanje – što ovim pričama oduzima na smisaonij i psihološkoj rezonantnosti i višeslojnosti.

No, da bi razbio monotoniju, Vidak u posljednjoj priči „Ništa lijepo“ uvodi potpuno netipičan lik, mladu učiteljicu Mariju, seksualno slobodnu i samosvjesnu ženu, zagovornicu poezije i visoke kulture, punu žudnje „za putovanjima i gradovima“. Ona djeluje kao kratki bljesak s ruba zatvorenog kozmosa seoske zajednice, koji u nemilosrdnom tijeku događaja ubrzo zatamni (pripovjedač samo kratko kaže da je otišla i udala se za željezničara u Svrlijgu!), ali ipak ostaje trag, vrata nadahnuća su otvorena i njezin jednokratni ljubavnik Joška Komparoš piše poeziju, kakva god da bila. U Vidakovoj igri književnih rodova poezija tako dobiva posebno mjesto, mjesto na kojem se ovaj besperspektivno prozaični svijet završava.

Neven Ušumović

PROZOR U PROZU

Očo do sela brez bacigla

Život u provinciji ima svoj ritam, svoje zakone, i svoje apsurdne, koji se takvima naravno čine onome tko to promatra odnekud izvana. Ljudi iz provincije specifične su osobnosti, i manjim se svojstvom jače ističu ako su drugačiji od prosjeka. U provinciji, gdje svatko svakog zna i o svakome misli da sve zna, tajne su dublje i intimnije, ponekad čak opakije i bolnije, a njihovo otkrivanje često biva kobnije. U provinciji je život ležerniji, ali i opasniji; u provinciji promjena znači narušavanje sklada, a sklad predstavlja duševni i društveni mir u kome nitko nikome neće nauditi više nego što je to, za tu sredinu, normalno. Ili uobičajeno. Emocionalna eskalacija u takvoj je sredini često isto što i duševni poremećaj, a mentalna retardacija izmičući kliničkom zbrinjavanju dio je svakodnevice s kojom treba živjeti i razvijati naklonosti često neskladne u svojim pojavnostima i stvarnim značenjima.

Bunjevački govor

Priče iz ove zbirke smještene su u ravničarska porječja Bačke, u siromašna monotona sela u kojima djeca psuju kao odrasli, a djevci dočekuju pozne životne dobi. Iako na prvi pogled ozračja i događaji iz ovih priča djeluju jako arhaično, njihove se radnje nedvojbeno događaju u suvremenosti, naznačenoj tek ponekim importima urbane ili moderne civilizacije u stoljetnu uljuljkanost ravničarskog pejzaža, kao što su narkomani, krivolovci, pornografski časopisi. Odjeka bjelosvjetskih zbivanja gotovo da i nema, je li par stotina ili par tisuća kilometara daleko upravo u tijeku neki rat ili neko svjetsko nogometno prvenstvo, to se ove ljude ne tiče, a i da svijest o tome među njih nekako prodre, nekako kao da ne bi imala utjecaja ni na što. Jer, okrenuti su oni prije svega jedni drugima, iako češće pokazuju da jedni za druge ne mare. Stoljetni etički kodeks kao da im nalaže šutnju čak i kad su beskrajno zaljubljeni, čak i kad trpe fizička poniženja i gadosti, čak i kad njeguju slutnju nadolazeće smrti bližnjega ljudskog bića ili drage životinje.

Nije samo po motivima ova zbirka nevjerovatno originalna, ona je to i po jeziku, osebnom bunjevačkom govoru koji redukcijom suglasnika i inverzijom samoglasnika, u nama ovdje zasigurno vrlo čudno zvučejoj ikavici, biva izražajno sredstvo ne samo za banalne radnje, stanja i zbivanja, već i za poimanja smisla života i za duboka kozmološka pitanja. Dijalozi su česti, ali vrlo reducirani, a jezik pripovjedača klizi od jednako atmosferskog do uštogljeno dokumentarističkog i interpretatorskog, ponekad kao da s visoka moderira ono što likovi govore i rade ne bi li pojasnio i prosvjetlio što se to zapravo zbilo. Razgovorni

jezik likova dijalekt je kojeg u novijoj domaćoj književnosti mislim da još doista nikad nismo imali prigode čitati. Da ne dociram, evo primjera: „Jedno jutro sam se digla i vid'la da ga nema u njegove sobe. Mislila sam da je očo do sela; reko', brzo će se vratit. Posli sam vidila da mu je bacigla u ganku i ondak sam se malo i zabrinila: nikad on ne ide brez bacigla.“

Spoj naturalizma i folklor

Tim jezikom, u konkretnim scenama još jezgrovitijim, likovi sami sebi od-sijecaju prst u obranu časti od klevete, samospaljuju se zbog glasova u glavi, žicaju morfij od muža žene koju polako ubija rak, pretvaraju se u svinčce, maltretiraju duševno zaostale vršnjake, nakon jedinog seksa u životu postaju pjesnici, istjeruju vraga, tuku bahate raspikuće, usred mise drže monologe o nesretnoj ljubavi, ljube i varaju, pate i umiru, i piju, piju, piju...

Čudnim spojem naturalizma i folklor, magijskog realizma i ruralnog egzistencijalizma, estetike odvratnog i osjećajne uzvišenosti, takvim nekim kombinacijama dojmova odišu ove priče. Čitateljska se percepcija propinje između zastajkivanja, ali kratkog, radi odgonetanja značenja pojedinih riječi ili replika, preko provala smijeha, po do gutanja knedli u grlu, nevjerice i suosjećanja. Ako se sjećate kakav je odjek izazvala pojava zbirke priča Damira Karakaša *Kino Lika*, e, onda se za ovu zbirku može reći da je barem jednako vrijedna i jednako važna, tim više što u domaće književno polje uvodi jedan još gotovo nedodirnuti svijet, i u geografskom, i u socijalnom i u kulturološkom smislu.

Davor Šišović, *Glas Istre*, 29. studenog 2015.

POMAKNUTI ŽIVOTI

Ivan Vidak novo je ime na našoj književnoj sceni, a debitira opsegom nevelikom (stotinu stranica) zbirkom kratkih priča *Ugljik na suncu*. U šturoj biografskoj bilješci, u kojoj nema bibliografskih podataka, stoji tek da je rođen u Somboru 1981. godine, da je diplomirao dramaturgiju na Akademiji dramske umjetnosti u Zagrebu, gdje sada živi i radi. Knjiga sadrži osam kratkih priča i jedan neuobičajen, zaseban provodni tekst u „nastavcima” koji su raspoređeni između završetka prethodne i početka iduće priče, a provučeni su od početka do kraja knjige. Tekst nije naslovljen, za razliku od priča otisnut je drukčijim tipom slova (kurziv), a pripovjedač se javlja u prvom licu množine ali ne otkriva tko sve stoji iza toga „mi”. Likovi se u svakom nastavku „posuđuju” iz prethodne priče i odgovaraju na pripovjedačeva pitanja, ponekad se tu iznesu neki novi detalji koji bacaju dodatno ili drukčije svjetlo na samu priču ili lik, tako da se tekst može smatrati kohezivnim faktorom knjige. To autorovo rješenje čini mi se literarno vrlo zanimljivim.

Ono što će čitatelju vjerojatno najprije upasti u oči u Vidakovim pričama jest njihov jezik: pripovjedač se naime služi hrvatskim standardom, a njegovi likovi koriste se lokalnim idiomom svoga panonskoga sela negdje blizu Dunava. U današnjoj hrvatskoj književnoj geografiji to je novost, pa je već i zbog toga ova proza vrijedna pažnje. Autorova svijest o stanovitim rizicima kojima se izlaže uvodeći na književnu scenu govor koji je široj čitateljskoj publici nedovoljno poznat, a pitanje je i kolike su mu izražajne mogućnosti, vjerojatno je na svoj način našla odjeka i u njegovoj priči *Ništa lijepo*. Tu se oko mogućnosti materinskog jezika – u ovom slučaju ikavskoekavskoga govora slavonskoga dijalekta – oštro spore učiteljica Marija, „intelektualka” koja sanja o tome da ode iz sela i vidi svijet i gradove, i splavar Joška, „običan” čovjek bez „velikih škola” kojemu je lijepo i u njegovoj osami:

– *Šta se, uopšte, lipo može reć na ovom našem jeziku? Tu gadno zvuči i kad nekom kažeš da ga „voljiš”. Šta je to? To „lj” tu zvuči tako nakaradno. (...) Može se jako dobro covat – nastavila je – može se vriđat, može se sprdat i zajebavat, ali ništa lipo i profinjeno se ne može reć.*

– *Čekaj malo – Joška se nekako i sam osjetio prozvan – Ja nisam završio nikake velike škole, al ne vidim zašto bi tribalo gadit naš divan. Divan ko divan, bogati! Ljudi se moru nekako razumit. Šta se tu ima puno filozofirat? (...)*

– *Al ti kažem da se lipe stvari kod nas ne izgovaru. Možda se mislu, al u našem divanu nema riči s kojima bi se one mogle reć. (...)*

– *Ne razumim ti se ja puno u to, al opet ti kažem da čovek ne bi smio vriđat svoj maternji jezik. Pa ne znam kaki da je on. Šta sam ja? Neki indijanac zato što ne znam recitovat pesmice iz čitanke? Idi ti malo u lipi kurac, znaš!*

Joška ne razumije zašto se Marija obrušila na materinski jezik, jer on u njemu gleda samo pragmatično sredstvo sporazumijevanja, a kao što se vidi, ljudi se mogu međusobno razumjeti i što sad tu treba „puno filozofirat”. Marija pak

misli da je taj njihov jezik oskudan riječima, hrapav i mucav, da nije dosegnuo razinu koja bi omogućila da iskaže i najtananije misli i osjeća je kako se to vidi u književnim tekstovima razvijenijih jezika. Ostaje mogućnost da se to praktično vidi u nekom književnom pokušaju. Joška je počeo pisati pjesme, koje su zbog njegove netaleantiranosti, a ne zbog toga što se „ništa lipo ne može reć na ovom našem jeziku“, postale opće mjesto podsmijeha; sad je vrijeme da to pokuša netko drugi, s više talenta. Možda baš Ivan Vidak.

Pred Vidakom je bio zahtjevan posao ne samo zbog eksperimenta s jezikom nego i zbog činjenice da je teme tražio na selu, tamo gdje na prvi pogled sve djeluje nekako tupo i prigušeno, dakle na mjestu čiji potencijali ne obećavaju baš mnogo. No on očito dobro poznaje tu sredinu i ljude, njihove navike i psihologiju, običaje i vjerovanja, ritmove dana i noći; u stanju je izvući ono što iskaže iz običnosti i svakodnevnih rutine i ispričati priču o tome. Posebno ga intrigiraju malo „pomaknuti“ likovi i odnos ljudi prema njima, nasilnici i uzroci takvog njihova ponašanja, seoski pijanci i ridikuli, mutni tipovi za koje nitko ne zna čime se bave. Tako u priči *Parabola* majka dovodi u crkvu na nedjeljnu misu 30-godišnjeg sina nakon njegova jednogodišnjeg boravka u duševnoj bolnici. Cijelo selo zna njegovu priču: osjetljivi Gustaf slomio se duševno nakon što ga je mjesec dana prije svadbe ostavila djevojka i otišla s drugim. Mladić je i nakon bolničkog tretmana još uvijek u svom „filmu“ pa čovjeku pored kojeg je sjeo detaljno i naglas, za vrijeme propovijedi, priča svoje viđenje toga strašnog događaja. Pisac vješto gradi najprije nelagodnu, nervoznu i napetu atmosferu u ispunjenoj krčki – Gustafov susjed ne zna što bi sa sobom, ljudi se oko došaptavaju i ironično komentiraju, majka iz drugog reda klupa dovikuje mu, i svećenik se počeo također osvrutati prema mjestu odakle dopire žamor. No Gustaf se ne da smesti pa sad svoj tragični slučaj iznosi kao biblijsku parabolu i sve polako prerasta u grotesku.

Berti Foks priča je o mladiću Marinu koji se, prekopiravši ponašanje svoje majke, odnosio izrazito grubo i s krajnjim prezirom najprije prema ocu pijancu, a potom i prema relativno blago retardiranom seoskom momku Zvonku. To se zlokobno ponašanje prema Zvonku stubokom promijenilo u trenutku kad je Marina odbila djevojka koja mu se sviđala, na onako grub način kao što se on odnosio prema drugima. Nakon smrti roditelja i Zvonka, Marin je sam sebe pretvorio u 33-godišnjeg starca: sjedeći stalno na klupi ispred kuće, opsjedale su ga tjeskobne misli da bi se svaki čas moglo dogoditi nešto užasno. Priča *Odrasli i djeca* bavi se sličnom tematikom. U njoj se govori o mladiću kojeg financiraju roditelji gastarbajteri, a on se po cijeli dan opija u seoskoj birtiji, zanemaruje ženu i djecu i maltretira bezazlenog retardiranog dečka. Gruba seoska pravda stigla ga je u obliku aperkata kojim ga je pogodio vlasnik krčme, bivši boksački šampion.

Vrlo je dobra priča *Nokturno*, zbog upečatljivo ostvarene napete, strahom ispunjene atmosfere bespravnog noćnog ribolova u kojem su se našla dva susjeda iz sela. Posebno je šokantan njihov razgovor s dvojicom neobično odjevenih ljudi sumnjiva zanimanja koji beskrupulozno od starijeg seljaka traže da im proda morfij što ga koristi njegova žena oboljela od raka. U *Nevidljivom čovjeku* radoznalim seoskim vatrogascima liječnik i svećenik objašnjavaju zašto se u velikom limenom koritu zapalila njihova susjeda Kata. Svojedobno je povjeri-

la doktoru da je progone glasovi, neki „nevidljivi čovjek”, a kad je konstatirana shizofrenija, nije željela ostati u bolnici, a lijekovi nisu djelovali. Nisu pomogli ni egzorcizmi što ih je obavio svećenik nakon konzultacija s biskupom pa je nesretna Kata presudila sama sebi. Doktorov komentar nakon pijanog razgovora o životu i čovjeku, upućen svećeniku, bio je prilično ciničan: „Život? Šta je život? Uzmeš ugljenik i ostaviš ga da odstoji na suncu par milijardi godina. To je sve. Nikaka filozofija.”

Priče u Vidakovoj knjizi *Ugljik na suncu* nisu ujednačene kvalitete, ponekad im je poenta zamučena ili nedovoljno efektna, ali s obzirom na to da je knjiga debitantska, autor svakako zaslužuje podršku.

Strahimir Primorac, *Forum*, br. 1-3, 2016.

BUNJEVAČKO SELO KAO KONC-LOGOS

Svaka je manjinska zajednica na izvestan način zatvorena, te je stoga i književnost koja se njome bavi takva, što, paradoksalno, u rukama vrsnog pisca može da predstavlja prednost. Naime, nema lutanja, scena je postavljena i samo treba biti dovoljno vešt i preneti ona ograničenja iz stvarnosti u tekst i – metafore će se same nametnuti. Istovremeno, kako su to utvrdili Delez i Gatari, svaka je manjinska književnost politička zato što je nemoguće izdvojiti individuu iz zajednice. Drugim rečima, u pitanju je uvek literatura mnoštva a ne individue, njime se bavi i njemu je posvećena, ali kad je velika i uspela dobija sasvim nova značenja.

Zbirka pripovedaka *Ugljik na suncu* Ivana Vidaka odličan je primer za gorenavedene teze. On, naime, piše priče o jednom bunjevačkom selu u Bačkoj, negde između Sombora i Subotice. Bez obzira što u svakoj od priča postoje konkretni likovi i događaji, čitalac sve vreme ima utisak da je glavni lik u priči čitavo selo, da su nekako svi jednako bitni, kako oni prisutni na sceni, tako i oni koji se tu ne nalaze silom ograničenja koje nameće fikcionalni svet. Dve su bitne karakteristike ove zbirke: prva je očekivano jezik bunjevačkih Hrvata, a druga je gotovo crnotalasna atmosfera sveta zatvorenog u sebe, marginalizovanog i samodovoljnog koja, naposljetku, prerasta u moćnu metaforu, značenje koje uveliko prevazilazi ne samo okvire zadate uz pomoć osam priča, nego i mnogo šire od toga.

Bunjevački je poput jezičkog melting pota, tačke u kojoj se susreću stara izvorna ikavica, identitetski standardni hrvatski i lokalna varijanta srpskog, ona koja se govori u Vojvodini, odnosno Bačkoj sa svim svojim akcenatskim, morfološkim, čak i sintaksičkim posebnostima. Ivan Vidak veoma pažljivo nijansira upotrebu ovog idioma u zavisnosti od perspektive. To umnogome olakšava komunikaciju između teksta i čitalaca, ali piscu istovremeno pruža priliku da poentira, da svojim likovima podari preko potrebnu autentičnost, da ih postavi u okvir i pusti ih da svojim jezikom delaju. U priči „Dičji grobovi“ o Daši mesaru, precizno postavljena scena disnotora (svinjokolja) otvara se u intimnu pripovest o gordom i usamljenom čoveku tek kad počne divan između njega i Stipe, kad se otvori rana koja uz pomoć autentifikujućeg idioma postaje lična i duboka, tolika da mora da se završi novom.

Vidak u svojim pričama pokušava da oslika selo i njegove žitelje onakvim kakvi jesu. Nema ulepšavanja, nema nikakve idealizacije, oni su ljudi sa svojim vrlinama i manama, radostima i sramotama. Ovo precizno hvatanje atmosfere zatvorenog sveta postignuto je isticanjem u prvi plan onih radnji i detalja koji govore o slabostima, pre nego o prednostima – odnos prema seoskoj ludi, poremećeni porodični odnosi, kafanska tuča, krivolov, samoubistvo. U svojim pričama Ivan Vidak je predstavio likove koji su marginalizovani u već uveliko marginalizovanoj sredini – ludaci, čudaci, pijanci, oni izopšteni što svojim fizič-

kim, što psihičkim i mentalnim ograničenjima. To su likovi koji bi i u većoj sredini naišli na nedostatak razumevanja, a kamoli u jednoj zatvorenoj zajednici.

Osam priča zbirke uokvireno je dramskom pričom koju pripoveda kolektivno mi preuzeto od Dostojevskog i/ili Foknera. Ona podseća na snimanje dokumentarnog filma jer pokušava da odgovori na pitanje kako se dogodilo da je Stevica Čatalinac odlučio da se pretvori u svinjče, međutim tokom knjige razvija se odnos između zamišljene ekipe intervjuera i zajednice, da bi na kraju to propitujuće mi postalo njenim okamenjenim delom, onim koji sedi na klupici kraj skele (kompe) i čeka da Stevica naiđe. Ovaj sjajni dramaturški obrt u okvirnoj priči otvara dodatna metaforička čitanja čitave zbirke. On ne govori samo o zatvorenom svetu sela, već o nama. On dekonstruiše naš zainteresovani, gotovo kolonizujući pogled ka „primitivnoj” sredini i dovodi nas u situaciju da se zapitamo o ulozi koju svako „mi” igra. Na izvestan način Vidak je uspeo da pišući o kolektivu i za kolektiv kritiku uputi upravo sebi, odnosno nama koji imamo potrebu da svet bunjevačkog sela, u ovom slučaju, posmatramo kao neku vrstu konc-logosa (ovo je naslov jedne od priča), odnosno zatvorenog mišljenja. Nismo li mi upravo oni koji ovakvim načinom posmatranja iskazujemo odsustvo svakog razmišljanja? Nije li svako zainteresovano posmatranje na izvestan način prodor iza onog dozvoljenog, jedna vrsta nasilja koje se vrši čak i u trenucima kada to ne želimo, kada se sami sebi činimo vrlo otvorenim i komunikativnim, kada smatramo da ne činimo ništa loše. U ovom smislu *Ugljik na suncu* jeste kritika licemerja današnjeg sveta, njegovog politički korektnog insistiranja na pravu na različitost koje je u stvari maska za neke nove kolonijalne ambicije, za pokoravanje i potčinjavanje drugim sredstvima u ime viših ciljeva. Drugim rečima, svako je „mi” odvratno i nasilno spram nekog drugog.

Stoga, najupečatljivija scena u pripovesti „Odrasli i djeca”, u kojoj Darko, imućni siledžija i pijanac ošamari Marka, seosku ludu, nije ona u kojoj gazda kafane Martin Pilić nokautira Darka i istera ga napolje, nego način na koji dva radnika koji čine hor u ovoj maloj tragediji, naposletku dignu flaše i nazdrave. Oni prepoznaju novi poredak, ali je porazno to da nisu imali ništa ni protiv onog starog. Dok se Darko dernjao na ženu i kad je udario Marka, oni (mi) su bili nemi posmatrači, nisu učinili ništa. Možda su želeli, možda su prepoznali ono što ne valja, ali su se logikom nemešanja jasno svrstali na stranu sile i u jednom i u drugom slučaju. Tako nastaju fašizmi, bili oni obučeni u uniforme ili u Armani odela.

Ugljik na suncu je naizgled mala i neambiciozna knjiga o jednom bunjevačkom selu, čak jednoj ulici u njemu koja se pretvara u svojevrsnu priču o nama, o našim slabostima i gnusobi. Bivajući u najvećem broju slučajeva hor nemih posmatrača koji po potrebi diže čaše svakoj vlasti, mi odobravamo fašizam velikih razmera. Ivan Vidak nas je naterao da mislimo o tome i to je priličan uspeh.

<http://www.e-novine.com/kultura/kultura-knjige/131400-Bunjevako-selo-kao-konc-logos.html>

Vladimir Arsenić

PROVINCIJA JE DOM OKRUTNOSTI

Zašto se Stevica Čatalinac pretvorio u svinjče? Tim pitanjem se otvara fascinantna zbirka kratkih priča koje vješto portretiraju svakodnevno u životu jednog (ili možda bilo kojeg) sela. Zbirka pripovijedaka *Ugljik na suncu* Ivana Vidaka donosi osam pripovijetki: *Parabola*, *Berti Foks*, *Nokturno*, *Dičji grobovi*, *Nevidljivi čovjek*, *Konc-logos*, *Odrasli i djeca*, *Ništa lijepo*, koje uokviruje priča o skupini (nedokučivo prvo lice množine) koja dolazi u selo u pokušaju da sazna zašto se Čatalinac pretvorio u svinjče. Obilaze sokak i razgovaraju s babama da bi uskoro saznali sve o svakome iz sokaka ali ništa ili malo o Stevici. Ukotvljena u taj okvir, svaka priča postaje prozor u vrijeme i prostor lika ali i sela, evocirajući subjekte tipične za provinciju (gdje god se ona nalazila) i ostavlja čitatelja da balansira između površine i dubine privatnih svjetova. Pripovjedač, sada onaj u trećem licu, vješto izmaknut iz fokusa, daje mogućnost selu da priča na način da naizgled kaže sve a, ipak, ono ključno prešuti.

Igra vremena i prostora

Događaji su prikazani na način da stimuliraju čitateljevu imaginaciju i uvođe ga u igru vremena i prostora koje nastanjuju likovi istovremeno i bolno neobični (u odnosu na krutu normu sela) i vrlo svakodnevni. Bila to Manda i njezin sin Gustaf koji je doživio nervni slom pa se sada prvi put po povratku iz bolnice pojavljuje u javnosti na nedjeljnoj misi, Marin stari momak koji se izivljava nad seoskim maloumnikom, Daša seoski mesar i alkoholičar ili Joška Komparoš itd. likovi su izvrsno psihološki portretirani, prikazani živo i uz svu dubinu identiteta koji se gradi kroz istovremeno prihvaćanje i grčevito odbacivanje nametnutih uloga. Čitatelj (pre)poznaje sve te mande, marine, daše i druge ali su mu oni istovremeno i vrlo upečatljivi i novi, jer je autor uspješno izbjegao stereotipizaciju.

Karakterizaciji likova doprinose i elementi lokalnoga govora tzv. *šokačka ikavica* kojom progovaraju likovi i koja postaje i mogućim okvirom kroz koji se može promatrati i tumačiti prikazano, svojevrsnim komentarom kako ga donosi jedan od likova: „Nećemo se vriđat. Al ti kažem da se lipe stvari kod nas ne izgovaru. Možda se mislu, al u našem divanu nema riči s kojima bi se one mogle reć (...)" (str. 94).

Majstorska proza

S druge strane, selo i stalna mjesta života na selu (ljetna popodneva u seoskoj krčmi, svinjokolja, ribolov, malonogometni turnir, kupanje na rijeci, samou-

bojstva itd.) kao i lokaliteti koji oblikuju život – poput atara, Dunavca, šume... sve se jače probijaju u prvi plan stvarajući atmosferu u kojoj priroda i život naprosto jesu dok ljudi (p)ostaju tek sitnice koje su se zatekle u njima. Prostor je uvijek ograničen, vrijeme beskrajno i tromo a priroda konstantna pozadina na kojoj se ocrtavaju likovi, pa atmosfera koju Vidak odlično dočarava, evocira *Drenje* Luke Bekavca.

Iako je ovo Vidakova prva knjiga, proza u njoj je majstorska. U značenjski nabijenim rečenicama uspio je prikazati zamršenost i kompleksnost odnosa koji se grade oko raznih osi. Vješto nijansira raspoloženja, svakodnevnu brutalnost i grubost provincije a istovremeno ostajući distanciran ne zapada u optuživanje. Opisi su mu svježiji i ludički bilo da govori o „vrisku probuđene šume”, Marinu koji „je sjedio isključivo sam (...) utopljen u tjeskobu misli da bi se svaki čas moglo dogoditi nešto užasno”. Tonči Floberu „koji se ni po čemu nije volio izdvajati: ni mišlju, ni riječju, ni djelom, ni propustom”. ili pak o „Isusu u zlatni gaća”. Priče su prožete inteligentnim humorom koji će vas istovremeno nasmijati i rastužiti.

Priče o životu

Od šume i vode, tromog ljeta, atara, seoskog luđaka, noći provedene u pecanju ribe, prelaska kompe i odlazaka iz sela – svi i sve je upleteno u gusto tkivo sela i priče. Vidak je ovim djelom u suvremenu hrvatsku prozu unio neke nove momente štokavskoga narječja, no ovo se djelo nipošto ne može svesti pod „dijalektalno” ili „manjinsko”. Spomenuti lokalni govor tek će znalci prepoznati kao „šokačku ikavicu”, a biografija pisca (koji je podrijetlom iz Vojvodine) ukazat će na malo šokačko selo u Bačkoj. No, točan lokalitet ionako nije važan jer je ovo priča o svakoj provinciji koja je, kako kaže autor, dom okrutnosti. Tako svaka mala zajednica održava i proizvodi sebe upravo kroz stroge uloge koje se ne mogu izbjeći i kroz ograničenost identitetâ koje nudi. Izmicanje toj sputanosti i neka suštinska sloboda mogu se (možda?) postići tek odlaskom iz nje ili odlaskom duboko u sebe. Dimenzije vremena i prostora, realnoga i magijskoga na kraju se stapaju u jednu točku – točku sela. Priča je to o nama. Tko god bili „mi” koji smo ostali sjediti „na jednoj drvenoj klupčici pored Komparoševe kolibe. I tresli smo se od znatijeje. Čekali smo cilu noć. I cili dan. Eto. Još smo tu.”

Ovo su priče o smrti, okrutnosti, ludosti, alkoholizmu, ljubavi koje će vas inspirirati, začuditi i dimuti. No, prije svega, to su priče o životu – jer: „Život? Šta je to život? Uzmeš ugljenik i ostaviš ga da odstoji na suncu par milijardi godina. To je sve. Nikaka filozofija.”

Marina Balážev, *Hrvatska riječ*, 10. lipnja 2016.

CINIČNI PROMETEJ

Poetički gledano, o takozvanoj stvarnosnoj prozi se nema šta novo reći. U trajnom vlasništvu njene književne imaginacije ostaju likovi sa socijalne margine, sa urbanih periferija, iz provincijskih i seoskih zabiti, likovi obeleženi nasledenom ili stečenom bolešću (npr. mentalna retardiranost i alkoholizam), akustičko i leksičko bogatstvo dijalekata i lokalnih govora, agonalni ili nagonski život, siromaštvo i saživljenost sa besperspektivnošću, koju bi pesnici nazvali tihim truljenjem.

Književno-istorijski gledano, stvarnosne tendencije javljaju se kao pornice: uzmak pred eruditskom prozom i postmodernom *ars combinatoria* smenjuje njihovo naglo izbijanje i snažan tok po površini scene, zahvatajući i sam glavni tok. Svako od autora, uglavnom proze, i unutar nje uglavnom priče i novele, ređe romana i drama, vezan je za svoj kraj, svoj jednako u zavičajnom i imaginarnom smislu. Gotovo po pravilu, svaki od autora smešta fabulu u milje u kome je odrastao: Mirko Kovač u hercegovačko zaleđe, Vidosav Stevanović u šumadijske *perferijske zmajevе*, Dragoslav Mihailović u moravske vrtloge *Petrijinih venaca*, ali i u beogradsku periferiju (Dušanovac), Živojin Pavlović u Istočnu Srbiju, Milisav Savić u milje *mladića iz Raške* (nimalo čudno, ovo su autori jednog od najsnažnijih talasa, crnog, poratne srpske proze s kraja 60-ih godina prošlog veka)... Generacija rođena šezdesetih godina, pa i nešto stariji autori, u srpskoj književnosti sem povremenog koketiranja nije bila sklona ovom poetičkom trade marku: Dragan Velikić, Mihajlo Pantić, Jelena Lengold, Laslo Blašković, Igor Marojević, Mileta Prodanović, Srđan Valjarević..., opet nimalo čudno, većinom urbanog porekla i vezani za Beograd. Tek će naredna dekada na scenu dovesti novu tendenciju stvarnosne proze, iako sa zanimljivim obrtima: Mihajlo Spasojević će početi u devedesetim godinama kao stvarnosni portretist Srema a nastaviti, nakon preseljenja, kao američki pripovedač sklon intimizmu i grotesci, dok je Srđan V. Tešin počeo kao metafikcionalni postmodernista, da bi se u poslednjih nekoliko proznih knjiga fokusirao na Kikindu kao kritički mimetičar.

Posle godina otpora ovoj poetici, može biti najviše zbog njene fiziološke grubosti i ustoličenja fenomena *odvratnog*, u novom milenijumu uočavam njen subverzivan potencijal i prevratničku moć, naporedo sa njenim klišeima i, posebno, izvesnim naratološkim nehatom ili, preciznije rečeno, nesamosvešću. Razumljivo je zašto je partijska nomenklatura proskribovala tzv. crni talas/val u kinematografiji, pozorištu i književnosti: tzv. slika stvarnosti koju su oblikovala dela iz pomenutih umetnosti predstavljala je implicitnu kritiku i političku opoziciju proklamovanim uspesima i imperativu optimizma socijalističke države i onda kada im to nije bila (primarna) autorska namera. O tom stvaralačkom impulsu autora stvarnosne proze pi-

sao je Vidosav Stevanović u predgovoru svoje knjige priča *Refuz mrtvak* (1969.), gde se moglo uvideti da je osnovni poriv neo-naturalizma težnja da se iznova definiše umetnički pojam stvarnosti ili proširi polje mogućeg, rečeno pindarovski, dok se u emotivnom jezgri tog poetičkog poriva mogu prepoznati saosećanje sa izopštenima i uskraćenima, kojima se izvođenjem na pripovednu scenu, ili davanjem vidljivosti kroz medij umetnosti, vraća izvesno humano dostojanstvo, i bunt koji ima dva izvora: bunt zbog ulepšane ili redukovane slike stvarnosti koju produkuje postojeći mejnstrim i brehtovski bunt protiv uzročnika predočenog stanja. S druge strane, iako su autori ili čitaoci ovog talasa podlegali stvarnosnoj iluziji o neutralnosti ili nepristrasnosti patološke vivisekcije ljudskog života ili društvene stvarnosti (Zola je verovao da je to zadatak i metod romanopisca), naturalistička slika sveta bila je takođe umetnička konstrukcija. Jedan od autora ovog usmerenja, Milisav Savić, potvrđuje godinama kasnije da su njegovi partijski „kritičari” u jednom detalju bili u pravu: uramljena fotografija doživotnog jugoslovenskog predsednika i u najzabačenijoj krčmi inkrustiranoj muhoserinama morala je da bude čista i pažljivo održavana – što u njegovoj priči nije bio slučaj. Sklonost naturalizma ka formama dezintegracije je njegov konstituent i prepoznatljivo obeležje, gotovo norma, naporedo sa tragičnim ishodima i jovovskim iskušenjima kojima su izloženi likovi stvarnosne proze, ali bez božanske intervencije i bez obrta sudbine/fabule koji bi im ponudio izlaz ili utehu. Likove stvarnosne proze na skali Nortropa Fraja prepoznajemo u korpusu realističkih ostvarenja, oni su sasvim „nalik nama”, ali ono što ih bitno razlikuje su gotovo granični uslovi egzistencije, fizička i psiho-mentalna uskraćenost. Time oni ne postaju likovi apsurdna ili metafikcije, već su likovi postavljeni u magnetno polje determinizma čijim silama nisu u stanju da umaknu. Na neki drugi način oni imaju status ogleadne žrtve, mada ne one koja će svojim stradanjem iskupiti zajednicu i očistiti je od grehova, već status nesrećne žrtve jednog gnostički rasrđenog, surovog i isključivog božanstva. Stvarnosni nihilizam iskupljuje jedino njegova eshatologija socijalne (političke, istorijske) pobune.

Utoliko se „iza” naturalističke poetike i danas može prepoznati jedan filozofski senzibilitet i jedan politički stav. Taj senzibilitet je najlakše detektovati kao deo radikalnog antropološkog pesimizma i/ili nihilizma, međutim recepcijska gorčina koju provocira tragičan pad, poniženje ili beizlaznost osnovne životne situacije stvarnosnih likova predstavlja jednu svesnu investiciju i jednu političku borbenost koja teži promeni a ne mirenju sa takvom situacijom. Paradoksalno, pisci koji poput Andreja Nikolaidisa u svojim proznim knjigama zazivaju apokalipsu, oblikujući socijalni mizanscen srodan naturalističkom, bliži su nihilizmu prihvatanja bezizlaza. Za njihove samosvesne likove svet (priroda, socijalni komonvelt) je suštinski strano mesto ili mesto koje svesno ili sasvim ravnodušno žrtvuje svoje najbolje jedinice, nemoguća zajednica u kojoj naspram tankočutne, suptilne manjine stoji animalno destruktivna većina i između ta dva entiteta nije moguća čak ni neutralna komunikacija, posebno ne tzv. suživot. Likovi stvarnosne proze više su igračke ili oruđe spoljnih sila, čak su i one sile koje ih iznutra pokreću spoljašnje u odnosu na njihovu sa-

mosvest koja nije formirana – otuda njihova egzemplarnost i zadata i fiksirana pozicija objekata.

*

Knjiga proze Ivana Vidaka *Ugljik na suncu* se optimalno uklapa u pret-hodnu analizu stvarnosne ili neonaturalističke proze. Recimo, milje je, iako gotovo lišen toponima, vojvođanski i srednjobački, smešten negde blizu Sombora, rodnog mesta autora, odnosno, kako je to utvrdio Neven Ušumović, to je prostor Bačkog Monoštora a seoska sredina nije bunjevačka, kako sam i ja u prvi mah mislio, što iz nepoznavanja lokalnih prilika, što iz uticaja Veljka Petrovića i njegove realističke proze, već šokačka. Zapravo, to je milje u kome žive vojvođanski Hrvati, iako ta činjenica nije relevantna za Vidakovu prozu, koja, paradoksalno, koliko teži tome da bude smeštena u kulturno i lingvistički prepoznatljiv milje, toliko se i distancira od njega izostavljanjem toponima i, posebno, istorijskog konteksta, koji bi neizbežno provocirao određene tematske komplekse (međunacionalne tenzije i prinudna iseljavanja pripadnika tzv. manjinskih zajednica tokom ratnih 90-ih).

Knjiga *Ugljik na suncu* je inovativno zamišljena tako da je pre možemo nazvati ciklusom novela, nego zbirkom priča. Po ideji autora iz okvirne priče štampane kurzivom, kao iz peteljke grozda, izniču pojedinačne priče. Okvirna priča deluje kao istraživanje anonimne grupe novinara ili filmskih dokumentarista, iako nije naveden ni njihov broj, pol ni zanimanje, koji se raspituju kod seljana za slučaj Stevice Čatalinca koji je „odlučio postat svinjče“. Jedino znamo da ih je više od jednog, jer *kurzivno* pripovedanje teče u prvom licu množine. Tu se javlja i prvi naratološki problem: ko je pripovedač priča? Naizgled, logično bi bilo da su to anonimni intruderi, pred čijim očima se postepeno sklapaju kockice mozaika pojedinačnih povesti, ali priče u Vidakovoj knjizi imaju navodno personalnog naratora, nevidljivog a jako dobro upućenog, koji dobro poznaje prošlost likova i motive njihovog delovanja, te „sigurnom rukom“ vodi tok priče kao da je neko koje više puta pripovedao njihov sadržaj. U priči „Berti Foks“ narator postaje „vidljiv“ kao vrsta auktorijalnog naratora, odnosno (nepostojeći) priređivač priče: „Ovdje bi valjalo reći...“, u jednom trenutku umeće narator, vodeći računa da u priči ne bude nejasnih ili preskočenih mesta, završavajući pasus jednim (čijim? univerzalnim?) „aforizmom“: „Provincija je dom okrutnosti“ (19). Ali i pored ovog „iskoraka“ i Vidakove sklonosti ka sveznajućem naratoru, koji je pomalo biograf sela i njegovih stanovnika a pomalo nevidljivo oko kamere, Vidakove priče postižu svoj željeni efekat, sasvim saobrazan naturalističkom.

Istina, postoji jedan efekat za koji nisam siguran da li je autorski „željen“ – recepcijski gledano, ne bi bio poželjan. To je efekat ponovljenih rešenja, koji navodi na pomisao o postojanju autorovih opsesivnih motiva. Nije reč o tome da su u fokusu Vidakovih priča socijalni autsajderi, već povrhu toga (jer se taj status regionalne periferije ili civilizacijske zabačenosti sluti generalno u poziciji neimenovanog sela, koje se nalazi između šume i jednog kraka kanala Dunav–Tisa–Dunav) reč je o tome da su Vidakovi likovi erotski neostvareni. Erotska neostvarenost ovde podrazumeva nekoliko bitnih momenata: nemaju seksualne kontakte, bili su odbijeni pri udvara-

nju i nisu zasnovali brak, odnosno nisu oženjeni, jer je svet Vidakovih priča svet dominacije patrijarhata u kome su muškarci pokretači radnje, makar bili i uskraćeni. Štaviše, u slučaju lika Gustafa iz priče „Parabola”, prekid veze uzrokovao je njegov psihički poremećaj. Još dvoje likova je zaostalo u razvoju (Zvonko iz priče „Berti Foks” i Marko Džine iz priče „Odrasli i djeca”), još dvoje likova su erotski odbijeni (Marin iz priče „Berti Foks”, koji nakon tog neuspelog prošenja ostaje da živi kao samac i mesar Daša, čiji „slučaj” lebdi između ostavljenosti i samohvalisavosti), dok „slučaj” Joške Komparaša predstavlja „varijaciju na temu”: njega seksualno inicira i ostavlja seoska učiteljica Marija. Zapravo, u Vidakovoj prozi nijedna od priča, sem poslednje koja je u više tačaka kontrapunkt ostalim, ne izlazi iz okvira žudnje ka estetiци bizarnog. U priči „Konc-logos” lovac Jožika pozvan je da ubije podivljalog psa o kome niko ne vodi računa, u priči „Nokturno” stariji dvadesetogodišnjaci dinamičnom ubijaju ribu, po mišljenju jednog od likova, iz obesti, ne zbog ulova, i traže od jednog od mladih pecaraša, koji su takođe u krivolovu, da im proda morfijum koji koristi njegova žena terminalno obolela od raka. Ženski likovi su kod Vidaka, sem opet u poslednjoj priči, predodređeni da budu žrtve bolesti (navodna šizofrenija i stvarni suicid samospalivanjem Klare u priči „Nevidljivi čovjek”) ili fizičkog zlostavljanja (Ružica, Darkova žena, koji se svakodnevno opija u kafani i udara šamar mentalno zaostalom Marku Džini).

Prostor sela u stvarnosnoj prozi osuđen je da bude proscenijum humane bestijalnosti i moralne degradacije, ali i mesto za objavu čuda i čudesnog. U ambijentu ličkog sela trijumfuje i gorštačka surovost u pričama Damira Karakaša, znatno više nego u miljeu gradske periferije i migrantske tuđine, iako je u sve tri prozne knjige tzv. Karakaševe ličke trilogije na tapetu isti mentalitet. Prisećam se i drama Milice Novković *Kamen za pod glavu* (1975.) i Deane Leskovar *Slike žalosnih događaja* (1979.), gde je stepen dezintegracije socio-kulturnih veza ili psihopatoloških poremećaja uporediv sa onim kod Karakaša.

U knjizi priča *Ugljik na suncu* vredni zabeležiti da tri priče po nečemu bitnom odudaraju od ostalih, ili od onoga što je dominantna u knjizi.

Okvirna istraživačka priča, koja povezuje sve ostaje, sadrži momente čiste fantastike, mitološke (poživotinjenje mladića, obredni kanibalizam) i folklorne (pojava duhova) i nerazrešenu intrigu (uzrok transformacije Stevice Četalinca).

U priči „Ništa lijepo” srećemo aktivan i erotski samosvestan ženski princip, dat je u liku seoske učiteljice Marije koja (lako) zavodi i kopulira sa više nego „zagorelim” Joškom Komparašem. Samo zavođenje je prikazano u blago komičkom maniru, koji ne menja suštinu: Joška je laka lovina. Međutim, Marija nije predatorica; štaviše, ova po Jošku scena sa neočekivano srećnim ishodom predstavlja ispunjenje njegove gotovo potisnute želje i moguću uvertiru za jedan kakav-takav hepi end. „Ništa lijepo” je jedinstvena priča i po tome što sadrži momente kritičke refleksije likova: o seoskom životu koji vode i o, dalo bi se prevesti, estetsko-eufonijskim kvalitetima lokalnog govora. Aktivni ženski princip je, razume se, kritički nastrojen prema zavičaj-

noj antejskoj zaparloženosti, žudeći za odlaskom, kao i prema govoru svoje sredine koji joj zvuči ružno i neadekvatno za izražavanje suptilnih emocija za razliku od književnog jezika, što će u nekoj vrsti sentimentalno-ironijskog finala priče Joška demantovati pesmom u dijalektu, svojim prvencem, koja nosi pečat početničke grubosti i banalnih rima. Iako se Marijina selidba iz anonimnog bačkog sela u Svrlijig može protumačiti kao još jedan egzistencijalni poraz i vid gubljenja iluzija, o čemu ne možemo pouzdano doneti zaključak, aktivizam i izvesna neoskrvnjenost seksualnog spajanja likova čine da ova priča predstavlja kontrapunkt relaksacije ostatku knjige.

U priči „Nevidljivi čovjek“ Klarinom suicidu samospaljivanjem prethodilo je to da je Klara čula glasove koji su joj govorili da odbaci strah i mržnju. Ova je, opet, posebna priča po tome što se javljaju učeni likovi (lekar i sveštenik) koji svedoče o jednom neobičnom fenomenu i bizarnom kraju. Klarin slučaj lekar označava dijagnozom šizofrenije, međutim, teološki gledano, poruka koju čuje Klara odgovara sasvim hrišćanskom učenju i ostaje nejasno šta ju je nagnalo u samoubistvo: da li težina pojave nadnaravnog nasuprot sadržaju primljene poruke ili psihopatološki malignitet. U dobrom maniru, Vidak ostavlja svoju priču nedovršenom ili otvorenom kraja. Teološku kontradikciju – zašto bi demon saopštavao dogmatsku poruku – likovi koji raspravljaju o slučaju tumače kao uobičajenu demonsku obmanu. Ipak, postoji i ta neizgovorena mogućnost da je Klara posrednik i prenosilac (zaboravljene) hrišćanske pouke, u kom slučaju njen suicid govori o efikasnosti jedne takve pouke, odnosno o tome kako prolaze bogonadahnuti posrednici.

Saša Ćirić, *Beton br. 141*

**IZ RECENTNOG
HRVATSKOG PJESNIŠTVA**

Posve kratka i „hladna“ vijest mogla se koncem svibnja pročitati na internetskoj stranici Ministarstva kulture Republike Hrvatske. Među ostalim, u njoj stoji i sljedeće:

„Odbor 'Nagrade Vladimir Nazor' pod predsjedanjem akademika Zvonka Kusića na sjednici održanoj 24. svibnja 2016. godine donio je odluke o dobitnicima 'Nagrade Vladimir Nazor' za najbolja umjetnička ostvarenja u Republici Hrvatskoj za 2015. godinu na području književnosti, glazbe, filma, likovnih i primijenjenih umjetnosti, kazališne umjetnosti te arhitekture i urbanizma. (...)

KNJIŽEVNOST

Nagrada za životno djelo – PAVAO PAVLIČIĆ

Godišnja nagrada – DELIMIR REŠICKI za zbirku pjesama 'Lovci u snijegu'“.

Da, književne nagrade, pomislih, uistinu ih ima po Hrvatskoj. No, Akademijina, uz mali broj inih, po mnogo čemu se izdvaja. Bijaše to razlogom da zavirimo u korice nagrađenikove knjige pjesama. Uistinu impresivno! I eto stoga Rešickijevih pjesama u 'Novoj riječi', ne bi li predstavili ovdašnjem općinstvu ono među najvrjednijim u hrvatskoj recentnoj poeziji. Tim prije, jer je ovu sjajnu knjigu uredio i pogovorio našijenac Neven Ušumović. Prate ih i autorove fotografije, također objavljene u knjizi pjesama „Lovci u snijegu“. (t. ž.)

Neven Ušumović

PRED NAŠIM VRATIMA

pogovor zbirci pjesama *Lovci u snijegu*
Delimira Rešickog (Fraktura, 2015.)

Nekoliko je naslova pjesama u zbirci *Lovci u snijegu* Delimira Rešickog koji sadrže metapoetičke naznake i koji mogu poslužiti kao dobar orijentir za razumijevanje cijele zbirke; mislim tu prije svega na pojmove kao što su „kadenca“ (u smislu *završetka* glazbene misli) i „kadiš“ (židovska molitva za mrtve). Ovo čitanje, međutim, započet ću s manje sugestivnim naslovom, naslovom pjesme posvećenoj suvremenom mađarskom prozaiku Lászlu Krasznahorkaiju: „Bilješka nakon putovanja u Baju 26. 9. 2005.“

Dobar dio novih pjesama Delimira Rešickog naime svojevrsne su *lirske bilješke* nakon nekog događaja ili, točnije, doživljaja. Mogu se čitati kao izrazi nadahnuća nakon susreta s djelima različitih pisaca, slikara, glazbenika. Mnoge autorove pjesme su i doslovno *posvete*, originalni komentari uz cijele umjetničke opuse, štoviše riječ je o do-pisivanju, reinterpretaciji i neuobičajenom dovođenju u vezu pojedinih umjetnika, odnosno njihovih svjetova, motiva. Dakako, ovo intenzivno umrežavanje kulturalnih – imenovanih ili tek sugeriranih – referenci konstanta je pisanja Delimira Rešickog: u ovoj zbirci se tako intertekstualno, odnosno intermedijalno povezuju kanonski umjetnici europske kulture kao što su Giovanni Bellini, Breughel, Van Gogh, Klee, Endre Ady, Harms, Gombrowicz, Walter Benjamin, Celan... s filmašima i rock glazbenicima: Béloom Tarróm, Davidom Bowiem, Ianom Curtisom, Laurie Anderson. No, Rešicki, čini mi se, nikada naglašenije nije smještao lirske subjekte svojih pjesama u središte dinamike tih povlačenja kulturalnih poveznica, odnosno dopisivanja novih značenja, i nikada izrazitije nije te subjekte svojih pjesama „opremao“ autobiografskim referencama.

Tako nam u spomenutoj bilješci o putovanju u Baju datum u naslovu nedvosmisleno sugerira da pjesmu čitamo (i) u autobiografskom ključu, i da taj datum prihvatimo upravo kao dan kada je pjesnik posjetio taj prekogranični grad u mađarskoj Bačkoj (za koji je vezan imaginativni svijet prvih Krasznahorkaijevih romana), u županiji dakle koja graniči sa zavičajnom mu Baranjom. Autobiografski putokazi u zbirci *Lovci u snijegu* upućuju nas kroz bogato kulturalno-povijesno vrijeme vodeći nas do refleksivnosti subjek-

ativnog vremena, do oskudnosti i rubnosti intime. Semantički naboj nastaje u dodiru osobne i kulturalne povijesti, u interferenciji intimnog i estetskog. Većinu pjesama mogli bismo čitati kao bilješke *lirskog dnevnika*: naime, autobiografsko ja kazuje ne samo svoje estetske dojmove, nego i, često u istoj pjesmi, putopisne doživljaje i anegdote, refleksije o zavičajnoj i obiteljskoj povijesti (i aktualnosti), pa rjeđe i intimne ispovijedi, detalje iz svakodnevice. Izrazita refleksivnost lirskog subjekta, odnosno *naknadnost* kazivanja, dodatno se semantizira u vremenskoj strukturi onih pjesama koje čin kazivanja smještaju na kraj određenog razdoblja osobne, zavičajne ili europske povijesti: kazivač izravno ili posredno govori o degradaciji, zastarjelosti, umoru i umiranju. Svršenost vremena dostiže ponekad i ontološke dimenzije, lirski subjekt iz pozicije anđela vidi Svijet koji umire i nestaje.

No, iako se lirski subjekt iz pjesme u pjesmu konstituira na kulturalnom rubu, dapače u socijalnom smislu i na dnu ljestvice (referirajući na taj način na marginalni status pjesnika, ali i na zavičajnu rubnost u hrvatskom i europskom kulturnom prostoru), unutartekstualno taj subjekt ima naglašeno centralnu ulogu i svojim kazivanjem integrira u jednoj pjesmi vrlo udaljene diskurse, ne samo motive. Ove pjesme, koje po dužini ponekad prelaze u poeme, odlikuje svojevrсна *polidiskurzivnost* što ih dovodi do granice liričnosti. Možemo ih opisati kao hibridni spoj lirskih dionica, sentenciozne esejistike i autobiografske naracije, a svakako treba ovom ispreplitanju diskursa dodati i vizualnu znakovnost autorovih fotografija. Tražeći paralele u svjetskoj književnosti usudio bih se reći kako je zbirka *Lovci u snijegu* stihovna posveta Delimira Rešickog W. G. Sebaldu!

No, Rešicki se ovom zbirkom nije približio Sebaldu samo formalno, nego i senzibilitetom koji najbolje opisuje njemačka složenica *Geschichtsmüde* (to je naziv druge veće skupine pjesama u zbirci), kazivači i likovi u ovim pjesmama – svi su *umorni od povijesti*. Rešicki se Sebaldu još više približava tražeći riječi za holokaust u svojoj poeziji, pristupajući holokaustu kao događaju koji svojom apokaliptičnom čudovišnošću odjekuje i oblikuje unutarne svjetove pojedinaca i društveni život europskih nacija i danas, a pogotovo u Baranji, opustjeloj uslijed ratnih događaja devedesetih. Holokaust nam ne prestaje govoriti o užasu povijesti, koji i u ovoj poeziji dovodi lirski subjekt do autoreferencijalne upitanosti spram jezične moći. Paradoksalno, kazivač se predstavlja kao zanimjeli svjedok, on vidi, čuje, dodiruje, ali ne govori; on je na strani promrzlih, bolesnih i gotovo-mrtvih, odnosno već-mrtvih. *Nema ničeg strašnijeg od istine*, piše u pjesmi „Čaša mlijeka natopljena pepelom“. Vidjeti istinu znači vidjeti užas ponavljanja povijesti koji onemogućuje obnovu života, to znači vidjeti:

*Stomak trudne žene
kroz koji svaki dan
putuje isti metak.*

Otuda i poseban status kadiša u ovoj zbirci, koji se pojavljuje u naslovu pjesme „Kadiš, kalem i mlinac za biber“ (taj naslov ujedno stoji iznad cijele treće skupine pjesama u zbirci): u toj pjesmi se suptilno, neizravno povezuje pustoš koju je iza sebe ostavio holokaust i praznina koju je ostavio rat devedesetih u Baranji. Kazivač je svjedok te praznine, ali ujedno i onaj koji pamti i moli za izbjegle, nestale i pobijene. Lirski subjekt u nekoliko bitnih pjesama u ovoj zbirci („U Baranji, lovci u snijegu“; „Pjesma za Luku“; „Kadiš, kalem i mlinac za biber“; „Ugljenar“) na različite figurativne načine održava vezu s precima i uzvisuje ih u čežnji za novom zajednicom živih i mrtvih (drugim riječima za uspostavljanjem povijesnog kontinuiteta, za tradiranjem); židovska molitva za mrtve, kadiš, između ostalog molitva je za pročišćenje duša pokojnih, a čežnju za pročišćenjem nalazimo na zaista mnogo semantičkih planova lirike Delimira Rešickog. Pjesnik u ovoj zbirci intenzivira svoju potragu za izvanjezičnim i transcendentnim, kazivači u njegovim pjesmama postavljaju mnoštvo pitanja (svako pitanje je kod Rešickog često izdvojena strofa od jednog ili dva retka) zaustavljajući se pred onim što se krije u onostranoj tišini.

Ta čežnja za pročišćenjem očituje se u estetizaciji koja se ostvaruje negacijom i redukcijom svjetotvornih elemenata, kao i u figurativnoj dematerializaciji predmetnog svijeta. U završnim stihovima pjesme „Ulične lampe na osječkoj promenadi“:

*crno u bijelo
svitak u glinu
glinu u san*

*čist dah
u čisto ništa*

zamorni teret povijesti lirski subjekt zbacuje zaustavljajući mutni vremenski val u čistoći estetskog čina, u Kniferovom meandru. Umjetnost u različitim svojim vidovima – kao stvaranje uzvišenog, kao mogućnost spoznaje, meditativno sabiranje i užitek – ulazi u liriku Rešickog i tješi, oslobađa i donosi pročišćenje. Lirski subjekt hodočasti muzejima, gradovima, regijama da bi se poklonio umjetnicima i njihovim svjetovima – umjetnost je ovdje religija! Ovaj religiozni stav na suptilan i višesmislen način dolazi do granice estetskog u pjesmama kao što su „Ravnodušnost“, „Lapis lazuli“, „Angelus novus“... i ulazi u kršćansku sakralnu figurativnost, propitujući njezinu referentnost, tražeći prostore bitka čiste od slika, jezika i povijesti. Ova transcendirajuća gesta očituje se i u kompoziciji mnogih pjesama: strofe se pri kraju drobe na samostalne retke-stihove ili se stihovi izrazito kratae (kao u gornjem primjeru); povijesno, zavičajno i autobiografsko pročišćava se do elementarnog, simboličkog, eteričkog: do *snijega, svjetlosti i vjetra*.

No, dvosmislenost je te estetizirajuće dematerijalizacije u tome što se ona ostvaruje kroz negaciju i što je njezin smjer upitan: vodi li nas ona u onostrano ili u pustoš? Dematerijalizacija se u poeziji Rešickog ostvaruje i kao krajnji čin povijesti pri kojem od starih vremena ostaje samo prah, odnosno trag u prašini na prigradskom smetlištu kao u pjesmi „Ako si ti“:

*ako si sačuvala
bar jedan jedini pogled
na majur usred puste
nacrtan u prašini
koja ljeti pada po starome furniru
na prigradskome smetlištu*

Lirski svjetovi u ovoj zbirci Delimira Rešickog zahvaćeni su rušilačkim ponavljanjem prošlosti, sve što nosi neku kulturnu i društvenu vrijednost zapušteno je ili prodano, zanemareno i prepušteno propadanju. Lirski subjekt luta tim svijetom, zalazi u napuštene i prazne kuće, traga po ruševinama, pretura po prašnjavim predmetima u potrazi za vjerodostojnim znakovima/slovima. To je svijet u kojemu je i sama subjektnost nešto zastarjelo i zato se neki od kazivača u ovim pjesmama – u nostalgичnoj potrazi za vlastitošću – i predstavlja u liku *starog zanatlije*. Pisanje, *zanat* pjesnika figurativno se predstavlja kao nijemo rukotvorenje, progovora dodir koji pretura, spaja, povezuje, kрпи, zašiva, gradi – i što je jednako bitno: grije (uvodna „Kuća od tople cigle i crijepa“).

Dvosmisleno objedinjavanje transcencije i u-ništanja i geografski je naznačeno u pjesmama koje svoj osnovni orijentir imaju na Sjeveru. Put prema Sjeveru vodi u polarne krajeve, u tundru (pjesma „Ravnodušnost“), u led i bespredmetnost, u prostore gdje vladaju svjetlost i pustošeci vjetar, to je put prema konačnom zastoju, do točke smrzavanja subjekta. Međutim, to je i smjer uzdizanja kao u pjesmi „Pred svojim vratima“:

Nekamo, rekla si, prema sjeveru.

Stalno, uvijek prema sjeveru.

Na krovu si, uskoro, svijeta.

A čitanje tragova u snijegu vodi do čitanja zvijezda (pjesma „Čitatelji“). Božansko u ovoj poeziji osluškuje na polarnom Sjeveru.

Sve ove povijesnogeografske smjernice strukturiraju ključni toponim poezije Delimira Rešickog: Baranju. Opisana estetsko-religiozna prostranstva i gorki uvidi u tijek povijesti omogućuju pjesniku nadilaženje zavičajnog kiča i sentimenta folklorne idile. Ova je Baranja zanimjela od užasa,

opustošena ratom i rastrgana u tranziciji, jedna zagrobna Baranja. No lirski subjekt je ne napušta, njegovo je mjesto na točki gdje se povezuju živi i mrtvi, tu on i dalje traži svoj dom.

*U Baranji, s njima u zoru ili sumrak poći
poljima na koja je danima padao snijeg
i biti pa makar i nijemim svjedokom
tragova koje su ondje ostavili i živi i mrtvi
s toliko nade pokušavajući nas opet pronaći
promrzle kraj žice.*

Povezivanje, tradiranje, komunikacija, okupljanje, prijateljstvo i ljubav vrijednosti su koje nenaglašeno, ali ipak očigledno iz pjesme u pjesmu pokreću i daju glas lirskom subjektu. Taj se subjekt pak kontradiktorno uprizoruje kao nevidljivi, vizionarski kazivač svjestan snage vlastitog glasa s jedne strane, a s druge kao lik koji se nalazi na samom rubu novog svijeta: stari, promrzli zanatlija koga više nitko ne sluša i koji više razgovara sa zvijezdama i mrtvima nego s bližnjima.

Ova zbirka Delimira Rešickog u svakom slučaju najveći je njegov korak prema čitatelju. Raznoliko Ti kojemu se kazivač u ovim pjesmama obraća važnije je od lirskog Ja i dobar dio pjesama pokušaj je da se glas onom Drugom: ženskom, prijateljskom, božanskom, odnosno zaboravljenom Trećem koje je nekada omogućavalo zajedništvo. Ove pjesme traže dijalog, kao što lirski subjekt u njima, ali još više izvan njih, traži svoj dom.

ULIČNE LAMPE NA OSJEČKOJ PROMENADI

Sve su oči bile mutne i plahe.

Dugo su se spremale za ova vremena
ali nije pomoglo to što su znale da stižu.

Ništa više u njima nije moglo
ni za trenutak nestati
ništa se, samo od sebe, skriti.

Jedino s čime bih ih mogao još
kako-tako usporediti
ulične su svjetiljke danju
u vreloj podnevnoj svjetlosti
kada njihovo mliječno staklo
tako je izunutra neutješno uprljano
nekom ljepljivom, bezimеном nečisti
i nitko im više ne može prići
s te, unutrašnje strane ničega
i čistom krpom ili bilo čime drugim
iznova učiniti da sasvim jasno vide
ni kada opet padne večer
a one još umornije nego sinoć
tebi, sada gostu u vlastitome domu
opet zasvijetle.

Nitko neće nikada saznati
gdje je pukotina
gdje je taj rez kroz koji
stiže taj talog nečisti i te polutmine.

Ništa nema strašniju cijenu od sjećanja
kada jedno započne, bez reda, gutati drugo.

Jedino ruke.

Jedino ruke
koje su u svojemu miru
u svojemu mukotrpnome strpljenju

nekada osvijetlile
neke druge svjetiljke iznutra
jedino ruke koje su jednom lijepile

vidljivo i nevidljivo
nečujno i čujno
dodirljivo i nedodirljivo
željezo i staklo
sumpor i živu
živo meso i mrtvu kost

jedino ruke, koje su zalud
pokrivale vlastite oči
nekada, možda i znaju
otkud stiže ta prašina
i skoren mulj žalosti
u nutrinu uličnih lampi.

To su, možda, baš tvoje ruke.

Ništa te ne košta izraditi bilo kakvu lampu
pa makar, kao nekada
omotati novinskim papirom
limeni, tanjurasti, sirotinjski luster
da spokojnije zaspu oni
kojima je odavno već bilo vrijeme za san.

Zato
poljubi grafitnu prašinu
koja je padala s papira
na koji je Julije Knifer
milijunima poteza, nekom sličnom rukom
pazeći da ne povrijedi to bijelo
utiskivao svoj meandar
onaj jedan, uvijek jedini, uvijek drukčiji

crno u bijelo
svitak u glinu
glinu u san

čist dah
u čisto ništa.

BARANJA, LOVCI U SNIJEGU

Otiđite, zauvijek.

Ne rušite više stare pustare.

Ne ograđujte iznajmljena lovišta.

Jelen je ondje
tim istim putem
prolazio stotinama godina.

A jučer sam, nakon što sam sišao s bicikla
vidio jednoga, uginuloga
raskrvavljene glave, koji je
pokušavao i pokušavao pronaći
stari put kroz žicu.

U iste večeri, u ista jutra
ista praskozorja i iste sumrake
u kojima se zimi, odnekud u sliku
po snijegu, vraćaju u selo Bruegelovi lovci.

Satima sam stajao ili sjedio ispred te slike
u bečkome Kunsthistorische Museum.

Pa makar bio ondje i jedan jedini dan
za to se uvijek moralo naći bar malo vremena.

A onda su mi se noge jednoga poslijepodneva
počele odvajati od tla i otvorila se vrata svega
što je ikada u mome životu
bilo pokriveno snijegom.

Kolinje u lijevom kutu slike.

Sitan plijen, tek jedna lisica koju na
motki na ramenu nosi jedan od lovaca.

Psi koji im se vrzmaju oko nogu.

Bijeli planinski vrhunci u pozadini
neke čudne ptice u zraku
ispod kojih su klizači na ledu
uživali u posljednjim zrakama danje svjetlosti.

Bio je dovoljan samo jedan mali korak da se
približavajući makar i neznatno toj slici
zauvijek izgubim u prostoru kojemu se, baš zato
što je bio tako savršen, tako spokojan
nisam usudio prići bliže
premda sam u ruci već osjećao
klizaljke za večernji led.

Možda mi je nešto govorilo
kako negdje drugdje
još uvijek moram tražiti
neke svoje lovce
koji samo pogledom godinama love
neke druge zimske prizore.

U Baranji, s njima u zoru ili sumrak poći
poljima na koja je danima padao snijeg
i biti pa makar i nijemim svjedokom
tragova koje su ondje ostavili i živi i mrtvi
s toliko nade pokušavajući nas opet pronaći
promrle kraj žice.

Zamak, snimio Delimir Rešicki

PRED SVOJIM VRATIMA

Nekamo, rekla si, prema sjeveru.

Stalno, uvijek prema sjeveru.

Na krovu si, uskoro, svijeta.

Prosjak je konačno dokoračao pred svoja vrata.

Ledi se šindra, lede se kosti i trska
sve što ostalo je tamo, iza slova i sna.

Neka mrtvi pokopaju svoje mrtve, kazano je.

Neka živi ožive svoje žive.

Neka, poslije svega, svane još jedan

polarni dan.

Sutonja zemlja, snimio Delimir Rešicki

BILJEŠKA NAKON PUTOVANJA U BAJU 26. 9. 2005.

Lászlu Krasnahorkaiju

Imamo li pravo na još jedno, jedino obećanje?

Pravo na bar još jednu iluziju?

Ovdje gdje se nebo potpuno
bez starih i novih maski
dotiče s istom takvom zemljom?

Kako se pomiriti s onim što je oteto?

Kako se pomiriti s onim što je ostalo?

Kako živjeti na splavi od
prerano posjećenoga i spletenoga
vrbovoga pruča?

Gdje će splav, na kraju, izbaciti voda?

Trudim se ne misliti
na ono što me čeka sutra
tamo iza horizonta.

Danas ne moram više nigdje stići
mogu ostati spavati ovdje na zemlji
usred puste, usred ničega
na starome, grubome konjskome ćebetu
s pogledom na noćno nebo.

Kažu kako će jesen
ove godine stići brže no inače.

Na požnjevenim poljima
sokol će lako iz zraka vidjeti voluharicu
s grumenčićem jantara u sitnim očima.

Starim i novim pustopoljinama
neće više nitko prići
osim onih koji su ovdje namjerno zalutali.

Sluge će moliti vlastite gospodare
da im dopuste bar još jednom očistiti čizme

ne primjećujući da su gospodari već odavno
i mrtvi, i bos, da su mnogima od njih
nepovratno u travu zarasli
na brzinu iskopani grobovi.

Odavno se to već događa.

Usnim s pravednicima
probudim se s džeparima i ubojicama
ili obratno.

I jednima i drugima
samo da me što brže ostave na miru
kažem s vama sam i što brže nestanem.

Odavno se to već događa.

Govorim ti gdje ću spavati kada zima zamijeni jesen?

Naša kuća, snimio Delimir Rešicki

Kada zatvorim oči
i utišam sve druge zvukove
čujem harmoniku kako svira
romansu o ljudskim očima
tamo u još istočnijim, velikim ravnicama.

I tamo ću pješice
ove ili neke druge zime
samo neka mi netko za početak pokaže
na koju stranu treba poći

sve poslije toga bit će stvar
sreće i vremena
preostale snage u nogama
i topline u rukama
koje nitko nije dodirnuo
već tolike godine.

URARSKA RADNJA

Koliko je sati na Suncu?

(David Edmonds i John Eidinow)

*Uvek kada ranjavamo onoga ko nas voli,
ranjavamo teško i sami sebe.*

(Filip David)

Ako ljudi sve više i više
podsjećaju na jednostavne strojeve

podsjećaju li i jednostavni strojevi
sve više i više, na ljude?

Stare li bar sličnom brzinom?

Pate li, pa makar i malo, od sličnih bolesti?

Sanjaju li istoga boga, isti pakao za neposlušne?

Vesele li se sličnim stvarima?

Boje li se usamljenosti, hrđe koja ih
polako pretvara u prah?

Eto, recimo

bilo koja vrst mehaničkoga sata
onoga s dvije kazaljke
podsjeća li bar malo na čovjeka
s jednom zdravom i jednom kraćom
teško stradalom rukom
koja sve radi puno sporije?

Dvadeset četiri puta
moraju i jedna i druga kazaljka
iz dana u dan
iz mjeseca u mjesec
iz godine u godinu
iz stoljeća u stoljeće
u istome smjeru
obići tu istu samicu u
doživotnome sužanjstvu.

Pomalo mrže jedna drugu.

Jedna bježi, druga je stiže
i to je taj ogavni trenutak
kojemu se vesele jedino ljudi
misleći kako tu, jednu jedinu minutu
misle jedni na druge.

A onda, kada se već sasvim umore
ili netko jednostavno poželi
neke druge kazaljke
ili više ne želi
sat s kazaljkama
ostavlja ga
negdje po strani
ili odmah baca
i one koji u panici
nekamo bezglavo žure
i one koji gube snagu
pa kasne sve više i više
dok se potpuno ne zaustave.

Stube od snijega, snimio Delimir Rešicki

I nikada više neće pomoći
da itko i pomisli da u mislima je
nekome s imenom
ili možda nekome tko još nema ime
netko tko bi mogao odgovoriti
koliko je sada, zapravo, sati na Suncu.

Ja osobno sat s kazaljka
nosim na popravak u urarsku radnju
to po svemu čudesno mjesto
s kotačićima, zupčanicima, oprugama
i vijcima, koji se vide jedino pod povećalom
i svim drugim, meni nestvarnim alatima.

Sjajno bi sigurno bilo
jednom zaspati u urarskoj radnji!

Cijelu noć slušati pa makar i jedan
jedini zidni sat koji glasno kuca
koji možda baš meni kaže, ajde reci mi
što ti prvo padne na pamet
kada ti ona zdrava dodirne
onu drugu, stradaluru ruku?

Jednom pruženu za svim onim što
neprolazno je u tebi
a gori u svemu, modra retorta
u beskrajnome infinitivu.

I tako, sasvim smo slični
bar moj sat i ja.

Pogledamo se dva
tri puta dnevno
već odavno ne pitajući se
mislimo li ikada
jedan na drugoga

i ne sjećajući se više
gdje smo to skoro pa sasvim
i jedan i drugi
izgubili svaki po jednu
zdravu ruku.

Ja svojom
pokušavajući dodirnuti tebe
on svoju pokazujući mi
smjer gdje su te, kažu neki
zadnji put vidjeli.

Kako ideš i u jednom
jedinom koferu
žureći, ne gledajući i ne slušajući
više nikoga
nosiš nekamo
baš sve svoje stvari.

„HEROES“

Što se može učiniti za jedan dan?

Sada, u gradu bez zida.

Nigdje ikakve granice
skupljači krhotina
komadiće opeke još uvijek
nose u škapularima
kao uspomenu na što?

Na mrtve pod tim istim zidom?

Na poljubac iz pjesme, na što?

Ući u srce sanktpeterburške sfinge
prespavati noć u vojničkim čizmama
kažu neki da nikako ne mogu shvatiti
nova ratna pravila
u suvremenoj hrvatskoj književnosti
a ja sam samo tvoj brat okružen
sebi sličnim, umornim ljudima.

Unknown soldier, snimio Delimir Rešicki

Hodajući Berlinom, u društvu Ede Popovića
gledah jednom čudo! Snježno, naravno.

Prije dvadesetak godina pričali smo upravo o tome
kako ćemo jednom hodati Berlinom
i kako će tada, navečer, početi padati snijeg.

Tada još nismo znali da ćemo jednoga dana
obojica postati dragovoljni ratari bezemljaši
koji crtaju prognostičke karte za pučke kalendare.

Čije kuće čuvaju dijamantni psi?

Tko nam je vlasnik, tko prodaje budzašto vodu
iz čijeg to zagrljaja uzmaca nema ni noć, ni dan?

Čiju slinu moramo gutati
u vlastitim ustima?

Nisi ti čovjek koji je prodao svijet
nisi ti čovjek koji je prodao svijet.

Slušam te sada, David Bowie
pažljivije nego ikada
ja tvoj doživotni, slijepi fan
pjevam „Rebel, Rebel I Love You So“.

S grimiznog skeleta
prstenje pada u prosjački san.

Neka ti po licu
opet netko prospe zvjezdanu prašinu
sve su naše atome, kaže jedan
stotinama puta reciklirale
stare i nove supernove
„Sorow“ je bila
pjesma zbog koje sam se
zaljubio u tvoj glas
to bilo je vrijeme
u kojemu su se na neviđeno
plaćali čekovi i kupovale mjenice
za neki bolji i drukčiji svijet.

KADIŠ, KALEM I MLINAC ZA BIBER

Ostavili ste mi
ovaj mali, drveni, stari kalem
na koji je još uvijek savršeno namotan
sada već posivjeli, nedodirnut konac.

Čuvam ga skupa s drugim sitnicama.

Odabranim slikama
medaljom za sportske uspjehe
i starim, pohabanim očevim novčanikom.

Na zidu je porculanski dragulj
mlinac za biber u zrnu
s izrezbarenom ručkom.

I upravo tako sada trebaju počinjati
i vaši i moji dani, zrno po zrno
riječ po riječ
korak po korak k mjestu
na kojemu se opet rađa
spomen na stvarni svijet.

Ugalj u drvarnici i sjekira na panju
na kojemu se cijepalo
sitno drvo za potpalu.

Kuća je sada na prodaju.

Hladna, kao da se ledom brani od prodaje
u besćenje, za tri groša
kao i sve druge u Baranji.

U garaži uz kuću još su uvijek dvije
sada prazne kante za benzin
koje ste jednom zakopali
da se pobjegne onda
kada se za to stvori prva prilika.

Noću, kao lopovi.

Tko živi samo od sjećanja
brzo ih, u košmaru, zauvijek izgubi
i ne zna što zapravo pamti.

Oni koji ne mogu zaspati
nakon dužega vremena
i stanja potpune anksioznosti i insomnije
počinju vidjeti kako s neba
još uvijek vise
nepresječene pupčane vrpce.

Ne znam da li se šalio taj koji je to napisao.

To još nisam uspio vidjeti
i čini mi se posve kičasto
nekako nasilno, nekako bez uzmarka.

Ja sam više za konac
koji ste mi ostavili i iglu srednje veličine
s malo pocrnjelom ušicom.

Biber samljeven u mlincu
u juhi u kojoj je jedna očeva tetka
uvijek vidjela nepoznatoga mladića
kako u rovu nijemo, i rukama i očima
zove u pomoć.

Ruža, snimio Delimir Rešicki

Tim koncem zašit ću prvo otpalo dugme
pokrpati jedra na poklonjenoj maketi brodice

jer šiti znači da su mi uslišane
baš sve molitve, baš svaki kadiš
namotan na taj kalem
sivi konac u gudalu je čela i violine.

O čemu ćemo danas dvije prazne stolice i ja
uz prazan jušnik i praznu vazu?

O uputnici za duševnu bolnicu?

O ljudima koji su imali petnaest minuta
da pokupe sve što je potrebno za prvu ruku
o udarcima u preuređenim štalama
o krivnji zbog toga što ne mogu ni sa kim razgovarati
u nedjeljna poslijepodneva, doživotnim karminama
na kojima tek jedan jedini
ne želi već danas zaboraviti
ono što se dogodilo prekjučer?

115 anđela čuvaju jedna
za mene zauvijek zatvorena vrata.

Niste tako htjeli
ali od jutra do večeri s tog kalema nit
ne vodi bar mene ni do koga
osim do vas.

KADENCA

Od pamtivijeka i još prije
on stoji tamo, dalek, nedodirljiv i sam
priviđenje ili istina
u pijesku i morskoj pjeni
licem zauvijek okrenut suncu
lijep i gorak kao smrt
kao badem u medu
poslije patnje i gladi.

Kuga mirno plovi
tmastim kanalima Venecije.

Smrt bi htjela da njezino je veslo.

Štakori pužu po korzetima i haljinama
žderu stare medaljone sa skrivenim slikama
bisere, srebro, bijelo zlato
broševe, narukvice i staro ordenje.

Upravo se izmjenjuju svjetovi

dok se s ulica skupljaju leševi
i spaljuju na zajedničkim lomačama.

Gornja mi je usna u onome što dolazi
donja u onome što upravo odlazi u ništavilo
u Poljsku, ta stara šljahta
iz snova bez pamćenja.

A ti kažeš, odluči se već jednom
vlakovi neće vječno čekati
premda znaš da mi to nikada
nije bila jača strana
premda znaš da je to
bar meni, uvijek bilo nemoguće.

O, snimio Delimir Rešicki

Tadzio od pamtivijeka i još prije
stoji sam u pjeni toga
sada već kasnoposlijepodnevnoga mora.

Smrt bi htjela da njegovo je veslo

ali ni ona ne vidi s leđa to mjesto
u koje on, vječno zaustavljen u vremenu
strpljivo gleda štiteći rukom oči
od još uvijek jakoga sunca
i njegovoga još uvijek zasljepljujućega
odsjaja u morskoj vodi na Lidu.

Rukom pokazuje negdje prema nebu.

Plima vlaži suhi pijesak
sve bučnije je more
nebo se spušta na agave ispred hotela
vjetar do pucanja napinje platna
kabina za presvlačenje
suncobrana i drvenih stolica na plaži.

Jedan rak
pokušava naći bilo kakvo sklonište
od skoro pa sasvim, Tadzio
uzburkanoga mora.

IZ PRISTOJNE UDALJENOSTI

Sve do kasno u noć
sve do svitanja
na prozorima načičkani pušači
jednom rukom drže cigaretu
drugom pak rastjeruju dim
da ne dopre do senzora na stropu.

Tako je to u bolnici
tako je to pred san.

Gledano iz pristojne udaljenosti
sve to možda i nalikuje
na svjetla s nekoga ukletoga kruzera
koji se nasukao tu, preblizu kopnu
predaleko od otvorenoga mora.

UGLJENAR

Svima onima koji su, ne vidjevši drugoga izlaza,
u posljednjih nekoliko godina napustili
ili upravo napuštaju Baranju

Crne su moje ruke.

U teškim, drvenim kolicima
ugalj, sve teže i teže guram
niz puste, sve duže i duže
i tamnije i mračnije ulice.

Ne znam zašto
jer skoro pa nitko više ovdje ne živi
tek oni koji nisu bili u stanju bilo kamo krenuti
tek oni koji već ne mogu
ili se uskoro više neće moći brinuti o sebi.

Ipak
ja se nadam da me tamo iza zavjesa
još uvijek netko vidi
netko tko se po nešto vratio
i ostat će dan ili dva ili tri
makar za Božić, za Novu godinu
ili možda i cijelu zimu
ili samo još ja
i moj ugalj
već odavno izmrvljen u crnu prašinu
vjerujemo da postoji vrijeme koje
s ulica čisti stare pseće kosti
zastave i druge natrulle krpe
vjerujemo da stvarno postojimo i mi
i da će s prvim pravim zimskim vjetrom
netko nam nešto doviknuti s prozora
a mi pomoći ugrijati i tvoje ruke.

Vrijeme je i meni
prije nego što se razdani
možda još noćas
leći u kolica
u finu i toplu ugljenu prašinu
i nadati se
da će nas jednom polako prekriti bar snijeg
u kojemu si mi jednom pokazala put

eto, tamo pođi, tamo se, sine
na kraju ulice, skupljaju ugljenari
koji su zaboravili da se ugali
prodaje puno prije
nego netko u zraku vidi prvu pahulju
i ledenu hagadu.

Crne su i kratke moje ruke.

Za dohvatiti poneku još u zraku
dok nije pala na kamen ove ulice
na kojoj se malo odmaramo
ja i moja kolica.

A gore u visini netko i sad
hoda po krovovima, baca
talire i kamfor u dimnjake
i ja opet trčim
trčim po hodnicima
zvonim na svaka vrata
i pjevam, pjevam:

„ikh shtrek mayne hent oys un gib zey op sholem.
bist yung, her ikh vorken in vald,
un plutsling dervakh ikh, geven bloyz a kholem.
ikh lig eynzam, farumert un alt.“

*U pjesmi „Ugljenar“ korišteni su stihovi pjesme „Di Zun Is Fergangen“ („Sunce je na zalazu“) Mordekhaya Gebirtinga (1877. – 1942.). U slobodnome prijevodu s jidiša Silvija Petranovića: *Mičem ruku, želio bih opet dodirnuti golubove da moj mi vrate mir. / Mlad sam i čujem njihovo gukanje u šumi. / A onda se probudim, sve bio je samo san / Ja usamljen sam, očajan i star.*

*Na križu cviče:
kapela nebo mili –
smrt grli svoj kraj...*

**SUVREMENO MAĐARSKO
PJESNIŠTVO U VOJVODINI
U PRIJEVODU**

Odabrao, prepjevao i bilješke o autorima sačinio
Robert G. Tilly

Robert Tilly (1959., Subotica), pjesnik, prozaist, glazbenik i likovni umjetnik. Prevodi poeziju s engleskog i mađarskog jezika, autor je enciklopedija bluesa i jazza.

Godine 1999. dobio je nagradu „Dr. Ferenc Bodrogyári“ Grada Subotice za knjigu irskih bajki, koju je sam ilustrirao. Dobitnik je književne nagrade „Miroslav Dereta“ za roman *Izdah iz staklenika* 2012. godine i priznanja „Pro urbe“ Grada Subotice 2013. godine.

Djela: *Trubadur* (1982.), *Bakenbardi Etele Volf* (1982.), *Veliki stilisti bluz* ili *Poetika čemera* (1991.), *Veliki stilisti džez* (2000.), *Kralj ribara i druge pesme* (2003.), *Pomoćni (bez)izlaz* (2004.), *Električna snoviđenja* (2008.), *Zen pijandura* (2010.), *Savremeni džez* (2010.), *Stihovi na struju : antologij(ic)a rok-poezije* (2011.), *Herojsko doba roka* (2011.), *Izdah iz staklenika* (2012.), *Bluz poezija – izbor, prepevi, beleške i ilustracije* (2013.), *Stihovi na struju 2* (2014.), *Budućnost mrtvaca* (2015.).

Katalin Ladik

PJESMICA IZ METROA

opstoji više vrsti bicikala
govor primjerice
i šutnja štoviše

TOUR DE MERDE

Ivanu Sendreu

Kotač ne dodiriva kal
niti zelena kliješta.
O(p)staje klizeća sjena
te zalazak sunca što puši se.

MADE IN UNIVERSE

*Bálintu Szombathyiu**

iznimno blizu ridanja jest
ovaj upaljač vatreno
crveni u mojoj šaci

hoće li se ovaj kvadrat što širi se
sav od tmine
što raste među nama
ikada vratiti u moje krilo

**Prvi suprug umjetnice, Bálint Szombathy, kolega, također
multimedijalni umjetnik (performer, mail-artist, pjesnik, esejist,
prevoditelj, esejist i body-artist) i, uz pokojnoga Slavka Matkovića,
jedan od osnivača avangardne likovne skupine „Bosch & Bosch”,
čijom je prvotnom članicom bila i Ladikova.*

ŽIVOTOPIS

a sad ću posisati mlijeko
a sada popiti batine
zima je i plešem
pijem plešem dojm
nebo mi cvjeta u međunožju
a sada već umirem

ZEKO NE VOLJETI TE

zeko ne voljeti te nemogućno je
milosni sam pastir umilnih zečjih ušiju
uđi hajd samo uđi

SJEĐAŠE GOLUBOVI JEDNOGA POPODNEVA

Sjeđaše golubovi popodneva jednog u prašini
Dok ja sjedila sam na pragu, cuclajući pivu.

Bio je svibanj, a modri odvijlač
I golubovi, razumije se, gugutali su nešto poput:

„Ubij! Ubij ju!“

Podigla sam vrući odvijlač s poda, ušetala u kuhinju,
Sjeckala je luk, suznih obraza pitala me:

„Jesi li gladna, čedo moje?“

Ja istom zabih joj odvrtač u lice jednom, te još jednom,
Potom zatvorih okrvavljeno prozorsko okno.

Od tada u glavi mi krekeću golupčići.

UKOPANI MJASEC

Eno mjeseca!... Taj oćnjak tmine... Nadolazi miris... ŠMRK...
ŠMRK... ŠMRK... Šilom se opasao... GRRRR... GRRRRRRR... Po-
ganica u meni vrijeme... Nevjestinski miris... IŠ... IŠ... IŠ... IŠ... Glo-
gov trnak bio ti konak... Cvili u meni otok... Ustuk u stijenu...
GRRRRRR... Ustuk, tu ti mjesta nije!... GRRRRRR... HRRRR... Mi-
ris ženika... Udar u svaku žilu... JJJJJUUUUUUuuuuuuuu... Že-
nik mi oduzumlje miris... Niti ženik niti nevjesta nisam... Miris
boli u zemlji... Ukopani mjesec po ćovjećji laje... Otok tuži u
meni...

Katalin Ladik (Novi Sad, 1942.), pjesnikinja, performer, body artistica, filmska glumica i kazališna glumica Újvideki Színháza (Novosadsko kazalište – drama na mađarskom jeziku). Od umirovljenja živi u Budimpešti. Raspon njenoga stvaralaštva obuhvaća kako književnost, glumu tako i stvaranje i interpretiranje eksperimentalnih zvućnih kompozicija i radio igara, fonićnu i vizualnu poeziju, happening, body art, per formance, akcije, mail-art...

Ottó Tolnai

KIŠINJEVSKA RUŽA

Tamo sasvim visoko
odakle više nema dalje
nema tavana
niti tavanskih stepenica
mada se netko šetka gore-dolje
tamo sasvim visoko
odakle više nema dalje
nema tavana
u stvari tavan je
dodijeljen stvoritelju
lijep je velik vele
ateljje napravio
straga
skuplja stvari u bočice
dao se u alkemiju
tamo sasvim visoko
na stolu palijativnog odjeljenja
u staklenoj zdjelici
suha jerihonska ruža
(nalik skvrčenoj tuji
koja kao da se vratiti može
odatle
pustinjska ruža
veličine stisnute šake)
posljednja želja
one bakice tamo kraj prozora
bila je da joj donesu njenu
pribadaču za šešir s rubinom
tko da joj je donese
od koga odakle
spomenula je jednu prijateljicu
posljednji puta joj je pisala iz kišinjeva
ona joj je kaže poslala i jerihonsku ružu
telefonirali su ravnateljici
indignirano je urlala
ne idem u kišinjev nema šanse
netko u kutu reče
a zašto ne bi otišla u kišinjev
ona bi da može
sad otišla u kišinjev
ne bi se niti vraćala
šetala bi tamo

popila jednu pravu kavu
 ali ravnateljica je jednako urlala
 kako da inventarira
 pod kojim brojem da zavede
 jerihonsku ružu
 kao kišinjevsku ružu rekoše joj
 tada je već čupala kosu
 i promatrala pramenove na dlanu
 i rekla kišinjevska ruža
 u djetinjstvu sam vidjela
 pribadaču za šešir s rubinom
 mada šešira odavno
 već nije bilo ona je stajala
 zabodena u iglenicu
 povijena napuštena
 među zahrđalim pribadačama
 donio ju je kum trocki navodno
 kćeri malom komarcu
 ali rubin je bio veći
 od njene glave
 suha jerihonska ruža
 i jedan nedovršeni goblen
 lijepo se dao vidjeti
 zamišljeni pejzaž
 prošetat će malo pomišljala je
 poput onog oduzetog stričeka u kišinjevu
 njega je trebalo inventarirati
 poput kišinjevskog stričeka zavesti
 prošetat će malo pomišljala je
 popit će jednu pravu kavu
 prošetat će malo
 po naličju goblenske krpice
 boje džaka
 lijepo se vidjelo
 nije bilo puta dalje
 gdje je nestala žuta premda je ona još šetala
 iz djetinjstva se sjećam da je jednom
 došla s kolonijalnom robom
 možda samo s morskom travom
 prepun džak od jute
 izvukao sam nekoliko vlati
 lijepo se vidjelo
 gdje je nestalo zelenoga konca
 koja je bila posljednja
 vlat morske trave
 nikada još nije ostalo stablo

ovako nedovršeno
lijepo se vidjelo stvoritelj
ovo stablo radi nečega nije želio
ili mu je naprosto
ponestalo zelenoga konca
kažu neki
ravnateljica
nije ni ona vječito indignirana
ili je baš stvoritelj poslao ćaknutoga dječarca
na tržnicu ali tamo nikada nije bilo konca
samo nabujka i žigica
smrklo se jer i plavoga je nestalo
a onda je jednoga dana
lijepo se vidjelo
nestalo i ljubičastoga konca
poslao je ćaknutog dječarca
u samoposlugu
ali ni tamo nije bilo
ljubičastoga konca
samo fitilja za lampu i cikorije
šetao bi još
ali naprosto dalje se nije moglo
nije više bilo konca
niti u nigdinu da se spusti
a niti paučine
s paukom što grli
sasušenu muhu u kutu
premda je u tom trenutku zablještala
srebrna žličica
tada joj se već kažu i baterija istrošila
u tranzistoru veličine dlana
njime je svirala na grijaču
nastavnica glasovira ptičjih kostiju
gle nije ga ponijela
a željela je ponijeti ga
onamo
nije ga ponijela
da dovrši goblensku krpicu
a nije niti srebrnu žličicu
za svirati stvoritelju
iz susjedne odaje
dopirao je miris cikorije
i reče stvoritelj
ćaknutom dječarcu (svojemu potrčku)
svakodnevno je svračao na palijativno
reče mu ako nema konca

neka donese cikorije
i čaknuti dječarac
donio je cikorije
sav sretan ju je donio
njega je možda trebalo
poslati u kišinjev
tamo ne bi čaknutom dječarcu
kazali da je čaknut
dobio bi i neki posao možda
dodijelili bi i njemu atelje
voda je tada već provrijela
došli su po srebrnu žličicu
po goblen nije došao nitko
onda je ušla ravnateljica
ove godine će veli ponovno obojiti
grijalice
na zidove će škrabnuti
male cvjetne šablone
po goblensku krpicu nije došao nitko
i reče mi da slobodno
zaronim lice
u maleni vrući
nedovršeni pejzaž
i ona bi zaronila lice
u krpicu od jute
i u taj mali vrući
nedovršeni pejzaž
ali knjigovođa je ponovno grdi
ali to je već tema jedne druge poeme
u kojoj uzimam svoju vulkanfiber torbu
i otputujem lijepo u kišinjev
jednom sam naime na nekom aerodromu
vidio djevojku
pomislio sam kako će sa mnom putovati
ali ona se ukrcala u zrakoplov za kišinjev
i tada sam u ruci držao svoju vulkanfiber torbu
i u njoj zelenim filcom obloženo
purpurno ibisovo jaje
i ono je tragalo za pustinjom
pustinjom poput one ruže
kišinjevske ruže

Ottó Tolnai (Kanjiža, 1940.), pjesnik, pripovjedač, dramski spisatelj, esejist. Prevođen je na srpski, njemački, poljski, engleski, nizozemski, slovački, francuski, talijanski jezik. Najplodniji je i svestrani stvaralac u književnosti vojvođanskih Mađara. Okušao se u brojnim umjetničkim formama živeći vječito u metamorfozama, od pjesme do eseja, od

eksperimentalnog romana do drame. Studirao je mađarski jezik i književnost u Novom Sadu i filozofiju u Zagrebu. Dobitnik je svih najznačajnijih književnih nagrada u bivšoj Jugoslaviji – dva puta Hídove nagrade (1974., 1978.), Sirmajjeve nagrade (1988.), nagrade „Todor Manojlović“ (2007.) i u Mađarskoj – nagrade „Attila József“ (1991.), „Endre Ady“ (1995.), „Tibor Déry“ (1995.), „Milan Füst“ (1997.), „Sándor Weöres“ (1999.), „Miklós Radnóti“ (2000.). Za člana Mađarske akademije književnosti i umjetnosti izabran je 1998. godine. Najveće mađarsko državno priznanje, Kosshutovu nagradu, dobio je 2007. godine.

Autor je više knjiga pjesama na mađarskom (i na srpskom), te romana, novela, drama, eseja o likovnim umjetnostima.

TIJEKOM PADA VLASTI

*Svijest luta mi u dvojbi s vjetrom,
Poput galije bez sidra u oceanu;
Tijekom pada vlasti,
Beznadna svačija je ljubav.
(Bálint Balassi)*

*SISTEM TLAČENJA – raznovrsne mjere koje uvećavaju
rezultate rada u zanatskoj industriji.
(Mali ekonomski rječnik)*

*Društveni razvitak pokazuje da privatna svojina
nije vječita kategorija.
(Mali ekonomski rječnik)*

*PROLETARIJAT – društvo nadničara koje je u kapitalističkom
sustavu prinuđeno da bez posjedovanja oruđa za rad
prodaje svoju radnu snagu.
(Mali ekonomski rječnik)*

*IMIGRACIJA NARODA – useljavanje pripadnika pojedinih
država u druge radi stalnog ili privremenog boravka u istima.
(Mali ekonomski rječnik)*

ja biti
ja ne znati mađar
živjeti inozemstvo život
novci jezik zastava
himna pečat
predsjednici vođe
iščepkati odgovara
tamo gdje dosegnuti
mi umrijeti svi
svakako na krivomu bojnem polju
iz lubanja
viru nam drška
miksera
svjetske pro-cijene
svjetske protu-cijene
ne cijene se
ovo biti pjesma
smrt uspne se

na kineski zid riječi
fraze svijeta
objavljaju spisatelji
ukoričene u ljudsku kožu:
generali
državnih književnosti
ne podnositi vonj
narodnih
zahvata zahtjeva
ufanja od inozemstva praviti
portabl kuća
i ići inozemstvo
poput radna dozvola
u koferu špek
dvije kile kruha
ja ne vidjeti nov obzorje
ja ići inozemstvo
tabanati škripi snijegu
život najskuplja bunda nailaziti
mene sjeći vrat

ja biti
predsjednici vojskovođe
mi umrijeti totalno
ionako kriva bojišta
beznadne bojne
brojne
ja biti mala margina
inozemstvo ne vući moja struna
ja biti čovjek orkestar samotno
dati meni pilula
ja progutati
mi nestati
ja miješati karte
kazati grok-grok
bračni krevet
jesti ruska revolucija-kavijar
tražiti što
nalazi rimu
u rimu
u miru
umiru
svud svi
biti trideset ljeta
danju pokazivati
noću pipati

noću na snježnobijeli papir
na vitkim kroz drva život nailaziti
što meni vrat rezati

ja biti
predsjednici vođe
kineski zid riječi
preskače smrt
ja pisati
pismo dom
mama ja biti nosač virusi
ja zaražen ne pričati
ne dodirivati
ja preživjeti naučeno sustavi
ja nositi križ država pokojna
biti alkemičar revolucija
ukopčati se plastično cvijećem
dovršiti devet osmoljetka
trinaest petoljetka samo
naprijed odmor nema
obnova dok
praviti inozemni tulum
čarobni bomba
puška zakrivljeni cijev
pucati na mrtav kralj
bez gaća na moja duša
revolucija buka rulja
riječi bradata krv
upakirane ukusno
zaleđene nasuho
ne uzeti snaga samsona

u noći duga
poput kiša nakon
marx doći s bijele rukavice
sjeći grkljan meni

ja biti
predsjednici vojskovođe
mi svi umrijeti
svakako kriva bojišta
ionako krive bojne
bolne
ja pismo dobiti
rođaka nekako progurati kuća
striček vilika

junačkoga naroda sin spasiti
šiptar ostaviti nona
tata pasti s motorkotač
hitna pomoć odvesti
biti vašar srijeda
svećenik doći ubirati penezi
prati košulja hlača pelene
kopati grob
ne smjeti sklopiti oči
štakor čuti grebe

ja stajati na postolje statua
život balansirati vrhovi prstiju
sjeći vrat meni

ja biti
predsjednici vođe
od lubanja miješalica
držka viri
ja grombi kaput ulicom ide
zrakom letjeti
kako-se-zvati ptica
rasni pas pošta sjediti
ja osjetiti okus cvijet
ohne geruch*
ja misliti
ja ne ići dom
mjesto kuća uzeti motika
dići životni standard
uvjet egzistencija više
iz grbača
uzeti grbava linija
grafikon
ja naviknuti
navika kapitalizam
podari meni dva slobodan dan
jeza otkaz mene
uvijek visjeti glavom ponad
to meni primanja
ja steći silni imetak
život na konjska trka
durbinom
mene vrat zakolje

ja biti
predsjednici vođe

fraze života
 uviti ljudska koža
 pisci to objaviti:
 narodski književnost
 generali
 ja biblioteka ići
 igrati šah
 tamo sjediti pavlik
 on čeh biti
 napravi velika rokada
 nakon okupirao rusi
 marcure sartre godard
 morris laing russell nietzsche
 kepler galilei newton
 einstein poincare lukács
 marshal mcluhan
 pavlik brbljav usta
 ja biti mat
 kralj i dva pješak
 lenjin biti emigrant
 marx biti emigrant
 joyce musil mann brecht
 bartok picasso chagall
 marx boli zub
 boljet će žena zove jenny
 rilke baudelaire rimbaud
 svi hvatati zjale
 lutati

ja biti na grah inozemstvo
 život iz volje ispred apoteka
 meni reže vrat

ja biti
 predsjednici vojskovođe
 ja ići inozemstvo
 kufer što radna dozvola
 špek dvije kile kruh
 ja ići zubar
 on biti herr schmidt
 on pokazati crno-bijela slika
 čuvati u zazidan kapa
 od hladnoća hansi siromah
 umro trbuh ne izdržati
 čavao olovo kopriva
 kišne gliste

banana-republike
tamo voli herr schmidt
i voljeti pizza on
nemati tajnovitost pacijenti ispred
koliko puta on jadransko ljetuje
voljeti suknje češnjak
bijeli luk osjeti voljeti žene pretile
odnatrag voljeti od sprijeda
smrt nadolaziti od istok

ja kukavica tresti jako sebe
u čekaonica ubijač za muhe
mene za vrat

ja biti
predsjednici vođe
smrt popne sebe
kineski zid riječi
ja gurati ulicom
voljeti hrenovka
frei** biti cijena
koljena u hlača
tući štapom putnika
ići dolores
na uglu stajati mađar jedan
cijelo prijepodne
biti on pobjegnuti kralj
kada napiti sebe
on pet godina čamiti zatvor
gledati zrcalo
dan mjesec kako tisa obrće
rijeka stražar svaki dan
ti isto skoro ćeš kazati
njemu
on inozemstvo visjeti
pješice vlakom
navečer bojati
stablo šuška u okno
on isjeći stablo
zaštitari prirode doći
napisati članak
članak doći posljednja stranica
on ne biti bilo kakav bećar
on doći psihijatar

ja vijeke vijeka mokrom konopu visjeti
na život zvijezde gledati
zauvijek nabubrile ljubičasti stopalo

ja biti
živjeti inozemni život
novac jezik zastava
himna pečat
predsjednici vojskovođe
iščeprkati dok ruka stiže
psihijatar kazati
relax relax*** mađar
ne misliti što bilo
ne misliti što biti će
ići alpi tirol ići
copacabana hawaii ići
ići balovi noći
new guinea još živjeti kanibali
ići brazil ići sahara
moskva ankara ići
ići ulica plakat nositi
biti uzbuđenje neredi
razbjesnjeti ulični redarstvenik
vijoriti crveni rubac
komunist biti
riječ obećati dobra zabava
tortura torta jedan pa drugo
biti staromodan proleter
zakrpe natrpati visjeti kaput
jesti varivo meso bez
kino javno mjesto
trpati u tajnosti
svileno toplo
kada nitko gleda ne
trpati čokolada njušku u

ja ići plakat na grbača
doći život pendrekom
mene za vrat

ja biti
predsjednici vojskovođe
svi umrijeti mi
namrtvo ta kriva bojišta
ionako krive bojne
inozemna ne domaća bojna polja

uvozna
psihijatar kazati
spavati spavati
možda sanjati
ne biti neprijateljem
ne ćućoriti mrak u
okno stablo
ne biti čuvar ćelije vješanje
tamo gdje tisa rijeka zavrće
vijuga ne biti mađar
kupiti ker
kupiti
ići španjolska mallorca
jesti
gledati bik
mirisati mimoza
jesti usoljena riba
ne smrdjeti riba od glave
ne ćitati novine
vijesti niš
pojesti miš
gnojivo u prahu
to papati to papati
festival revolucije
rat zabavu za
njet strahuj volodja
razvratna trgovina kosti
dioba pokradenih sjećanja
neuspjeh ispiranja laži
neostvarenih molitvi
u nutrini duše tržnica
prisilni rad na bazaru
koji je zanavijek zatvoren

preplivao ja na suho
nedaće umislio ja
život nailazi honorarno
mene zaklati

ja biti
predsjednici vođe
ne vidjeti nigdje granice međe ja
ja nova obzorja vidjeti
perspektive nigdje
ja ulicom vući sebe
teški teret kao

vidjeti herr hallon
 šetati ker
 na ulice sunčana strana
 on dolazi daleka indija
 suša biti
 ker crknuti
 čovjek leći mrtav
 danas mama skočiti u bunar
 ne želja od očaj
 tata ići kojekud
 oči vode noge nose
 on ići inozemstvo
 liječnik biti
 voda mlijeko med ulje
 on mama skočiti bunar noć
 on mama osam djeca
 umrijeti svi
 nebesa prah ganges
 on ne indija
 on novo ime nova putovnica
 on dobiti brzozav
 tata prah ganges
 on supruga prah buchenwald
 auschwitz vrag bi znao

ja slušati on popovati
 život lagano popeti jarbol na
 tamo jako vijoriti

ja biti
 predsjednici vođe
 ja ići inozemstvo
 što meni radna dozvola
 u kuferu špek
 dvije kile kruha
 ja biti dijelom obaranja vlasti
 ovo ne biti pjesma
 ja podražavati pjesmu
 pjesma biti kaljuga
 sjesti u nju spužva
 sjebati novo ruho
 naći u kaljuzi
 puno pretilih kukaca
 proletarijatu
 proletarijat budućnost bacit će udicu
 uhititi kupatilo

pjesma biti pitati:
na hrbat miša malenog
miša ako se ugnijezdi
kuća njemu rupica?
ja dijete dva komada
motorna pila
šumarak drva sjeckati
ja gljiva
ja ptica
ja posebna vrst divljači
posebna tvar
ime ne znati
poslijepodne umoran poput konja
noću žilava koštunjava
žena jastučnica krevet
klitoris
prst metnuti tamo
ne umovati
kolektivno niš privatno

* Njemački: bez mirisa (prim. prev.)

** Njemački: slobodno, besplatno (prim. prev.)

*** Engleski: mir, mir, dajte se smiriti (prim. prev.)

István Domonkos (Zmajevó, Vojvodina, 1940.), pjesnik, glazbenik. Bio je utjecajnim glazbenikom novosadskog jazz-orkestra pri Radiju Novi Sad. Između 1973. i 1978. uređivao je omladinski tjednik *Képes Ifjúság*, a od 1979. ovaj, vjerojatno najautentičniji pjesnički glas vojvođanskih Mađara u pjesništvu Središnje Europe, uz Tolnaja, naji-

zrazitiji i najutjecajniji pjesnik glasovite generacije časopisa *Új Symposion*, živi u Švedskoj, kao nekada najbolji trombonist na prostorima bivše SFRJ, kao glazbenik i bolničar, oženjen Šveđankom.

Poema, ovdje prepjevana, smatra se jednim od najsnažnijih poetskih uradaka u cijeloj povijesti mađarske književne moderne, a mogla bi se nasloviti i, poput glasovite slike Salvadora Dalija, „Predosjećaj građanskoga rata“.

Magdolna Danyi

TRAGAČ ZA BOGOM

Beata Thomki

U sebe zagledaj se
kada te pozove čežnja
ili dvojba, nigdje drugdje nećeš
nabasati na njih, i ako to je grijeh
suoči se s njime,

jer, može biti da se krije u vlatima trave, u drvetu,
upregnut, taj grijeh, u dizgine vjetra,
utopljen u morima ljeta,
i opet, nema ga, ni u tebi, niti u meni,
ne dodiruje nas, ma koliko
koracamo uz njega...

Ne traži grijeh taj, dakle, nigdje osim u sebi,
u trenu kakvoga smiraja, kao da mniješ
kako žudnja i dvojba upravo odatle potječu
svijest pognuta pod njime, i diže glas, buntovno.
Taj grijeh nije se tako razumijevao, i nije se tako
shvaćao, ta, niti čovjek nije.

No to živa je tvar, poput vlati trava,
poput drveća, poput obala kraj voda,
jer ako je sve to premalo, ne zaboravimo –
mi tako se oblikujemo.

Jer grijeh se tako trza i drhturi nepokretno,
sve svijetleći se,
sve mučeći se, u nama, uči nas živjeti,
on, neiskaziv, nevjerujući,
sve što nigdje nije, sav – koji nikada nije.

Magdolna Danyi (Palić, 1950. – 2012.), pjesnikinja, književna kritičarka, esejistica, pedagoginja. Ona je nešto kasnije prišla glasovitom književnom krugu stvaralaca okupljenih oko avangardne, moderne ideje stvaralaštva kojeg je njegovao kulturni *Új Symposion* (1962. – 1998.). Do smjene generacije u *Új Symposionu* dolazi sredinom sedamdesetih godina, kada časopis uređuje pjesnikinja Magdolna Danyi, a potom, također pokojni pjesnik János Sziveri.

Gábor F. Urbán

SUBOTICA

Gnjile ti utvrde od srca licitarskoga
I utvrda od stamena što održava grad
Konji ti snuju
A zrakoplovi te izbjegavaju (otići ćemo
te se vratiti)

Tajac
Tramvaj ne odaje zvonjavu
Na vršćima prstiju automobili gmižu na mjesto gdje imaju stići
Dižu prašinu
Cijepaju mreže paukova
(otići ćemo, ne bi li se vratili)

Omlitavi li Babilon
Dom mnogih
Stanište malobrojnih
Mogao si navući i dulje hlače
Ne bi ti vidjeli izduljene gaće
(otići ćemo, vratiti se)

Od glave do pete narajcani konobari
Uče te kako se zemlja okreće
A ako si nepokretan, povjerovat ćeš
Kako kugla se mrda, a ne okreće
(otići ćemo...)

Zagreb, 1977.

SVIRAČ HARFE (NEZNANOM GLAZBENIKU)

Ocvala obamrlost
Cilj što gdjeud je
Možda u daljini
Raspadajuće plavetnilo čemera i ushita
U vrućici bljuzgavice
Pospana nebesa citira on
Malo po malo
Hvata se oružja

Harfe svoje
U bunilu
Čuješ tek tišinu
Utonjene duše
Dok utvrda duše
Betoniraju nam

Gábor F. Urbán (Subotica, 1953.), oboist, pjesnik, prevoditelj. Svršio Muzičku školu u rodnomu gradu, odsjek puhača. Pisao je tekstone za nekolicinu jazz i rock grupa u rodnomu gradu i susjednoj Mađarskoj.

István Beszédés

GATALINKA

Što će biti s ljetom, što s nama,
otope li se ptice,
oliže li ih jara s dalekovoda,
zabravi li im kljunove,
mlateći ih sve dulje i dalje?
Uzmiču pred jarom smrtnici,
klone se jare hrtasti psi,
u prašini saboruju svi.
Oni što izgubiše pticu,
strepe nad olujnim oblakom
nad otopinom vrha ledena
jednako vijećaju o temi nasušnoj.
Dolje u blatu dreždi gatalinka.

ZAMRZNUTI PLANET

Žuri li, juri, sada svijet ovaj
poput nekoga tko mnije kako bijega nema
neizbrojivi su dani
no volje još ima kao i ufanja
tek dobar mu je, no mišice drhte.

Poput koga tko zna, i u to je siguran,
skončat će, poput većine,
a bilo bi tako, i bit će,
kada ne bude ga bilo više,
kada bauljat će nigdinom,
jedan zamrznuti, hladni, izumrli
zamrznuti planet
što preživio je toliko sunčeve oluje.

BLIŽI SE PROVALA OBLAKA

Milovanje, poljubac i ugriz
u kovitlacu traže svoju svrhu,
premda je njihovo prapostojanje
možda besciljnije od ovoga sada,

s komešanjem dijelova mogućeg:
 pojmovi, snovi, drangulije
 – još uvijek je to način stvaranja
 a provala oblaka tek što nije.
 S druge strane nije baš jasno,
 žalo, bujica i stijena
 kuda će se djenuti kada se smiri
 nemušti vir i iskonska vražda
 kojima netko nešto vraća
 kao da slaže kocke mozaika
 i javlja osmijehom: gotovo je,
 vrli učesniče, kliči!
 I nije to za nevidjelice, zna se
 da milovanje na žalo se spušte,
 da se poljubac bujici predaje,
 da ugriz na koncu naiđe na stijenu,
 da ništa se ne zbiva otvorenih zjena,
 da oči su pri tom tripud zatvorene,
 da pomno čuvaju ravnomjernost daha,
 odvrativši pogled od komada stakla.
 K zbiru nerazdvojnih stvari
 dan za danom stremi postupno
 dok se na koncu nešto ne dotakne,
 i tko to doživi, on je postojao.
 Ili je život vodio tu priču,
 utihnucem za smrt produženu,
 bez saznanja o konačnomu zbiru,
 o najvećoj brojci, kojom sve se dijeli...

István Beszédes (Senta, 1961.), pjesnik, prevoditelj, urednik. Organizator Kulturnog centra Mladih u Senti (od 1986. do 1989.), glavni i odgovorni urednik časopisa *Új Symposion* u Novom Sadu (od 1989. do 1991.), osnivač i glavni urednik izdavačke kuće „zEtna“ i online časopisa *zEtna – magazin pod vulkanom* (od 1999. aktivan na adresi www.zetna.org).

Objavio nekoliko pjesničkih zbirki, knjigu kratke proze, drame u stihovima za djecu, knjige prijevoda, antologiju novije srpske kratke proze... Dobitnik je priznanja „Sinko Ervin“ (1988.), stipendije „Móricz Zsigmond“ (1994.) i „Benedek Elek“ (2003.), nagrade „Atila Jožef“ (2012.).

Živi u Senti.

Ottó Fenyvesi

MAXIMUM ROCK&ROLL

&
Rođeni smo kao zvijeri.
Poput bikova, ovnova, jaraca, vodolija, vage,
škorpiona. Djevice.
Zmajevi, konji, veprovi.
Lijepi bijasmo i gordi.
Mi na nebesima zvijezde
bijasmo.
&
Amerike još nigdje ne bi
i bijaše dalekom.
I daleko i Siam i Indokina.
Cola se piti mogla i zuriti u streap-tease,
nositi duga kosa, lakirati nokti.
Živjeti se moglo u miru
jedan pokraj drugoga
u jednoj mrkloj državi osuđenoj na smrt.
Urušila se konsolidacija, rastava za rastavom.
Kennedyjeva jaja sve koke su već davno snijele.
Hladni rat krenuo je na jogu i stao meditirati.
Svi htjedoše slobodnima biti.
Proljeća procvjetaše maglama
ljubičastim i crnim.
Iz ovaca potekoše mlijeko i krv,
u brdima se orila pjesma, šljivovica
razlila se po vodi.
Gitaristi i pjevači urlali su.
Živjeti hoćemo,
sretni.
Polijegasmo po tratinčici, noći bijahu slatke,
žudeći za ljubavlju, *duvali* smo, pušili, pijuckali
i dugo zurili u leptire
od stijenja isklesane.
&
Rođeni smo divlji i (o)bijesni.
Kao rakovi, ribe,
blizanci, strijelci,
tigrovi. Cokule i čizme.
Vjerovasmo u raj. Povjerovasmo.
Vjerovali u poljupce. Vjerovali suzama.
Sjedili u rosi svanutka.
Tenkovi čuvahu mir u mimohodu.

I nikomu na um nije padalo bježati u Njemačku.
 Rođeni smo
 jeleni, divlji ,srne, čudesni.
 Eto nas do gležnjeva nogu u notama.
 Na nas čekao je rock&roll,
 Čelavi pas* i Amerika,
 Fillmore East** New York City.
 Izostavivši koji redak
 Allman Brothers Band***.
 &
 Negdje je pjevao Little Richard****
 i tupkao potpeticama ritam, raširenih nogu, obgrlivši glasovir.
 I mi raširismo noge,
 upijasmo akorde, zatezali smo žice.
 Milovao sam kosu jedne djevojke.
 Duga bješe i hidrogensko plava.
 Stiskasmo se.
 Stajasmo raširenih nogu
 sred žutih sjena kisela okusa.
 Nismo htjeli zaboraviti se
 i pozivali smo se na ljubav,
 kunući se u matere, u mir, ljubav i glazbu.
 Kunući se u sedamdesete...
 &
 I iz novih temelja s koraka na korak,
 u nove početke.

* Naslov dokumentarnoga filma o mađarskoj rock-skupini
 „Hobo Blues Band“ i njihovom druženju s pokojnim
 Allenom Ginsbergom.

** Glasovita koncertna dvorana koja je pod svoje okrilje primala
 najveće rock skupine 20. stoljeća.

*** Glasoviti američki sastav,
 utemeljitelji tzv. southern (južnjačka) rocka.

**** Glasoviti pionir ranoga rock n rolla,
 krštenim imenom Richard Pennyman, pjevač i vrsni pijanist,
 aktivan i danas. (prim. prev.)

Ottó Fenyvesi, pjesnik, pisac, likovni umjetnik. Njegov poetski glas je „postgin-sbergovski“ i u bliskom je svojstvu i rodu sa srednjoeuropskim slobodnim stihom Daniela Kiša ili Gáspára Nagya. U njegovim stihovima čini se da nam iz daljine govori neki DJ govoreći neprekidno na fonu melodija, ne šuti nikada, kao da se plaši kako će, zašuti li, makar na tren, zauvijek zanijemjeti. Njegove pjesme imaju osebnju privlačnost, napeti luk rock n rolla. To su pjesme od pet tisuća vati, koje nam bruje u glavi, između dva uha i pod kopcima. Ovaj vrsni pjesnik je sam stvorio osobitu u kožnu jaknu obučenu i u čizme ili tenisice odjevenu anarho-liriku u uskomu blue-jeansu poetične invencioznosti mađarske književnosti.

PRVI DIO POSLJEDNJEGA DIJELA

Ojojooj, pogađa posljednji dio „u sridu“,
 što ukiseljeno je do mrkloga doba.
 Vrijeme nanovo donijet će istovjetnost tijela i tla:
 kada mi ofrlje vibrira krvotokom svjesna usredotočenost,
 pa i kada se antinomije svijju poput sjekire u med(eno meso),
 pucketa u ledenim travkama svatko, pa
 i ponajmanje zrnce govanceta buba,
 dok preplašene oči suze jesenske liju,
 skrivajući se u trbusima okašnjelih grozdova,
 ustrajava tamjanom začinjeno zamještateljstvo mlijeka noći.
 Sasušenih grla, izdišemo od žeđi, kraj
 prepunih krigli pive-e, toga se,
 i tuge
 najviše bojim...

János Sziveri (Mužlja, 1954. – Budimpešta, 1990.), pjesnik, tvorca jedne posve nove poetske intoniranosti u književnosti ex-jugoslavenskih, konkretno vojvođanskih Mađara. Na njegovo otvoreno pjesništvo u mnogomu je utjecao južnoslavenski plebejski duh, poput, jednako tako, stihova Vaska Pope, Józefa Atille, Jánosa Pilinskog, te Istvána Domonkosa. Sziverijeva poezija nudi mogućnost uspostave čvršćih spona između lirike vojvođanskih Mađara i srodnih stremljenja suvremenog mađarskog pjesništva u matičnoj zemlji, nadasve – on je nešto poput „barbarske“ krvi, osvježio „stajaću vodu budimpeštanske lirike“.

Sziveri je bio stožerna ličnost svojega naraštaja – generacije današnjih pedesetogodišnjaka, i to ne samo u relacijama književnosti vojvođanskih Mađara. Sa svojim novijim stihobirkama tiskanim u Budimpešti djelovao je poput eksplozije u mađarskoj duhovnoj svijesti. Od 1970. redovito je objavljivao svoje uratke po svim važnijim jugoslavenskim, pretežito vojvođanskim književnim glasilima. Pisao je poput starijeg mu kolege, Otta Tolnaja i eseje o likovnoj umjetnosti. Njegove su pjesme uvrštavane u mnoge antologije, a on je sam prevodio na mađarski jezik mnoge drage mu pjesnike s prostora ex-Jugoslavije. Od 1980. do 1983. bio je glavnim urednikom časopisa *Új Symposion*, kulturnoga mjesečnika mađarskih umjetnika iz Vojvodine, i šire.

**KRITIČKA IŠČITAVANJA
HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI
U VOJVODINI**

*Veliki tjedan:
Korizma mukom vrišti
u pranju ruku...*

Mario Šimudvarac

DVA STABLA I OTKINUTA GRANA: PROSTOR U ROMANU ODMETNIK IVANA ANTUNOVIĆA

*Drvo živi iz zemlje, gdi mu se koren zadubio,
te po sitnih žilicah crpi iz nje hranu;
koja se dili iz stabla po svih granah i grančicah.*

Ivan Antunović

Korijen stabla. Uvod

Ivana Antunovića (Kunbaja kraj Baje, 19. lipnja 1815. – Kalača/Kaloča, 13. siječnja 1888.), kalačkoga kanonika, naslovnoga biskupa bosonskog i člana gornjeg doma Ugarskog parlamenta (Esih 1972: 85; Sekulić 1983: 201; Vuković 2000:19; Vuković 2008: 36), hrvatskoga narodnoga preporoditelja koji među Bunjevcima budi nacionalnu svijest (Jelčić 2004: 569; Brešić 2015: 354, 372), hrvatskoga književnika i prozaista iz 19. stoljeća, vršnjaka i istomišljenika đakovačkoga biskupa Josipa Juraja Strossmayera (Osijek, 4. veljače 1815. – Đakovo, 8. travnja 1905.), možemo smatrati književnikom koji stoji na početku povijesti hrvatskoga romana u bačkih Hrvata. Njegovim romanom *Odmetnik. Poviesna pripoviedka*, „najboljim umjetničkim djelom naše cjelokupne preporodne književnosti“ (Kikić 1971: 101) koje izlazi 1875. godine u Zagrebu u knjizi veličine 13,4 x 12,2 cm u izdanju Slovi dioničke tiskare u trideset i pet poglavlja na 293 stranice te njegovim romanima *Posliednji Gizdarev* (357 stranica, oko 1875.) i *Bariša Kitković* (451 stranica, oko 1880.) počinje povijest romana u književnosti bačkih Hrvata. Roman *Odmetnik* Ivana Antunovića izlazi iz tiska dvanaest godina nakon izdavanja prvoga romana u novijoj hrvatskoj književnosti *Požeškoga đaka* ili *Ljubimo milu svoju narodnost, i grlimo sladki svoj narodni jezik* Miroslava Kraljevića iz 1863. godine, a samo četiri godine nakon izdavanja prvoga cjelovitoga povijesnoga romana u hrvatskoj književnosti *Zlatarovo zlato* Zagrepčanina Augusta Šenoa iz 1871. godine. Ivan Antunović jednako kao i August Šenoa stvara čitateljsku publiku, a posebno su mu važne čitateljice. Između romana *Gospođica* (Sarajevo, 1945.) nobelovca Ive Andrića u kojem se tematizira patološka škrtost gospođice Rajke Radaković postoje brojne poveznice koje se temelje na žanrovskoj pripadnosti dvaju romana, roditeljskom zavjetu i rodnim odnosima. Osim što se hrvatska romaneskna književnost obnavlja

na panonskom prostoru, podnaslov romana *Požeški đak* upućuje na ideju o jeziku kao uvjetu očuvanja nacionalnoga identiteta. U romanu *Odmetnik* kao važan čimbenik i čuvar nacionalnoga identiteta uz jezik spominje se i rimokatolička vjera. Kratki moralno-didaktički i rodoljubni predgovor romana *Odmetnik* u kojem se Ivan Antunović obraća svojem rodu (Bunjevcima, Slavenima) napisan je u Kalači o Đurđevu 1875. godine i potpisan autorovim inicijalima (I. A.), a ujedno služi kao uvod i predgovor prostornom čitanju i interpretaciji toga romana. Antunovićev predgovor u cijelosti glasi ovako: „Evo ti, plemeniti rode! žalostne istine iz osamnajestog vieka! Ignjat Jozip Martinović, nevjeran bunjevačkoj svojoj majci, odmetnut narodnosti i rieči našoj, pokaran i Bogom i svetom, kako je krvnom stratištu izgubio glavu, opisao sam ti u knjižici ovoj./ A ti ju čitaj i znaj: da odmetnike crkve i izroditelje vlastite narodnosti rodoljubivo srce nikad blagoslivati neće! Kaloča, o Gjurgjevu 1875./ I. A.” (Antunović 1875: 3)

Nova prostorna čitanja romana *Odmetnik* Ivana Antunovića mogu se kretati u više pravaca. Jedno je tematsko čitanje prostora, koje je ovjerenom samim predgovorom romana, polazi od odnosa između vjerskoga i nacionalnoga/narodnoga prostora utvrđenih majčinim i redovničkim zavjetima te konstituiranju kontrastnih, zrcalno simetričnih prostora na temelju ideja Francuske revolucije i jakobinstva. Drugo strukturalno čitanje prostora polazi od motiva pronađenih/spasenih spisa, odnosno od činjenice da je roman pripovjedačev književni pokušaj pripovijedanja dnevnika Ignjata Josipa Martinovića i pisanja romansirane biografije s poantom, dakle književni pokušaj rodovske transformacije diskurzivnoga književnoga oblika (osobnoga dnevnika) u epski oblik romana koji ipak u svojoj strukturi zadržava obilježja diskurzivnosti i esejizacije kroz teološke, političke i pedagoške rasprave, zapise i pismo. Osim što se radi o povijesnom romanu koji se uživljava u intimu glavnoga lika i duh/život vremena kao što to jasno sugerira njegov podnaslov, radi se i o javnom, povijesnom dnevniku, opisima, analizi i sintezi vjerskih i političkih prilika u drugoj polovici 18. stoljeća u Europi. Riječ je o bahtinovskom gutanju, sekundarnim žanrovima, odnosno o prostoru diskursa – dnevnika, životopisa/biografije, rasprave, zapisa i pisma.

Deblo stabla. Simbolički i kontrastni prostori vjere i narodnosti

Žanrovski i tematski određen podnaslov romana *Odmetnik*. *Poviesna pripoviedka* Ivana Antunovića kazuje da se radi o književnom djelu koje je utemeljeno na povijesti, historiji – istinitosti, „žalosnoj istini iz osamnajestog vieka” (Antunović 1875: 3) te o direktnom slijeđenju i počecima šenoinske koncepcije povijesnoga romana u romanima bačkih Hrvata. Povijesne i ideološke prilike u Europi druge polovice 18. stoljeća, utjecaj gesla Francuske revolucije o jednakosti, slobodi i bratstvu iz 1789. godine, utjecaj jakobinstva i širenje štetnih jakobinskih knjiga sa zlim idejama i skrivenim značenjima, djelovanje francuskih enciklopedista, posebice Voltairea, političke prilike u Habsburškoj Monarhiji za vrijeme vladavine carice Marije Terezije

i njezina sina Josipa II., ukinuće isusovaca (jezuita) 1773. godine za vrijeme pape Klementa XIV. te politika Katoličke crkve u upravljanju samostanima i njezin stav, odnos prema europskim vladarima snažno utječu na cjelokupan život glavnoga lika i (anti)junaka romana Ignacija (Ignjata) Josipa Martinovića. „Sav je motiv za ovu radnju uzet iz povijesti i pisan onako, kako je to povijest o Martinoviću zabilježila“, tvrdi Ivan Tolj u svojem biografskom djelu *Život i rad biskupa Ivana Antunovića*. Usporedbom životopisa Ignacija Josipa Martinovića (M. Evetović 2010: 361-364) iz opsežne kulturološke knjige *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata* sa životom književnoga lika Ignjata Josipa Martinovića dolazi se do zaključka da ovaj povijesni roman i roman lika ne slijedi u potpunosti povijesne činjenice iz Martinovićeve života. Matija Evetović, pisac životopisa Ivana Antunovića o sto i dvadesetoj godišnjici Antunovićeve rođenja, piše o povijesnosti romana *Odmetnik* sljedeće: „Antunović se u ovoj pripovijesti nije držao strogo povjesničkih činjenica“ (M. Evetović 2002: 85). Jasno je ipak da povijest u romanu igra ključnu ulogu u životu likova i da nije samo kulisa ispred koje se odvija cjelokupna radnja jer se Ignjat Josip Martinović pojavljuje kao sudionik vjerskih i političkih zbivanja u onodobnoj Europi, a i njegova motivacija za iskakanjem iz zadanih majčinskih, domaćih identitetskih okvira prouzročena je povijesnim prilikama. Funkcija romana nije u prvom redu estetska (umjetnička) i povijesna (istinitosna), nego funkcionalna, moralno-didaktična, poučna (Vuković 2000: 19; Vuković 2008: 38).

Ignjat Josip Martinović sin je poštenih, pobožnih i religioznih bunjevačkih roditelja iz Budima, krojača Gabra Martinovića i njegove žene Bosiljke rođ. Slavuljević. Nakon očeve smrti, brigu za obrazovanje i religiozni odgoj djeteta preuzima skromna udovica i majka Bosiljka. Osmogodišnjem sinu Ignjatu Josipu Martinoviću na samrtnoj postelji ostavlja dva majčinska zavjeta (amaneta) i oporuke kojima se otvaraju dva neodvojiva i čvrsto povezana semantička i identitetska prostora kojima se nijedan pojedinac nipošto i ni za što ne smije iznevjeriti: „Dvoje mi je ipak na srcu, čedo moje, čega prešutiti nemogu, i, što bih rada da ti ulijem u pamet, i usadim u srce, na vječnu uspomenu. Prvo da zadržiš u svih okolnostih svoga života vjeru onako postojano, kako nas ju sv. mati crkva uči. A drugo: da se svojemu narodu, iz kojega si nikao, nikad u svietu neiznevjeriš“ (Antunović 1875: 37). Prvi je vjerski (kršćanski, rimokatolički) prostor, a drugi je nacionalni/narodni (bunjevački, odnosno slavenski) prostor koji se konstituira preko jezika. Jezik utječe na očuvanje narodnosti kao vrlo važan i jedan od najsnažnijih čimbenika nacionalnoga identiteta. Riječ *jezik* se u staroslavenskim i starohrvatskim tekstovima javlja u značenju riječi *narod*, *nacija* (Bratulić 2011: 11) ili humboldtovski rečeno, „Prava je domovina, u stvari, jezik.“ (*Die wahre Heimat ist eigentlich die Sprache*). Poznatu Humboldtovu rečenicu i Preradovićevu rodoljubnu pjesmu *Jezik roda moga* iznosi u cijelosti Ivan Antunović u povijesno-kulturološkoj studiji *Razpravao podunavskih i potisanskih Bunjevcih i Šokcih u pogledu narodnom, vjerskom, umnom, gradjanskom i gospodarskom* (Antunović 1882: 11–12). U romanu *Odmetnik* nacionalni jezik jest zapravo materinski jezik, jezik koji je Ignjat Josip Martinović naučio i

upijao od majke Bosiljke – slavenski, bunjevački (slavjanski, ilirički), tj. hrvatski (Brešić 2015: 44), jezik – a Martinovići su nacionalni korijeni slavenski što se prisposobljuje u biblijskom stilu gnomičnom alegorijom o grani koja se suši i vene kada se otkine od stabla, simbola majčinstva, života: „Al budimo uvjereni, da grana neće dugo ostati zelena, koja se odcepila od stabla svojega!“ (Antunović 1875: 249).

Priznavanjem njemačkoga jezika kao jezika koji bi bio po Martinovićevu mišljenju umjesto mrtvoga latinskog jezika zajednički cijeloj Europi te postupnim prihvaćanjem jakobinstva i slobodarskih ideja Francuske revolucije iz jakobinskih knjiga, a kasnije i vlastitim vrhovnim djelovanjem u tajnim, protunacionalnim društvima, Martinović se učestalo i snažno ogrešuje o dva majčina i tri redovnička zavjeta stvarajući vjerskom i nacionalnom prostoru, koje je u njemu otvorila i usađivala majka Bosiljka, kontrastne identitetske prostore i uz istovremeno neprimjetno gubljenje identitetske ravnoteže. Izlaskom iz domaćega prostora Martinović postaje vlastitom prostoru tuđ, stran i sramotan, a tuđi prostor osjeća odbojnost prema neuklopljenu stranu tijelu. Pozitivna proleptička i zrcalna Martinovićeva slika prikazana je u petnaestom poglavlju u sporednu liku vještoga franjevca i Bunjevca Mateka, Martinovićeva *alter ego*. U Martinovića se otvaraju novi identitetski, kontrastni prostori. Ti su prostori također vjerski i nacionalni, ali je sada vjerski prostor semantički napunjen jakobinstvom i jakobinskim idejama iz francuskih knjiga, a nacionalni prostor njemačkim identitetskim obilježjima. Martinović je trebao je biti rimokatolik i franjevac, Bunjevac i Slaven, a postao je jakobinac i Nijemac – jakobinstvo je potiralo kršćanstvo, zatvaralo samostane i rušilo tradicionalna i vjekovima ustaljena društvena uređenja (vladar, svećenstvo, plemstvo), a njemački je jezik podmuklo prodirao u slavenske zemlje. Povremene prolepse kazuju da je Martinovićeva propast uistinu njegovo odmetništvo od rimokatoličke vjere i slavenskih korijena: „Crna nesreća po Martinovića, što se prvom savjetu svoje mile matere iznevjerio i slavskoga svoga poriekla odrekao! Sva neprijatna sudbina, koja ga je pratila, uvijek se iz niemštine po njega radjala!“ (Antunović 1875: 254).

Iz ovakva semantičkoga čitanja prostora otvaraju se dva kontrastna prostora – domaći, majčinski prostor s jedne strane i strani, tuđinski prostor s druge strane. S obzirom na kontrastnost domaćega i stranoga prostora, moguće je dvostruko prostorno čitanje Martinovićeva položaja. Martinović se nalazi na identitetskoj granici o kojoj ga je učila majka Bosiljka predmijevajući što bi se moglo dogoditi s njezinim osmogodišnjim sinom jedincem nakon njezine skore smrti; nalazi se u uskom praznu/ispraznjenu, vakuumskom prostoru između dvaju velikih kontrastnih prostora domaćega i tuđega. Došavši na granicu prekoračenjem patrijarhalnih kodova i otkidanjem od domaćega prostora, (po)staje osoba koju obilježava hibridni identitet – prostorni otpadnik i odbačenik – u kojoj su zrnoliki domaći i majčinski prostor pod utjecajem povijesnih okolnosti i vlastitoga htijenja zatirani kontraedipovskim nepoštivanjem dvaju majčinih savjeta/zavjeta, traženjem otpusta položenih triju redovničkih zavjeta te s(a)vjesnim i bezuspješnim priključivanjem tuđem i stranom. Dio Antunovićeva predgovora upućuje na

pogled na Martinovićev granični prostorni položaj kakav on doista jest, dok drugi dio predgovora kazuje na mogućnost da se na Martinovićev granični prostor i njegovo odmetništvo i otpadništvo pogleda iz vizure onih koji kažnjavaju i (pr)osuđuju, Boga i svijeta/naroda, odnosno iz vizure domaćega prostora. I naslov romana *Odmetnik* u izdanju iz 1875. godine grafički je oblikovan tako da naslovna slova imaju ispod sebe sjenu – pravi naslov i onaj koji se zrcalno odmeće, crni naslov raste iz bijeloga naslova ili obrnuto.

Lijeva grana. Konkretni prostor domaćega i tuđega

Radnja romana *Odmetnik* Ivana Antunovića prikazuje analeptički život Ignjata Josipa Martinovića te se roman može odrediti kao vrsta bildungs romana, romana odrastanja. Roman sadržajno počinje od mladenaštva, zaruka i vjenčanja roditelja Ignjata Josipa Martinovića, Bunjevaca iz slavonskoga predjela budimskoga Tabana, krojača Gabra Martinovića i njegove žene Bosiljke rođ. Slavuljević, a završava Martinovićevom smrću odrubljivanjem glave u srijedu, 20. svibnja 1795. godine. Martinovićeva kretanja kroz europski prostor geografski su precizno naznačena, iako sveznajući, subjektivan i angažirani pripovjedač katkad ne navodi cjelovito ime svakoga pojedinoga mjesta, potpuni ojkonom. Ignjat Josip Martinović odrastao je u Tabanu, a novicijat je kao siročić bez roditelja završio u budimskom franjevačkom samostanu na čijem čelu bijaše opat Petar Katančić. Nakon Budima odlazi u Beč na bogosloviju gdje se upoznaje s naukom enciklopedista i Voltaireom, gdje čita jakobinske i protestantske knjige te upija elemente zapadnoeuropske, njemačke kulture. Nakon završene bogoslovije u Beču vraća se u Budim i kao mladomisnik služi prvu svetu misu u budimskom samostanu. Zbog neslaganja i neprijateljstva s ostalim redovnicima, a posebno sa zavidnim opatom Štelcerom, jer je upravo Martinović postao njemački propovjednik, svlači habit i postaje svjetovni svećenik. Tada postaje gimnazijski učitelj u Bratislavi (Požunu), a prijateljuje s plemićem Arkyjem i njegovom pobožnom i kreposnom ženom te se druži dva mjeseca s njima na plemićkom imanju u T. . . . u. Ta je epizoda opisana od osamnaestoga do dvadeset i trećega poglavlja romana. Zatim Martinović postaje profesorom prirodoslovlja na sveučilištu u Lavovu. Dok djeluje u Lavovu, odlazi u selo M. u Karpate. Martinovićev boravak u *locus amoenus*, u Karpaticima, opisuje se od dvadeset i osmoga do tridesetoga poglavlja kada se ponovno vraća u Lavov. Zbog osnivanja tajnih, jakobinskih, protunacionalnih društava, Martinovići su drugovi veleizdajnici smaknuti u Beču 1795. godine, a Martinović je poslan u budimsku tamnicu. U Budimu ga je biskup Konde prema propisima kanona lišio svećeničkoga staleža te je u Budimu i smaknut.

Jasno se uočava da su mjesta, kojima Ignjat Josip Martinović prolazi, povezana s njegovim obrazovnim i ideološkim rastom. Njegov bi se životni put mogao prikazati jednakostraničnim trokutom od Budima preko Beča i Požuna do Lavova i natrag do Budima. Taban i Budim povezani su s prostorom Martinovićeva djetinjstva i majčinstva, njegove rimokatoličke vjere i slavenske narodnosti, dok je europski, romanski i germanski, prostor, a

posebno gradovi Beč, Požun i Lavov, povezan s prostorom tuđinstva, jakobinstva i odmetništva. Povijesno gledano, Ivan Antunović u svojem je romanu *Odmetnik* prostorno odmetnuo neka mjesta. Prema Matiji Evetoviću, Ignacije Josip Martinović rodio se u Budimu, ali je novicijat završio u Baču te je 22. travnja 1773. godine po dopuštenju provincijala fra Ivana Velikanovića položio zavjete u bačkoga gvardijana opata Jeronima Kljaića iz Bača. Matija Evetović piše da je Martinović filozofiju učio u Baji, a da je bogosloviju završio u Budimu (Evetović 2002: 361). Dakle, u romanu *Odmetnik* Ivana Antunovića Martinović je novicijat položio u Budimu, a bogosloviju u Beču tako da je Bač odmetnut u Budim (novicijat), a Budim u Beč (bogoslovija). Budući da književnosti nije važna povijesna istinitost i pravna ovjerenost, ovakav je postupak odmaka od povijesnih činjenica u književnim djelima u potpunosti dopušten i opravdan pa čak i kada/ako se radi o povijesnim romanima.

Desna grana i lijeva podgrana. Prostor diskursa: dnevnik

Osim vjerskoga i nacionalnoga prostora, u romanu je uočljiv prostor diskursa. Od diskurzivnih književnih oblika dominiraju dnevnik Ignjata Josipa Martinovića i brojne esejizirane rasprave u monološkom ili dijaloškom, razgovornom obliku.

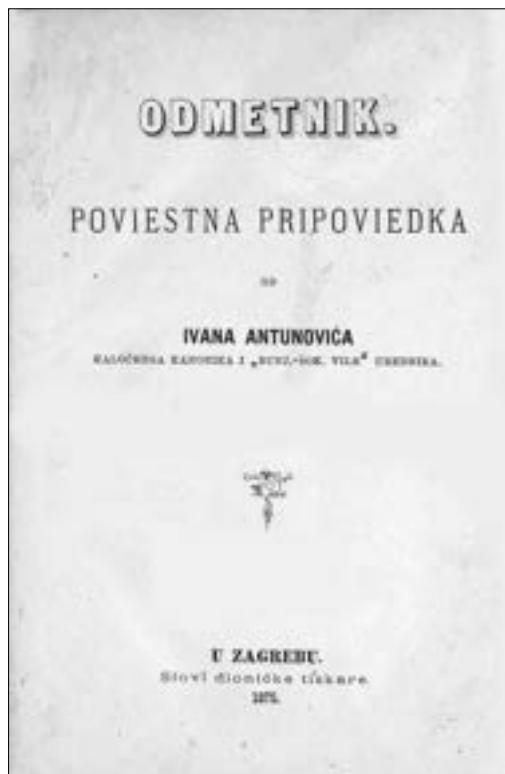
Prvi put Martinovićeve bečki dnevnik, dnevnički oblikovan u autobiografiju koja je trebala biti uništena paljenjem nakon njegova smaknuća, spominje pripovjedač u posljednjoj rečenici dvadeset i osmoga poglavlja kada je eksplicitno osvijesteno i to da pripovjedač kroničar pripovijeda na temelju povijesnoga dokumenta koristeći motiv spasenih i pronađenih spisa. Na temelju Martinovićeve sačuvana *Dnevnika*, i sretno nađena nastavka, pripovjedač dobiva autoritet povjesničara kroničara i ovjerava pripovijedanje, a pripovjedačeve riječi dobivaju povijesnu istinitost i valjanost. Taj dnevnik ipak ne zauzima samo privatni Martinovićeve prostor, nego se prostor dnevnika proširuje na povijesni i politički prostor. Time Martinovićeve dnevnik uz privatni i javni prostor otvara povijesni, politički i društveni prostor. Budući da je Martinović ujedno privatna i povijesna osoba, budući da je njegov *Dnevnik* ujedno i privatni i javni dnevnik, roman *Odmetnik* ujedno se žanrovski određuje romanom lika i povijesnim romanom.

Prostor dnevnika otvara se postupno – najprije je samo nagoviješten ponekom usputnom pripovjedačevom prolepsom, zatim se dnevnik spominje da bi se u trideset i četvrtom vjerojatno zbog čitateljskoga užitka i čitateljske znatiželje doslovno citirao njegov završni dio, a u završnom, trideset i petom poglavlju citira se nastavak dnevnika. Završni dio dnevnika poklapa se sa završetkom romana u kojem se Martinović ispovijeda i kaje pa glavni lik pripovjedačevim doslovnim citiranjem dnevnika potpuno preuzima od pripovjedača riječ, a čitatelj počinje izravno doznati o privatnom i političkom Martinovićeve životu. Završetkom dnevnika završava i roman; završetkom Martinovićeve govora prekida se i pripovjedačev govor.

Desna grana i središnja podgrana. Prostor diskursa: rasprava

Drugi diskurzivni prostor jest prostor rasprava. U tom kontekstu misli se na dijelove romana koji su ispunjeni moralnim i didaktičnim po(r)ukama kroz pripovjedačevo monološko djelovanje na čitatelja, ali i na polemike koje se vode između dvaju likova ili više njih. Rasprave se zbog mnoštva tema teško međusobno povezuju pa ih je potrebno učvrstiti uz osnovnu fabulativnu nit, a time i uz dva prostora. Popisivanjem tema rasprava i polemika odmah je jasno da jedan tematski kompleks rasprava izlazi pretežno iz vjerskoga prostora, a drugi tematski kompleks iz nacionalnoga/narodnoga. S obzirom na teološko-moralističko-didaktičku funkciju romana iz ovakve tematske podjele mogao bi se napraviti popis citata i gnoma iz romana *Odmetnik*, ali i ostalih Antunovićevih književnih i neknjiževnih djela, kao što je to učinio Matija Evetović pišući o osobnosti Ivana Antunovića kao svećenika (prvi majčin zavjet i prvi prostor) i kao rodoljuba, narodnog preporoditelja i prosvjetitelja, učitelja narodne prošlosti i Jugoslavena (drugi majčin zavjet i drugi prostor): „U četvrtom sam dijelu napokon prikazao ličnost Ivana Antunovića i zbio sam u sustav njegovu nauku, što ju [je] dao svome rodu kao svećenik i rodoljub“ (Evetović 1935: 16). Iz navedenoga je citata i letimičnim pogledom na podnaslove vidljivo je da Matija Evetović prostornu shemu romana *Odmetnik* u svojem sustavu makar intuitivno slijedi. Nema nikakve sumnje da rasprave, propovijedi, poučne misli i izreke te ostali usmenoknjiževni oblici leže na temeljnom prostornom odnosu, odnosu između vjerskoga i nacionalnoga/narodnoga prostora, a time i na Antunovićevu geslu „Sve za vjeru, narodnost i riječ svoju.“

Ako se prouči sama struktura rasprave, dolazi se do zaključka da prvih devet poglavlja romana monološke rasprave

i propovijedi pokreće i vodi upućeni i religiozni pripovjedač komentator rjeđe u Ich-formi (ja-obliku), a češće uz povremena apostrofiranja čitatelja i obraćanja koja predstavljaju traženje odgovarajućega pretpostavljenoga sugovornika u komunikacijskom kanalu. Vjerojatno zbog otkrivanja mehanizama pripovijedanja dolazi do postupnoga prebacivanja raspravljačke komponente od devetoga poglavlja većinom na glavni lik, Ignjata Josipa Martinovića, ali i na ostale sporedne likove iz viših društvenih staleža kojima je okružen od dvadesetoga poglavlja. Rasprave se od devetoga poglavlja vode i unutar same radnje romana. Time se rasprava čvršće vezuje uz fabulativni tok i utječe na značajnije usporavanje radnje, a ne ostaje samo izvanjski pripovjedački, didaktički i povijesni dodatak.

Dok izvandijegetički subjektivni pripovjedač apostrofira ili se izravno obraća u drugom licu jednine i množine mnoštvu različitih neidentificiranih čitatelja po dobi, obrazovanju, spolu i nacionalnosti iznoseći moralne i religiozne po(r)uke namijenjene širokim slojevima društva i različitim staležima, Martinovići su sugovornici svi visoko obrazovani i intelektualni ljudi različitih društvenih skupina i to svećenstva, plemstva i građanstva (učitelj, liječnik). Katkada neki sporedni likovi polemiziraju kao stari grof Križevansky koji odgovara grofici Ladislavi Zirzinky na njezine jakobinske nazore o slobodi, no češće Martinović polemizira i razgovara s drugim sporednim likovima. Martinović raspravlja i razgovara s franjevcima o polaganju triju evanđeoskih zavjeta u devetom poglavlju, monološki u trinaestom poglavlju odgovara ravnatelju franjevačke pokrajine kapistranske na pitanje želi li postati njemačkim propovjednikom, višekratno razgovara s Arkyjevom ženom o majčinstvu, sa župnikom u dvadeset i drugom poglavlju objašnjava Krištelekyju zašto se Bog moli u crkvi, razgovara s barunicom Smalzgruber/Šmalcgruber i poljskim plemićem u dvadeset i četvrtom poglavlju, s Krmanskyjem i Pružinskyjem u dvadeset i devetom poglavlju raspravlja o važnosti jezika za nacionalni identitet te polemizira s ugarskim povjesničarom, kolegom učiteljem istočnih jezika i Biblije u Lavovu, neistomišljenikom i kapucinom Fesslerom.

Desna grana i desna podgrana. Prostor diskursa: zapis i pismo

Diskurzivnost romana očituje se i u tome da pripovjedač koristi kao subjektivan i time donekle povijesno nepouzdan dokument Fesslerovo svjedočanstvo o životu suparnika Ignjata Josipa Martinovića. Pripovjedač citira Fesslerovo pismo koje je Fessler napisao jednom svojem prijatelju iz Šleske, Martinoviću hvalitelju. Pripovjedačevo navođenje i preispitivanje ostatka Fesslerova života nakon napuštanja profesorske stolice kratka je i izvrsna psihološka karakterizacija jednog sporednog lika.

U romanu također dolazi do višestrukoga poklapanja povijesnoga prostora (pripovjedača kao kroničara i povjesničara) i umjetničkoga prostora (pripovjedača kao umjetnika i književnika) koji proizlaze iz dvojnosti romanesknoga prostora stapajući se u samoj funkcionalnosti romana – didak-

tičnosti pomoću Martinovićeve životnoga (pseudo)povijesnog primjera – pritom suvereno brišući naizgled čvrstu i jasnu granicu i vajtovski ukidajući razliku između istine i laži, historije i fabule, povijesti i književnosti, povijesnoga i književnoga, neumjetničkih i umjetničkih tekstova.

Grančica. Biblijski intertekst

Rasprave u romanu *Odmetnik* Ivana Antunovića redovito se vrte oko vjerskih/ religijskih i/ili nacionalnih/narodnih tema te se nalaze u horizontu očekivanja jer se vezuju uz već navedene tematske krugove, a time i uz semantičnost romanesknoga prostora. Akteri rasprava, pripovjedač i/ili likovi, argumentiraju, potkrepljuju i oprimjeruju svoje stavove i iznose vlastite teze koristeći veoma obilno i ne odveć sustavnobiblijski intertekst, ali i pučka teološka znanja i vjerovanja, koji dodatno pojačava i naglašava moralno-didaktičku funkciju romana, ali i daje teološku i propovjedničku uvjerljivost iznesenim argumentima. Zamjećuje se mnogo imenovanih ukazivanja na biblijski izvor u obliku upravnoga ili neupravnoga govora (Biblija, Pismo, Isus Krist, Pavao), a mnogo je i onih neimenovanih biblijskih izvora koji se provlače kroz pripovjedačeve propovjedničke riječi ili kroz izdvojeni govor, raspravu pojedinog lika. Biblijski se sloj u romanu kao usporedba, primjer ili argument veže s općeljudskim slojem, a time i s Martinovićevim životom. Budući da se biblijski intertekst čvrsto vezuje uz vjerski i nacionalni/narodni prostor, vjerojatno je to jedna od mogućnosti njegove sustavnije i svrhovitije klasifikacije.

Starozavjetni biblijski intertekst jest spominjanje i primjena u novim kontekstima svih važnijih starozavjetnih osoba (Adam i Eva, Kain i Abel, Lamek, Set, Noa, Abraham, Izak, Jakov, Ezav, Mojsije, Job, David, Šaul, Salomon, Izaija, Jeremija, Nehemija), od praroditelja preko patrijarha do proroka. Novozavjetni biblijski intertekst veže se uz Kristov život i nekoliko njegovih prispodoba, Isusove sugovornike i sugovornice te njegovo zemaljsko, ali i na kasnija apostolska djelovanja (Petar, Pavao, prvomučenik Stjepan). Isusove riječi upravno ili neupravno upotrebljavaju i navode pripovjedač, Martinović i Križevansky, ali i ostali likovi. Najveće poveznice starozavjetnoga i novozavjetnoga biblijskoga interteksta jesu u tradicionalnom odnosu Adama i Davida s Isusom Kristom. Često se provodi opreka između sedam darova Duha Svetoga i sedam glavnih grijeha. O važnosti molitve i rada piše se na više mjesta, a Kristova molitva *Oče naš* citira se nekoliko puta.

Govor o biblijskom intertekstu vrijedno je završiti citatom s imenovanim ukazivanjem na biblijski izvor i pripovjedačevim objašnjenjem u kojem se ponovno vraća alegoriji stabla: „Sveto pismo veli: ako je tako bilo na zelenom, kako je moralo biti na suhom drvetu? t. j. ako su i prosvjetljene glave onda ovako mislile [*da znanost i nauka pripadaju samo plemićima, M. Š.*], kakve su misli i osjećaje gojile glave, koje se ničim drugim nisu razlikovale od prostih, do jedino šeširom ili kapom, kojom su zakrivane bile?” (Antunović 1875: 116).

Grančica. Psihološko i oniričko

Pripovjedač pripovijeda zlosutni san Ignjata Josipa Martinovića. Radi se o proročkom snu, sličnom biblijskim vizijama Ivana s Patmosa, koji Martinovića prikazuje na visokom kraljevskom prijestolju koje je okruženo i ukrašeno ljudskim lubanjama. Kraljevsko prijestolje čuvaju polugoli nakazni ljudi, a dalje stoje vojnici naoružani mačevima. Oni odaljuju od prijestolja zombijevske ljude s bezizražajnim licima koji ga žele vidjeti. Pripovijedanjem proročkoga i kraljevskoga sna u trideset i trećem poglavlju, broju koji označava broj godina zemaljskoga života Isusa Krista, Ignjat Josip Martinović postaje u bezgraničnoj oholosti kontrastna opreka Kristu Kralju – život je zamijenjen smrću, nebesko podzemnim, vrline grijehom, zavjeti bezgraničnom slobodom, zlato je zamijenjeno sivilom, a bezgranična radost nedostatkom emocija i empatije. Mrk i šutljiv Martinović jobovskoga fizičkoga izgleda naglo se okreće u gunduličevsku kolu od sreće nakon spoznanja ispravnoga majčina puta i cjeloživotnoga sagrješenja. Trvljenja u tumačenju apokaliptičnoga sna, posljednje su njegove misli na slobodi nakon kojih dolazi njegovo otkrivenje, skrušenje i pokajanje.

Grančica. Predaja

Sličnu funkciju kao biblijski intertekst ima i usmena književnost, posebno predaje. Jedna se čuva prema kazivačevim riječima u subotičkom samostanu, a govori o spasu, skrivanju kršćana pred turskom opasnošću u Palićkom jezeru u kojem su disali kroz trsku. Druga predaja govori o franjevcu Mateku koji je retoričkom vještinom u političkom govoru uspio pribaviti i steći tristo lanaca zemlje.

Ostale alegorijske i kratke priče vežu se izravnije uz vjerski i nacionalni/narodni prostor. Dvije predaje o moru jesu pripovjedačeva predaja o bezgraničnom burnom moru koje alegorijski predstavlja ljudski život bez obveza i zavjeta u bezgraničnoj, apsolutnoj slobodi koji redovito završava kobno i nesretno, a predaja o tonućem brodu i kormilarom alegorijska je slika svećenika, učitelja i prijatelja koji ne smije napustiti povjereni narod ni u najvećoj pogibelji. Martinovićeve jakobinska, politička i solarna predaja o sprženom bilju tematizira ono što je vladar sunce Josip II. uništio državnim i vjerskim reformama kako bi nastalo nešto još moralnije i ljepše. Slična intimnija predaja grofice Ladislave Zirzinky govori o ptici izvan krletke s hranom što simbolički označava opaticu istjeranu iz samostana koja će osjetiti i doživjeti apsolutnu slobodu. Simbolika predaje o bravi i ključu poučava da svaki narod treba koristiti vlastiti jezik. Predaje i ostale alegorije uvijek zamjenjuju značenja koja su povezana s dvojnošću prostora.

Kao provodni motiv i provodna nit romana služi alegorijska predaja o razgranatom stablu kojemu se jedna grana otrgnula i osušila. Ta osušena i usahnula grana simbolizira odmetnika koji bez duboke povezanosti s matičnom kulturom i bitnim čimbenicima nacionalnoga identiteta propada. Simbolika stabla koristi se za bračni, narodni i ljudski život općenito te za

Martinovićevo (samo)uništenje. Pripovjedač povremeno rabi biljne lekseme i fitometafore koje su nesumnjivo povezane s motivom stabla.

Valja uočiti i to da stablo kao takvo predstavlja ujedno i kontinuitet i diskontinuitet kao što to navodi Mohammed Mokri, pisac i profesor na fakultetu u Teheranu, u *Rječniku simbola: mitovi, sni, običaji, geste, oblici, likovi, boje, brojevi*: „Stablo se smatra i simbolom kontinuiteta i diskontinuiteta: Ogranci, grane i lišće povezani su, pa je stablo cjelina. Upravo stoga deblo je ekvivalent čitavu stablu. Zamislimo li deblo raskoljeno ili iznenada slomljeno, tada rašlje postaju slika diskontinuiteta“ (Chevalier, Gheerbrant 1983:630).

Zlatni rez. Zaključak

Uzimajući u obzir poetiku prostora koja se u romanu *Odmetnik* Ivana Antunovića gradi na simbolici razgranatoga stabla utemeljenoga na (dis)kontinuitetu, alegorijski se zaključuje da je Ignjat Josip Martinović otkinuta i odrezana, osušena i uvenula grana domaćega, majčinskoga – rimokatoličkoga i bunjevačkoga (slavenskoga) – stabla koja se uz sve htijenje ne uspijeva nakalemiti na tuđe, strano stablo – jakobinsko i njemačko. Ta dva stabla i uvenula grana između njih podižu prostor romana i na teološku, etičku razinu koja barata u zrcalnoj strukturi temeljnom binarnom oprekom dobra i zla. Dok u svojoj diskurzivnosti roman *Odmetnik* briše neke granice utemeljene na binarnim oprekama, iz navedene binarne opreke dobra i zla izlaze ostale slične opreke. Samo su neke od njih opreke između majčinskoga i stranoga, domaćega i tuđega, rimokatoličkoga i jakobinskoga/protestantskoga, između čovjekove vanjštine i njegove unutrašnjosti, između sedam darova Duha Svetoga (kreposti) i sedam glavnih grijeha, između slobode koja ishodi iz kršćanskoga nauka i slobode koja je zasnovana na ideji Francuske revolucije te između Boga i đavla.

Kao što je Ivan Antunović često koristio alegoriju stabla i grana u svojim djelima, tako i na toj simbolici i alegoriji počiva prostorna interpretacija romana *Odmetnik* te osnovna teza ovoga članka. Ona bi se mogla sažeti u alegorijsku rečenicu da vjerski (kršćanski, rimokatolički) i nacionalni/narodni (slavenski, bunjevački) prostor u romanu *Odmetnik* Ivana Antunovića čine deblo stabla iz kojega rastu svi ostali semantički prostori u romanu te da se stoga na tom deblu moraju razvijati buduće interpretacije ovoga romana. Govor o ostalim dijelovima i segmentima romana trebao bi se oslanjati na osnovni prostorni odnos. Odmetničke interpretacije, koje ne proizlaze iz odnosa vjerskoga i nacionalnoga prostora, koje ne bi stajale u suodnosu s temeljnim prostornim odnosom, imale uporište u njemu ili se s njime ne bi mogle dovesti u vezu, bile bi kao iskrivljena čitanja unaprijed su osuđene na propast. Kvalitetan rad o romanu bačkih Hrvata mogao bi se napisati povezivanjem i usustavljivanjem teza iz ranije izdanoga romana *Odmetnik* (Zagreb, 1875.), ali i ostatka Antunovićeve opusa, s kasnije izdanom *Razpravom o podunavskih i potisanskih Bunjevcih i Šokcih* (Beč, 1882.). Potaknuti Antunovićeve predgovorom, do sada je bilo viđeno samo deblo, a novijim

čitanjima i interpretacijama romana diže se interpretatorov pogled i otkriva se razgranatost krošnje. Simbolika stabla iznimno dobro prikazuje cjelokupnu problematiku poetike prostora u romanima bačkih Hrvata. Za potvrdu toga dovoljno je navesti riječi Alaina Gheerbranta iz *Rječnika simbola*: „Budući da mu korijenje ponire u tlo, a grane mu se dižu u nebo, stablo se općenito smatra simbolom veza koje se uspostavljaju između neba i zemlje“ (Chevalier, Gheerbrant 1983: 627).

Biskup i književnik Ivan Antunović na granici je prosvjetiteljstva i (proto)realizma svojim spisateljskim radom zasadio romaneskno stablo književnosti bačkih Hrvata i utro tematske, motivske i idejne *staze netlačene* kojima će se kretati (ili bi se mogla kretati) romaneskna produkcija novije književnosti bačkih Hrvata. Antunovićev romaneskni opus pomaknuo je početak romaneskne produkcije bačkih Hrvata u devetnaesto stoljeće kada se tek u novijoj hrvatskoj književnosti počinju značajnije pojavljivati romani. Stoga je rupa u romanesknoj produkciji od pedesetak godina (1880. – 1926.) do romana *Svega svijeta dika* (Zagreb, 1926.) Josipa Andrića, romana *Uvela ruža* (Subotica, 1930.) i *Novi ljudi* (Subotica, 1932.) Petra Pekića te romana *Tereza se obratila* (Subotica, 1931.), *Vera Novakova* (Beograd, 1934.) i *Valjda je moralo bit...* (Beograd, 1935.) Marice Vujković za sada potpuno nerazumljiva i neshvatljiva.

Literatura

Antunović, Ivan. 1875. *Odmetnik. Poviesna pripoviedka*. Zagreb: Slovničke tiskare.

Antunović, Ivan. 2015. *Posljednji Gizdarev*. Subotica – Pečuh: Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, Znanstveni zavod Hrvata u Mađarskoj.

Antunović, Ivan. 1882. *Razprava o podunavskih i potisanskih Bunjevcih i Šokcih u pogledu narodnom, vjerskom, umnom, građanskom i gospodarskom*. Pečuh: Hrvatski znanstveni zavod.

Bratulić, Josip. 2011. O hrvatskom identitetu, neposredno. *Hrvatski identitet: Zbornik*. Zagreb: Matica hrvatska, 7-24.

Brešić, Vinko. 2015. *Hrvatska književnost 19. stoljeća*. Zagreb: Alfa.

Chevalier, Jean; Gheerbrant, Alain. 1983. *Rječnik simbola: mitovi, sni, običaji, geste, oblici, likovi, boje, brojevi*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.

Esih, Ivan. 1972. Antunović, Ivan. *Leksikon pisaca Jugoslavije*. Novi Sad: Matica srpska, 85-86.

Evetović, Matija. 2010. *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata*. Subotica: Hrvatska riječ.

Evetović, Matija. 1935. *Život i rad biskupa Ivana Antunovića narodnog preporoditelja*. Subotica: Gradska Štamparija i Knjigovežnica. Evetović, Matija; Krmpotić, Ivan Lazar. 2002. *Život i rad biskupa Ivana Antunovića narodnog preporoditelja / Hrvatski književnici u Mađarskoj*: Ivan Antunović. Pečuh: Hrvatski znanstveni zavod, 15-326.

Jelčić, Dubravko. 2004. *Povijest hrvatske književnosti: Tisućljeće od Bašćanske ploče do postmoderne*. Zagreb: Naklada „Pavičić“, 569.

Jeruzalemska Biblija. 2004. [ur. Adalbert Rebić, Jerko Fućak, Bonaventura Duda] Zagreb: Kršćanska sadašnjost.

Kikić, Geza. 1971. *Antologija proze bunjevačkih Hrvata*. Zagreb: Matica hrvatska.

Kujundžić, Ivan. 1968. *Izvori za povijest bunjevačko-šokačkih Hrvata*. Zagreb: Matica hrvatska.

Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva. 2006. [ur. Anđelko Badurina] Zagreb: Kršćanska sadašnjost.

Oraić Tolić, Dubravka. 1990. *Teorija citatnosti*. Zagreb: Grafički zavod Hrvatske.

Slavić, Dean. 2011. *Simboli i proroci: interpretacije biblijskoga interteksta*. Zagreb: Školska knjiga.

Sekulić, Ante. 1983. Antunović, Ivan. *Hrvatski biografski leksikon 1 (A-Bi)*. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod, 201-202.

Sekulić, Ante. 2002. Bibliografija o Ivanu Antunoviću. Evetović, Matija; Krmpotić, Ivan Lazar. 2002. Život i rad biskupa Ivana Antunovića narodnog preporoditelja / Hrvatski književnici u Mađarskoj: Ivan Antunović. Pečuh: Hrvatski znanstveni zavod, 326-330.

Sekulić, Ante. 2011. O djelu Ivana Antunovića „Rasprava o podunavskih i potisanskih Bunjevcih i Šokcih“. *Prilozi povijesti hrvatske književnosti*. Subotica: Katolički institut za kulturu, povijest i duhovnost „Ivan Antunović“, 77-88.

Sekulić, Ante. 1994. Preporoditeljska i povijesna baština Ivana Antunovića. *Hrvatska preporodna književnost u ugarskom Podunavlju do 1918*. Zagreb: Sekcija Društva hrvatskih književnika i Hrvatskog centra P.E.N.-a za proučavanje hrvatske povijesti u hrvatskom iseljeništvu, 91-107.

Tolj, Ivan. Život i rad biskupa Ivana Antunovića. Subotica: Gradska Štamparija i Knjigoveznica 33-1247. Evetović, Matija; Krmpotić, Ivan Lazar. 2002. Život i rad biskupa Ivana Antunovića narodnog preporoditelja / Hrvatski književnici u Mađarskoj: Ivan Antunović. Pečuh: Hrvatski znanstveni zavod, 331-355.

Vuković, Petar. 2000. Antunović, Ivan. *Leksikon hrvatskih pisaca*. Zagreb: Školska knjiga, 19.

Vuković, Petar. 2008. Antunović, Ivan. *Leksikon podunavskih Hrvata – Bunjevci i Šokci. 1, A*. Subotica: Hrvatsko akademsko društvo, 36-40.

POVRATAK ISKONU S. BLAŽENKE RUDIĆ

Katoličko društvo „Ivan Antunović“, Subotica i
Sestre dominikanke, Kongregacija
svetih anđela čuvara, 2016.

Uvod

Zbirka pjesama *Povratak iskonu* s. Blaženke Rudić podijeljena je u tri manje cjeline: „Zatočena u kamenu“; „Tajne duše“ i „Razgovor s mojim pokojnima“. Kao što sam naslov sugerira, autorica se trudi objasniti i razumjeti sebe, svoj unutarnji svijet i vlastitu narav povratkom vlastitim korijenima, svom iskonu, birajući motive i slike koje nosi u sebi iz djetinjstva i mladosti, dajući posebno mjesto običajima i događajima koji su toplinom i nježnošću obojili njeno najranije postojanje a bezbrižnošću ispunili njen dječji svijet. Sagradila je mozaik iz doživljenoga, zapisala viđeno, u stihove pretočila nakupine svog sjećanja.

Razgovara sa svojim najdražima koji prije nje zaživješe vječnost, a njoj dobaciše čvrste konope koji je i danas s njima povezuju, oboružaše je iskustvom ljubavi i blizine, namriješe joj svoje vlastite svetinje. Bez tog prohuja-log svijeta, bez te sigurnosti u nesigurnostima, sve što je život kasnije naplavo sigurno bi je slomilo. Njen duh i misli, njene sumnje i nadanja, njen hod i mirovanje, izviri i obnavljaju se baš tamo u njenoj prošlosti, u svijetu koji na neki način iščezava i s prostora gdje je živio, a naša autorica mu svojim nastojanjem pokušava produžiti život i svima otkriti snagu utjecaja kojeg i danas možemo vidjeti u potomcima toga podneblja.

Vrijedno je naglasiti kako je prvi i treći dio knjige pisan toplom bunjevačkom ikavicom koja, uz odabir motiva, boja i zvukova ravnice i salaša, daje pjesmama poseban ugođaj i ljepotu, udahnuje im život koji i sam čitatelj lako zavoli i bez muke u njega uroni, dotičući tu stvarnost koja sestri Blaženki život znači.

Tajne duše

Druga cjelina knjige sastavljena od trinaest pjesama, povezana naslovom „Tajna duše“, po mnogočemu se razlikuje od prve i treće cjeline. Pisana je književnim jezikom kao da je čitateljima htjela poručiti: Nisam zakopana

samo u vlastitu prošlost. Tu sam s vama u istom svijetu, u istim problemima, istim pitanjima. Otkriva nam svoje želje, nadu, gorčinu, žeđ, govori o suzama, sudbini, smrti, o pitanjima koja je muče i osjećajima koji je razdiru. Sva ta stanja su ogledalo njene duše koja ona ne pokušava zatajiti. Hrabrost je pustiti javnost da nas čita i doživljava kroz najintimnija naša stanja, dozvoliti joj da kopa i dublje od napisanoga. Ove bi pjesme netko promatrao kao duhovno-religioznu tematiku, ja ih radije promatram kao misaono-refleksivne pjesme s motivima vlastitim duhovno-religioznom stvaralaštvu.

U pjesmi „Želja“ autorica otkriva svoj životni moto:

*Htjela bih biti
samo svjetionik
što pokazuje luku
htjela bih biti
samo luka
što prima utopljenike (Želja).*

Bez ikakve interpunkcije pjesma ostaje otvorena i široka, lako uvlači čitatelja u svoje dubine. Par motiva: isplakane oči, svjetionik i luka postaju simboli koji usmjeravaju onkraj izrečenoga. Život je ispunjen mukom i patnjom, boli i težinom, plačem i uzdasima. Autorica je aktivni subjekt tog stanja, ali se ne da zarobiti time. U svemu tome želi ostati putokaz i svjetionik, reći ljudima da postoji luka koja prima utopljenike. Zapravo, u životu ništa nije izgubljeno, ni muka koju proživimo, ni suze koje isplaćemo. Sve je to sastavni dio života i vječnosti.

Slijedeći životni cilj autorice i njen ideal postojanja „zagazimo“ u njene suze izazvane iskustvenim doživljajem ljubavi Isusa Rasketoga, iz čijih se rana na svako biće slijeva ljubav i preobražava dušu, mijenja ljudski odnos prema Bogu, prema ljudima i prema životu. U ovoj kratkoj pjesmi nejednakog stiha, sazdanog od 25 riječi, od kojih je šest glagola (privija, grlim, plačem, oživljuju, slijeva, pere), prisutni su osjećaji čuđenja i divljenja, ljubavi i milosrđa, a slobodno nizanje kratkih stihova dočarava trajno strujanje između dva subjekta: Rasketog Krista i stvorenja. Nema deskripcije, a bogata neprekinuta radnja se vrti u krug, događa se trajno.

Slijedi pjesma „Nada“, pomalo neočekivanog izričaja:

*kroz moje ugasle oči
razbijena duša
plače
u slomljenu srcu
urlaju
divlji vihuri praznine (Nada).*

Cijela drama se odvija pred očima čitatelja. Je li riječ o autorici ili ona govori umjesto nas ostalih, ne znam. Izražavanje u prvom licu asocira da je to stanje duše same autorice: nered, beznade – ugasle oči kroz koje raz-

bijena duša plače dok u slomljenu srcu urlaju divlji vihori praznine. Iako se eksplicitno ne govori, tu vlada strah, beznade, praznina... uništen i slomljen ljudski duh. Autorica ne ostaje u tom stanju duha, naglo dolazi do obrata. Novo mjesto radnje: uzvisina, križ...

Slijedi susret i ponovno iskustvo raspete ljubavi, koja sipi milosrđem i oprostom. Oni peru i vraćaju snagu duha. Čovjek malo može sam. Autorica čitateljima i samoj sebi postavlja glasno pitanje: „Mogu li me suze oprati?“ Odgovor odmah stiže. Križ – raspeta ljubav uzrok je i razlog obrata. Tragedija se ne gnijezdi u sjeni križa jer je to prostor ljubavi i milosrđa, mjesto odakle izvire nada.

Bilo bi očekivano da nakon ovog mističnog iskustva snage Kristove krvi slijede sadržaji puni svjetla, radosti, nade i sigurnosti. Naprotiv, slijedi pjesma „Molba“, puna suprotnosti:

*Ako čuješ jecaje u noći
ne zaustavljaj se...*

Već sljedeća kitica ima novi zahtjev, novi vapaj:

*Ako čuješ jecaje u noći
zaustavi se
nemoj proći (Molba).*

Dvije oprečne molbe asociraju nesigurnost, nemir, nesnalaženje, potrebu blizine drugoga a ujedno i čežnju za samoćom. Jecaji u noći sablasno odzvanjaju u duši pogođenoj životnom težinom, ali i u dušama onih koji ih slušaju. U istoj pjesmi od dvije kitice, lirski subjekt u prvoj traži smiraj u samoći, u drugoj vrišti potrebom za drugim. Taj drugi može biti Bog ili čovjek.

Naglašeni doživljaj smrti i samoće povezuje tri sljedeće pjesme „Smrt“, „Gorčina“ i „Rujan“. Zanimljivo je da lirski subjekt niti traži niti nalazi utjehu, smiraj ili objašnjenje.

Uloga motiva i boja: pustinja, lutanje, skapavanje, gorčina, slutnja izvora (fatamorgana), jesen, požutjelo lišće, opadanje, jecaji... poprima simboličko značenje koje nam asocira slutnju koju autorica nije izrekla. Sve ostaje na osjećaju gubitka, boli, osamljenosti, izgubljenosti i prepuštenosti:

*srce podrhtava
od bezglasnih jecaja
i odlazi u samoću
zatvarajući vrata sjećanju (Rujan).*

Ostaje nam pitanje: Zatvara li se srce u vlastitu samoću i umire zajedno sa sjećanjima ili je srce s ovu stranu sjećanja i nestaje u vlastitoj dubini ostavljajući sjećanja iza sebe?

Unutarnje stanja duha samo protječe, neograničavano ni točkom ni zarezom, ni upitnikom ni usklikom – čitatelj slijedi tok misli koji ne završava već traje.

Po svojoj tematici zanimljivije su pjesme „Sudbina“, „Rijeke“, „Vatra“. Zapravo, više po samoj slutnji neizrečenoga.

*Mi smo
dvije duše
nestvarne
što lutaju
svemirom
osuđene na samoću
na bliskost
što daljinom odzvanja
ponekad se
tek bešumnim
lepetom krila
dotičuć (Sudbina).*

*Bijasmo dvije rijeke
što teku
daleke i nepoznate.
Dok nam život
ne približi obale.
Tvoje brzice oživješe
moje mirne vode
a one smiriše
tvoje uzburkano valovlje (Rijeke).*

*Još nisam
ugasila
žar
ispod pepela,
iako me vatra
spržila.
Već mu iznova
prilazim
i oko njega
obilazim
želeći doznati tajnu
zašto se ne ugasi (Vatra).*

Po tematici ih smještamo u ljubavnu liriku jer su u sve tri pjesme prisutna dva bića koja se traže, približavaju, udaljavaju, ponovno nalaze, unoseći nemir jedno u drugo, pa smiraj, pa su im hod i tok odvojeni, ali se ponovno približavaju do određene bliskosti. Jedno drugom daju puno toga, zapravo daju smisao života. Sudbina je htjela, Bog je htio, Život je htio da tako bude. Pitanje je samo je li to pjesma autoričine duše ili tek jedno razmišljanje o vječnoj stvarnosti ljubavi na kojoj svijet počiva. Ljudsko biće treba pokretač-

ku snagu, treba žar, strast, ljubav. Ponekad svojom silinom opeče, ali tu nije kraj, čovjek se ljubavi ne odriče, približava joj se i udaljava, prepusti joj se i onda dopusti da se ugasi.

Uvijek iznova joj se vraća kako bi otkrio tajnu postojanosti te potrebe u životu.

*I oko njega (ognja ljubavi)
obilazim
želeći doznati tajnu:
Zašto se ne gasi ? (Vatra).*

Kako nas ne bi ostavila u nedoumici i sumnji, autorica nam servira dvije nove pjesme „Žed“ i „Tvoja ljubav zauvijek“ u kojima pokušava rasvijetliti nejasnoće i odgovoriti na naša nijema pitanja. Već u samim naslovima ovih dviju pjesama nalazi se odgovor. Sam život sa svojim plimama i osekama zadobiva novo značenje. Lirsko JA *sluti dubok izvor, gleda svjetlo ognja, čuje: glazba svud romoni, život nudi gozbu*, ali ljudsko biće ne uživa u potpunosti u ponudama Života. Od svega koristi samo dio, kapljice, odsjaje, mrvice. Zaključak je:

*Srce traži ljubav
htjeli bi ju svi
ispuniti čežnju
možeš samo Ti (Žed).*

Tek i jedino Bog nudi puninu života, nudi ispunjenje svih čežnji, odgovore na sva pitanja i daje smisao svemu što čovjek jest i što radi. Bog i čovjek su cjelina i punina. U ljubavi Božjoj se čovjek slobodno kupava kao u moru svjetlosti bez obzira na prolaznost, na mijene, na popratne pojave života, na padove i slabosti. Bog se ne umara, on čeka, on prašta, on voli. Njegove ponude su uvijek tu: blizina, ustrajnost u čekanju, ponuda ljubavi u Euharistiji.

Ljubav ljudska je često toliko blijeda i prozirna, neopipljiva na djelu i u životu: *ne učinih ni ono što bijah dužna učiniti*, kaže autorica, a ipak se osjeća sigurna u moru Božje ljubavi.

Bog gleda onkraj slabosti. Zaslijepljen vlastitom ljubavlju slabo ih pamti, gleda u čovjeku ono najbolje, ono što je dobro, iz tišine čita zahvalnost koju ni čovjek sam ne može definirati. Baš ta tišina, to kratkotrajno zatišje

*izriče hvalu
i predanje
i prihvaćanje (Tvoja ljubav zauvijek).*

Očeva ljubav ne uvjetuje, ona oslobađa i čovjeku vraća nevinost djeteta koje se u Očevoj ljubavi kupava i to doživljava kao svoje prirodno stanje.

Zaključak

Sestra Blaženka je imala hrabrosti razotkriti i stihovima ispisati svoje poglede na život i na vječnost, svoja pitanja i svoje sumnje, svoju bol i svoje traženje. Pjesme joj odzvanjaju snagom proživljenog iskustva koje autorica povjerava svojim pjesmama i poručuje nam:

*ali moje pjesme su neshvatljive,
one su samo
moje
suputnice
sugovornice... (Pjesme).*

Kako bi čitatelj razumio nečiji poetski svijet treba u njega uroniti, postati empatičan, sposoban osjetiti one krhke tanane misli koje povezuju autora i čitatelja, razumjeti osjećajnost autora, otkriti moć njegova izražavanja, jednom riječju, i sam mora biti pjesnik. Možda je sada jasnije zašto ciklus „Tajne duše“ ne uspijevam ugrurati u tematsku cjelinu duhovno-religiozne tematike. Istina, u njoj su prisutni motivi vezani uz religiju i vjeru (Krist, Golgota, križ, milosrđe Očevo, ljubav Božja) ali ih ne stavlja u prvi plan, nema pouka ni katehiziranja, ne pretvara ih u molitvu, već autorica otkriva svoje misli o životu i smrti, smislu postojanja čovjeka i svijeta – teme zajedničke svim ljudima. Svaka joj pjesma izrasta iz čistog nadahnuća koje na prvi pogled ne govori o miru i tišini, sigurnosti i predanju, već nam otkriva bunt, pitanja i traženja jasnih odgovora i sigurnosti. A toga nema osim u vjeri u Krista, u moć i snagu njegove muke, milosrđa,

oproštenja, bezuvjetne ljubavi. Pjesme su majstorski stilski i sadržajno saz- dane, lirski su osjećajne i bliske, a vjerski duboko meditativne i misaone.

Koristi nikakvu, ili minimalnu interpunkciju jer ne želi da joj sputa misli i odvuče pažnju od onoga što želi naglasiti sebi i čitateljima. Koristi sva moguća sredstva (kontrast, asocijacije, stanke i gradacije, simbole, Ja-oblik, boje i motive) kako bi čitatelji postali aktivni sudionici, kako bi skupa s njom zaronili u nepresušnost životnih zbivanja, stanja i djelovanja. Sama osjeća nemoć pred silinom života, pred egzistencijalnom samoćom čovjeka koji je po prirodi društveno biće, pa pjesnički spretno sebe i čitatelja dovodi do Onoga u kojem se kriju svi odgovori, koji je izvor samog života u svim njegovim nijansama – do Boga samoga, što i jest smisao njenog postojanja kao redovnice.

POVRATAK ISKONU

*Ova krv
Rudićeva
Temunova
Stipančeva
Mačkovićeva
Pavličeva
Šetrova
Radakova
Ivanovičeva
Tumbasova
i ko zna
čija još...
Zove me ova krv
mojim brazdama
i bunjevačkim ričima
mojim korenima
i brazdama.
I sad razumim
zašto sam čutljiva.
Nemam kome kazat.
Kome ću kazat
kad sam tako daleko?
Al kad sam daleko
onda i pivam.
Kazat ću pismama...
Sve što nisam
nikad
nikom
kazala...*

Blaženka Rudić

Vlasta Markasović

(NE)SKLAD(A)NI DIVANI TOMISLAVA ŽIGMANOVA I „TEROR POVIJESTI“

Zavičajnost/prostornost

Zbirka *(Ne)Sklad(a)ni divani* (2015.) Tomislava Žigmanova sastavljena je od slojevitog proznog tkiva koje daje impulse za izučavanje različitih društvenih i književnih fenomena.

Određnicama zbirke mogu se smatrati fenomeni:

- a) zavičajnosti/prostornosti
- b) identiteta
- c) „terora povijesti“
- d) političkog oprosta.

Problem zavičajnosti odnosno regionalizma datira još od Aristotelove spoznaje o utjecaju prirode/biosfere na čovjeka. Prostor i čovjek su u interaktivnom odnosu i zanimljivo pitanje jest kakva i kolika je ta interakcija. Posebno polje izučavanja predstavlja pitanje odnosa prostora i književnosti pa se s obzirom na njega u književnoj znanosti javljaju razne teorije. „Regionalističke definicije književnosti polaze od dva uporišta: geografsko prostornog omeđenja te kulturno-civilizacijskih posebnosti definiranog prostora“ (Markasović 2014, 53). Tako se i tekstovi Tomislava Žigmanova iz navedene zbirke tiču konkretnog geografskog prostora Bačke, dijela južne Mađarske i dodiruju Srijem, a obuhvaćaju bunjevačku populaciju.

S obzirom na regionalno određenje, zbirka T. Žigmanova mogla bi se svrstati, dakle, u bunjevačku hrvatsku ili šire panonsku književnost te bi se moglo govoriti o njezinu panonizmu.

Regionalizam se prema Vinku Brešiću treba smatrati *kvalitativnim* fenomenom koji se „temelji na razlici, odnosno na krajnjoj sličnosti“ (Brešić 2004, 108.), a autor ističe i temeljne razlike s obzirom na regije *Juga* (*mediteranizam, sredozemnost*) i *Sjevera* (*kontinentalnost, panonstvo*) u kategorijama *svjetonazora* (*priroda, čovjek*) i *poetike* (*teme i motivi, postupci, izraz i stil, žanrovi, tradicija, poimanje književnosti*). Podjela na Sjever i Jug izražena je na donekle sličan način i u nekim tekstovima Zvonimira Mrkonjića (*sredozemni osjećaj zemlje, sjevernjački, kopneni osjećaj*), i Cvjetka Milanje (*plava*

transcendencija, odnosno more kao *arhetip i središnja konstituenta sredozemnosti* (Milanja I. dio, 2001, 231)).

S Mrkonjićevim *imaginativnim datostima* prostora donekle se podudara i *Eccov vizualni dojam* koji u kontekstu autorova mišljenja o gradu djeluje na čitateljeve *kognitivne i tjelesne obrasce* (Eko 2002, 180). Također, o interakciji prostora i čovjeka promišlja i Heidegger u djelu „Bitak i vrijeme“ prema kojemu se „egzistencijalno-ontologijski shvaćen čovjek i prostor ne mogu gledati odvojeno. Prostor nije objekt koji pripada izvanjskome svijetu (Umwelt) niti pak pripada isključivo unutarnjem iskustvu“ (Uskoković 2005, 19, 5).

Panonizam kao geografsko-geoklimatski prostor je problematičan s obzirom na povlačenje strogih granica, ali je opravdan kao stilska kategorija, kakvim ga iznalaze i Goran Rem i Sanja Jukić u studiji i antologiji „Panonizam hrvatskoga pjesništva“ (Osijek – Budimpešta – Đakovo, 2013.). Na tome je tragu, odnosno na tragu kulturološko-duhovne dimenzije i već navedena Brešičeva klasifikacija na Jug i Sjever. Prema njemu Jug bi u kategoriji filozofije karakterizirali: *more, društvo, apstrakcija i meditacija, racionalna percepcija, duša i plotinizam*, a Sjever: *zemlja, priroda, fatalizam i hedonizam, emocionalna percepcija, tijelo i aristotelizam*. U kategoriji poetike Jug predstavljaju: *nematerijalni svijet, čovjek, lirizam, generaliziranje, forma, lirika, komedija, klasično-romanska, artizam*, a Sjever: *materijalni svijet, priroda, narativnost, konkretiziranje, sadržaj epika, tragedija, germansko-slavenska, utilitarizam* (Brešić 2004, 106).

Prema navedenoj klasifikaciji književni svijet Tomislava Žigmanova bio bi sjevernjački, kopneni i panonski. Ponajprije je to vidljivo u tematiziranju zemlje. Njegovi likovi uglavnom su zemljoposjednici, vlasnici salaša ili su podrijetlom iz bunjevačkog sela. Priroda je doživljena svim osjetilima. Tijelo je podraženo vizualno, olfaktivno, auditivno i taktilno. Pejzaž je ravničarski. Opis pejzaža često je postavljen na markirana mjesta početka i kraja pripovijetke i funkcionalan kao što je to u pripovijetci „Jeseni na salašu Vece Ivkovića Ivandekića“ gdje je na početku postavljena statična slika jutarnje mirne ravnice, koju ne remeti ni lavež pasa, a kraj obilježuje kišni pejzaž u skladu s tragičnom fabulom. Iskustvo prostora nije uvijek ugodno, osobito ako je riječ o zimskom pejzažu, koji ostavlja dojam pustoši i tako se u asocijativnim putovima povezuje s mitsko-simboličnom sferom. Prikaze pejzaža karakterizira i sjevernjački lirizam. Karakteristika zbirke je da su kratki, doneseni kratkim, čak i neoglagoljenim rečenicama i podsjećaju na stil lirskih pjesama u prozi.

U vezi sa zemljom je u Hamvasevoj klasifikaciji Panonikusa naveden i *instinkt zlatnog doba* (Sabljčić 2006, 251). U Žigmanovljevoj zbirci on je diskretno ocrtan. U paralelizmu nekadašnjih i sadašnjih zbivanja uvijek je prošlo vrijeme donosilo liku bolju, sigurniju egzistenciju. Tako se u „Zadovoljštini Gрге Patarčića“ ističe njegov salaš, koji je još uvijek očuvan, iako građen od naboja i prekriven trskom. Patarčići su „teško stjecali i lako gubili“, ali se nekadašnja imućnost još uvijek nazire na njihovom salašu. Uspješno doba nestaje i za obitelj Vece Ivkovića Ivandekića, a i za obitelj Vranje Katančića

u pripovijesti „Davanja i oduzimanja u Vranje Katančića“. Također, u podlozi tragedije Adama pl. Latinovitya iz pripovijetke „Savršen red i nesklad Adama pl. Latinovitya“ je propala obiteljska imućnost. Referiranja na prošlo doba su uvijek referiranja na bolje doba.

U tematsko-motivskom sloju Brešić navodi *zavičajni pejzaž i dom, nostalgiju za prošlošću, prolaznost života, usamljenost, elegičnost i idiličnost, mitologizaciju lokalnog života* (Brešić 1994, 104.). Elegično su intonirane sve pripovijetke, a izrazito elegično „Kamenčić mali u Kristinoj sandali“ jer je Krista dvostruka udovica muževa samoubojica. Dojmu elegičnosti potpomaže već navedeni croais pejzaža, slika pijeska koji u arhemitološkom smislu predstavlja ništavilo. Elegičnom tonu pridonosi u pripovijetkama čest motiv smrti, odnosno samoubojstva, donekle i alkoholizma i ludila.

Usamljenost je uvjetovana prostorom. Salašari i seljani su usamljenici koji često čeznu za drugačijim životom, posebice životom u gradu. Takva je i nesretna Cila iz pripovijetke „Sada su u Cile snovi ko od svile“. Tragizam njezina lika oblikuje se na spoznaji gubitka povjerenja u drugog čovjeka. Napuštena i na cjedilu ostavljena Cila je pomalo čehovljevski lik koji žudi za gradom, tj. svojom Moskvom. Ruralnu kulturu nadilazi hipersenzibilnost ovog ženskog lika. Tako se prostor povezuje s projekcijama lika. Prostori su, kako tumači Kristina Peternai u članku „O prostoru u Foucaultovom diskurzu“ u stvari „kontingentne kategorije, različite s obzirom na kontekst i povijesni trenutak njihova javljanja, odnosno na prostor se gleda kao na društvenu konstrukciju relevantnu za razumijevanje pojedinih subjekata i kulturnih fenomena u različitim povijesnim trenutcima. Pitanja načina, uzroka ili posljedica nekog događaja ne mogu se razmatrati bez uvida u to gdje se taj događaj zbiva, a iz tog uvida slijede različite konsekvence, na primjer ni pitanja tvorbe identiteta ne mogu se razmatrati bez uvida u položaj ili smještaj subjekta“ (Peternai 2010, 268). Smještaj subjekta uvijek je uvjetovan prirodnim karakteristikama prostora i ravničarski prostor svojom konfiguracijom, kao i izoliranošću imanja-salaša nameće filozofične životne stavove. Stoga je čest motiv ovih pripovijedaka relativnost i prolaznost života. Krhkost života naglašava se učestalim motivom smrti i samoubojstva, ali i selidbe iz zavičaja.

Identitet

Kako je već navedeno, identitet lika mora se dovoditi u svezu s prostorom. U ovoj zbirci prostor je binarno konstruiran. Prepoznaje se prostor sela i prostor grada. Likovi najčešće nisu identitetno kolebljivi, već se opredjeljuju za jedan od ovih prostora. Ipak, urbani prostor, kolikogod izgledao kao *stabilitas loci*, uporišno mjesto za lik je mjesto koje se odmjerava u odnosu na ruralni prostor i s obzirom na identitetno određenje lika. Urbani prostor je mjesto iskorjenjivanja. Likovi su zahvaljujući školovanju ostali u gradskim sredinama Zagreba, Subotice, Slavonskog Broda. Više nemaju vezu ili imaju vrlo slabu sa svojim seoskim korijenima. Adam pl. Latinovity preferira sve što nije vezano za zemlju „Napose ne za ovu, bačku, koja mu je smrdjela

na močvaru. Zatvoreni prostori, i to oni koji su vezani uz grad, bili su jedini njegov svijet koji je osjećao kao svoj i gdje je uistinu bio doma" (Žigmanov 2015, 5). Problemu iskorjenjivanja u Latinovityevom slučaju pridonijelo je školovanje u velikom gradu. U rascjepu između sela i grada lik više ne može svoju egzistenciju iskreno i predano vezati uz zemljoradnju i tako se sa smanjivanjem interesa smanjuje i imanje i javlja proces siromašenja.

Na putu iskorjenjivanja iz sela je i profesor Sigismund Tomašević iz pripovijetke „Ispovijedanja i pripovijedanja u profesora Sigismunda Tomaševića“, kojega su

iritirale „idile panonskog sela“ i koji je htio „otići. Nekamo. Jako. Od Tavankuta dalje. Sanjao je...“ (Žigmanov 2015, 75). Njegovo je iskorjenjivanje vezano uz političko razočaranje. Politička klima ne stvara uvjete za slobodnu egzistenciju i stoga lik proživljava negativnu identifikaciju, odnosno želi se odlijepiti od prostora u kojemu je bačen u egzistenciju. Također on prevrednuje identitetni prostor: „Prostor se vlastitosti mora sustavno kritički preispitivati i nanovo vrednovati i to spram najvećih uzora. Moraju se sagledavati novonastale situacije i to kroz, Hegel bi rekao, razumijevanje ‘duha vremena’. Ne smije se pasti u zamku i misliti da sve što je naše u tradiciji i što zatičemo u suvremenom jest samim tim i nešto vrijedno“ (Žigmanov 2015, 87).

Identitetno sidrenje lika ima veze i s njegovim etničkim i političkim pa i konfesionalnim opredjeljenjem. U „Slučaju oca Josipa Horvata sa Čikerije“ glavni lik inzistira na imenu Josip, a protiv imena Josif kojim ga službene osobe oslovljavaju. Odabirom varijante imena on se sidri u konkretnom nacionalnom korpusu, koji je hrvatski. U tome je vrlo odlučan. U „Zadovoljštini Grge Patarčića“ identitetno uporište je u političkom opredjeljenju:

„U kredencu je tako na vidnom mistu bila držana knjiga o uzgoju stoke s potpisom Stipana Radića. Na poklon ju je dida Ivan dobio od, kako se to u

obitelji s ponosom govorilo, samog Stipice, kad je bio u Somboru na zboru 1926. Dao mu je u dar kao jednom od prvih članova stranke u somborskom kraju. Prdačno je zato dida Ivan zvan Radićevac“ (Žigmanov 2015, 100).

Dobivena se knjiga kao dragocjenost čuva i skriva od mađarske i komunističke vlasti koje se doživljavaju kao nametnute i tuđe. Dakle, identitet se sidri u svim vrijednostima koje je propagirala Hrvatska seljačka stranka, a koje u ovom slučaju simboliziraju knjiga s agronomskim sadržajem i lik Stjepana Radića. Sadržaj dobivene knjige usko je vezan uz odlike prostora u kojemu obitava bunjevački čovjek, a te odlike vezuju ga uz zemlju i stoku.

Većina likova ove zbirke ima jasno identitetno uporište, nacionalno hrvatsko sidrište i konfesionalno katoličko opredjeljenje, iako se u nekoliko slučajeva javlja njegova promjena koja je diskretno osuđujuća. Tako u „Is-povijedanjima i pripovijedanjima u profesora Sigismunda Tomaševića“ lik Silvestra Jozića od režimskog ateista promjenom društvenog okvira postaje polaznik Teološko-katehetskog instituta i od podanika jugoslavenštine postaje deklarirani Hrvat, koji se čak smatra progonjenim. Njegovo ponašanje dovodi u zbnjujući položaj njegova sadašnjeg profesora Žigu, koji mu je bio nekadašnji osumnjičenik, kojega je Jozić čak ispitivao na tzv. informativnom razgovoru.

Ponekad su likovi kolebljivi. U pripovijetci „Susret na granici“ lik jugoslavenskog režimlje Lazara biva doveden u Hrvatsku da bi se tek u smrti vratio domovini Bačkoj, dakle, tek na kraju života postaje svjestan svojih korijena i vezuje svoj identitet uz prostor iz kojega je poniknuo. Tako se zavičajni prostor predstavlja izuzetno snažnim mjestom centriranja lika, mjestom kojemu se ne može pobjeći u formiranju identiteta.

Kada lik ne vezuje identitet uz rodni bački prostor, završava tragično. Tragična je sudbina Lajče Sudarevića iz pripovijetke „Odlasci i dolasci Stipana Sudarevića“ jer iako je odan mađarskoj vlasti, preselio se u Mađarsku, biva proganjan upravo od Mađara.

Većina likova svoj identitet vezuju uz zavičajni prostor, uz bačke salaše, običaje i navade. U korijenu njihova identiteta je uloga homo fabera i kada im se oduzima ljetina, stoka i imanje, oni postaju izgubljeni i često posežu za činom samoubojstva.

Identitet se učvršćuje i u jeziku, odnosno dijalektu jer su bunjevački govornici „bačeni u vokabular predaka“ (Heidegger 2009), u bunjevačku ikavicu.

„Teror povijesti“ (M. Eliade)

Bila povijest shvaćena ciklički ili linearno, arhajski ili posthegelovski, ne mogu se izbjeći spoznaje patnji izazvanih povijesnim pritiskom. Takve patnje M. Eliade naziva *terorom povijesti*, s kojim se na različite načine nose arhajski i moderni čovjek. Arhajski čovjek, tj. čovjek tradicionalnih civilizacija prema povijesti ima negativan stav, tj. *a-historijsku* koncepciju prema kojoj se periodički ponavlja kozmogonija, odnosno regenerira se vrijeme.

Moderna koncepcija povijesti je historijska i prema njoj sam čovjek je akter povijesti, odnosno njegova sloboda nadilazi arhetipove.

Povijesne prisile oblikovane su i u mišljenju K. Löwitha kao nasilne konstante (Löwith, 1993.) unutar povijesti. Bunjevački prostor i čovjek bili su često izloženi teroru povijesti, koji je ovdje shvaćan kao nadpovijesna komponenta. Teror povijesti prisutan je, stoga, u svim pripovijetkama zbirke.

Najmarkiranija mjesta terora povijesti su mađarski i jugoslavenski režim. Pripovijetka „Odlasci i dolasci Stipana Sudarevića“ suočava likove iz Bačke s mađarskim nacionalizmom 1920. godine. Htjeli ili ne htjeli, izloženi su pritiscima, a Lajčo, koji je s obitelji preselio u Kalocsu jer je bio odan mađarskoj vlasti, potpuno iracionalno dobiva otkaz na poslu „zbog toga što je iz druge države i što nije Mađar“ (Žigmanov 2015, 34). Ni njegov sin Stipan ne može pobjeći teroru povijesti i stradava tako da ostaje bez očega: „Kuća se morala prodati još dok su otac i majka bili živi, tijekom selidbi pokušstvo se uništilo, a zarađeno pojelo. Nitko mu više ovdje nije bio drag, društva nije imao odavna, djevojke ga nisu privlačile. Jednostavno nije nalazio sebe u svijetu koji mu se gadio“ (Žigmanov 2015, 35). Mora napustiti Suboticu kao član vodstva Komunističke partije i želi pobjeći u Hrvatsku, ali je uhićen i zatočen, a jedini trag o njemu je uklesano ime na otočkom kamenu. Martirij ove obitelji ovisi o nadpovijesnom nasilju na koje ne mogu utjecati. Krive političke odluke izložile su ih tragičnom stradalništvu.

„Davanja i oduzimanja u Vranje Katančića“ donose također drastičan primjer. Obitelj Vranje Katančića nepravedno stradava 1945. oduzimanjem sve imovine i dviju mesnica kada postaju „arendaši“, iako su za vrijeme rata potpomagali partizane. Tako se teror povijesti direktno i indirektno aplicira na bunjevačke sudbine. Najdirektniji i najgrublji primjeri su upravo oni za i nakon II. svj. rata. Tako stradava Ivan Kopilović iz pripovijetke „Povratak na salaš Ivana Kopilovića“ završavajući u ludilu zbog mađarske represije, kao potpuno nevina žrtva. Ratovi i represije nisu nešto što kreiraju likovi Bunjevaca, ali su njima zahvaćeni i postaju njihove žrtve. U „Slučaju oca Josipa Horvata sa Čikerije“ Josip je mobiliziran i protiv svoje volje mora u rat u kojem će tragično stradati u Vukovaru, gdje se bio prisiljen boriti protiv pripadnika vlastitog naroda.

Direktne posljedice terora povijesti su policijska ispitivanja, mučenja, oduzimanja cjelokupne imovine, gubitak posla. Indirektne posljedice su omalovažavanje, unutarnja patnja, izolacija... Vežanost za prostor i zemlju je toliko iskonska da „Ako našeg čovika očeš razbaštinit, onda samo triba zdravo udarit na ono što je njegovo“ (Žigmanov 2015, 101). Bunjevački je čovjek naučio živjeti od svoga rada i biti neovisan. Njegova vežanost za zemlju jača je od svih političkih strujanja i tuđinske te nametnute vlasti jer „imat štogod svoje i moć bit na svom, osnov je za mnogošta dobro u životu, a oni koji nemaju ništa, ti neritko nemaju mogućnost imat ni sebe!“ (Žigmanov 2015, 101).

Pripadnost tekstova kopnenom, sjevernjačkom modelu ocrtava i njihova fatalistička orijentacija. Pred terorom povijesti ostaje fatalističko mirenje sa sudbinom, pokretanje egzistencije od ništice ili odseljavanje u neki drugi

kraj. Ostajanje na prostoru neprestano izloženom teroru povijesti izaziva mnoge nedoumice. Tako se intelektualac, profesor Žiga preispituje:

„Može li ono vlastito, na koncu, biti situirano i negdje drugdje? Nije li, zapravo, vlastito vezano uz ono gdje je čovjeku dobro? No, što je onda sa zavičajnim navezanosima? S ljudima bliskim, dragim, zarobljenim u sjećanjima, koji su zapravo daleko? Mogu li se oni i kako negdje drugdje nadomjestiti? Zašto je, pitao se opet po toliki put, vlastito ovdje ljudima toliko ogađeno da se stalno ima odlaziti? Tko je i koliko tomu pridonio? Zar su ljudi ovdje razapeti križem stalnog poricanja? Zašto oprost izostaju? Zašto...“ (Žigmanov 2015, 91).

Nad neprestanim terorom povijesti nema mnogo izbora. Likovi pokušavaju sebe centrirati tražeći uporišno mjesto negdje drugdje jer je vjera u njega u zavičaju zbog nasilne povijesne konstante poljuljana. Izloženi neprestanom nasilju, koje nisu uzrokovali, likovi Bunjevaca postaju tragični stradalnici, koji se teško i bolno ponekad odlučuju na odlazak iz zavičajnog prostora.

Sraz opustošenog i devastiranog prostora Lojzijinog salaša i zapadnjačkog proljetnog pejzaža znakovito je postavljen na kraj zbirke u pripovijetki „Lojzija na proplanku“. S jedne strane je slika oronule zbilje, a s druge žudene perspektive. Ipak, ova pripovijetka nudi i jedno od rješenja opstanka u zavičaju. Lojzija je pronašao model:

„Život je na salašu organizirao kako je želio. Što je proizveo, to je imao. U hrani koju je sam proizvodio najviše je uživao. Višak je prodavao, a od malo novca što je dobivao, plaćao je struju i kupovao potrepštine koje nije mogao na salašu i zemlji osigurati. Bio je zadovoljan. Ženi više nije polagao račune što i koliko je zaradio. Ni poslodavaca nije bilo“ (Žigmanov 2015, 117).

Dok je, s jedne strane, bunjevački prostor sakraliziran, teror povijesti pridonosi profanizaciji tog prostora s druge strane. Prostor je potlačen nadpovijesnim komponentama, kao što je nasilje. Nasilje je u ovoj zbirci u potpunoj diskrepanciji s likovima. Njima je nasilje uglavnom strano i nametnuto pa se teško nose s njim. Diskretno je naglašena mentalitetna crta panonskog i bunjevačkog čovjeka, a to je nenasilnost uz koju se vezuju dobrota i blagost. U nasilnim ratnim i poratnim vremenima bunjevački čovjek je spreman pomagati. Materijalna pomoć odraz je njegove gostoljubivosti i dobrohotnosti. On je utoliko određen vezanošću uz zemlju, imanje da je njegova primarna uloga homo fabera. Marljivo radi i nastoji što više privrijediti, čak i kada za to zbog „terora povijesti“ nema uvjete. Smisao egzistencije pronalazi u radu. Slom doživljava kada mu se oduzima pravo na rad.

„Teror povijesti“ oprimjeren je kroz dva rata i više povijesnih mijena, čime se pokazuje da je on, na izvjestan način, konstantan na bunjevačkim prostorima življenja. Tu su se neprestano mijenjale vlasti i granice, a Bunjevac je opstajao, često uz velike žrtve pa čak i pod cijenu zdravlja i samog života. Individualna egzistencija u svom temporalnom odvijanju bila je više-struko određena prostorom. S jedne strane, prostor pruža odlike za, kako je već rečeno, sakralizaciju. To je prostor obilja, plodne zemlje, pruža potenci-

jale za bogatu egzistenciju. S druge strane, to je prostor neprestano izložen nemilim i nasilnim događanjima, koji ga profaniziraju. Ta dvojakost stvara napetost pred kojom se individualna egzistencija često slama.

Konačni sud o bunjevačkoj povijesti daje lik svećenika Josipa Temunovića iz pripovijetke „Ispovijedanja i pripovijedanja u profesora Sigismunda Tomaševića: „Stoga mi se naša povijest više čini kao povijest izgubljenih prilika jer često mogućnosti nismo mogli ili nismo znali iskoristiti za rast vlastita dobra“ (Žigmanov 2015, 84). Čitava se povijest kvalificira tragičnom.

Politički oprost

Pred neprestanim teroriziranjem povijesti pojavljuju se fatalističke misli u bunjevačkog čovjeka. Ipak, brzina kojom se smjenjuju politički režimi ne dopušta kratkotrajnost političkog pamćenja. Upravo pamćenje loših političkih djelovanja, koja su često povezana s nasiljem postavljaju pred Bunjevca problem političkog oprost, često i posve osobne i privatne lustracije. Problem političkog oprost izrasta u pitanje ljudskog oprost te pitanje ljudskog dostojanstva. Moralna dimenzija oprost uključuje prihvaćanje dojučerašnjih susjeda i poznanika koji su se prema subjektu postavili neprijateljski, čak i nasilno. Međutim, da je oprost vrlo teško postići svjedoče i primjeri potpunog razočaranja u svijet ispunjen terorom i grubim i nepravednim činima. Veco Ivković Ivandekić iz pripovijetke „Jeseni na salašu Vece Ivkovića Ivandekića“ nalazi se pred zidom nepravdi i grubih čina od protjerivanja Nijemaca do vlaka bez voznog reda, preko osobne nepravde, oduzimanja ljetine i stoke. Kada biva optužen da je zaklao i sakrio dva bravca, uhićen je i podvrgnut nasilničkom ispitivanju partijskog funkcionara Milovana, koji ponižava njegovo dostojanstvo pljujući mu u usta. Lišen posljednjega što mu je preostalo, dostojanstva, Veco ne pronalazi snage za oprost i objesi se na svom tavanu.

U pripovijetci „Susret na granici“ simbolički se na granici, koja je razdjelnica dvaju prostora i naroda, susreću dojučerašnji politički neprijatelji Lazar i Franjo. Franjo, kojega je Lazar proganjao, želi u sebi pronaći indiferentnost ili oprost, ali ne uspijeva suzbiti razočaranje što Lazara susreće na ulasku u Republiku Hrvatsku, smatrajući da to nije zaslužio svojim političkim stavovima. Iako Franjo ne idealizira Republiku Hrvatsku u kojoj naporno radi i u kojoj se ne osjeća sasvim prihvaćenim, on ju ipak sakralizira kao sinonim za vlastito domoljublje i identitetno centriranje. Prigodom drugog susreta na granici Franjo će putovati na posao u Hrvatsku, a Lazar, koji je bio otišao kćeri u Slavonski Brod, će se vraćati u subotički zavičaj, u mrtvačkim kolima, što Franjo popratni stoičkim komentarom: „zavičaj ko magnet privlači svoje ljude, Eto i Lazara je privuko na kraju“ (Žigmanov 2015, 110). U toj se misli zavičaj sakralizira i postavlja iznad ljudi, od kojih ga neki nisu znali cijeniti za života, ali ga moraju priznati pa makar i u smrti.

Pred iznimno zahtjevnim oprostom našao se i profesor Sigismund Tomašević iz pripovijetke „Ispovijedanja i pripovijedanja u profesora Sigismunda Tomaševića“. Godine 1987. bio je ispitivan u Tavankutu zbog božić-

ne čestitke objavljene u novinama. Ispitivao ga je inspektor Silvestar Jozić. Kasnije Sigismund Tomašević postaje profesor na Teološko-katehetskom institutu, a jedan od dvadesetak polaznika Instituta je i Silvestar Jozić. Na svojevrsan način likovi imaju obrnute uloge. Onaj koji je bio nadređeni sad je podređeni i obrnuto. S. Tomašević suočen je s pitanjem političkog oprosta, ali i moralnog oprosta, a pred njim je politički i moralni konvertit s kojim je imao osobnih sukoba. Tomašević se sa zgražanjem pita: „Ali, kako se takvom čovjeku može uopće vjerovati?“ U razgovoru sa svećenikom Josipom Temunovićem nadaju mu se odgovori iz kršćanske perspektive: „Žiga – očinski će Josip – oprost se u kršćanstvu mora uračunavati *a priori* i bez ostatka, čak i kada je u pitanju Jozićev slučaj“ (Žigmanov 2015, 85). Problem političkih konvertita nikako iz Temunovićevog kršćanskog obzorja ne bi trebao uključivati osvetu jer: „Kršćanstvo nikada ne bi trebalo računati na oprez ili zazor od drugog, već jedino na nesebično davanje punine sebe u konkretnom djelovanju, sa sviješću da se moraju ostvarivati zadani ciljevi projicirani u ne skoru budućnost. Naravno, to se treba događati u jednom bitnom kršćanskom ozračju, dakle, ne uz oholost u individualnim životima i sebične interese već sa sadržajima koji su natopljeni istinskom ljubavlju Isusa Krista“ (Žigmanov 2015, 86). Ova pripovijetka se po svojim upitnostima i odgovorima može smatrati centralnom u cijeloj zbirci jer otkriva i razotkriva ne(sklad) življenja na bunjevačkim prostorima. Egzistencija likova T. Žigmanova temelji se na traženju sklada ili prividnom skladu u ozračju posvemašnjega nesklada. Kako se izboriti za sklad, postaje nemogućim hti- jenjem uglavnom zbog vanjskih utjecaja na privatni život i javno djelovanje likova. Stoga sve pripovijetke imaju tragičan prizvuk i tako upozoruju na bolni nesklad koji razara egzistencije.

Literatura:

- Brešić, Vinko. 2004. *Slavonska književnost i novi regionalizam*, Osijek: MH.
- Eko, Umberto. 2002. *O književnosti*, Beograd: Narodna knjiga Alfa.
- Heidegger, Martin. 2009. *Na putu k jeziku*, Zagreb: Altagama.
- Markasović, Vlasta. 2014. Panonski kontekst šokačke i bunjevačke kulture i tradicije/kako se to može biti Europljanin i živjeti u Šokadiji, *Panonski obrisi u pjesništvu Slavka Mađera (1922. – 1946.)*, Osijek, Subotica: G. Rem (ur.), Šokačka grana Osijek, Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, 53-65.
- Milanja, Cvjetko. 2001. *Hrvatsko pjesništvo od 1950. do 2000., I*. Zagreb: Altagama.
- Peternai, Kristina. 2010. Os lamnigu peti. Modernitet druge polovice dvadesetog stoljeća. Ivan Slamnig – Boro Pavlović, postmodernitet. Zbornik izabranih radova VIII. Saziva međunarodnog znanstvenog skupa, U. G. Rem (ur.). *O prostoru u Foucaultovom diskurzu*, Osijek: Filozofski fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera, 267-279.
- Sabljić, Jakov. 2006. *Šokačka rič 3*, Zbornik radova znanstvenoga skupa Slavonski dijalekt održanoga u Vinkovcima 11. i 12. studenoga 2005., U A. Bilić (ur.). *Panonizam u pjesništvu Franje Džakule (Prilog hrvatskoj kulturnoj*

geografiji i književnoj antropologiji, ZAKUD Vukovarsko srijemske županije, str. 262, 270.

Uskoković, S. 2005. *Treći prostor kao egzistencijalni habitat ili poetska imaginacija*. Zarez 155 od 19. 5. 2005, 28-30.

Žigmanov, Tomislav. 2015. *(Ne)Sklad(a)ni divani*, Subotica: Hrvatsko akademsko društvo Subotica, Kuća na mrginju Čikerija I, Društvo hrvatskih književnika – Ogranak slavonsko-baranjsko srijemski Osijek.

Klara Dulić

AUTOPOETIČNOST KAO OBILJEŽJE POLIŽANROVSKE PROZE

Miroslav S. Mađer, *Izabrana proza II.*

Izabrana proza II. druga je knjiga Izabranih djela Miroslava S. Mađera, u nakladi Društva hrvatskih književnika, Ogranka Slavonsko-baranjsko-srijemskog i Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata. Knjiga je tiskana u Osijeku 2016. Tekstove je odabrala i pripremila dr. sc. Hrvojka Mihanović – Salopek, koja je napisala i predgovor knjizi poetičnog naslova *U vrenju unutarnjeg života*. Znakovit naslov upućuje na uzbudljivo štivo koje izmiče žanrovskoj i tematskoj određenosti.

Kako se navodi u predgovoru, izbor proznih djela dat je prema kronološkom redosljedu izlaženja proznih zbirki Miroslava S. Mađera. Najprije su dani romani sljedećim redosljedom: *Asser savus* koji u podnaslovu glasi *feljtoni od mladosti* (1978.), *Gdje lopoči cvjetaju* (1996.), *Lirski susjed* (2003.) i *Snovi* (2006.). Osim romana, u izbor su ušle i 2 zbirke kraćih priča – *Oči neba* (2005.) i *Domaće stvari* (2010.). Mađerovih 5 proznih zbirki također su se našle u ovom izboru, a sadrže kritičke prikaze, memoarske zapise, polemike, novinske kolumne i dnevničku prozu. Ove zbirke redom su: *Neput* (1989.), *Pjesnikova lektira* (2004.), *Studij pjesme* (2007.), *Zavičajni zapisi o Vinkovcima i Vinkovčanima* (2009.) i *Privatni časopis* (2012.). Razlog za ovakav izbor tekstova, gdje se skupa nalaze književno-umjetnički i književno-kritički tekstovi autorica predgovora i prirediteljica *Izabranih proza II.* vidi u Mađerovom nadilaženju žanrovskih granica. Na samom kraju ovog Izbora nalaze se i bibliografski podatci o autoru.

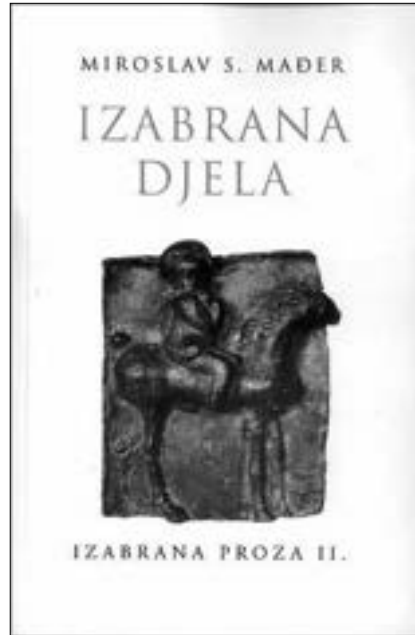
U ovom izboru našla su se i dva poglavlja romana *Lirski susjed*, koji je svojevrsni završetak trilogije o životu pisca, započete u romanima *Asser savus* i *Gdje lopoči cvjetaju*. Radnja romana prati život pisca od 1965. do 1990. godine. Zanimljivo je kako se odabrana poglavlja mogu čitati i kao kratke priče, nezavisno od cjelovitog romana. Šesnaesto poglavlje romana *Lirski susjed* govori o pjesniku Milivoju Kunjiću koji doživljava kratku epizodu sna. Struktura ovoga poglavlja je ciklična, započinje pjesnikovim budnim opservacijama o trajnom stanju *nesanjanja*, a završava buđenjem iz sna. Premda je motivacija ovoga poglavlja svojstvena zapletu realistične priče, tematski se približava fantastičnom žanru.

Zanimljiv je izbor motiva koji većitog *nesnovića*, Kunjića, konačno nagone u San, pisan velikim slovom radi isticanja svoje jedinstvenosti i osebnosti. Motivacija se javlja u televizijskoj emisiji o najezdi Marsovaca, zatim u novinskim napisima i uopće medijima. Važno je naglasiti kako je Milivoj Kunjić poeta. Pjesnik koji ne sanja, tj. ne pamti snove i misli kako nikada ne sanja neobična je figura. U ovaj tekst Mađer je utkao i autopoetička preispitivanja. Ona se javljaju upravo kroz motive medija koji u suvremenom svijetu pokreću čak i pjesnike. Pjesnik je utonuo u san s riječima *U Moran sam od dneva i gnjeva*, što implicitno ukazuje na pjesnikovu zasićenost svakodnevnicom, svojim budnim stanjem. Pjesnik koji ne sanja nužno mora svoju inspiraciju crpsti iz budnosti, čime mu je cio jedan svijet nedostupan. Ne sanjati moglo bi značiti isto što i ne postojati, o čemu i pjesnik razmišlja. Pjesnik iz svoje ustaljene i naizgled osiromašene jave upada u san, prvi puta u životu, i sanja strahovit potres u kome je jedino preživjelo biće nešto neprimodno, nalik na dječaka, čudni lutak, koga pjesnik spašava. Kunjić se u snu boji kako ne smije ostaviti ili taknuti tu pojavu, jer bi stanje sna moglo postati zamjenom za stvarni svijet.

Kao da je tek sablazan koja diše – pa ukoliko ga se takne ili ostavi doći će do katastrofe življenja u tim obrnutim prostorima srušene jave. Zapravo: svijet se izgubio u nesvijet!¹

Ovo poglavlje romana *Lirski susjed* nosi u sebi suvremeni strah od jave, od zbiljskih potresa, kako onih fizičkih, tako i duševnih. Postmodernistička priča „zapakirana“ u fabulu provjerena učinka: od gledanja televizijskog programa, preko strašnoga, znanstveno-fantastična sadržaja sna, do buđenja izazvana stvarnim potresom, razotkriva malo pomalo užas budna sna. Poznata „priča“ o dolasku Onih, na kraju ovoga poglavlja *Lirskoga susjeda* postaje ironizirana kliše rečenicom: *Hvala Bogu da nisu Oni*. Strah od Onih, od svemiraca ovdje postaje strahom od Onih koji su ovdje, jer, na koncu, ovo je bio san o životu, koji može biti strašniji od sna. Upravo ovakav spoj očekivanog raspleta i nepredvidivog ironiziranja istog stvara efekt začudnosti.

1 Miroslav S. Mađer: *Lirski susjed* u: Miroslav S. Mađer *Izabrana djela, Izabrana proza II.*, Društvo hrvatskih književnika, Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, Osijek, 2016., str. 395.

Mađerov pluralitet žanrova primjetan je i ako ostanemo pri romanu *Lirski susjed* i obratimo pozornost na XX. poglavlje, koje je prirediteljica uvrstila u ovaj Izbor. Poglavlje nosi naziv *Pismo samome sebi* i nedvosmisleno upućuje na ono što doista i jest, intimna prepiska sa samim sobom. Interesantno je korištenje pojma „dopisivanje samom sebi“ koji istovremeno označuje vođenje pisanog dijaloga sa samim sobom, ali i svojevrsno dodavanje sebe, tj. svojih osobina bjelini papira. Pjesnik Kunjić se samome sebi obraća sa „mili moj“, ispitujući tako vlastite postupke, nalazeći među njima i one zbog kojih je ponosan, ali i one kojih se stidi, no smatra kako je pismo pravo mjesto za otkrivanje istih, citirajući Ciceronovu misao „Pisma ne rumene“.² Mađer preispituje kroz Kunjićevo pismo i vlastita autopoetička nastojanja i postupke, rugajući se samome sebi i vlastitoj potrebi zapisivanja i samoopisivanja. Preispitivanje vlastitih umjetničkih pobuda nije nov postupak, dakako, ali je u postmodernizmu zadobio novu dimenziju. Pisac Kunjić uspoređuje postupak pisanja ispovjednim tonom s posjetom psihijatrijskoj ordinaciji, gdje pjesnik zagledan nad sobom nešto otkriva. Sumnja u nemogućnost otkrivanja sebe, izvora svoje inspiracije, sumnja je i u svrhu pisanja. Razlažući postupno svoj život, Kunjić samosvjesno zaključuje kako uzrok svemu njegovu pisanju, životu, izborima, može biti u nekakvom sudbinskom spletu, u onome što su drugi za njega željeli, a može biti i da je uzrok svemu – u knjigama.

Mađer se u ovome poglavlju poigrava romantičarskim predodžbama o predodređenosti pjesnika, traži izvore pjesničke inspiracije i vrlo nenametljivo i vješto, bez ogorčenja moderna čovjeka, uspijeva baciti sjenu na takva promišljanja zaključkom kako su i pjesnici dovedeni u situaciju gubitka iluzija o sebi i stvaranju. Introspekcija koju Kunjić provodi bliska je svakome čovjeku, ali je njegova duboko prožeta zrelim razmišljanjem o umjetnosti. Pjesnik postavlja pitanje i o snazi i učinku pjesničke umjetnosti, opet smjelo stavljajući upit na moderne poetike.

A uostalom, čemu ispoljavati probleme tkivom krhke pjesme, koja inače najviše luta oko smisla i što je besmislenija, to je kažu – bolja.³

U *Izabranu prozu II.* uvrštena je i kao zasebni odjeljak *Pjesnikova lektira*, koja se vrlo logično nastavlja na *Pismo samome sebi*, te se nakon propitivanja izvorišta vlastite inspiracije, zaključuje kako je ona ipak, u knjigama, a već u sljedećem poglavlju saznajemo i koja je lektira utjecala na Mađera, pjesnika i pisca, što se može vidjeti i kroz njegove intertekstualne intervencije u nekim proznim djelima uvrštenim u ovaj Izbor.

Izabrana proza II. dragocjeni je doprinos čitanju i razumijevanju Mađerova djela. Izbor je poredan kronološki, što omogućava i praćenje razvoja određene ideje ili motiva i načina na koji oni sazrijevaju u piscu s godinama i okolnostima života. Također, ne manje važno je što se kroz ovakav izbor uočavaju i Mađerove glavne teme, vezane uz zavičaj, ljude koji su ostali i otišli, kao i one koji su se vratili, vječite lualice i putnike. Tema putovanja

² Isto, str. 397.

³ Isto, str. 400.

česta je kod Miroslava S. Mađera i kroz topos stvarnog putovanja, koje se problematizira kroz brojne pojedince u njegovom proznom opusu, ali i kao putovanje unutar sebe, koje je uočila Katica Čorkalo u analizi Mađerova djela *Put u neput Miroslava S. Mađera*.

U svojoj prozi Mađer nije manje pjesnik nego u svojoj poeziji i to se ističe i u predgovoru ovome Izboru i pozorni čitatelj uočit će kako se proza i poezija Miroslava S. Mađera nadopunjuju i prožimaju, kako to i biva kod velikih pjesnika.

Ante Bežen

JOSIP JELAČIĆ KAO PJESNIK I NJEGOVA PJESMA O NIKOLI ZRINSKOM

Josip Jelačić pripada najistaknutijem krugu velikana hrvatske povijesti. U povijest je ušao kao vojskovođa i političar s golemim zaslugama za narodnu slobodu i napredak. U sjeni te njegove povijesne veličine ostale su, u povijesnoj percepciji njegove ličnosti, ostale aktivnosti, važne za stvaranje cjelovite slike o njegovoj osobi. To je svakako njegova sklonost umjetnosti, a osobito književnosti, u kojoj je također ostavio traga. U godini 450. obljetnice bitke kod Sigeta i pogibije njegovih junačkih branitelja predvođenih hrvatskim velikašem Nikolom Zrinskim treba upozoriti na pjesmu *Mathias Corvinus und Zriny im Schattenreiche* koju je Josip Jelačić spjevao tom također jednom od najvećih hrvatskih junaka na njemačkom jeziku, a kasnije je prevedena na hrvatski. Pjesma je zanimljiva zbog više pojedinosti među kojima je, za pronicanje u umjetnički sloj Jelačićeve osobnosti, osobito značajno to što su u njoj s Josipom Jelačićem povezana još dva hrvatska bana – Nikola Zrinski Sigetski i Ivan Mažuranić te veliki ugarski i hrvatski vladar Matija Korvin. Pjesma simbolički predstavlja svojevrsan lirski sažetak sudbonosnih hrvatsko-ugarskih povijesnih veza i s njima povezanih nacionalnih velikana koji se u njoj spominju. No, prije govora o samoj pjesmi reći ćemo nešto o Josipu Jelačiću kao pjesniku.

Pjesnik Josip Jelačić

Jelačić je rođen 1801. godine u Petrovaradinu i generacijski je stariji od većine ostalih hrvatskih preporoditelja koji su intenzivno djelovali u prvoj polovici 19. stoljeća (P. Štoos je rođen 1806., Gaj 1909., Vraz 1810., Ivan Mažuranić 1814., Preradović 1818.; od njega je znatno stariji jedino Janko Drašković, rođ. 1770., no on nije bio pjesnik). Da je odmalena bio sklon poeziji i umjetnosti uopće, vidi se po tome što je pjesmu o kojoj je ovdje riječ napisao 1815. godine, dakle u četrnaestoj godini života. Preporodna misao u to vrijeme još nije dobila pravi zamah pa se time može objasniti zašto je Jelačić tu svoju vjerojatno prvu spomena vrijednu pjesmu napisao njemačkim jezikom. Pjesma se u izvorniku zove *Mathias Corvinus und Zriny*

im *Schattenreiche* (Matija Korvin i ban Zrinski u kraljevstvu sjena). Njemačkim će Jelačić pisati i kasnije pa je 1825. na tom jeziku objavljena u Zagrebu i njegova prva pjesnička zbirka *Eine Stunde der Erinnerung* (Trenutak sjećanja). Zanimljivo je pitanje kako to da je Jelačić za temu svoje prve, a i nekih kasnijih pjesama, iako pisanih njemačkim jezikom, posegnuo u hrvatsku povijest. On je, naime, već u osmoj godini života stupio u Beču u Theresianum, najugledniju vojnu akademiju u carstvu, u kojoj se školovao deset godina. U njoj je primio najvažnije odgojne i obrazovne smjernice u ključnom razdoblju svog duhovnog i moralnog formiranja. U toj je ustanovi bio pod austrijskim vojnim odgojnim utjecajem u kojemu nije bilo puno mjesta za razvijanje hrvatskoga rodoljublja jer su se pitomci ponajprije usmjeravali za vjernost caru i monarhiji. Njegovi biografi navode da se za školovanja, osim za vojne vještine, zanimao i za povijest, zemljopis, govorništvo i strane jezike te da je bio svestrano darovit i pohvaljen od samog cara (Mijatović, 1990). Osim hrvatskoga i njemačkoga govorio je i pisao francuski i mađarski, a dobro se služio talijanskim i latinskim. To govori da već po svojoj naravi nije bio usko vojnički usmjeren, nego da je imao širi kulturni senzibilitet u koji je uključena i sklonost prema umjetnosti i književnosti. Objašnjenje pak za njegovu osviještenost u hrvatskom rodoljublju možda se može objasniti obiteljskim odgojem i kontekstom prije odlaska na vojno naukovanje. Doduše, i njegov je otac Franjo Jelačić Bužimski (1746. – 1810.) bio visoki austrijski vojni časnik punih četrdeset i pet godina – podmaršal i zapovjednik divizije u Patrovaradinu u vrijeme kad se Josip rodio, sudionik mnogih bitaka za cara i monarhiju, pa se podrazumijeva i njegova neupitna vjernost carstvu. Otac majke Josipa Jelačića, Anne Marie Portner (1775. – 1837) bio je Nijemac, ali je po majčinoj strani potjecala iz ugledne hrvatske obitelji Knežević. Jelačići su pak bili stari hrvatski plemenitaški rod s vlastitim grbom i s poznatim korijenima još u 14. stoljeću u Bosni, odakle su se pred Turcima doselili u Hrvatsku i tu podijelili u više grana. Svijest i ponos na hrvatsko podrijetlo svakako su zbog toga živjeli i u obitelji Josipa Jelačića, što u ono vrijeme feudalnih, a ne nacionalnih država nije bila zapreka za vjernost nehrvatskom vladaru. To uostalom pokazuje i slučaj Petra Preradovića, koji je, doduše, mlađi od Josipa Jelačića sedamnaest godina, no koji je također bio ne samo visoki vojni časnik vjeran austrijskom caru, nego istodobno i najutjecajniji domoljubni hrvatski pjesnik Jelačićeva vremena. To što je Jelačić u svojim prvim pjesmama posegnuo za njemačkim jezikom ne mora dakle biti znakom manjka njegova hrvatskoga domoljublja, nego uvjerenja da će pomoću njemačkog njegova poezija imati veće domete i broj čitatelja, mnogo više nego ako je piše tada neuređenim hrvatskim narodnim jezikom koji nema osobita kulturnog ugleda. Na izbor bana Nikole Zrinskog kao Jelačićeve pjesničke teme možda je utjecala i činjenica da je jedan Jelačićev predak, svećenik Janko Jelačić, sudjelovao s Nikolom i poginuo u bitki pod Sigetom 1566. (Mijatović, 1990, 15).

Postojali su dakle obiteljski i osobni, ali i širi povijesno-kulturni preduvjeti za razvoj hrvatskoga duha i rodoljublja te pjesničkih nagnuća u austrijskom vojnom časniku Josipu Jelačiću. Pjesništvo mu je očito, uz vojne i

državničke dužnosti, bila jaka dodatna intimna preokupacija, za istraživače njegova života i djela ipak važna za cjelovito shvaćanje njegove osobnosti. Njegova već spomenuta prva zbirka *Eine Stunde der Erinnerung* iz 1825., koju je sastavio za vrijeme bolesti, zapravo se sastoji od dva dijela. U prvom su lirске pjesme, a u drugom dramska pjesma u tri čina pod nazivom *Rodrigo und Elvira*. Drugo, prošireno izdanje Jelačićevih pjesama pod nazivom *Gedichte* izašlo je 1851. u izdanju Dvorske državne tiskare u Beču, a prihodom od prodaje išao je u Jelačićev fond za ratne invalide koji je on u međuvremenu osnovao. Časopis *Danica horvatska, slavonska i dalmatinska* objavio je 1854. iz te zbirke pjesmu *Utjeha naravi*, a godinu kasnije i *Kralj Matija i Zrinović na onom svijetu* i *Misli o mojoj sudbini*, u prijevodu Ivana Trnskog. Hrvatski prijevod Jelačićevih pjesama pod nazivom *Pjesme Jelačića bana*, bez dramskog teksta, u prijevodu dra Dimitrija Demetra, izdala je tiskara Ljudevita Gaja u Zagrebu 1861. Jednu od Jelačićevih pjesama uglazbio je tada poznati skladatelj Ferdo Livadić. Postoje podatci da je u pripremi bilo tiskanje još dviju knjiga: *Klicanje Hrvatske (Croatiens Jubel)* i *Blagdan dana Ljubice (Feierdes Julianatages)*, ali one nisu nikada izašle iz tiska (Čota, 2005).

I dok Jelačićeve uglavnom misaone i domoljubne pjesme, pisane posve u duhu europskog romantizma, nisu naišle na osobit odjek čitatelja ni kritičara, te se može reći da su „nedostatno vrednovane, stoga i oprečno procjenjivane“ (Hrv. bibl. leksikon), bolje su prošli njegovi dramski tekstovi. „Dramska pjesma“ *Rodrigo und Elvire* scenski je prvi put, koliko se zna, izvedena u Zagrebu 1850. na njemačkom jeziku, a također i 1894. nastojanjem Stjepana Miletića i po prijevodu na hrvatski jezik Augusta Harambašića iste godine. Književni su povjesničari pronašli da se Jelačić u svojim dramskim tekstovima ugledao na njemačku romantičnu dramu kakve je pisao Friedrich Schiller. Također je zamijećena povijesno relevantna činjenica da je Jelačićeva drama „jedina hrvatska drama njemačkog izraza u stihu“ te da se njegove drame drže „ponajboljim njemačkim scenskim djelima hrvatskih pisaca“ (N. Batušić) (Stančić, 2005, 400).

Ne treba zanemariti okolnost da su sva izdanja Jelačićevih pjesama, osim prve zbirke, izdana u vrijeme njegova političkog uspona i burnih događaja tijekom 1848. godine i kasnije, kad je on postao prvorazredna politička vojna i politička ličnost ne samo u Hrvatskoj, nego i u cijeloj Austrijskoj Carevini, pa i u ostalim europskim razmjerima. Bilo je to dakle vrijeme kada je izdavanje pjesničke zbirke nacionalnom junaku značilo ponajprije pohvalu njegovim junačkim djelima, bez obzira na njenu stvarnu umjetničku vrijednost.

Gotovo stoljeće i pol nakon 1861. Jelačićeve pjesme više nisu tiskane ni proučavane. Tek je nakon stjecanja hrvatske neovisnosti, kada povijesna uloga Josipa Jelačića više nije bila sporna, a u povodu 150. obljetnice njegove smrti, Ogranak Matice hrvatske u Zaprešiću (u tom su mjestu pokraj Zagreba Jelačićevi Novi dvori gdje je on pokopan 1859.) izdao reprezentativnu knjigu *Josip Jelačić: Pjesme – Gedichte* na 464 stranice. U knjizi su sabrane sve Jelačićeve pjesme na njemačkom i hrvatskom jeziku (priredio ih je Stjepan Laljak). Prvi dio knjige pod nazivom *Pjesme* sadrži pjesme koje

je 1861. prepjevao Dimitrije Demeter te dramski tekst *Rodrigo i Elvira* koji je preveo August Harambašić. U drugom dijelu je bečko izdanje pjesama iz 1851. te pjesma Josipa Marića o odlasku hrvatskih krajišnika u Italiju 1848. Na svečanosti u povodu predstavljanja knjige književni povjesničar Dubravko Jelčić objasnio je zašto su Jelačićeva književna djela dugo zanemarivana. Razlog tome može biti što su izvorno pisana njemačkim jezikom, ali i zato što Jelačić svojim vojnim i političkim djelovanjem nije bio po volji austrijskim i mađarskim vlastima dok je trajala dvojna monarhija, ali ni prosrpskim vlastima u obje Jugoslavije za koje je Jelačić bio nepoželjan hrvatski nacionalist. Tema njegove drame pak, u kojoj se govori o uzurpatoru vlasti koji zemlju dovodi u krizu, bila je sumnjiva za sve režime. Ustvrdio je da je po svom dramskom djelu Jelačić za hrvatsku književnost ono što su Novalis i Schiller za njemačku (Slobodna Dalmacija, 2006).

Jelačićeva pjesma o Nikoli Zrinskom povezuje četiri povijesna velikana

Pjesmu o Nikoli Zrinskom s naslovom *Mathias Corvinus und Zriny im Schattenreiche* Jelačić je napisao 1815. godine. Preveo ju je na hrvatski jezik Ivan Trnski s naslovom *Kralj Matija i Zrinović na onom svijetu* i taj je prijevod objavljen u časopisu *Danica* 23. svibnja 1846. Također, preveo ju je ban i pjesnik Ivan Mažuranić, a njegov je prijevod objavljen u listu *Obzor ilustrirani* u Zagrebu 6. lipnja 1909. pod naslovom *Kralj Matijaš i Nikola Zrinjski na drugom svijetu*. Dakle, pjesma povezuje četiri povijesna velikana: hrvatskog bana Josipa Jelačića kao autora, ugarsko-hrvatskoga kralja Matiju Korvina te hrvatskog bana i hrvatsko-ugarskog vojskovođu i junaka Nikolu Zrinskog kao likove u pjesmi, a i hrvatskog bana reformatora i velikog pjesnika Ivana Mažuranića kao jednog od prevoditelja pjesme na hrvatski jezik. Tome treba dodati i da je drugi prevoditelj, Ivan Trnski, značajan hrvatski domoljubni pjesnik, iako ne pripada redu najvećih, koji je uz to bio i prvi predsjednik Društva hrvatskih književnika. Te okolnosti daju pjesmi potencijal za književno ilustriranje i razumijevanje vremena u kojemu je nastala, ali iza interpretiranje mađarsko-hrvatskih odnosa tijekom povijesti i danas s obzirom na različitu ulogu i tretman tih ličnosti u hrvatskoj i mađarskoj povijesti.

U prijevodu Ivana Mažuranića pjesma glasi:

KRALJ MATIJAŠ I NIKOLA ZRINJSKI NA DRUGOM SVIJETU

Matijaš

*Tko onamo skučen teške od tuge
Uz brijeg bučna Kocita se šeće
I družine kloneći se druge
Svoj plemenit pogled na tli meće?*

*Tuđanine, mora da je zla sreća
I'va golema kad se tako zgodi,*

*Jer, ponosit pogled tvoj me sića
Hrvatska te junakinja rodi.*

Zrinjski

*Da, hrvatskog od plemena zovu
Nedobitna i hrabra me gori,
I od čete krunu lovorovu
Branec vjeru mačem što si stvori.*

*Da l' krstaša ne vidje barjaka
Turska kopja kako je silan lamo?
Da l' hrvatska gdje no mlati šaka
Ti ne vidje Zrinovića tamo?*

Matijaš

*Kako? Zrinski? ti l' si – proročica
Čut mi biješe i ne vara me, ti si;
Ti si, o bane, da, tvog sja mi iz lica
Duh Leonidekijem se gori visi.*

*Dođi i hrabru htijej mi ruku dat
Koji se ropski nijesi klanjo vijeki,
Kog slobodna je odojila mati
Mržnjom smrtnom suprotdivjoj Meki.*

*Gdjeno u prsijeh duše živu take,
Domovina tu propasti neće
I kao fenić svagda mračne iz rake
Slavna uskrsnut opet na svijet će.*

Tumačenje nekih riječi: *Kocit* = u grč. mitologiji rijeka vapaja u podzemnom svijetu koja teče iz Stiksa u Aheron; *tuđanine* = tuđinče; *Leonida* = starogrčki spartanski kralj i junak koji se s 300 suboraca suprotstavio 480. god. pr. Kr. perzijskom kralju Kserksu u klancu Termopile na putu iz sjeverne u srednju Grčku, gdje su junački izginuli od puno brojnijeg neprijatelja, simbol rodoljublja i žrtvovanja za domovinu, nakon bitke kod Sigeta Nikolu Zrinskog su u Europi nazivali hrvatskim Leonidom; *odojila* = othranila; *Meka* = sveti grad islama u Saudijskoj Arabiji u kojemu je i najsvetije islamsko mjesto Kaaba; *fenić* (tj. feniks), u staroegipatskoj mitologiji ptica koja na kraju života izgori, a iz njena pepela nastaje novi feniks.

Interpretacijski pristupi pjesmi

Moguća su tri interpretacijska pristupa ovoj Jelačićevoj pjesmi: književnoteorijski (estetski), identitetsko-manifestacijski i povijesno-ideološki.

Književnoteorijski pristup pokazuje da pjesma ima sva obilježja književnosti romantizma: junački povijesni likovi, patetični ton, antički motivi, neobični mistični susret na drugom svijetu dviju osoba koje nisu bili suvremenici, sloboda kao najviša vrijednost, slavljenje domovine i rodoljublja kao visokih moralnih obilježja, mržnja prema mrskom neprijatelju, veličanje junačkih zasluga za sva vremena. Za sve to u pjesmi je postavljen jasan hrvatski okvir. Zrinski je u pjesmi nedvojbeno hrvatski junak kakvim ga prepoznaje čak i ugarski kralj Matijaš, mada ga Mađari slave kao svog junaka. Tu je i dramski dijalog, neuobičajen u lirskoj pjesmi, kojim se predočava susret između kralja Matijaša i Nikole, a koji dinamizira ritam pjesme dajući joj epski prizvuk radi pojačavanja povijesnog ugođaja temeljne lirske forme. No, eventualna dvojba je li zbog dijaloga i zametka priče, koji u pjesmi zbog toga postoji, ovo ipak više epska nego lirska pjesma, nije opravdana. Temeljni pjesnikov motiv nije priča o događaju (susretu), nego proslaviti veličinu Zrinskog kojega kao hrvatskoga junaka priznaje i veliki mađarski vladar.

Najveća je estetska osobitost pjesme njezina *zgusnuta simbolika*. Tako bismo mogli nazvati koncentraciju iznimno značajnih povijesnih ličnosti u pjesmi (Zrinski, Korvin, Jelačić, Mažuranić) koje inače nisu povezane u povijesnoj stvarnosti, a koje su, svaka za sebe, snažni povijesni simboli što vojničko-državničkih što intelektualno-kulturnih postignuća u hrvatskom i mađarskom narodu. Ta je simbolika zapravo najvažnija poetička osobitost pjesme koja je izdvaja među ostalim pjesmama prosječnog estetskog dometa svoga vremena. Da ju je napisao neki manje poznat autor, ne bi bila vrijedna posebne pozornosti.

Mažuranićev *prijevod* donosi elemente narodnog govora (Matijaš, Zrinović, kopje, divja, odojila i dr.) čime se unose posebnosti hrvatskog jezika za koje, dakako, nema reciprociteta u njemačkom izvorniku. Tu su i zastarjelice, teže razumljive suvremenom čitatelju. No metrika prijevoda nije skladna. Pjesma se sastoji od sedam katrena s nepravilnom shemom stihova. Tako su u prvoj i drugoj kitici prva dva stiha jedanaesterci a druga dva deseterci, u trećoj su svi deseterci, u četvrtoj tri deseterca i jedan jedanaesterac, u petoj i šestoj dva jedanaesterca, jedan deseterac i jedan dvanaesterac, a u sedmoj dva dvanaesterca, jedan deseterac i jedan jedanaesterac. Zbog toga, a i zbog loše izabranih riječi, ritam je pjesme neujednačen i hrapav što je očita posljedica nevještog stihotvorstva, kakvih pjesama ima još kod Mažuranića. Po svemu navedenom pjesma kao književno-umjetnički tekst za hrvatskoga čitatelja nije zanimljiva ni po kojoj poetskoj osobini, osim po motivu, njegovu dramskom oblikovanju i sažetoj simbolici. A sve to je zapravo „zasluga“ prevoditelja na hrvatski jezik. Njemački izvornik zahtijeva interpretaciju po zahtjevima poetike na njemačkom jeziku.

Identitetsko-manifestacijski pristup polazi od moguće prigodne „uporabe“ pjesme i objašnjava zašto je na nju trebalo upozoriti upravo 2016. godine, u povodu proslave 450. obljetnice bitke pod Sigetom i smrti Nikole Zrinskog. To je njezina identifikacijska i prigodničarska vrijednost zbog koje su izdane i brojne druge prigodne knjige o Zrinskom. U ovom je pristupu središnji lik Nikola Zrinski dok su svi ostali manje važni, odnosno mogu se spomenuti kao kurioziteti poput bana Jelačića pjesnika.

Posebna je inačica ovoga pristupa vezana za manifestacijsko značenje pjesme u sredinama u kojima su ličnosti, koje pjesma „okuplja“, sastavnice njihova mjesnog identiteta. To je manje važno za sredine vezane za Zrinskog i Mažuranića, a znatno više za one vezane za bana Jelačića. Jelačić je naime ponajprije na nacionalnoj razini poznat kao vojskovođa i državnik, a gotovo posve nepoznat kao pjesnik. Stoga se njegove pjesme doživljavaju kao kuriozitet koji ističe njegovu iznimnost i stvaralačku svestranost. To je osobito važno za Hrvate u Vojvodini, odnosno srijemske Hrvate, jer Jelačić, rođen u Petrovaradinu, zavičajno pripada njima. U tom je smislu ova pjesma u prvom redu važna po svome autoru, a tek potom po svome sadržaju i likovima. Drugo zavičajno mjesto Jelačićevo svakako je Zaprešić pokraj Zagreba gdje je boravio s obitelji u svojim Novim dvorima i gdje je pokopan.

Nacionalno-ideološki pristup polazi od uloge aktera pjesme u povijesnim zbivanjima u Hrvatskoj i Austrijskoj Monarhiji te percepciji te uloge u nacionalnim ideologijama Hrvata i Mađara. Treba ih promatrati u dvije skupine: povijesne ličnosti kao pjesnički motivi (kralj Matijaš i vojskovođa Zrinski) i autorske ličnosti (ban i pjesnik Josip Jelačić i prevoditelj, ban i pjesnik Ivan Mažuranić i pjesnik Ivan Trnski), te u njihovoj povezanosti u hrvatskoj i mađarskoj prošlosti gdje nemaju iste vrijednosne predznake. To proizlazi iz njihovih životopisa koje ćemo ovdje prikazati ukratko s usmjerenjima na njihove ključne zasluge i političke uloge u hrvatskoj i mađarskoj povijesti.

Nikola Zrinski (navode se i imena **Nikola Šubić Zrinski** te **Nikola Zrinski Siget-ski**; mađarski **Zrinyi Miklós**; Zrin, oko 1508.

– Siget, 7. rujna 1566.), član velikaške obitelji Zrinski (po rodoslovlju Nikola IV. jer je u obitelji četvrti s tim imenom), hrvatski ban i vojskovođa, ubraja se među najveće junake hrvatske i mađarske povijesti. Proslavio se u borbama protiv Osmanlija od rane mladosti. Tako se istaknuo već u svojoj 21. godini u obrani Beča 1529., s 400 Hrvata spasio je Peštu 1542. te ga je kralj imenovao hrvatskim banom (kasnije se sam odrekao te časti) i darovao mu Međimurje s utvrđenim gradom Čakovcem. God. 1566., kao kapetan utvrde Siget i vojni zapovjednik južne Ugarske, suprotstavio se s 2500 ratnika, uglavnom Hrvata, sultanu Sulejmanu Veličanstvenom koji je krenuo s vojskom od 100 tisuća vojnika osvojiti Beč i Europu. Osmanlije su dobro utvrđeni Siget opsjedali mjesec dana i slali Zrinskom primamljive ponude i ucjene ne bi li predao grad. Sulejman je u jeku opsade iznenada umro, a veliki vezir Mehmed-paša Sokolović to je zatajio i nastavio opsadu. Kad su Osmanlije 7. rujna uspjele zapaliti grad, Zrinski je s braniteljima junački provalio iz utvrde te su izginuli u neravnompravnoj borbi. Mrtvom Zrinskom Turci su odsjekli glavu i poslali je carskom

generalu u grad Jur (Győr) kao opomenu, a potom ju je preuzeo Nikolin sin Juraj IV. Zrinski te je pokopana u grobnici Zrinskih u Čakovcu.

Nikola Zrinski slavljn je u cijeloj Europi kao branitelj kršćanstva od turskih osvajača i islama. Simbol je junaštva i rodoljublja kod Hrvata i Mađara, zbog svjesne žrtve za opće dobro i zato nazvan hrvatskim Leonidom. U Zagrebu jedan od najljepših trgova u središtu grada nosi ime Zrinjevac, tj. Trg Nikole Zrinskog. Po njemu se naziva i najpoznatija nacionalna opera koju je skladao Ivan Zajc. Kao sigetskoga junaka opjevali su ga brojni hrvatski pjesnici. Mađari ga podjednako slave kao jednu od svojih najvećih povijesnih ličnosti i heroja, a tako je prikazan i u mađarskoj povijesti i književnosti. To je i prirodno jer je najviše svojih aktivnosti Zrinski ostvario na području Mađarske. God. 1994. na mjestu sigetske bitke kod mađarskog grada Szigetvára (Sigeta) izgrađen je Park mađarsko-turskog prijateljstva s dvije goleme biste – Nikole Zrinskog i sultana Sulejmana. U opisu događaja na turističkim panoima govori se o Zrinskom kao velikom mađarskom junaku i ne spominje se da je bio podrijetlom Hrvat. To prešućivanje Zrinskog kao Hrvata u Mađarskoj ušlo je i u književnost pa Ivan Trnski u svojoj epskoj pjesmi *Nikola Zrinski ili sigetsko junakovanje* ima i ove stihove:

*Slava tebi, slavni Zrinoviću!
Jer Hrvatstvu slavu izvojeva,
Dičnom smrti dom si uzveliča!
Zaman Mađar tebe si prisvaja,
Ti si Hrvat koljenom, junaštvom,
A mi tebe nikomu ne damo!*

Matija Korvin (Kolozsvár, danas Cluj, u Rumunjskoj, 23. veljače 1443. – Beč, 6. travnja 1490., hrv. štokavski Matija, kajkavski Matijaš i Matjaž, mađarski Mátyás Hunyadi; Korvin dolazi od lat. corvinus – gavran, što je znak u njegovu grbu) bio je ugarsko-hrvatski (1458. – 1490.), a neko vrijeme i češki kralj. Rođen je u Transilvaniji, kao sin mađarskog vojskovođe Janka Hunjadija. Od svoga je kraljevstva stvorio prvu centraliziranu apsolutističku državu u Europi prevladavši tako feudalnu rascjepkanost zemlje. Pokušao je osvojiti i titulu cara Svetog Rimskog Carstva Njemačke Narodnosti te je čak osvojio Beč 1486. Zauzvatio je prodor Osmanlija nakon pada Bosne te u tu svrhu ponovo osvojio Jajce i Srebrenicu osnovavši Jajačku i Srebreničku banovinu. Da zaštiti zemlju od Mlečana, osnovao je Senjsku kapetaniju. Osnivao je

sveučilišta i tiskare te Biblioteku „Corvinianu“ u Pešti, nadaleko poznatu u Europi. Bio je vrlo učen te je na svom dvoru okupljao znanstvenike i humaniste među kojima su i Hrvati Ivan Vitez od Sredne, rođen kod Križevaca, pisac, znanstvenik i primas Ugarske, te biskup Pečuha Ivan Česmički iz Čazme, humanist i latinski pjesnik.

Kralj Matija bio je vladar europskog značenja po svojim političkim idejama i ostvarenjima, po uključenosti u povijesna i kulturna zbivanja cijele srednje Europe. No, bio je omiljen i u narodu jer se suprotstavljao interesima krupnog plemstva štiteći sitno i srednje plemstvo i građanstvo. Uveo je pravedno oporezivanje svih društvenih slojeva, pa i u Hrvatskoj. Iako je znao biti okrutan, zapamćen je kao učen vladar, promicatelj znanosti i umjetnosti i po pravednoj vladavini. Narod ga je nazvao Matija Pravedni, a ostala je do danas živa izreka „Od kada je Matijaš umro, nestalo je svih pravica“ (*Pokle dobri kralj Matijaš spi, nikakve pravice ni!*). Ušao je u hrvatske, slovenske i mađarske narodne pjesme i kao branitelj od Turaka i uopće pozitivna povijesna osoba.

Josip Jelačić (Petrovaradin u Vojvodini, 16. listopada 1810. – Zagreb, 20. svibnja 1859.). Njegovi predci potječu iz srednje Bosne i prvi put se spominju 1381. u službi bosanskog kralja Tvrtka. Pred Turcima sele na sjever i granaju se na više grana. Po tvrđavi Bužimu u Lici jedna grana dobiva pridjev Bužimski koji nosi i Josip Jelačić. Odrastao je u vojničkoj obitelji. Otac mu je bio podmaršal, zapovjednik Petrovaradina i sudionik mnogih bitaka. Završio je Theresianum, najugledniju vojnu akademiju u monarhiji, i napredovao do generala i podmaršala, a službovao u Galiciji, Ogulinu, Zadru, Glini te bio vrhovni zapovjednik u Hrvatskoj, Slavoniji i Vojnoj granici. Imenovan je banom 1848. i na toj je dužnosti ukinuo

kmetstvo, ujedinio bansku Hrvatsku sa Slavonijom i Dalmacijom, sjedinio Međimurje, objavio rat tadašnjoj mađarskoj vladi, ugušio pobune revolucionara u Beču i Budimpešti, utemeljio zagrebačku nadbiskupiju, pokrenuo izgradnju HNK, poticao pisanje udžbenika na hrvatskom jeziku. Umro je u 58. godini života shrvan bolešću.

Snažni je simbol hrvatske samosvijesti i rodoljublja te borbe za interese hrvatskog naroda zbog čega mu je podignut središnji spomenik na glavnom trgu u Zagrebu (maknut 1947. po nalogu komunističke vlasti zbog gušenja proleterске bune u Mađarskoj, ponovno postavljen 1990. osamostaljivanjem Hrvatske). Motivom je brojnih književnika (oko 150 književnih djela), slikara i kipara te ima status jedne od najznačajnijih ličnosti u hrvat-

skoj povijesti. U historiografiji se oprečno interpretira. Komunističko-marxističko viđenje njegove povijesne uloge je negativno zbog gušenja socijalnih revolucija u Austrijskoj Monarhiji i zaštite carske vlasti. Zato su ga kao reakcionara ideološki osudili i vodeći svjetski marksisti, a osobito komunisti u Hrvatskoj i Jugoslaviji zabranivši njegov kult u narodu. No, u hrvatskoj nacionalnoj ideologiji i u narodnoj predaji Jelačić je jedan od najvećih simbola težnje naroda za slobodom, ujedinitelj hrvatskih zemalja, obnovitelj nacionalne samosvijesti i tvorac socijalne pravde (ukidanje kmetstva). U doba komunističke vlasti zbog pjevanja pjesama o njemu išlo se u zatvor, a u neovisnoj Hrvatskoj nacionalni je junak prvog reda. U mađarskoj historiografiji izrazito je negativna osoba zbog gušenja mađarske građanske revolucije i pokreta za neovisnost od Austrije, ali i kao osporavatelj mađarskih interesa u Hrvatskoj (političko osamostaljivanje Hrvatske od Mađarske, sjedinjavanje Međimurja s Hrvatskom). No, ako su Mađari mogli prijeći preko turskog stoljetnog haranja Mađarskom i izgraditi u 21. stoljeću park mađarsko-turskog prijateljstva sa Zrinskim i Sulejmanom kao glavnim likovima, ne bi trebalo biti zapreke ni za izgradnju nekog sličnog mjesta mađarsko-hrvatskog prijateljstva u kojemu će se naći povijesni likovi dvaju susjednih naroda – Hrvata i Mađara koji utjelovljuju njihova povijesna neprijateljstva i prijateljstva te upućenost na zajedničku sudbinu. Na takvom bi mjestu svakako trebali biti Zrinski i Matijaš koje podjednako štiju oba naroda, ali i Jelačić kao branitelj hrvatske neovisnosti od nepravednih mađarskih prisizanja na hrvatski teritorij.

Ivan Mažuranić (Novi Vinodolski, 11. kolovoza 1814. – Zagreb, 4. kolovoza 1890.) u hrvatsku je povijest ušao kao prvi hrvatski ban pučanin (1873. – 1880.), kao politički reformator i modernizator hrvatskog društva, kao jezikoslovac i jedan od najvećih hrvatskih pjesnika. Za vrijeme njegova banovanja Hrvatski je sabor donio prvi zakon o osnovnom školstvu u kojemu se hrvatski jezik propisuje službenim jezikom u školama te više drugih zakona kojima se reformiraju stari propisi i osuvremenjuje hrvatsko društvo, a otvoreno je i moderno sveučilište u Zagrebu. Spjevom *Smrt Smil-age Čengića*, jednim od najboljih u hrvatskoj književnosti, uvrstio se među hrvatske književne klasike koji su

nadživjeli svoje vrijeme sve do naših dana. Svojim je državničkim djelovanjem ograničen na hrvatsku povijest, no njegovo književno djelo odrazilo se i izvan Hrvatske, ponajprije u Crnoj Gori, gdje ga smatraju jednim od najvećih pjesnika koji su opjevali junački duh i stradanja crnogorskog naroda. Prijevodom Jelačićeve pjesme o Zrinskom na hrvatski jezik pokazao je koliko cijeni djelo svoga velikog predšasnika na banskoj stolici.

Ivan Trnski (Stara Rača kraj Bjelovara, 1. svibnja 1819. – Zagreb, 30. lipnja 1910.) završio je vojnu školu u Grazu i bio vojni časnik u administraciji, a biran je i za zastupnika u Hrvatskom saboru i jedno vrijeme bio bjelovarski župan. Bio je među istaknutim hrvatskim preporoditeljima i pisac brojnih lirskih i epskih rodoljubnih, ljubavnih i religioznih pjesama u romantičarskom stilu od kojih su neke uglazbljene i izvode se i danas. Objavio je više zbirke pjesama i pripovjedaka te prijevoda književnih djela s ruskog, češkog, poljskog, engleskog i njemačkog jezika. Za života je slavljen kao veliki

pjesnik, no kasnije su mu priznate uglavnom zasluge za preporodni rad. Za njega je vezano nekoliko kurioziteta: bio je dugovječan i nadživio skoro sve preporoditelje (doživio je 81 godinu), pjesničkim stvaralaštvom bavio se 75 godina (1835. – 1910.), bio je prvi predsjednik Društva hrvatskih književnika (osnovano 1901.), a osim prijevoda Jelačićeve pjesme napisao je i dvije vlastite epske pjesme o Nikoli Zrinskom (*Nikola Zrinski ili sigetsko junakovanje* i *Junak sigetski*, obje u povodu 300. obljetnice bitke pod Sigetom 1866.).

Interpretacijsko suprotstavljanje ličnosti koje povezuje Jelačićeva pjesma daje, sažeto govoreći, sljedeće rezultate:

Pjesmom se Josip Jelačić, hrvatski političar i vojskovođa, predstavlja kao pjesnik, što je kuriozitet njegova života, nevažan za njegovu povijesnu ulogu, ali važan za ukupni uvid u njegovu ličnost i značaj.

Glavna poetička vrijednost pjesme je u njenu zgusnutom povijesnom simbolizmu koji proizlazi iz povezivanja istaknutih povijesnih likova – dva pjesnička (Zrinski, Matijaš) i dva autorska (Jelačić, Mažuranić), iz čega se mogu razumjeti umjetnička nadahnuća i povijesni događaji koje predstavljaju ti likovi pojedinačno i svi zajedno.

Pjesma je poticaj za identitetske i nacionalno-ideološke rasprave i analize o povijesnim vezama, sukobima, suradnji i suživotu Hrvata i Mađara koji imaju zajedničku državnu povijest od stvaranja Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva, preko Austro-Ugarske Monarhije do kraja Prvog svjetskog rata. Tu su Zrinski i Matijaš svakako poveznice u borbama za samoodržanje protiv Turaka, a Jelačić, pa i Mažuranić, razdjelnice u obrani hrvatskih interesa protiv mađarskih pokušaja brisanja Hrvatske sa zemljopisne karte u Jelačićeve vrijeme (mađarski revolucionar Lajos Kossuth zalagao se za veliku Mađarsku „od Karpata do Jadrana“ i osporavao hrvatsko ime i narodnost).

Literatura

- Mijatović, A. (1990). *Ban Jelačić*. Zagreb: Mladost.
- Čota, A. Slava pjesnika u krugovima preporoditelja, *Portal Hrvatska riječ*, 3. 9. 2005.
- Predstavljena knjiga pjesama bana Jelačića „Pjesme – Gedichte“, *Slobodna Dalmacija*, 5.10. 2006.
- Mijatović, A. (2010). *Obrana Sigeta*. Zagreb: Školska knjiga.
- Stančić, N. (2005). Jelačić, Josip. U: *Hrvatski bibliografski leksikon*, str. 400. Zagreb: Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“.
- Bratulić, Lončarević, Petrač (prir.) (2016). *Nikola Šubić Zrinski u hrvatskom stihu*. Zagreb: Društvo hrvatskih književnika.
- Pranjić, I. (prir.) (2016). *Sigetski boj u hrvatskoj epici*. Čakovec: ogranak Matice hrvatske u Čakovcu.

**INTERPRETACIJE
UMJETNIČKIH PRAKSI
HRVATA U VOJVODINI**

U povodu 125. obljetnice rođenja Pere Tumbasa Haje, 28. lipnja 2016. godine održana je Stručna tribina o njegovu životu i djelu u Gradskoj knjižnici Subotica, a u organizaciji Subotičkog tamburaškog orkestra.

Na tribini, posvećenoj jednom od najznačajnijih tamburaša, glazbenih pedagoga, aranžera i skladatelja svoje su radove pročitali Stipan Jaramazović, Marinko Piuković, dr. Josip Stantić, Vojislav Temunović, Tamara Štricki Seg, Julijana Jovanović i Mark Fori.

PERE TUMBAS HAJO (1891. – 1976.)

O životu Pere Tumbasa Haje

U Subotici je od kraja 19. stoljeća živjela glasovita tamburaška obitelj Tumbas. Muški dio činili su vrsni tamburaši, počevši od oca Antuna koji je bio profesionalni izvođač na tamburaškom basu. Ljubav ka tamburaškoj glazbi prenosio je i svojoj djeci, s kojom je u početku svirao u krugu obitelji. U dvorištu obiteljske kuće živio je i jedan stariji gospodin, djed koji je svirao gajde, ali nije bio u krvnom srodstvu s obitelji Tumbas. U ovakvom okruženju rođen je i Pere Tumbas 29. lipnja 1891. godine u Subotici. Pretpostavlja se da je nadimak „Hajo“ dobio po svom ocu Antunu, koji je svirajući često podvikivao „Haj, haj“.

Sa starijim sinom Stipanom i mlađim Perom, Antun je prvi put javno nastupio kada je Pere imao tek šest godina. Roditelji su mlađeg sina upisali u Muzičku školu u Subotici 1904. godine, u vrijeme kada je njome rukovodio *Ernő Lányi*, glazbeni pedagog i osnivač Subotičke filharmonije. Tijekom školovanja učio je svirati klarinet i violinu, jer se pripremao za vojnog glazbenika, ali se kasnije potpuno posvetio sviranju tambure. Ubrzo zatim, dalje glazbeno školovanje Pere nastavlja privatno, sa starijim bratom Stipanom u Budimpešti.

Sa svojih osamnaest godina, „Kišhajo“ ili „mali Hajo“ kako su ga zvali, s bratom Stipanom i još dva tamburaša osniva tamburaški kvartet koji nastu-

pa u raznim prilikama i mjestima od Budimpešte do Drezdena. Hajo se u Suboticu vraća 1910. godine, a tada započinje i njegova profesionalna karijera.

Neposredno pred početak Prvoga svjetskog rata Hajo je formirao orkestre i aktivno svirao u njima kao kapelnik. U to vrijeme pisao je i svoje prve skladbe i aranžmane. Neki od najstarijih sačuvanih originalnih rukopisa, sačuvani do danas, su *Subotičko bunjevačko kolo* iz 1912. te *Edit valcer* iz 1914. godine.

Među prvim društvima u kojima je Pere Tumbas Hajo bio aktivan je orkestar *Kolo mladeži* osnovan 1921. godine. *Sokolsko društvo* u Subotici osnovalo je svoj tamburaški zbor 1923., u čiji se rad kasnije uključio i Hajo. Treća po redu tamburaška sekcija pri *Bunjevačkom momačkom kolu* osnovana je 1935., a njen kapelnik je bio upravo Pere Tumbas Hajo.

Godine 1930. Hajo se zaposlio kao gradski službenik u Subotici, ali nije prestajao sa svojim izvođačkim aktivnostima u tamburaškim orkestrima. Čak postoji pretpostavka da je njegova virtuoznost i glazbena zrelost u ovim godinama sve više dolazila do izražaja.

Hajo boravi i radi u Beogradu od početka 1938. sve do travnja 1941. godine, kada se vraća u Suboticu zbog ratnih okolnosti. U ovom periodu bio je član profesionalnog tamburaškog orkestra Radio Beograda.

Nakon povratka u Suboticu, a po završetku rata, Hajo se okreće pedagoškom radu i podučavanju tamburaša u Subotici i okolnim mjestima (Tavankutu, Đurđinu). On se nije fokusirao samo na rad s amaterima, već i na izvođenje glazbenih točaka u okviru kazališnih predstava. Pratio je i vokalne soliste i folklorne ansamble iz Subotice i okoline.

Nakon Drugoga svjetskog rata, zbog novog državnog uređenja, stara društva se gase a nastaju nova. U novoosnovanim društvima *Ivan Goran Kovačić* i *KUDŽ Bratstvo*, Hajo se uključuje i nastavlja svoju životnu misiju – obučavanje tamburaša. Period koji je proveo u KUD-u željezničara *Bratstvo*, ostalo je u najdužem sjećanju Subotičana. Tu je svirao, podučavao i koreperirao sve do pred kraj života. Legenda tamburice i tamburaške glazbe Pere Tumbas Hajo preminuo je 5. ožujka 1967. godine.

O radu Pere Tumbasa Haje

Pere Tumbas Hajo, pedagog i profesionalac, instrumentalist je koji je postavio visoke standarde muziciranja i aranžiranja, preferirao orkestarska izvođenja i cio svoj životni put posvetio tamburi. Sve što je ostavio iza sebe dokazuje da su njegov život i rad višeznačni i nadilaze vrijeme u kom je živio.

Profesionalno-izvođački rad

Hajo je bio omiljen među mladima i često pronalazio vrijeme, te i svirao sa svojim učenicima u različitim prilikama. Hajo je svirao i profesionalno, kao kavanski glazbenik, snimao gramofonske ploče (1929. s orkestrom snima gramofonsku ploču za potrebe Radio Beograda) i osnivao profesionalne orkestre s kojima je nastupao.

Prvi orkestar koji je sam vodio osnovao je 1911., a u njemu je svirao basprim. Tijekom Prvoga svjetskog rata osnovao je vojni tamburaški orkestar s nekoliko svojih kolega.

Nakon Prvoga svjetskog rata slijedi njegov plodan i aktivan profesionalni rad, koji je rezultirao sviranjem u Radio Beogradu. Pere Tumbas Hajo je po mnogo čemu bio jedinstven, lako se prilagodio orkestru, aranžmane je prilagođavao sviračima i mogućnostima orkestra. U tamburaškim sekcijama orkestar je postavljao pretežito u sljedećem obliku: prim I i II, basprim I i II, treći basprim, kontra, čelo i bas. Ovakva formacija velikih tamburaških orkestara ostala je zastupljena i danas, a broj instrumenata na svakoj od linija može se brojčano dodavati.

Veza s Beogradom

Prvi profesionalni tamburaški orkestar Radio Beograda osnovan je 1929. godine. Ovaj orkestar je osnovao Aleksandar Aranicki iz Nadalja. On je putovao po Vojvodini i u svoj orkestar pozivao najbolje tamburaše, među kojima je bio i Pere Tumbas Hajo. Aranicki ga je 1938. pozvao u Radio Beograd kako bi postao stalni član orkestra, što je Hajo spremno prihvatio. Za pultom basprim dionice Hajo je bio sve do travnja 1941. godine.

Pojedini tamburaši danas ističu da je Hajo zbog svog velikog utjecaja bio jedan od onih koji je u svom beogradskom razdoblju postavio temelje velikog tamburaškog orkestra i na taj način otvorio put tamburi da stane rame uz rame sa svim drugim orkestrima. Ustanovljena je minimalna tamburaška partitura od 8 dionica, uspostavljeni su odnosi u pogledu broja svirača na svakom instrumentu, kako bi ukupan zvuk orkestra predstavljao skladnu zvučnu cjelinu.

O značaju tamburaškog orkestra Radio Beograda

Svi članovi tamburaškog orkestra Radio Beograda bili su svojevrsni virtuoz i vrhunski glazbenici, koji i u današnjem vremenu ostaju poznati dio srpske tamburaške povijesti (Todor Familic – čika Toša basprimaš; Boško kontraš; Beli Stevo basist; Peca čelist; Maksa Popov primaš i drugi). Rad tamburaškog orkestra Radio Beograda označava početak ne samo izvođačke umjetnosti kod tamburaša, već i početak glazbene pismenosti među tamburašima u Srbiji.

Pedagoški rad

Tek nakon osnivanja više profesionalnih i amaterskih velikih tamburaških orkestara, započelo je i učenje tambure u glazbenim školama, u čemu dio zasluge svakako pripada Peri Tumbasu Haju. Muzička škola i Kulturno-prosvjetna zajednica u Subotici formirale su tečaj od 4 godine za narodnu glazbu čiji je nastavnik bio „čika Hajo“. Na ovoj poziciji ostao je do svog umirovljenja 1958. godine.

Pere Tumbas Hajo nije bio jedini tamburaški pedagog, ali je ostavio veliki trag podučavajući mnoge tamburaše. Imao je izraženu svijest o važnosti pedagoškog rada i kvalitetnog prenošenja iskustva drugima, što je i činio svojim primjerom i zalaganjem u zajednici.

Njegov pedagoški rad očituje se u više segmenata:

- rad s početnicima koje je obučavao tehnikama sviranja,
- glazbeno opismenjavanje, odnosno upoznavanje s osnovama teorije glazbe, kao i
- rad s tamburašima koji su već znali svirati.

Tehnika sviranja koja se sačuvala do danas je još uvijek aktualna i čini je osnovom za suvremenu školu tambure, poznatom pod nazivom *subotička škola tambure*.

Melografski rad

Vjeruje se da je Hajo imao apsolutni sluh, dobru glazbenu memoriju i sposobnost razlučiti dionicu svakog instrumenta u orkestru. Ove njegove sposobnosti drugi su često koristili te je tako nastala i jedna od anegdota. Kako bi došli do željenih nota iz popularnih filmova, članovi drugih orkestara su mu često plaćali ulaznice za kino, kako bi nakon odgledana filma Hajo zapamtio i zapisao melodije. Na ovaj način su se popularne filmske teme već nekoliko dana nakon premijere mogle čuti na mjestima javnih okupljanja.

U želji da se sagledaju melografski zapisi Pere Tumbasa Haje djelomično je osvijetljen njegov rad u etnomuzikološkom smislu na temelju analize njegovih glazbenih zapisa narodnih pjesama. Među pjesme koje su uvrštene u istraživanje ubrajaju se one pjesme za koje se vjeruje da su nastale u narodu, ali i one koje imaju karakteristike varoškog ili starogradsčkog zvuka.

Promatrajući dostupne melodije Hajinih melografskih zapisa, može se pretpostaviti da je on narodne pjesme i melodije iz naroda skupljao kako bi svoj repertoar aranžmana za tamburaški orkestar upotpunio i u njega unosio svježinu. Ovo se odnosi i na pjesme za koje se vjeruje da potječu od anonimnog stvaraoca, ali i pjesme koje su kao skladane ušle narodu „pod kožu“ i nastavile se izvoditi kao takve.

Melopoetski su sagledane i analizirane 34 melodije koje su bile dostupne u glazbenim materijalima i aranžmanima ovog autora. Pjesme su, kako navodi Hajo u svojim zapisima, „spjevali“ Kata Prčić, Mimika Mlinko, Klara Prčić, Miloš Mandić Barnaba, Mijo Mandić, Joso Tot Kiralj, Miroljub Ante Evetović. Za pojedine pjesme on ne navodi ime kazivača, već samo bilježi „bunjevačka pisma“, „preljska pisma“, „narodna pisma“, ili „u kolu“.

Veoma je važno istaknuti da je svijest Haje kao zapisivača bila usmjerena i k važnim informacijama o glazbenom primjeru. Tako transkripcija narodne pjesme u Hajinim zapisima sadrži naslov, ime kazivača koji je izveo, „spjevao“ pjesmu, vrstu tempa izvođenja na talijanskom i/ili srpskom jeziku, linijski sistem sa svim primjerima zabilježenim u violinskom ključu, nakon koga su označeni predznaci melodije, vrstu takta, koja se u pojedinim primjerima melodijskog toka mijenja, dinamičke oznake za glasnoću izvođenja melodije, glavnu melodiju, ukrasne tonove, kao i oznake koje produžavaju dužinu tona, tekst koji prati melodiju i melostrofe koje pripadaju istom primjeru.

Osnovne karakteristike melodija Hajinih melografskih zapisa su sljedeće:

- ravnomjerna podjela, odnosno distributivni ritmički sustav,
- durski i moltski tonski nizovi, nizovi s pojavom prekomjerne sekunde, ali i nizovi s pojavom alterovanih tonova,
- broj melostrofa varira od jedne do pet, što je vjerojatno zavisilo od sjećanja pjevača koji su izvodili pjesmu pred Hajom dok je zapisivao melodiju i tekst,
- vrste stihova su deseterac, šesterac, sedmerac, osmerac i jedanaesterac,
- oblik melodija najčešće je zasnovan na bitematskom materijalu, ali također postoji i veliki broj primjera koji se formira na monotematskom materijalu uz različite varijante,
- refreni su jednostavne forme, uglavnom zasnovani na izdržanom tonu ili nekoliko povezanih tonova koji se ispjevavaju najčešće na jedan slog: ej, oj,
- melodija pjevane pjesme je ornamentirana simplim, dvostrukim i trostrukim predudarima, kako gornjim tako i donjim, pa čak i u polustepenim i cjelostenim postupnim kretanjem melodije.

Aranžmani

Nema sumnje da su postojali tamburaški orkestri različitih orkestarskih formi i prije Pere Tumbasa Haje, ali je on umnogome utjecao na usavršavanje odnosa instrumenata u orkestru. Ovo se očituje kroz njegove kompozicije i aranžmane.

Na repertoaru kavanskih tamburaških orkestara, za života i rada Pere Tumbasa Haje, našla su se mnoga svjetska klasična glazbena djela za koje je on radio transkripcije. Omiljena kompozicija, koju je priredio za tamburaški orkestar, je *Pikova dama*; osim koje je aranžirao i druge operne uvertire, kao i filmsku glazbu.

O Hajinoj pedantnosti i služenjem detaljnim stilom pisanja ukazuju sljedeći podaci: sve partiture imaju naslov, naznačeno ime skladatelja ukoliko je poznat, nazive instrumentalnih dionica, ključ (violinski ili bas) ovisno o tome koji instrument izvodi dionicu, predznake tonaliteta i vrstu takta skladbe, oznaku za tempo, dinamiku i artikulaciju, što sve predstavlja odlike zapadnoeuropske umjetničke prakse. Zbog izostavljenih podataka o tome kada su partiture nastale, nemoguće je precizno odrediti klasifikaciju stvaralačkog opusa u okviru dijakronijske perspektive.

S obzirom na to da je svoje aranžmane prilagođavao sastavu orkestra za koji piše, u okviru materijala varira broj i naziv dionica u partiturama. Ovo je i razlog postojanju sačuvanih partitura istih pjesama, ali izrađenih u različitim varijantama, jednostavnijim ili zahtjevnijim. Kao osnova u svim partiturama ističe se razlika između melodijskih i harmonsko-ritmičkih dionica, a prisutno je i preplitanje ovih funkcija u orkestru. Nosioi glavne melodije u Hajinim aranžmanima mogu biti prim, basprim, ali i čelo kojim se dionica melodije produbljuje za još jednu oktavu. Čelo također u poje-

dinim slučajevima ima udvojenu dionicu s dionicom basa, čime se javlja oktavni suzvučnik i dionica čela dobiva harmonsko-ritmičku ulogu. Dionicu kontre Hajo je, kao i njegovi suvremenici, tretirao kao harmonsko-ritmički instrument, ali se u većem broju skladbi uočava da ovaj instrument dobiva dijelove u kojima izvodi određen melodijski pokret, čime se njegova funkcija povremeno mijenja.

Navedene karakteristike predstavljaju individualni stil aranžiranja, ali i oslikavaju stil sviranja pojedinih orkestara u 20. stoljeću, što svakako daje doprinos izučavanju tamburaške prakse u Srbiji. Ostaje da predmet daljeg istraživanja budu i zvučni zapisi koji će svakako dati više saznanja o zvuku Hajinih aranžmana, osim vizualnog promatranja njegovih partitura.

Skladateljski rad

Skladao je više djela u različitim formama, pjesama, marševa, valcera, kola itd. Osim navedenog, autor je velikog broja *smesa*, kako je on nazivao spletove pjesama i igara. Interesantno je da su ove *smese* na svojevrsan način preskladane forme, jer su uvod, koda i prijelazi – foršpili unutar *smese* skladani.

U pojedinim zapisima i aranžmanima nailazimo na potpis Pere Tumbaša Haje, kao autora melodije skladbe, a ne samo aranžmana. Stoga smo odlučili osvrnuti se na melodije kojima Hajo donosi novi stil stvaranja pjesama na ovom prostoru. Dakle, on koristi tekstove različitih autora, uz melodije koje sadrže odlike veoma slične pjesmama iz naroda. Na ovakav način on pridonosi skladateljskom stvaralaštvu pjevačkog i tamburaškog repertoara Subotice. Primjeri pjesama koje su zabilježene ili potpisane kao Hajine autorske su: *Didovi nam iz daleka*, *Rosa pada*, *cveće ne vene*, *Sunce zađe*, *rano veče pada*, *Podvikuje bunjevačka vila*, *Subotica varošica bila*, *Zemljodilska prelska pisma*, *Noć na Paliću*. Vjeruje se da je melodije za ove pjesme osmislio sam Hajo, dok je koristio različite tekstove iz naroda, za koje je podrijetlo naveo da je „pisma bunjevačka“, potom od gospodina Josipa Stantića, kao i da je pojedine tekstove dobio od Staniše Neorčića i Ante Evetovića Miroljuba.

Osnovne karakteristike Hajinih skladanih pjesama:

- distributivni ritmički sustav,
- uvod i melostrofa se razlikuju po karakteru, tonalitetu i tempu izvođenja,
- tonski nizovi dionice vokala su tonalni, najčešće durskog karaktera,
- broj strofa varira između tri ili četiri melostrofe,
- vrsta stiha su deseterac, osmerac i šesterac,
- glazbena forma zasniva se na materijalu koji donose teme različitog karaktera – tako nalazimo u primjerima dvije, tri i četiri teme. One su raspoređene u više melodijskih odjeljaka, od četiri do šest u svakoj pjesmi,
- ukrašavanje melodije je uz nekoliko vrsta ornamenata kao što su: gornji jednostruki predudari u pokretu intervala velike sekunde, kao i donji polustupnjevi predudari,

– kao jedan od čestih elemenata u okviru kretanja melodije je pojava prekomjerne sekunde u okviru kretanja melodije vokala, odnosno glavne dionice.

Pere Tumbas Hajo je melodije pjesama koje je skladao stvarao u duhu narodnih melodija koje je slušao i transkribirao od kazivača. Na ovaj način je stil seoske, *varoške* melodije i tekst pjesme povezivao s narodnim običajima poput prela, dužijanci, svadbenih i šaljivih pjesama i kao takve ih predstavljao u svojim aranžmanima. Hajo je upravo ovako uspio povezati elemente gradskog i seoskog glazbenog stila, upravo u duhu *varoške* pjesme.

Poznata glazbena ostavština

Početkom 80-tih godina 20. stoljeća, Subotički tamburaški orkestar (STO) je, uz pomoć SIZ-a kulture Subotice, otkupio kompletni notni arhiv tamburaškog orkestra Radio Beograda, koji se nalazio kod Aleksandra Aranicog. STO je ovu zbirku krajem 2015. godine darovao Gradskoj knjižnici u Subotici uz obvezu da se skenira i učini dostupnom svim zainteresiranima. Realizacija ovog projekta je u tijeku te će početkom 2017. godine ova građa biti dostupna svim članovima Gradske knjižnice Subotica, ali i istraživačima koji se žele u većoj mjeri baviti Hajinom glazbenom ostavštinom.

Koliko je poznato, ovaj velikan tamburaške glazbe napisao je 35 vlastitih skladbi, 98 *smesa* (svaka sadrži skladane dijelove), 181 aranžman (popularne glazbe). Sada, kada je sva ova glazbena ostavština dostupna istraživačima, otvara se mogućnost njezine analize po različitim kriterijima koji će, kako vjerujemo, potvrditi trenutno visoko mišljenje o Peri Tumbasu Haji.

Pere Tumbas Hajo danas predstavlja simbol identiteta, vrijednosti, ali svakako i uzor za nalaženje glazbene inspiracije ne samo u Subotici, već na mnogo širem području.

Prema izlaganjima na *Stručnoj tribini o životu i djelu Tumbas Pere Haje*, održanoj 28. lipnja 2016. godine u Gradskoj biblioteci Subotica priredila

Tamara Štricki Seg

Tamara Štricki Seg

NARODNA PJESMA U GLAZBENOJ GRAĐI PERE TUMBASA HAJE

(etnomuzikološki prilog istraživanju glazbene
ostavštine Pere Tumbasa Haje)

U želji da bude ostavljen pečat u obliku glazbene ostavštine Pere Tumbasa Haje došlo se do ideje da makar djelomično osvjetlimo njegov rad u etnomuzikološkom smislu, te smo tako pristupili analizi njegovih glazbenih zapisa narodnih pjesama i autorskih melodija.

Među pjesme koje smo uvrstili u naziv rada ubrajamo one koje su nastale u narodu, ali i one koje imaju karakteristike *varoškog* ili uglazbljenog, starogradskog zvuka, kao i melodije s tekstovima koje je skladao Pere Tumbasa Hajo.

U okviru ovog rada bavit ćemo se melodijama s tekstovima srpsko/hrvatskog govornog područja koje su zatečene u dostupnoj ostavštini Pere Tumbasa Haje; iz fotokopiranih rukopisa dostupnih melografskih zapisa, kao i aranžmana za glas i tamburaški orkestar pronađenih u arhivu Gradskog muzeja Subotica. Važno je napomenuti da smo do svih ovih zapisa uspjeli doći zahvaljujući Stipanu Jaramazoviću koji desetljećima skuplja glazbenu građu tamburaške glazbe na području Subotice, ali i šire.

No, svakako ne smijemo zaboraviti napomenuti da je Hajo bio iznimno svestran „orkestarski zborovođa“, kako se navodi na pojedinim mjestima u dostupnom materijalu, a ne dirigent, kako bismo danas rekli. Pisao je aranžmane za različite spletove odnosno *smese* pjesama, ali u velikom broju ovakvih *smesa* nije koristio dionice vokala odnosno melodije s tekstovima. Iz tog razloga u ovom radu se nismo osvrtni na ove aranžmane, jer su zapravo i melodije i tonski nizovi prilagođeni tehničkim mogućnostima instrumenata u tamburaškom orkestru.

Dakle, u okviru ovog rada promatrat ćemo samo one primjere koje je Hajo skladao, a danas ih narod označava kao narodnu pjesmu. Također, pokušat ćemo sagledati način zapisivanja odnosno melografiranja primjera narodnih pjesama iz njegovih zapisa, od kojih je većina danas poznata kao narodna baština.

Hoće li nas ovo istraživanje uputiti na to da su sve pjesme koje je Hajo tijekom svog života zapisao ustvari pjesme nastale u 20. stoljeću ili ranije, ostaje nam vidjeti u daljem radu, ali i raspravi.

Melopoetska analiza primjera

Za potrebe ovog rada analizirano je 48 melodija narodnih, starogradskih i skladanih pjesama Pere Tumbasa Haje, aranžiranih za orkestar, među kojima se mogu pronaći i tekstovi pjesama. Učinjena je i melopoetska analiza 34 melodije pjesama pronađenih među Hajinim melografskim zapisima, koje bismo danas nazvali terenskim etnomuzikološkim zapisima.

Skladane melodije pjesama Pere Tumbasa Haje

U pojedinim zapisima i aranžmanima nailazimo na potpis Pere Tumbasa Haje, kao melodije skladbe, a ne samo aranžmana. Stoga smo odlučili osvrnuti se na melodije kojima Hajo donosi novi stil stvaranja pjesama na ovom prostoru. Dakle, on koristi tekstove različitih autora, uz melodije koje sadrže odlike veoma slične pjesmama iz naroda. Na ovakav način on pridonosi skladateljskom stvaralaštvu pjevačkog i tamburaškog repertoara Subotice.

Primjeri (pronađenih) Hajinih autorskih pjesama:

- Didovi nam iz daleka;
- Rosa pada, cveće ne vene;
- Sunce zađe, rano večer pada;
- Podvikuje bunjevačka vila;
- Subotica varošica bila;
- Zemljodilska preljaska pisma.

Vjeruje se da je melodije za ove pjesme osmislio sam Hajo dok je koristio različite tekstove iz naroda, za koje je naveo da je „pisma bunjevačka“, potom Josipa Stantića, kao i da je pojedine tekstove dobio od Staniše i Miroljuba (čija prezimena nije zabilježila u svojim notnim materijalima).

Osnovne karakteristike Hajinih skladanih melodija:

- U primjerima je zastupljen distributivni ritmički sustav, najčešće u dvo-djelnoj podjeli (2/4), ali se može uočiti i četverodjelna podjela takta (4/4), kao i petodjelni taktovi u okviru melodijskih odjeljaka (5/4).
- Uvod i melostrofa imaju drugačiji karakter, tonalitet, ali i tempo izvođenja od melostrofe (npr. uvod Umjereno, a strofa Umjerenom brzinom).
- Tonski nizovi dionice vokala su tonalni odnosno durskog karaktera.
- Broj strofa ovih pjesama najčešće varira, između tri ili četiri melostrofe.
- Vrsta stiha koja dominira među Hajinim pisanim pjesmama je deseterac asimetrične strukture (X-4,6), ali može se pronaći i osmerac i šesterac simetrične strukture (VIII-4, 4, VI-3, 3).
- Glazbena forma u primjerima skladanih pjesama zasniva se na materijalu koji donose teme različitog karaktera – tako nalazimo u primjerima dvije, tri i četiri teme. One su raspoređene u više melodijskih odjeljaka, od četiri do šest u svakoj pjesmi (A A B B C=R, A A1 B A=R2 A=R3, A B II: C D :II, A B C D, A A1 A A1 B C, A B C D).

– Ukrašavanje melodije u pjesmama prisutno je uz nekoliko vrsta ornamenata kao što su: gornji jednostruki predudari u pokretu intervala velike sekunde, kao i donji polustupnjevi predudari.

– Kao jedan od čestih elemenata u okviru kretanja melodije je pojava prekomjerne sekunde u okviru kretanja melodije vokala odnosno glavne di-
onice.

Melografski zapisi Pere Tumbasa Haje

Promatrajući dostupne melodije Hajinih melografskih zapisa, može se pretpostaviti da je narodne pjesme i melodije iz naroda skupljao kako bi svoj repertoar aranžmana za tamburaški orkestar upotpunio i u njega unosio svježinu. Ovo se odnosi i na pjesme za koje se vjeruje da potječu od anonimnog stvaraoca, ali i pjesme koje su kao skladane ušle narodu „pod kožu” i nastavile se izvoditi kao takve (narodne i starogradske).

Melopoetski smo sagledali i analizirali 34 melodije koje su bile dostupne u glazbenim materijalima i aranžmanima ovog autora.

Pjesme su, kako Hajo navodi u svojim zapisima, „spevali” Kata Prčić, Mimika Mlinko, Klara Prčić, Miloš Mandić Barnaba, Mijo Mandić, Joso Tot Kiralj, Miroljub (Ante Evetović). Za pojedine pjesme on ne navodi ime kazivača već samo bilježi „Bunjevačka pisma”, „Preljska pisma”, „narodna pisma” ili „u kolu”.

Veoma je važno istaknuti razinu svjesnosti samog zapisivača o važnosti načina transkripcije i podacima koje treba sadržati notni zapis narodne melodije.

Transkripcija narodne pjesme u njegovim zapisima sadrži:

- naziv pjesme,
- u većem broju primjera ime kazivača koji je izveo („spevao”) pjesmu,
- vrstu tempa izvođenja na talijanskom i/ili srpskom/hrvatskom jeziku,
- linijski sistem sa svim primjerima zabilježenim u violinskom ključu nakon kojeg su označeni predznaci melodije,
- vrstu takta, koji se u pojedinim primjerima melodijskog toka mijenja,
- dinamičke oznake za glasnoću izvođenja melodije,
- glavnu melodiju, ukrasne tonove, kao i oznake koje produžavaju dužinu tona,
- tekst koji prati melodiju i melostrofe koje pripadaju istom primjeru.

Osnovne karakteristike melodija Hajinih melografskih zapisa

– Među primjerima je zastupljena ravnomjerna podjela, odnosno distributivni ritmički sustav, dvodjelne podjele (2/4; 2/8), četverodjelne podjele (4/4), ali i trodjelne (3/4) i petodjelne podjele takta (5/4).

– Tonski nizovi u okviru zabilježenih melodija su veoma raznovrsni. Najčešće se sreće durski pentakord (d e fis g a, g a h c d). Također su prisutni durski heksakord (d e fis g a h; g a h c d e), molški heksakord (g a b c d es), heksakord s elementima ciganskog mola (g a h c cis d), heksakord s intervalom prekomjerne sekunde (e fis g ais h cis), heksakord s elementima kromatike

(e fis g gis a h). Nizovi od sedam tonova koji su prisutni u zapisima narodnih melodija su sljedeći: heptakord molske ljestvice (a h c d e f g), heptakord miksolidijskog modusa (d e fis g a h c), heptakord dorskog modusa (e fis g a h cis d), heptakord s elementima kromatskog tonskog niza (d e f fis g gis a). Nizovi od osam tonova koji sačinjavaju pjesme su: miksolidijski modus (g a h c d e f g, e fis gis a h cis d e), durska ljestvica (d e fis g a h cis d), tonski niz s elementima kromatske ljestvice (d e f fis g a b c). Devet tonova različite visine sadržani su u nizovima poput ciganskog mola s pojavom alteriranog trećeg stupnja (c d e s e fis g a b c), durske ljestvice s pojavom alteriranog sedmog stupnja (g a h c d e f fis g), tonskog niza s elementima kromatike (e fis g gis a ais h cis d), ali i s tonskim nizom s karakteristikama durske ljestvice i pojavom alteriranog VII stupnja (d e fis g a h c cis d e).

– Broj melostrofa u zapisanim pjesmama varira od jedne do pet strofa, što je vjerojatno ovisilo o sjećanju pjevača koji su izvodili pjesmu pred Hajom dok je zapisivao melodiju i tekst.

Najčešća vrsta stiha je deseterac asimetrične versifikacije X (4, 6). Također se u velikom broju primjera mogu pronaći i šesterac VI (4, 2; 3, 3), sedmerac (4, 3), osmerac VIII (5, 3; 4, 4), jedanaesterac XI (5, 6; 7, 4; 6, 5), simetrični deseterac X (5, 5) i X (7, 3) i trinaesterac XIII (8, 5).

– Oblik melodija u narodnim pjesmama je raznovrstan. Najčešće je zasnovan na bitematskom materijalu, ali postoji i veliki broj primjera koji se formira na monotematskom materijalu uz različite varijante.

– monotematske forme: A A1, A Av, r A A1

– bitematske forme: A B, A r B r1, A B A A1, A A B B1, II:A Av :II B B1 A Av, A Av Av1 Av2 Av3 Av Av B, A A1 r B r B1 i drugi

– forme s tri i više tematskih materijala: A B B C, A A B C, A B C Bv, r A B C D, A Av B C, A B C D B1, A B C D E i drugi oblici.

– Refreni zastupljeni u okviru melografskih zapisa Pere Tumbasa Haje su jednostavne forme, uglavnom se zasnivaju na izdržanom tonu ili nekoliko povezanih tonova koji se ispjevavaju najčešće na jedan slog: ej, oj i drugim sličnim slogovima.

– Melodija pjevane pjesme najčešće je ornamentirana simplim, dvostrukim i trostrukim predudarima, kako gornjim tako i donjim, pa čak i u polustupanjskom i cijelostupanjskom postupnom kretanju melodije.

Kada bismo se osvrnuli unatrag i paralelno promotrili karakteristike skladanih i transkribiranih pjesama, uspjeli bismo izvesti određene hipoteze. Pere Tumbasa Hajo je svoje melodije pjesama stvarao u duhu narodnih melodija koje je slušao i transkribirao od kazivača. Također je na ovaj način stil seoske, varoške melodije i tekst pjesme povezivao s narodnim običajima poput prela, dužijanci, svadbениh i šaljivih pjesama i kao takve ih predstavljao u svojim aranžmanima. Na ovakav način Hajo je uspio povezati elemente gradskog i seoskog glazbenog stila, upravo u duhu varoške pjesme.

Vojislav Temunović

GLAZBENA TAMBURAŠKA OBITELJ TUMBAS (ANTUN, STIPAN I PERE)

Stipan Tumbas (27. VIII. 1883. – 7. I. 1954.)

Koncem XIX. i prvom polovicom XX. stoljeća u Subotici je postojala tamburaška obitelj Tumbas. Njezin muški dio bili su vrsni tamburaši, počevši od oca Antuna koji je svirao tamburaški bas i bio je profesionalni svirač. Ljubav k tamburaškoj glazbi je prenio i na svoja dva sina – Stipana i Peru, koji su također bili vrsni svirači na tamburama, i na počecima svojih karijera svirali su skupa u obiteljskom orkestru.

Slika obitelji Tumbas – bačo Antun, mama Marija rođ. Ružinski, djeca Stipan, Etela, Rozalija, Otilija i Pere

Ovaj uvod je značajan kako bismo razjasnili kada počinje glazbeni rad obitelji Tumbas, jer u ranijim publikacijama (1, 2) o Peri Tumbasu Haji i njegovoj obitelji pisalo se da je njihov *dida samouki gajdaš* koji je rado svirao i da je Pere nadimak Hajo (3) dobio od riječi haj, haj – podvikivanje, „Ded malo haji, haji.... podvikuj!“ Ova konstatacija je djelomično točna, jer je izvjesni „dida gajdaš“ živio u njihovoj kući, ali istraživanjem materijala o životu i radu Stipana Tumbasa njegova unuka je zapisala kao „veoma važnu“ napomenu da se u jednom članku *Bunjevački novina* „dida“ spominje kao član obitelji, a to po njezinoj pisanoj tvrdnji nije točno. Kada je obitelj Tumbas kupila kuću po sporazumu, „dida gajdaš“ imao je doživotni mali stan u dvorištu. Nije bio ni u kakvom srodstvu s obitelji Tumbas. Ova konstatacija iz novinskog članka se i dalje koristila u kasnijim životopisima Pere Tumbasa Haje, pa je sad prilika da se ovo ispravi i postavi na pravo mjesto.

Stipan Tumbas rođen je 27. VIII. 1883. godine u Subotici kao najstariji od petero djece u obitelji Tumbas. Imao je tri sestre i brata Peru koji je bio najmlađi u obitelji. Prve glazbene korake je naučio od svoga oca Antuna, koji je profesionalno svirao tamburaški bas. Antun je ubrzo uočio smisao za glazbu kod svojih sinova (Stipan i Pere) i ubrzo ih je počeo učiti svirati na tamburi. U jednom razdoblju svojega učenja su svi zajedno svirali (1897. – 1898.), no kako je Stipan bio 8 godina stariji od Pere, on je prije osnovao svoj tamburaški orkestar. Već sa 16 godina je imao svoje „tamburaško društvo“, kako su onda zvali orkestar.

Što se tiče glazbenog obrazovanja, svakako je prve svoje glazbene korake naučio od svog oca i vrlo rano je počeo učiti svirati tamburu. Kako je i sam napomenuo u svom novinskom intervjuu, već kao mali je znao čitati note. O nekom drugom glazbenom obrazovanju u Subotici za Stipana nema podataka.

Sljedeći podatak o glazbenoj naobrazbi je da se usavršavao u Budimpešti, već kao oženjen, i da je tamo dospio zahvaljujući tome što su roditelji njegove supruge Margarete Katalin Štrikula živjeli u Budimpešti i imali tamo kuću. Nema preciznih podataka o tome kako se glazbeno obrazovao u Budimpešti, no supruga je svirala klavir i bila iz imućne obitelji, tako da je glazba u ovoj obitelji bila način života. Zna se da je u jednom razdoblju početkom XX. stoljeća i Pere živio s njima u Budimpešti i uzimao sate za glazbenu naobrazbu.

Stipan i Pere u Drezdenu 1909.

Tamburaški orkestar Radio Beograda. Stipan Tumbas prvi s desna stoji, Pere Tumbas Hajo prvi s lijeva sjedi

Da je glazbeno obrazovanje koje su stekli u Budimpešti bilo na zavidnoj razini, svjedoči i činjenica da je Stipan Tumbas sa svojim tamburaškim orkestrom nastupao diljem Europe. Zajedno s bratom Perom je svirao u Drezdenu 1909. godine, o čemu svjedoči i fotografija iz tog razdoblja.

Tamburaški orkestar u kome je Stipan Tumbas svirao nastupao je diljem cijele Europe. Nakon Drezdena, nastupali su u Nizozemskoj, Belgiji, Norveškoj, Švedskoj i tu se napominje da je Stipan Tumbas nastupio i na samom dvoru švedskog kralja. Sa svih ovih turneja se vraćao u Budimpeštu, gdje je u to vrijeme živio sa suprugom, koja ga je pratila na turnejama s orkestrom. Koncem 1909. pa sve do 1912. godine je živio u Beču, gdje je također svirao.

Osim ovih zemalja, u svom radnom vijeku obišao je svirajući sa svojim orkestrom i Grčku (Solun), Njemačku, Francusku, Italiju, Poljsku, Čehoslovačku. Imali su i poziv da idu svirati u Argentinu (Buenos Aires), ali tu turneju nisu realizirali, kako se navodi u svjedočenju njegove unuke, iz obiteljskih razloga. Značaj ovih putovanja je bio da je osim svog materinjeg hrvatskog, naučio i znao mađarski, njemački i švedski jezik.

Nakon Prvoga svjetskog rata Stipan je više živio na prostoru tadašnje Kraljevine Jugoslavije. Tako je jedno razdoblje života živio u Novom Sadu (1931.), Tivtu (1934.), a 1938. godine odlazi u Beograd i radi u tamburaškom orkestru Radio Beograda, gdje su svirali tada sigurno najbolji tamburaši, skladatelji i aranžeri tog razdoblja. Spomenimo imena: Aleksandar Aranicki, Maksa Popov, Pere Tumbas Hajo, Todor Familić. Iz ovog razdoblja Radio Beograda sačuvana je i postoji bogata nototeka (oko 1.400 naslova) s partiturama koje je ovaj tamburaški orkestar izvodio na svojim koncertima.

Po kazivanju njegove unuke, Stipan Tumbas je radio u tamburaškom orkestru Radio Beograda sve do 1941. godine. Tada prestaje njegov radni angažman u ovom tamburaškom orkestru, a u razdoblju trajanja Drugoga svjetskog rata nemamo bilješke gdje je bio i što je radio Stipan Tumbas.

Nakon Drugoga svjetskog rata nastavio je raditi u Radio Zagrebu; u tamburaškom orkestru je radio od 1947. pa sve do svog odlaska u mirovinu 1950. godine. U Suboticu se vratio 1952., gdje je živio do 7. I. 1954. godine, kada je umro. Pokopan je u Kerskom groblju.

Ovaj Stipanov životopis nam objašnjava zašto on nije bio poznat subotičkoj tamburaškoj javnosti, kao njegov brat Pere, jer je cijeli svoj radni vijek proveo svirajući na raznim turnejama, koncertima, dio radnog vijeka proveo je u Radio Beogradu i Radio Zagrebu, te se samo pred kraj svog života vratio u Suboticu kao umirovljenik.

Glazbeni profil Stipana Tumbasa

Glazbeni profil Stipana Tumbasa možemo promatrati u tri segmenta.

Stipan je bio veoma dobar svirač na tamburaškim instrumentima. Po svjedočenju njegove unuke, a i jednog novinskog članka, svirao je sve vrste tambura, no najmilija mu je bila basprima.

Drugo, možda i najvažnije, uradio je mnoštvo aranžmana i transkripcija za tamburaški orkestar, tada popularne klasične glazbe, i to izvodio s radijskim orkestrima u kojima je svirao u Beogradu i Zagrebu. U svom istraživanju pronašao sam 71 partituru za tamburaški orkestar kojih je po rukopisu i potpisu ostalo nakon Stipana Tumbasa. Velika pomoć u tom pronalazačenju partitura dao je upravo Stipan koji je veliku većinu partitura svojeručno potpisao, s datumom i mjestom gdje je radio tu transkripciju. U naslovima partitura vidimo da je radio transkripcije popularne klasične forme tog vremena (uvertire za opere, valceri, popularne arije iz raznih opera, marševi, koračnice, rapsodije), a to su bila djela poznatih skladatelja europske glazbe (Verdi, Strauss, Mozart, Liszt, Chopin, Beethoven, Zajc i dr.).

I kao treće, Stipan Tumbas se bavio skupljanjem i zapisivanjem narodnih melodija iz raznih krajeva tadašnje Kraljevine Jugoslavije. To je vidljivo u zelenoj bilježnici velikog formata, u rukopisu, s oko 500 naslova pjesama (melodija i tekst) iz Srbije, Hrvatske, Bosne, Makedonije, Dalmacije, Vojvodine.

Jedini glazbeni profil za koji nemamo nikakav dokaz da postoji su njegove skladbe. Postoji indicija u njegovom notnom materijalu da je jedna pjesma njegova skladba – „I nikoga ne ljubim ja“ – ali je to samo pretpostavka.

Na koncu svog izlaganja bih se osvrnuo na jedan novinarski intervju sa Stipanom Tumbasom „S tamburicom od Soluna do dvora švedskog kralja“, i podnaslovom „Stipan Tumbas svira već 45 godina“, gdje za jedan zagrebački list iznosi svoju životnu i profesionalnu posvećenost tamburi. Autorica

ovog članka na početku kaže, „Stipan Tumbas svira već 45 godina. Saznala sam to sasvim slučajno...“, i tekst novinskog članka ide dalje. Tako sam i ja sasvim slučajno saznao za našeg vrsnog tamburaša. Naime, njegova pranutka, moja školska kolegica Estera Sedlak je pohađala srednju Muzičku školu u Subotici, a kako je znala da ja sviram tamburu, onako usput mi se pohvalila: „Ah, i ja imam nekog starog dedu koji je svirao tamburu. Ima on tamo neke note...“, a taj „stari deda“ bio je Stipan Tumbas. Zahvaljujući slučajnoj opasci moje školske kolegice, lik i djelo Stipana Tumbasa su spomenuti, sačuvani i nisu pali u zaborav.

Posljednjih 4-5 godina tamburaški orkestar Hrvatske glazbene udruge „Festival bunjevački pisama“ je u svoj repertoar stavljao transkripcije Stipana Tumbasa i uspješno ih izvodio na svojim koncertima.

Literatura

Noć na Paliću – kompozicije Pere Tumbasa Haje i Josipa N. Stantića, Subotica 1959. (predgovor o 50 g. rada Pere Tumbasa Haje, Blaško Vojnić Hajduk, str. 5)

V. Festival tamburaške glazbe, Osijek, studeni 1970., Sava Vukosavljev, str. 43-44.

Pavao Bačić, *Pere Tumbas Hajo – umjetnik tamburice*, Subotica 1969., str. 8.

Ljubica Vuković Dulić

DJELA HRVATSKIH KIPARA U SUBOTIČKOM MUZEJU

*Segment izložbe Slikarstvo i kiparstvo jugoslavenskih
autora iz umjetničke zbirke Gradskog muzeja Subotica*

Jedan projekt obrade i prikaza dijela likovne zbirke subotičkog muzeja koji je konceptijski bio formuliran kao likovna postavka koja je prezentirala umjetnost 20. stoljeća u vremenu formiranja i trajanja historijskih Jugoslavija (1918. – 1990.) te koja se nastojala maknuti od koncepcije kronološke smjene stilova, pojava ili pojedinačnih produkcija umjetnika, a s naglaskom na značaj i vezu pojedinih djela ili samih autora za Suboticu, te način dolska pojedinog djela u muzejsku zbirku, realizirale su tijekom prve polovice 2016. godine, od 23. ožujka do 1. kolovoza u subotičkom Gradskom muzeju kustosice Olga K. Ninkov i Ljubica Vuković Dulić. Autori zastupljeni u ovoj postavci s jednim ili više djela velikom su većinom značajni slikari i kipari jugoslavenske, a uz to vojvođanske, srpske, hrvatske, slovenske povijesti umjetnosti, a kroz postavku je ukazano na međusobnu korespondenciju ovih pojedinačnih nacionalnih umjetnosti, ali i na korespondenciju s tzv. internacionalnom umjetnošću, sve u okviru jugoslavenskog umjetničkog prostora. Naime, nakon raspada druge Jugoslavije, u epohi postsocijalizma naglasak je stavljan na povijesne interpretacije nacionalnih umjetnosti, čime je problem cirkulacije, razmjene, međutjecaja na jugoslavenskom umjetničkom i kulturnom prostoru bio zanemaren i reduciran. Međutim, upravo za izložbenu koncepciju koja može svjedočiti problem cirkulacije i međutjecaja nacionalnih umjetnosti tijekom trajanja historijskih Jugoslavija mogu poslužiti sami muzejski depoi, kakav je i depo subotičkog muzeja.

Iz aspekta periodizacije neki od kipara jugoslavenskog umjetničkog prostora, čiji su radovi zastupljeni u zbirci subotičkog muzeja, a koji svjedoče cirkulaciju i komunikaciju nacionalnih umjetnosti na prostoru povijesne Jugoslavije, u konkretnom slučaju i u njezinom sjevernom dijelu, u Subotici u međuratnom periodu su Gábor Almási, Károly Baranyi, Frano Cota, Robert Frangeš Mihanović, Mihály Kara, Ivan Meštrović, Petar Palavičini, dok su od autora koji su stvarali u periodu nakon Drugoga svjetskog rata Gábor Almási, Ana Bešlić, Milan Besarabić, Jovan Dević, Nándor Glid, Sava Halugin, Olga Jevrić, Ferenc Kalmár, Momčilo Krković, Oto Logo, Ivan Paleka, Branko Ružić, Mile Skračić, Aladar Zaharijaš i Željko Radmilović. Djela navedenih

autora iz zbirke subotičkog muzeja svjedoče umjetničku produkciju kao kulturološku pojavu uvjetovanu brojnim utjecajima i ukrštanjima, obilježenim kulturnom i etničkom raznovrsnošću, političkim i ideološkim zaokretima, ali i ugledanje na umjetničke tokove u zapadnim centrima. Biografije autora bilježe podatke o njihovom školovanju, te ukazuju na specifičnosti predratnog i poslijeratnog obrazovanja umjetnika općenito, pa i ovih koji se u tekstu spominju. Naime, značajna odlika obrazovanja umjetnika koji stasaju u međuratnome razdoblju jest školovanje u tadašnjim velikim umjetničkim centrima, kao što su München, Pariz, Budimpešta, dok se nakon Drugoga svjetskog rata umjetnici s jugoslavenskog područja ponajprije školovanjem vežu za nove političke, ali i kulturne te umjetničke centre kao što su Beograd, Zagreb, Ljubljana. A da je cirkulacija umjetnika i tadašnje umjetničke produkcije po ovim i drugim gradovima bila učestala u poslijeratnome razdoblju svjedoče upravo muzejske zbirke. Da je i Subotica bila među njima, osobito nakon Drugoga svjetskog rata, svjedoče pregledi njezina likovnog života, ali i javne likovne zbirke subotičkog muzeja, Suvremene galerije Subotica te Zavičajne galerije „Dr. Vinko Perčić“.

U umjetničkoj zbirci Gradskog muzeja Subotica čuvaju se kiparska djela jugoslavenskih autora, ponajviše onih u punoj plastici te reljefi, primjeri primijenjene skulpture, sitna plastika, medalje i plakete. Svi su oni u fond umjetničke zbirke dospjeli putem otkupa, kao poklon samih autora ili drugih lica, a veći broj radova sastavni je dio legata i poklon zbirci pojedinih autora. Među njima su i djela autora iz hrvatskog nacionalnog kulturnog prostora: Frana Cote, Roberta Frangeša-Mihanovića, Frana Kršinića, Ivana Meštrovića, Neste Orčića, Ivana Paleke, Željka Radmilovića, Branka Ružića i Mila Skračića. Samo jedan od načina na koji su djela stigla u umjetničku zbirku jesu otkupi, a vršeni su ponajprije nakon zatvaranja pojedinih izložbi u Subotici, a koje su se održavale u organizaciji ili u suradnji s Gradskim muzejom.¹ To se odnosi ponajprije na razdoblje nakon Drugoga svjetskog rata te na djela autora sa šireg jugoslavenskog prostora koji u poslijeratnom razdoblju izlažu u Subotici na svojim samostalnim izložbama ili onim skupnim, kao što su npr. izložbe *Likovni susret*, *Oktobarski susret*, izložbe umjetničke kolonije u Bačkoj Topoli. Zbirka je uvećavana također i poklonima samih umjetnika.

Za ovu je skupinu radova karakteristična velika tematska i stilska raznolikost, primjerena velikom vremenskom razdoblju koji obuhvaća. Tematska raznolikost uvjetovana je svakako i različitim kulturno-povijesnim okolnostima u kojima je pojedino djelo nastalo. Ističu se tako povijesne teme, socijalne, memorijalne, žanr, portreti, karikature kao i apstraktni prikazi. Pojedinačne razlike u shvaćanju i poimanju kiparske forme i načina oblikovanja, stilski i tipološki se manifestiraju kroz različite odnose prema

1 Vuković Dulić, Lj., Izložbena djelatnost Gradskog muzeja u Subotici (1980. – 2006.). *Museion 6.*, Gradski muzej Subotica - Városi Múzeum, Szabadka, 2007, 91-142; Vuković Dulić, Lj., Izložbena djelatnost Gradskog muzeja u Subotici (1960. – 1980.). *Museion 6.*, Gradski muzej Subotica - Városi Múzeum, Szabadka, 2008, 157-186; Vuković Dulić, Lj., Izložbena djelatnost Gradskog muzeja u Subotici (1948. – 1959.). *Museion 8.*, Gradski muzej Subotica - Városi Múzeum, Szabadka, 2009, 175-191.

vidljivom. Odlike razvoja kiparske djelatnosti na području Vojvodine,² ali i širem jugoslavenskom području potvrđuju i djela sadržana u subotičkoj zbirki, odnosno ona predstavljaju odraz toga procesa. Svjedoče o pluralnosti pravaca u ovom razdoblju, ali i o tome da se jedna stvaralačka ličnost ne ostvaruje u samo jednom umjetničkom pokretu, već često u nekoliko sličnih ili čak različitih pravaca. U razdoblju između dva rata u Vojvodini još dominira konzervativno shvaćanje skulpturalnog izraza, a dominira interes za spomeničku skulpturu, biste, reljefe, medalje i plakete kojima se veličaju velikani povijesti te protekli povijesni događaji. U takvo se kiparsko poimanje uklapaju i radovi hrvatskih autora iz muzejske zbirke, medalja Frana Cote *Kralj Tomislav* (1925.), plaketa Roberta Frangeša Mihanovića *Kralj Tomislav* (oko 1939.) medalja Frana Kršinića *Sto godina sokola* (1934.) te Ivana Meštrovića *Ante Evetović Miroљub* (1931.). Riječ je o radovima koji su importirani ili za ove krajeve rađeni od već renomiranih umjetnika iz većih centara, a koji u kontinuitetu razvoja skulpture u Vojvodini nemaju većeg značaja.

Nakon Drugoga svjetskog rata na širem jugoslavenskom prostoru stasaju generacije kipara koji će se razvijati sukladno modernim umjetničkim tendencijama. Njihovo će rano stvaralaštvo biti obilježeno akademsko-realističkim rješenjima, sorealističkom fazom, ali od polovice pedesetih isti će razvijati i moderne stilske izraze. Sorealistički stil problematizira heroje, borce i poslijeratnu obnovu zemlje te radničku klasu koja tu obnovu provodi (Ivan Paleka, *Borci* /oko 1950./). Već nakon 1951. godine sorealistički izraz biva potisnut u drugi plan od suvremenih stilskih izraza kao što je enformel (Mile Skračić, *Kompozicija*, oko 1965.), asocijativni lirizam (Branko Ružić, *Pjevački zbor I*, 1964.). Tada se može početi govoriti o počecima moderne skulpture. Vrijeme je to kada kipari izlažu ponajviše na skupnim izložbama, rjeđe samostalnim, susreću se na vojvođanskim likovnim kolonijama (Bačka Topola, Senta, Ečka, Bečeј...) predstavljajući svoje različite likovne pristupe³ nakon čega putem otkupa neki njihovi radovi postaju dijelovima muzejskih zbirki. Takav primjer se slijedi i u Subotici pa su za muzejsku zbirku otkupljivani radovi pojedinih umjetnika, izlagani na skupnim ili samostalnim izložbama u Subotici, izložbama okolnih likovnih kolonija, ponajprije kolonije u Bačkoј Topoli,⁴ izložbama likovnih manifestacija kakve su bile *Likovni* te *Oktobarski susret*.⁵ Ti su radovi danas svjedočanstva umjetničkih tendencija jednog vremenskog razdoblja, ali i poimanja kulture općenito u točno određenom političkom i ekonomskom kontekstu.

2 Ivanović, Lj., *Razvoj skulpture u Vojvodini 1895 – 1980*, Galerija u SPC-u „Vojvodina“, Galerija savremene likovne umetnosti, Novi Sad, 1985.

3 Arsić, M., *Likovna umetnost u Vojvodini 1944-1954*. Galerija savremene likovne umetnosti, Novi Sad, 1980, 22.

4 Ipacs, J., *Dvadeset godina Umetničke kolonije u Bačkoј Topoli – A topolyai művésztelep húsz esztendeje, 1954 – 1973*, Bačka Topola, 1973.

5 Pregled izložbi vidi u: *Likovno stvaralaštvo – Képzőművészeti alkotások, Subotica 1944-1984*, Likovni susret, Subotica – Képzőművészeti Találkozó, Szabadka, 1984, 25 - 32; *Likovni susret – Képzőművészeti Találkozó 1962 - 1987*, Likovni susret, Subotica – Képzőművészeti Találkozó, Szabadka, 1988, 32 - 39.

Osim tragova djelatnosti hrvatskih kipara na ovome prostoru, drugi segment čine slikarska djela, kao i radovi iz područja primijenjene umjetnosti, ponajprije grafičkoga dizajna, a koji se osim u subotičkom Gradskom muzeju danas čuvaju u Zavičajnoj galeriji „Dr. Vinko Perčić“ te Suvremenoj galeriji Subotica.

FRANE COTA (Knin, 29. rujna 1898. – Zagreb, 19. siječnja 1951.)

Kipar je i arhitekt. Završio je Akademiju u Beču 1924., a studij arhitekture na Tehničkom fakultetu u Zagrebu 1929. Predavao je na Višoj pedagoškoj školi i na Tehničkom fakultetu u Zagrebu od 1935. do 1950. Njegovi rani kiparski radovi su pod utjecajem bečke secesije i Ivana Meštrovića, a kasnije se izražava kroz neoklasicizam i realizam. Razrađuje teme portreta, akte, reljefe, medalje i plakete. Bavio se i grafičkim oblikovanjem te izradom skica za novac. Izlagao je na proljetnom salonu 1922. – 28. s Grupom zagrebačkih umjetnika kao i na izložbi Pola vijeka hrvatske umjetnosti 1938. u Zagrebu. Također izlaže na skupnim izložbama u Beogradu, Splitu, Pragu, Beču, Parizu i Londonu.⁶ Gotovo identičan prikaz hrvatskog kralja Tomislava na prijestolju, koji pridržava štit s hrvatskim šahiranim grbom, a koji se nalazi na plaketi iz subotičke zbirke, izliven je u bronci i na Zdencu Tomislav u Sincu (Gacko polje kod Otočca, Republika Hrvatska), a koji je izrađen povodom 1000 godina Hrvatskog kraljevstva (925. – 1925.).

Kralj Tomislav 925 – 1925, povodom 1000 godina hrvatskog kraljevstva, 1925.

ROBERT FRANGEŠ-MIHANOVIĆ (Srijemska Mitrovica, 2. listopada 1872. – Zagreb, 12. siječnja 1940.)

Uz Rudolfa Valdeca, utemeljitelj modernog hrvatskog kiparstva, najvažniji predstavnik hrvatske secesije prvoga vala. Obrtničku školu završava u Zagrebu (1889.), školovanje nastavlja u Beču, u Umjetničko-obrtničkoj školi (Kunstgewerbeschule, 1889. – 1894.), te na Umjetničkoj akademiji (1894. – 1895.). Usavršava se u Parizu (1900. – 1901.). Nastavnik je Obrtničke škole u Zagrebu (1895. – 1907.) i profesor na Umjetničkoj akademiji (1907. – 1940.). Jedan je od pokretača i organizatora likovnog života u Zagrebu na prekretnici vjekova. Suosnivač *Društva hrvatskih umjetnika* (1897.), udruženja *Lada* (1904.) i Umjetničke akademije (1907.) uz koju je utemeljio ljevaonicu bronce. Njegove medalje i plakete označavaju početak hrvatske umjetno-

⁶ *Hrvatska likovna enciklopedija*, C – Got, 2005, 11-12.

sti u ovom vidu likovnog izražavanja. Oblikuje i sitnu plastiku, te portrete. Godine 1897. za Osijek izrađuje *Spomenik palim vojnicima Šokčičeve 78. pukovnije*, koji je uz kompoziciju *Filozofa* (1897.) najraniji primjer impresionizma u hrvatskom kiparstvu. Njegovo monumentalno djelo, konjanički spomenik kralja Tomislava, izradio je u razdoblju 1928. – 1938., a postavljen je u Zagrebu 1947. godine. Narudžbu dobiva od *Društva za podizanje spomenika kralju Tomislavu*, koje je osnovano 1925. godine. Član je JAZU (Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti), Srpske akademije nauka i umjetnosti i Akademije nauke i umjetnosti u Pragu. Povodom 135. godišnjice umjetnikova rođenja priređena je izložba njegovih djela u *Klovićevim dvorima* u Zagrebu (2007.).

Najviše domete u hrvatskom modernom kiparstvu doseže na prijelazu vjekova, svojim skulpturama namijenjenim arhitekturi. Stvaralaštvo mu je obilježeno izradom javnih spomenika, nadgrobnom spomeničkom plastikom, animalističkom skulpturom, medaljama i plaketama. Prve medalje i plakete s narodnom tematikom Frangeš radi po narudžbi Ive de Malline, koji je želio potaknuti privredu i život na selu dodjeljivanjem nagradnih medalja uzornim gospodarstvenicima. Frangešove medalje i plakete s animalističkim i figuralnim motivima (*Bik* i *Pastuh* iz 1895. i *Vinogradari* iz 1900.) označili su početak hrvatskog modernog medaljarstva. Uzori su mu bili velikani francuskog secesijskog medaljarstva Jules-Clément Chaplain i Oscar Roty. Kao izvrsnom animalistu i medaljaru, na Svjetskoj izložbi u Parizu 1900. Frangešu je dodijeljen Grand-prix.⁷

Plaketa s profilom kralja Tomislava iz zbirke subotičkog Gradskog muzeja spada u grupu njegovih plaketa povijesnih ličnosti. Identična varijanta ove plakete nalazi se i u Zagrebu, kao dio ambijentalne zbirke Roberta Frangeša Mihanovića, a koja je u vlasništvu Grada Zagreba, koja nastaje usporedo s izvođenjem monumentalne konjaničke skulpture prvog hrvatskog kralja Tomislava 1939. Idealizirani portret kralja prikazan je u visokom reljefu, uglavne površine. Poprsje muškarca u profilu okrenutom je na lijevu stranu, s okrunjenom glavom. Guste je brade s brkovima i uzvijorene poluduge kose, s uzdignutim plitkim ovratnikom. Ispod reza poprsja je natpis: TOMISLAV. Signatura je dolje desno u obliku monograma: F M.

Plaketa kralj Tomislav, oko 1939.

⁷ Šimat Banov, I., *Robert Frangeš Mihanović – ponajbolji kipar svojega vremena. Robert Frangeš Mihanović retrospektiva 1872. – 1940.* Galerija Klovićevi dvori, Zagreb, 2007.

FRANO KRŠINIĆ (Lumbarda, Korčula 24. lipnja 1897. – Zagreb, 1. siječnja 1982.)

Pohađao je klesarski zanat u Obrtničkoj školi u Korčuli, a na Akademiji u Pragu je od 1917. do 1921. Od 1922. do 1924. živi u Beogradu. Jedan je od osnivača grupe „Zemlja“ i član „Neovisne grupe hrvatskih umjetnika“. Od 1924. profesor je na Akademiji u Zagrebu, gdje od 1947. vodi Majstorsku radionicu. Član je JAZU od 1949.

Njegova skulptura označava prekid s naturalizmom, narativnim akademizmom i secesijom. Najveće je domete postigao u ženskim aktima i figuralnim kompozicijama u bronci, kamenu i mramoru. Izveo je mnoge reprezentativne spomenike (*Eugen Kumičić* u Zagrebu 1937., *Nikola Tesla* u Gospiću 1981.), memorijalne spomenike (u Sisku, Dubrovniku, Bakru, Zagrebu), nadgrobne spomenike u Zagrebu i Dubrovniku, portrete i poprsja. Brojna djela postavljena u javnom prostoru predstavljaju primjer skladnog odnosa skulpture i okoliša. Oble, pročišćene i jednostavne forme, laganog pokreta i karakterističnih stavova, obilježavaju njegovu skulpturu u javnom prostoru. Izlagao je samostalno u zemlji i inozemstvu te na XXII. i XXV. bijenalu u Veneciji (1940., 1950.). Identična medalja kakva je *Sokolska medalja* (1934.) izrađena povodom 100 godina Sokolskog društva u Zagrebu iz zbirke subotičkog muzeja čuva se u Zbirci medalja i plaketa u Gliptoteci HAZU u Zagrebu.⁸

Sokolska medalja, 1934.

IVAN MEŠTROVIĆ (Vrpolje, Slavonija, 15. kolovoza 1883. – South Bend, SAD, 16. siječnja 1962.)

Djetinjstvo provodi u Dalmaciji. Nakon kraćeg boravka u radionici Harolda Bilinića u Splitu (1900.), odlazi na Bečku akademiju (1901. – 1905.). Na njegovo formiranje utječe duhovna klima u Beču i pokret secesije. Prvi put javno izlaže na izložbi secesije u Beču (1902.), a sljedeće godine se upoznaje s djelima francuskog kipara Rodena. Izlaže na *Prvoj jugoslavenskoj umjetničkoj izložbi u Beogradu* (1904.), te na *Izložbi Hrvatskog društva umjetnosti u Zagrebu* (1905.). Njegov prvi javni spomenik posvećen je splitskom pjesniku L. Botiću (1905.). Odlazi u Pariz (1907.) i tu osmišljava Vidovdanski hram koji nije realiziran, ali njegovi fragmenti – tzv. *Kosovski ciklus* (*Banović Strahinja*, *Miloš Obilić*, *Sećanje*, *Kosovka devojka*, *Velika udovica*, *Majka*, *Kraljević Marko*) – nakon izlaganja u Beču (1909.) i Zagrebu (1910.) pobuđuju veliku pozornost, kao i u srpskom paviljonu na *Svjetskoj izložbi* u Rimu (1911.). Uoči Prvoga svjetskog rata okreće se religioznoj tematici i istraživanju emo-

⁸ Kličković, B., *Frano Kršinić*. HAZU, Zagreb, 1998.

Ambrozije Šarčević, 1951.

tivnih stanja. Nakon rata vraća se u domovinu kao član Jugoslavenskog odbora koji ima udjela u stvaranju nove države. Rektor je zagrebačke Umjetničke škole (1923. – 1942.). U nizu velikih javnih spomenika razvija svoje shvaćanje spomenika kao snažnog plastičnog znaka, npr. *Juraj Strossmayer* u Zagrebu (1926.), *Marko Marulić* (1925.) i *Grgur Ninski* (1929.) u Splitu, *Pobednik* (1927.) i *Zahvalnost Francuskoj* (1930.) na Kalemegdanu, *Indijanci* u Chicagu (1928.), *Neznani junak* na Avali (1938.), *Svetozar Miletić* u Novom Sadu (1939.). Nakon Drugoga svjetskog rata nastanjuje se u Sjedinjenim Američkim Državama, šaljući svoja djela i u tadašnju Jugoslaviju (npr. spomenik Njegošu). U *Metropolitan* muzeju u Njujorku mu se organizira samostalna izložba (1947.). Postaje član Američke akademije za umjetnost i književnost (1960.).

U Subotici boravi 29. siječnja 1927. godine kao gost gradonačelnika Dragutina Stipića. U pregovorima s biskupom Lajčom Budanovićem u Subotici obećava da će za grad raditi bez honorara, a čelnici grada namjeravaju mu prirediti samostalnu izložbu – prilikom posjeta pogledao je dvorane Kasine i potvrdio da one odgovaraju toj svrsi. No, u travnju izložbu odgađa za sljedeću godinu, navodeći kao razlog studentsko putovanje u Egipat. Izložba se ne realizira, ali zato u grad dopijevaju njegova djela, zahvaljujući novinaru Josi Šokčiću, koji 30-tih godina vodi prepisku s njim. *Portret Ante Evetovića Miroljuba* izrađen je 1931. godine za svečanost povodom desetogodišnjice smrti pjesnika, ali je postavljen tek povodom obilježavanja 250 godina doseljavanja Bunjevaca u ove krajeve, 16. kolovoza 1936., u park kraj crkve *Svete Terezije Avilske* u Subotici. Portret je za vrijeme Drugoga svjetskog rata uklonjen i predan Pučkoj kasini, a od 1948. godine postaje vlasništvo Gradskog muzeja, gdje je desetljećima izlagan u stalnoj postavci. Bista je vraćena na prvobitno mjesto 10. kolovoza 1996. gdje se i danas nalazi. S brončanog poprsja je 1987. odlivena replika i postavljena u rodnom mjestu pjesnika, u Bačkom Aljmašu (Mađarska) kao dar Jugoslavensko-vojvođanske komisije za kulturu. Drugi Meštrovićev rad u Subotici je portret *Ambrozija Šarčevića*, čiju gipsanu varijantu autor poklanja Josi Šokčiću, a odljevak u bronci

Ante Evetović Miroljub, 1931.

1952. godine gradu, te je kao takav izložen u postavci Gradskog muzeja. Bista Ambrozija Šarčevića, postavljena je 1. travnja 1971. godine, okrenuta k šetalištu *Korzo*, u bočnoj ulici Vladimira Nazora, a od 8. listopada 1985. je izmještena u Lenjinov, danas Raichlov park kraj željezničkog kolodvora.⁹

NESTO ORČIĆ (Subotica, 28. veljače 1929. – Zagreb, 18. rujna 1993.)

Kipar i restaurator. U Subotici završava osnovnu školu i gimnaziju. U Zagrebu diplomira na Akademiji likovnih umjetnosti u klasi Antuna Augustinčića 1956. godine, u čijoj radionici kasnije radi kao suradnik na monumentalnim spomenicima u Šehitlucima, Sofiji i Sisku (od 1957. do 1961.). Od 1964. do 1966. na Akademiji likovnih umjetnosti predaje predmete obrade kamena i drveta. Od 1961. radi kao slobodni umjetnik za crkve i samostane u Hrvatskoj, kao i u rodnoj Subotici i okolici. Opus mu se može podijeliti u tri grupe: intimna plastika (figure malih dimenzija s temom ženskog lika i dječje figure), radovi vjerske tematike te portretne biste i reljefi. U njegovom se radu osjeća utjecaj Augustinčića, a najviše radi u gipsu, kamenu i bronci. Izražavao se realistički s ekspresivnim elementima i jasnim emotivnim naznakama, ali i skulpturom reduciranih oblika. U Subotici se, osim u Gradskom muzeju (*Izvijena ženska figura*, 1958.), jedan rad čuva u Zavičajnoj galeriji „Dr. Vinko Perčić“, a portretne biste i jedan reljef u subotičkim crkvama (*Blaško Rajić* u crkvi sv. Roka, *Lajčo Budanović* u Biskupijskom dvoru, *Aleksa Kokić* u crkvi Isusova Uskrsnuća, *Ivan Antunović* u katedrali sv. Terezije Avilske).

Izvijena ženska figura, 1958.

Kao restaurator Orčić radi na crkvi sv. Marije u Zadru, Hrvatskom narodnom kazalištu u Splitu, tvrđavi Medvedgrad iznad Zagreba, osječkoj Tvrđi i dr.¹⁰

IVAN PALEKA (Zemunik kraj Zadra, 18. kolovoza 1899. – Zagreb, 3. ožujka 1977.)

Upisao je Akademiju likovnih umjetnosti u Zagrebu 1932., ali ju nije završio. Izlagao je vrlo malo – prva zabilježena izložba je 1941., a nakon 1945. nekoliko puta s Udruženjem likovnih umjetnika Hrvatske.

⁹ Ninkov, K. O., *Lica vremena – Portreti iz umetničke zbirke Gradskog muzeja u Subotici*, Gradski muzej Subotica, 2013.

¹⁰ Zelić, N., *Nesto Orčić – monografija*, NIU Hrvatska riječ i Katolički institut za kulturu, povijest i duhovnost, Subotica, 2007.

Izrađivao je portretne biste i spomenike (npr. portret Nikole Tesle, spomenik Aleksandru I. Karađorđeviću /1938./ u Vrnjačkoj Banji), bavio se i medaljarstvom. Reljef *Borci* iz zbirke subotičkog muzeja rađen je u maniru socrealizma.

BRANKO RUŽIĆ (Slavonski Brod, 4. ožujka 1919. – Zagreb, 27. studenog 1997.)

Diplomirao je kiparstvo 1944. u klasi Frane Kršinića, a slikarstvo 1948. u klasi Marina Tartaglie na zagrebačkoj Akademiji, na kojoj je i sam profesor od 1961. do 1986. Radio je skulpture najviše u drvetu, bronci, gipsu, bakrenom limu, terakoti, kamenu i papiru. Djela mu se odlikuju

jednostavnošću i monumentalnošću, sažetim formama i arhitektonskim volumenima, na kojima statički forme odgovara dinamika volumena. Njegov opus obuhvaća figure, portrete, nizove, grupe. Ljudsku figuru svodi na granicu prepoznatljivosti. Skulptura *Pjevački zbor I* (1964.) iz zbirke subotičkog muzeja djelo je iz njegovog opusa koji problematizira nizove, odnosno skupove figura. U njima izražava teme ugroženosti, straha, zajedničkih pothvata, odnosno zanimanje za čovjeka kao društveno biće. Svojevrsna ljudska komponenta prisutna je u njegovom djelu i pored njihove svedenosti.¹¹

Pjevački zbor I, 1964.

Bio je sudionik brojnih umjetničkih kolonija, kiparskih simpozija u Portorožu, Labinu, Arandelovcu. U Subotici je izlagao na III. likovnom susretu na Paliću 1964., tj. na prvoj izložbi skulptura u slobodnom prostoru. Iste godine izlagao je i na Bijenalu u Veneciji. Spomenike na otvorenom radio je

u zemlji i inozemstvu, a Subotici je svoju skulpturu *Kompozicija*, postavljenu na Paliću, darovao 1965. Ona je donesena iz likovne kolonije Froma viva u Portorožu, a skulptura iz muzejske kolekcije *Pjevački zbor I* (1964.) otkupljena je od autora prethodne godine na Paliću.¹²

11 *Hrvatska likovna enciklopedija*, Pric –Soki, 2005, 103-105.

12 Duranci, B., Gabrić-Počuča, V., *Javni spomenici opštine Subotica*, Međuopštinski zavod za zaštitu spomenika kulture.

Borci, oko 1950.

ŽELJKO RADMILOVIĆ (Split, 21. siječnja 1919. – Zagreb, 1996.)

Diplomirao je na akademiji u Zagrebu u klasi Frana Kršinića 1949. Specijalni tečaj je pohađao kod Antuna Augustinčića 1950./51. Njegov opus čine skulpture od kamena, drveta i bronce, a tematski vezane ponajviše za teme iz NOB-a te intimnu plastiku malih dimenzija (dječje igre, akti). Njegovo stvaralaštvo odražava utjecaj dvojice profesora, Kršinića i Augustinčića. Osim skulpturom, bavio se medaljarstvom, keramikom, grafikom i scenografijom.¹³ Skulptura *Zbjeg* (1956.) iz zbirke subotičkog muzeja riješena je lirskim manirom i pojednostavljenim tretmanom forme, s tek naznačenim figurativnim prikazom tematiziranih likova.

Zbjeg, 1956.

MILE SKRAČIĆ (Murtet, 30. listopada 1933. – Split, 30. svibnja 2013.)

Završio je Školu primijenjenih umjetnosti i Pedagošku akademiju u Splitu, a potom Akademiju likovnih umjetnosti u Zagrebu u klasi profesora Šime Perića. Studijski je u nekoliko navrata boravio u Parizu. Izlagao je na brojnim samostalnim i skupnim izložbama u zemlji i inozemstvu. Za svoj rad više puta je nagrađivan. Radio je kao profesor na Odsjeku za likovnu kulturu Filozofskog fakulteta u Splitu. Stvarao je ponajprije kao slikar, no okušao se i kao kipar. Djela mu se nalaze u brojnim muzejima i privatnim zbirkama u zemlji i inozemstvu.¹⁴ *Kompozicija* iz subotičkog muzeja odraz je njegove stvaralačke faze u stilu enformela, kada eksperimentira gradeći plastičnu formu varenim željezom,

Kompozicija, oko 1964.

neklasičnim kiparskim materijalom, kao što i u enformel slikarskoj fazi gradi sliku i neklasičnim materijalom, pijeskom, papirom.

13 Kecskemét, D., *Željko Radmilović*. Galerija Kula, Split, 2003.

14 *Hrvatska likovna enciklopedija*, Pric – Soki, 2005, 141-142.

**HRVATSKO NAKLADNIŠTVO
U NULTOM DESETLJEĆU**

U desetljeću koje je za nama nakladništvo u Hrvatskoj razvilo se u znatno promijenjenim uvjetima nakon ratnih devedesetih i raspada Jugoslavije. Djelujući u suženim nacionalnim prostorima, hrvatsko nakladništvo polako je hvatalo korak s grafičkim, uredničkim i književnim standardima i tendencijama razvijenijih književnih tržišta. Nažalost, zbog minimalne distribucije hrvatskih knjiga na srbijanskom tržištu, taj se razvoj hrvatskog nakladništva teško mogao pratiti u književnim krugovima u Vojvodini, odnosno Srbiji. Stoga smo odlučili u Novoj riječi kronološki prezentirati hrvatsko nakladništvo nakon 2000. godine.

Svaku godinu nultog desetljeća „ilustrirat“ ću s po deset prozних naslova: s pet prijevoda i pet djela hrvatskih autora, odnosno autora iz regije kojima prijevod ne treba, a prvo izdanje izabrane knjige objavljeno im je u Hrvatskoj. Polazeći od vlastitog čitateljskog i spisateljskog iskustva, pokušat ću naznačiti koja su utjecajna djela objavljena u tematiziranoj godini. Naslove i autore predstaviti ću u najkraćim crticama, na osnovi uredničkih i recenzentskih tekstova, te vlastitih čitateljskih bilješki. U uvodnom tekstu, prije opisa izabranih naslova, skicirat ću odnose na književnom tržištu i ocrtati profile pojedinih nakladničkih kuća. (napomena autora)

Neven Ušumović

GODINA 2004.

Prethodna godina, godina 2003., po mnogim pokazateljima predstavljala je vrh poslijeratnog hrvatskog nakladništva: po broju naslova, kvaliteti hrvatske književne produkcije, intenzitetu književnog života i medijskoj prisutnosti književnih sadržaja. Posljedica je to, između ostalog, demokratizacije javnog prostora i znatnih ulaganja u razvoj knjižne, nakladničke i knjižarske djelatnosti za vrijeme mandata SDP-ovog ministra kulture leksikografa Antuna Vujića (2000. – 2003.). Iako je novi, HDZ-ov premijer Ivo Sanader – inače diplomirani komparatist književnosti i romanist (diplomirao je na sveučilištu u Innsbrucku) – osamdesetih godina i sâm bio zaposlen u nakladništvu (u uglednoj splitskoj izdavačkoj kući „Logos“), godine koje slijede u znaku su recesije izdavaštva i srozavanja književnog tržišta, iako su upravo 2004. godine reklamni stručnjaci novinskih medijskih kuća poručivali kako je „književnost opet u modi“.

Naime, 2004. godinu svakako je obilježio fenomen „kiosk izdavaštva“: službenici, studenti, umirovljenici... čekali su u redu na svoj besplatni primjerak romana „Ime ruže“ Umberta Eca, kojim je pokrenuta edicija *Jutarnjeg lista* „XX. stoljeće“. Loše uvezani, stari hrvatski prijevodi klasika moderne književnosti (od 30 naslova koji su u toj ediciji izašli 2004. godine, od naših autora bili su zastupljeni samo Miroslav Krleža, Ivo Andrić i, zanimljivo, novinar *Jutarnjeg lista* Miljenko Jergović!), kupovali su se naveliko uz novine, samo zbog medijske pompe i, prije svega, zato što su knjige bile jeftine (29,00 kuna + cijena novina). Osim spomenutih 30 naslova, uz *Jutarnji* se moglo kupiti još dvadesetak klasika svjetske književnosti (biblioteka *Jutarnjeg lista* „Najveća djela“), a postupno se u kiosk prodaju knjiga uključuju sve veće hrvatske medijske kuće, od kojih je u početku osobito produktivan *Večernji list* (samo u 2004. godini gotovo 50 naslova, među kojima pretežu hrvatski klasici). Medijske kuće reklamiraju ovu prodaju kao humanitarnu akciju od nacionalnog značaja, iako se, istovremeno, ista kiosk-prodaja odvija u mnogim okolnim zemljama (u Srbiji i Sloveniji, na primjer; čak se i dio knjiga za sva tri tržišta tiskaju u istim tiskarama u Španjolskoj, Austriji ili Sloveniji). Ove knjige zatim jedno vrijeme stoje po kućnim regalima (kao

sindikalni kompleti knjiga u socijalistička vremena), a onda se, nepročitane, poklanjaju knjižnicama ili bacaju u stari papir. Dugoročno, kiosk-izdavaštvo negativno će djelovati na hrvatsko nakladništvo, a pogotovo na knjižarstvo.

Potpuno novi fenomen koji dovodi u pitanje budućnost tradicionalnog nakladništva predstavlja snažni razvoj digitalne sfere, odnosno elektroničke književnosti. Upravo je 2004. godine pokrenut internetski servis *blog.hr*, koji između ostalog potiče i razvoj tzv. blogerske književnosti. Blogovi pružaju mogućnost neafirmiranim autorima za objavljivanje književnih tekstova bez „posrednika“ (urednika, časopisa, nakladnika...) i potencijalno velik krug čitatelja i brzo stjecanje popularnosti. Sljedećih godina urednici velikih nakladničkih kuća upravo će u blogosferi tragati za novim književnim talentima.

Usporedba 2003. i 2004. nakladničke godine, koju je zagrebački kulturni magazin „Op.a“ proveo u broju objavljenom u kolovozu 2005. godine, pokazuje nam egzaktno negativne tendencije koje će tek sljedećih godina uzeti maha. Novih naslova je za 5,51% manje: 2003. objavljeno je 2.942 naslova, a 2004. godine 2.780. Prilagođavanje književne produkcije tržištu naznačuje i pad izvornih (hrvatskih) naslova za čak 18,12%, dok broj prijevoda s engleskog i dalje raste (za 5,97% naspram 2003. godine). Smanjio se i broj nakladnika, sa 621 na 519 (pad za 16,12%). Povećava se razlika između velikih i malih nakladnika: Algoritam, V.B.Z., Profil international, Školska knjiga i Mozaik knjiga zapošljavaju gotovo polovicu djelatnika u nakladništvu i knjižarstvu u Hrvatskoj i povećavaju proizvodnju, dok amaterski nakladnici odustaju od „tržišne utakmice“.

U istom broju magazina „Op.a“ nalazimo i intrigantnu usporedbu hrvatskog i srpskog nakladništva, koja nam pruža nove uvide u specifičnosti hrvatskog tržišta knjiga. Po broju nakladnika i produkciji srpsko tržište je gotovo dvostruko veće, ali osim Narodne knjige nijedan srpski nakladnik ne zapošljava u 2004. godini više od 100 djelatnika što je u Hrvatskoj slučaj s gore spomenutih 5 nakladnika. Prosječna srpska knjiga jeftinija je čak za 10 eura od hrvatske, a i troškovi tiskanja su dvostruko manji. Osnovna razlika je, međutim, u državnoj potpori: hrvatsko Ministarstvo kulture otkupilo je dvostruko više naslova od nakladnika (1.480 naspram srpskih 603), a ta se razlika, s obzirom na hrvatsku cijenu knjiga, još više povećava kada se otkup knjiga u 2004. godini izrazi u eurima: hrvatskih 2.925.340 eura naspram srpskih 429.511 eura, što je šest puta više s hrvatske strane!!!

Godina 2004. bila je siromašna po prodaji, ali i po kvaliteti hrvatskih književnih naslova. Prodaju se dobro posljednji romani hrvatskih pisaca iz prethodne, 2003. godine (Baretić, Jergović, Ante Tomić), ali je ta prodaja potpuno u sjeni „Da Vincijevog koda“ Dana Browna..

Prvi put su nakon rata izdanja pisaca iz regije privukla veću pozornost hrvatske književne javnosti, pa naš izbor započinjemo Hemonom, Šehićem i Spahićem.

Izbor 10 proznih naslova objavljenih u 2004. godini

Aleksandar Hemon: **ČOVJEK BEZ PROŠLOSTI**

s engleskog preveo Luka Bekavac
(*Nowhereman*, 2002.)
V.B.Z.

U ovom romanu o sudbini Hemonovog antijunaka Jozefa Proneka, bosanskog izbjeglice, pričaju njegovi prijatelji i/ili očevici, a pri tom se mogu izdvojiti tri zasebne cjeline. U prvoj se govori o Pronekovom odrastanju u Sarajevu osamdesetih, u drugoj se Pronek, kao pripadnik ukrajinske manjine, zatječe na stipendiji u Kijevu tijekom antidemokratskog udara u Moskvi, a u trećoj je Pronek imigrant u SAD-u koji za Greenpeace prikuplja novčane priloge po kućama. Roman završava borhesovskom novelom o ruskom „bijelom“ časniku Jevgeniju Picku i njegovim pustolovinama po Harbinu i Šangaju početkom stoljeća. Hemon je majstor kratkih prozних formi, a u ovom romanu prvi put gradi složeniju pripovjednu strukturu koja na originalan način povezuje različite pripovjedače, razdoblja i kontinente.

Roman *Čovjek bez prošlosti*, prva je knjiga Aleksandra Hemona u potpunosti osmišljena i napisana na engleskom jeziku. Maestralni stilist, Hemon je u SAD-u slavljen kao novi Nabokov. U ovom romanu autor duhovito i lucidno razotkriva i ismijava hrpu kulturalnih stereotipa na relaciji Istok-Zapad. Roman uvjerljivo reprezentira kompleksnost i kontradiktornost osobnog identiteta suvremenog čovjeka. Knjiga je 2003. godine ušla u finale nagrade National Book Critics Circle Award, jedne od najuglednijih američkih nagrada danas.

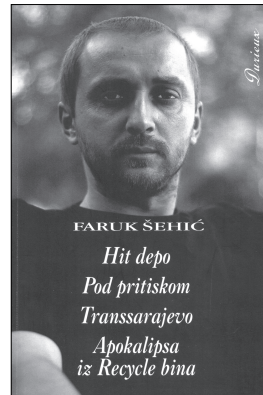
Aleksandar Hemon (Sarajevo, 1964.) danas je najpoznatiji pisac s područja bivše Jugoslavije, miljenik američke književne kritike. Od 1992. godine živi u Chicagu, od 1995. godine piše na engleskom jeziku. Već ga je njegova prva knjiga, zbirka priča *Pitanje Bruna* (*The Question of Bruno*, 2000.) izbacila u vrh američke književne produkcije. Nakon *Čovjeka bez prošlosti*, objavio je još roman *Projekt Lazarus* (*The Lazarus Project*, 2008.), zbirku priča *Ljubav i prepreke* (*Love and obstacles*, 2008.), potresnu, autobiografsku *Knjigu mojih života* (*The Book of My Lives*, 2013.) i satirični roman *Kako su nastali Ratovi zombija* (*The Making of Zombie Wars*, 2015.).

Faruk Šehić:
POD PRITISKOM

Naklada Zoro

Zbirka priča *Pod pritiskom* otkrila je Šehićev književni talent punom snagom. Već se to dalo naslutiti iz zbirke poezije *Hit depo* (2003), ali *Pod pritiskom* je knjiga nakon koje se proširio potresni muk, a odmah zatim oduševljenje šire književne javnosti. S neposrednim i dugotrajnim ratni(čki)m iskustvom Šehić se uspio izboriti neoavangardističkim književnim jezikom, neprestano dovodeći prozu do ruba poezije. Pri tome ne mislimo na ekspresionističku slikovnost, nego na isprekidanu, poremećenu vizuru nekoga tko je već odletio u zrak, ali se kojim čudom nalazi među nama, govori nam, tuguje i protestira. Zagrebačko izdanje cjelokupnih Šehićevih pjesama objavio je Durieux 2007. godine.

Faruk Šehić (Bihać, 1970.) jedan od vodećih pisaca jugoslavenske „pregažene generacije“. Do izbivanja rata u Bosni i Hercegovini studirao je na Veterinarskom fakultetu u Zagrebu, da bi se početkom rata, u travnju 1992., dobrovoljno priključio Armiji BiH. U ratu je vodio jedinicu od 130 ljudi u činu poručnika. Jedanput je teško ranjen. Nakon rata studirao je književnost, posvetio se literaturi i prve radove objavio 1998. Izdao je sljedeće knjige: *Pjesme u nastajanju* (2000.), *Hit depo* (2003.), *Pod pritiskom* (2004.), *Transsarajevo* (2006.), *Knjiga o Uni* (2011.) i *Moje rijeke* (2014.). Za roman *Knjiga o Uni* dobio je nagradu „Meša Selimović“ za najbolji roman objavljen na govornom području Bosne i Hercegovine, Srbije, Hrvatske i Crne Gore u 2011. godini i nagradu Europske unije za književnost. Za knjigu pjesama *Moje rijeke* dobio je nagradu „Risto Ratković“ za najbolju objavljenu knjigu pjesama u Srbiji, BiH, Hrvatskoj i Crnoj Gori za 2013./2014. Radio kao novinar u Sarajevu.

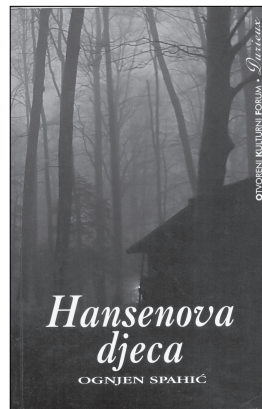
Ognjen Spahić:
HANSENOVA DJECA

Durieux

Hansenova djeca roman je o sudbini dvojice gubavaca, zatočenika u posljednjem europskom leprozorijumu na jugu Rumunjske u vrijeme pobune protiv Nikolaeia Ceausescua 1989. godine. No, iako su gubavci formalno izolirani i izopćeni zbog svoje zaraze, na svojevrsan način zaraženi su i svi

vanjski slojevi društva: seljaci, radnici i, dakako, policajci. Naime, kako piše u svom prikazu Rade Dragojević u *Zarezu*: „Svi oni zajedno, zaraženi su svim mogućim strahovima, od kojih nikako nije mali onaj od kolonije leproznih.“ Spahić je hrvatsku književnu publiku oduševio vještim vođenjem radnje, eruditivnošću i prije svega svježom i inventivnom figurativnošću svoga jezika.

Ognjen Spahić (Podgorica, 1977.) jedan je od najvažnijih predstavnika novog vala crnogorske književnosti. Objavio je knjige kratkih priča: *Sve to* (Plima, Ulcinj, 2001.), *Zimska potraga* (Durieux, OKF, Zagreb, Cetinje, 2007.) i *Puna glava radosti* (Nova knjiga, Podgorica, 2014.). Za roman *Hansenova djeca* (Durieux, OKF, Zagreb, Cetinje, 2004.) dobio je 2005. godine nagradu „Meša Selimović“ (najbolji roman objavljen u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj, Srbiji i Crnoj Gori u 2004. godini). Roman *Hansenova djeca* objavljen je na francuskom, mađarskom, arapskom, talijanskom, engleskom, slovenskom, makedonskom i rumunjskom jeziku. Za knjigu *Puna glava radosti* Spahić je dobio Nagradu Europske unije za književnost za 2014. godinu. Njegove kratke priče prevedene su na brojne svjetske jezike i zastupljene u mnogim antologijama. Novi roman *Masalai* objavila je Fraktura 2015. godine. Živi u Podgorici.

Kurt Vonnegut: **MODROBRADI**

s engleskoga prevela Petra Mrduljaš
(Bluebeard, 1987.)
Profil International

Fikcionalna autobiografija nepostojećeg slikara Raba Karabekiana o njegovoj ulozi u povijesti američkoga apstraktnog ekspresionizma. Rabo Karabekian, koji je slikao s Rothkom i Pollockom, ipak nije zabilježen u povijesti umjetnosti, jer je boja koju je upotrebljavao za svoje radove nakon nekog vremena – otpala, ostavljajući galerijama djevičanski čista platna. I sada, u poznim godinama, u miru ogromne vile koja mu je ostala iza smrti druge supruge, Rabo ispisuje svoju autobiografiju...

Ta imaginarna autobiografija zapravo govori o Vonnegutovu satiričnom obračunu s modernim

slikarstvom; u njoj se na intrigantan način promišljaju pojmovi slave, umjetnosti i individualnog talenta. U romanu, ipak, ima i dosta stvarnih autobiografskih motiva: Vonnegut je i sam je bio u njemačkom zarobljeništvu za Drugoga svjetskog rata, bavio se slikarstvom i kiparstvom, otac mu je doživio financijski krah za Velike depresije...

Suvremeni američki prozaist **Kurt Vonnegut** (1922. – 2007.) autor je brojnih romana, a svjetsku je slavu stekao romanom *Klaonica pet* (Slaughterhouse-Five, 1969.), koji se drži jednim od vrhunskih ostvarenja svjetske antiratne proze dvadesetog stoljeća. Vonnegut je stekao ugled pisca koji se već šezdesetih godina udaljava od tada vladajućeg elitizma uvođenjem književne tehnike koja će nešto kasnije obilježiti postmodernizam.

Dubravka Ugrešić: **MINISTARSTVO BOLI**

Faust Vrančić

Radnja romana zbiva se u Amsterdamu, među grupicom mladih ljudi izbjeglih iz bivše Jugoslavije. Okupljaju se na sveučilištu koje pohađaju uglavnom zato jer im je za ostanak u stranoj zemlji potreban dokument, odnosno status studenta. Na toj podlozi nižu se motivi: egzil, rekonvalescencija emigranata, ljudi koji traže mir nakon što su izgubili dosadašnji život, tanka linija između nostalgije i depresije, jezik i književnosti, ljubav i tuga... Autoričinim riječima: „Riječ je o ljubavnom romanu sa sretnim završetkom čija se radnja događa u Amsterdamu tijekom rata u bivšoj Jugoslaviji. Priča je to o ljubavi s političkom pozadinom ili o politici s ljubavnom pozadinom, jer glavni su likovi romana ljudi s prostora bivše Jugoslavije koje je 'bolest rata' dislocirala, odnosno, dovela ih u drugu zemlju. Kroz roman pratimo njihove pokušaje snalaženja, razmišljanja, međusobne odnose.“

Dubravka Ugrešić (1949.) jedna je od najcjenjenijih hrvatskih književnica u svijetu. Uz plodnu književnu karijeru, niz je godina djelovala pri Institutu za teoriju književnosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Kao teoretičarka i prevoditeljica najpoznatija je po *Novoj ruskoj prozi* (1980.), te *Pojmovniku ruske avangarde* (1984.), koji je napisala u suradnji s Aleksandrom Flakerom. Hrvatsku napušta 1993. godine (između ostalog zbog nacionalističke medijske hajke koja se vodila protiv nje), a danas živi u Amsterdamu i povremeno predaje na američkim i europskim sveučilištima. Djela

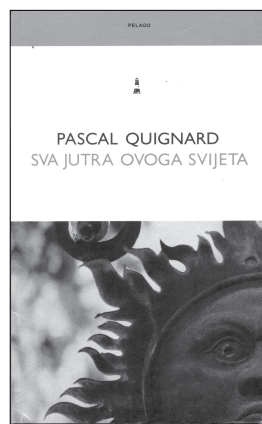
su joj prevedena na više od dvadeset jezika i dobitnica je nekoliko europskih književnih nagrada. Osamdesetih je bila jedna od vodećih predstavnika jugoslavenskog postmodernizma romanima *Štefica Cvek u raljama života* (1988.) i *Forsiranje romana reke* (1988., NIN-ova nagrada!). Međunarodnu afirmaciju postiže romanima *Muzej bezuvjetne predaje* (hrv. izdanje, 2002.) i *Ministarstvo boli*, a odlične kritike dobio je i roman *Baba Jaga je snijela jaje* (2008.). Ugrešička je inače izvanredna, oštra analitičarka aktualne situacije u društvu i kulturi; izdala je sljedeće zbirke ogleda: *Američki fikcionar*, *Kultura laži*, *Zabranjeno čitanje*, *Nikog nema doma*, *Napad na minibar* i *Europa u sepiji*.

Pascal Quignard: **SVA JUTRA OVOGA SVIJETA**

s francuskoga preveli Saša Sirovec i Zlatko Wurzberg
(Tous les matins du monde, 1991.)
Pelago

Roman u kojem se isprepleću sudbine dvoje glazbenika iz osamnaestog stoljeća – gotovo nepoznatog učitelja viole Sainte Colombea i njegova, u svoje vrijeme slavnog, učenika Marina Maraisa. Nakon smrti supruge Sainte Colombe se povlači od svijeta i posvećuje glazbi koja za njega predstavlja utješni razgovor s onostranim. Maraisa, međutim, životni put vodi na dvor Louisa XIV, prema sjaju i slavi... Suprotstavljajući priče ovih dvaju likova, autor tematizira odnos umjetnosti i ljudske egzistencije.

Pascal Quignard (1948.) francuski je književnik. Završio je studij filozofije u Nanterreu. Od 1969. urednik u izdavačkoj kući Gallimard, potom član izdavačkog odbora. Od 1994. posvetio se isključivo književnom radu. Publici francuskog govornog područja pažnju privlači romanima *Salon u Wurtembergu* (1986.), *Stubišta Chamborda* (1989.) i *Sva jutra ovoga svijeta*, prema kojem je Alain Corneau 1991. snimio istoimeni film (za glazbu u filmu bio je zadužen jedan od najvažnijih živućih izvođača rane glazbe, Jordi Savall). Za roman *Terasa u Rimu* dobio je Veliku nagradu za roman Francuske Akademije 2000. godine, a za *Lutajuće sjene* Nagradu „Goncourt” 2002. godine. Quignard je inače i violončelist i jedan od osnivača Festivala opere i baroknog kazališta u Versaillesu.

Gajto Gazdanov:
VEČER KOD CLAIRE

s ruskoga prevela Irena Lukšić
(Вечер у Клэр, 1929.)
Disput

Večer kod Claire je najpoznatiji i najcjenjeniji roman Gajta Gazdanova. Riječ je o kratkom romanu koji tematizira ljubav između zrele žene i mladića, Claire i Kolje Sosedova, koji se nakon mnogo godina ponovno susreću u Parizu. Njihova tajnovita intimnost pozadina je za prikaz Rusije nakon revolucije, koji se nazire kroz prizmu osobnih sjećanja i sudbinu glavnoga lika, osuđenog na život u tuđini. Reminiscencije na život prije emigracije – djetinjstvo, školovanje i pristupanje *bijelima* u ratu protiv boljševika postaju okosnica priče koja, iako slijedi određen kronološki tijek, biva ispričana kroz razlomljenu, modernu vizuru.

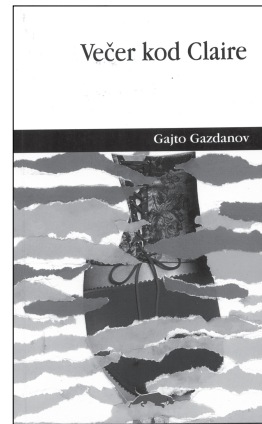
Davne 1932. godine roman je trebao biti objavljen u Zabavnoj biblioteci Nikole Andrića, ali iz nepoznatih razloga nije i rukopis se smatra nestalim. Zanimljivo je da je prvo izdanje ovoga romana, a prema njemu i sva ostala ruska te prijevodi na svjetske jezike, predstavljaju *Večer kod Claire* sa sretnim završetkom. Ovo ispravljeno izdanje donosi roman onako kako ga je Gazdanov zamislio – s nesretnim završetkom!

Gajto Gazdanov (Georgij Ivanovič, 1903. – 1971.) kultni je pisac ruske emigrantske književnosti 20. stoljeća. Kad je 1923. stigao u Pariz već je u životnom iskustvu imao i ratovanje protiv boljševika, i vihore emigracije, i smrt oca te dviju sestara. Gazdanov je u Parizu godinama radio kao noćni taksist. Za vrijeme II. svjetskog rata sudjelovao je u Pokretu otpora. Kasnije radi kao pariški dopisnik i urednik ruske redakcije američke radio-stanice „Sloboda“ iz Münchena. Napisao je devet romana. U Hrvatskoj su mu objavljene tri knjige, dok su mu u Srbiji izašla sabrana djela u tri toma (Paideia, 2003. – 2004.)

Tatjana Gromača:
CRNAC

Durieux

Roman *Crnac* sastavljen je od 138 kratkih poglavlja (od desetak ređaka do stranice i pol) koji donose statične fragmente i izdvojene slike iz života junakinje (iskazi u *Ja* formi), dok tek poneke rijetke, ulančane tvore zaokruženi fabularni niz. Gromača je odrasla u Sisku (jedno sisačko naselje

zove se „Crnac“!), te je ova njezina knjiga, kao i cijeli njezin književni opus do sada, prožeta autobiografskim elementima. U predgrađu provincijskog grada poznatog po teškoj industriji, dijete odrasta okruženo siromaštvom, provincijalizmom i egzistencijalnom prazninom. No, ni odlazak na studij u veliki grad ne mijenja ništa... praznina je samo blještavije zapakirana. Prema romanu *Crnac* riječki je HNK, godine 2009., postavio nagradivanu predstavu.

Tatjana Gromača (Sisak, 1971.), hrvatska je spisateljica i novinarka. Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu završila je studij komparativne književnosti i filozofije. Od godine 2000. radi u novinarstvu, piše za splitski tjednik *Feral Tribune*, a po gašenju novine, godine 2008., prelazi u riječki *Novi list*. Od godine 2000. živi u Istri, u Puli. Prva joj je knjiga pjesama *Nešto nije u redu?* izašla u Zagrebu, iste godine. Neki povjesničari hrvatske književnosti smatraju da je upravo ta zbirka inicirala trend „stvarnosne“, neorelastičke poezije među hrvatskim pjesnicima. Njezin roman *Božanska dječica* (2012.) dobio je najveća priznanja u Hrvatskoj: nagradu Ministarstva kulture RH „Vladimir Nazor“ i nagradu za najbolje prozno djelo *Jutarnjeg lista*. Godine 2016. godine objavila je novi roman, *Bolest svijeta*.

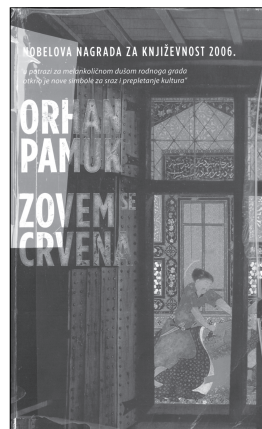

Orhan Pamuk: **ZOVEM SE CRVENA**

preveli s turskoga Ekrem Čaušević i Marta Andrić
(Benim Adim Kirmızı, 1998)
Vuković&Runjić

Istanbul, šesnaesto stoljeće. Izvan zidina raskošnog dvora caruju siromaštvo, kuga, nemoral i nespokoj. To, dakako, ne priječi Sultana da naruči knjigu u slavu svoje vladavine koja će prikazati svu veličinu Otomanskog carstva. U tu svrhu on daje nalog Tetku Efendiji da okupi najbolje iluminatore u zemlji, čija je tajna zadaća da oslikaju knjigu u stilu tadašnjih europskih majstora. No, kako se figurativna umjetnost smatrala povredom islama, ta narudžba nije lišena opasnosti za izvršitelje, zbog čega nijedan iluminator ne smije vidjeti knjigu u cijelosti.

Problemi počinju kada jedan od minijaturista nestane, a Sultan zatraži da se njegova smrt

rasvijetli za tri dana...Roman predstavlja splet tajnovitih ubojstava i ljubavi, preispitivanja religije i filozofije, suočavanja Istoka i Zapada. Svako novo poglavlje pripovijeda drugi lik romana.

Roman *Zovem se Crvena*, zahvaljujući Nobelovoj nagradi (2006.), odličnome prijevodu (Čaušević i Andrić su najugledniji hrvatski turkolozi), te kontinuiranom prevođenju Pamukovih romana, zadržao je veliku čitanost u Hrvatskoj sve do danas. Riječ je u svakom slučaju o jednom od najprodavanijih (oko 15.000 primjeraka!) i najčitanijih hrvatskih prijevoda prošlog desetljeća. Pamuk je 2004. godine gostovao na Sajmu knjiga u Puli, 8. 12. 2004., gdje su ga predstavili prevoditelji Ekrem Čaušević i Marta Andrić te urednica Milana Vuković Runjić. U Srbiji Pamukova djela redovito objavljuje Geopoetika.

Orhan Pamuk (1952.), najistaknutiji je suvremeni turski romanopisac, autor desetak romana, a djela su mu prevedena na više od dvadeset jezika. *Bijeli zamak* (1985.) dobio je *Independentovu* nagradu za stranu književnost. Roman *Novi život* (1994.), najveći je turski bestseller do tada, no roman *Zovem se Crvena* (1998.) uskoro ga je nadmašio. *Zovem se Crvena* Pamuku je priskrbio i uglednu međunarodnu književnu nagradu IMPAC Dublin za 2003. godinu. Orhan Pamuk dobitnik je Mirovne nagrade njemačkih nakladnika za godinu 2005. i Nobelove nagrade za književnost 2006. Kvaliteta njegovih ostvarenja ne opada, izvanrednu međunarodnu recepciju imaju romani *Muzej nevinosti* (2008.) i posljednji *Čudno je u mojoj glavi* (2013.).

Zoran Malkoč:

KAO KAD PROGUTAŠ BRDO BALONA

V.B.Z.

Prvijenac Zorana Malkoča roman je o slavonskim marginalcima koji svoj život trate u nečinjenju, razornoj melankoliji, koju pak histerično smjenjuje bunt prividnog aktivizma. Malkočev landarajući (anti)junak utjelovljuje kontradikcije moderne Slavonije.

Zoran Malkoč rođen je 1967. u Novoj Gradiški. Objavio je romane *Kao kad progutaš brdo balona* (2004.) i *Roki Raketa* (2014.) te zbirku kratkih priča *Groblje manjih careva* (2010.). Roman *Roki Raketa* dobitnik je Tportalove književne nagrade za najbolji hrvatskih roman. Roman *Kao kad progutaš brdo balona* ušao je kao rukopis u finale nagrade za najbolji neobjavljeni roman izdavačke kuće V.B.Z. 2002. godine. Priča „Kad sam bio bako Pila...” osvojila je 2009. godine nagradu „Ranko Marinković”, najugledniju hrvatsku nagradu za kratku priču, tiskana je u knjizi *Groblje manjih careva*, a kasnije i u prvom broju naše *Nove riječi!*

**ČITANJA KNJIŽEVNE
PRODUKCIJE**

*Priko krunica
Materice daruju
ljubavi ora*

Marko Ivošev Kuzma

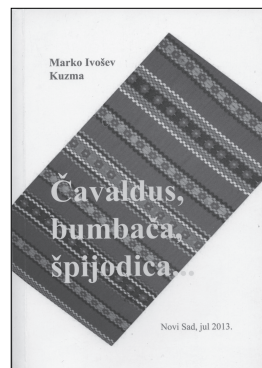
ČAVALDUS, BUMBAČA, ŠPIJODICA

M. Ivošev, Novi Sad, 2013., str. 87

U vlastitoj nakladi Marko Ivošev Kuzma 2013. godine objavljuje svoju drugu zbirku pjesama *Čavaldus, bumbača, špijodica*, nakon zbirke *Pedeset mi je tribalo lita da* (M. Ivošev, Petrovaradin: 2011.). Obje zbirke nastale su, kako to autor piše na početku knjige, „zbog čuvanja od zatiranja i zaboravljanja velikog broja reči, omogućio sam budućim naraštajima da vide kako su nekada govorili njihovi preci u Bačkom Bregu“, u čemu je doista i uspio. Tematski se knjige ipak razlikuju, što potvrđuje Katarina Babić u uvodnom tekstu: „Ova zbirka zapravo samo predstavlja nastavak prve. U njoj pesnik samo proširuje repertoar poslova kojima su se njegovi Berežani bavili i obogaćuje izbor upotrebnih predmeta“ (O poeziji Marka Ivoševa, str. 3-5).

Autor je u knjigu uvrstio 64 pjesme, najčešće koristeći *katren* (četverostih) te rimu koja je najčešće *unakrsna* (vezuje svaki drugi stih – abab – *voz ide, šišći, / ko zmija mili, / od umora pišći, / ko oparit – cvili*; „Voz ide“, str. 65), a u manje slučajeva i parna (vezuje po dva uzastopna stiha – aabb – *A ti rukavi, čipkama na kraju, / reklo bi se – ko da si u raju*; „Mladi Šokac“, str. 18).

Pjesničko iskustvo vidljivo je u ovoj zbirci; tečno i bez pomanjkanja riječi pjesnik vrlo upečatljivo opisuje ne samo nekadašnji život, već poseban pečat daje opisu pejzaža, prirode čije je uloga u životu Šokaca ve-

lika. Posebnu vrijednost ima rječnik na kraju knjige (str. 73-75) koji čini pravu riznicu riječi Berega, malog mjesta koje iz godine u godinu ima sve manje stanovnika. Pjesma „Igle“, po čijem je prvom stihu knjiga naslovljena, najavljuje to blago:

*Šta su čavaldus, bumbača,
špijodica?*

To znade samo prava Šokica!
(str. 59)

Odgovor daje pjesma, a brojne se riječi nalaze u rječniku govora Bačkoga Brega. Taj šokački govor pripada „jednom od najarhaičnijih štokavskih dijalekata srpsog (sic!!!) jezika: – POSAVSKOM IKAVSKOM DIJALEKTU, a odlikuju ga ikavska zamena glasa (jat) i najstarija akcentuacija“, piše prof. Katarina Babić (str. 4) s čime se neće složiti hrvatski dijalektolozi, a na prethodnoj stranici sama sebi proturječi kada navodi tko su Šokci: „Šokci – deo Hrvata starosedelaca, ikavaca, katoličke vere kojima (sic!) su nastanjeni u Slavoniji, Bačkoj i severnoj Bosni, a poreklom su od doseljenika iz zapadne Bosne u toku 16 – 18 veka (RMS). Berežanka, prof. hrvatskoga jezika Marina Balažev, također svjesna potrebe istraživanja i zapisivanja šokačkih govora, uzela je za temu

svog diplomskog rada upravo govor rodnoga Berega, „hrvatskog staroštokavskog govora, koji pripada grupi govora slavonskoga dijalekta“ (<http://www.hrvatskarijec.rs/vest/A6284/Djeca-ikavice>, pristupano 12. 12. 2016.). Riječi koje se možda više i ne govore, a zapisane su u rječniku, na žalost nisu akcentuirane, a upravo bi njihova akcentuacija dala još veću vrijednost. Zanimljivo je, i korisno, postavljanje rječnika na internet započeto tijekom veljače 2016. godine, što je rezultat dva desetljeća rada Marka Ivoševa na prikupljanju riječi svoga rodnog sela.

Kako je prikaz ove knjige želio naglasiti njezinu vrijednost u čuvanju šokačkog govora, dat ćemo na kraju nekoliko leksičkih ilustracija:

bumbača – igla s velikom glavom

čavaldus – velika igla s kojom se nizala paprika, listovi duhana

ćenjarka – muška svečana košulja

dilat – sjeći nožem

fonca – velika krpara

guba – cerada

jarmac – dio kod kola za što se „štrangama“ povezuju konji za kola...

Bereg bi jednim ovakvim, (skupljenim i objavljenim) rječnikom dobio blago od neprocjenjive vrijednosti, naravno uz nezaobilazne obveze akcentuacije.

Ono što bi se autoru moglo primijetiti kao nedostatak u knjizi je podjela pjesama na tematske cjeline koje bi čitatelju olakšale čitanje i ulazak u poetski svijest, kao i samo tehničko uređenje budući da nedostaje impresum koji naslućujemo iz kataložskog CIP zapisa.

Marko Ivošev – Kuzma rođen je 1943. u Bačkom Bregu. Završio

je Učiteljsku školu u Somboru i Višu pedagošku školu – ruski jezik, u Zrenjaninu. Radio je u Osnovnoj Školi „Ognjen Prica“ u Kolutu i u Osnovnoj školi „Moša Pijade“ u Bačkom Bregu, kao nastavnik ruskog jezika od 1963. do 1974. godine. U Somboru je radio u Pokrajinskom sekretarijatu unutarnjih poslova do 1977. godine, a zatim u Novom Sadu u Upravi do 1999, kada je umirovljen.

Katarina Čeliković

CIDI SE ŽIVOT – LIRA NAIVA 2014.

(uredila Katarina Čeliković, izabrao Stjepan Blažetin)

Katoličko društvo za kulturu, povijest i duhovnost „Ivan Antunović“ i Hrvatska čitaonica, Subotica, 2014., str. 135

Lira naiva je susret pučkih pjesnika Vojvodine koji stvaraju na materijem hrvatskom književnom jeziku ili njeguju bunjevački i šokački govor. Organizatori *Lire naive* su Hrvatska čitaonica iz Subotice i Katoličko društvo „Ivan Antunović“, a susret pjesnika se održava svake godine u jednom vojvođanskom mjestu. Prvi susret održan je 2003. godine. Ovaj susret je prigoda da se pjesnici međusobno upoznaju i druže, razmjenjuju iskustva i dobiju nove ideje i poticaj za dalji rad. Dan je ispunjen druženjem i pjesmom a završava se čitanjem pjesama pred publikom. *Lira naiva* svake godine okuplja prosječno pedesetak pjesnika iz cijele Vojvodine, a kao rezultat susreta nastaje knjiga izabranih pjesama.

Pjesnički susret *Lira naiva* 2014. godine, XII. po redu, održan je u Srijemskoj Mitrovici u Hrvatskom

domu. Susret je i ovoga puta iznjedrilo knjigu izabranih pjesama pod nazivom *Cidi se život – Lira naiva 2014.* Izbor pjesama napravio je Stjepan Blažetin, književnik i ravnatelj Znanstvenog zavoda Hrvata u Mađarskoj iz Pečuha, a uredila ju je Katarina Čeliković, profesorica i menadžerica kulturnih aktivnosti u Zadru za kulturu vojvođanskih Hrvata iz Subotice. Izabrane pjesme *Cidi se život – Lira naiva 2014.* tiskane su u nakladi organizatora.

U ovoj zbirci našle su se pjesme 63 pjesnika, različitih dobi, koji su zastupljeni s po jednom ili dvjema pjesmama. Među objavljenim pjesmama nalaze se pjesnički prvijenci, ali i pjesme objavljivanih autora, od kojih su neki objavili i svoje zbirke pjesama.

Pjesme su tematski raznolike, a teme koje zaokupljaju većinu pjesnika su ljubav – prema zavičaju, bližnjima, prirodi, te religiozne teme. U zbirci se nalaze i socijalne, refleksivne i pjesme koje tematiziraju svakodnevi život.

Ljubav prema bližnjemu, ona obiteljska, prijateljska, i romantična ljubav može biti lijepa i pouzdana,

ali može naići i na teške trenutke, razdvojenost i otuđenost. O trenucima rastanka govori i Jadranka Varga stihovima:

*Bez glasa nestajem
jer sam usnama dodirnula kožu
gdje se ne mogu zavući
onda kad mi je hladno.*

U stihovima Zlatka Urbaneka čitamo o povezanosti ljubavne patnje i poezije, o sposobnosti umjetnosti da u sebi učini nemoguće mogućim:

*Pretvorit ću te u riječi
Pa ćeš biti moja
I onda neće biti smrtni grijeh*

O nedostatku razumijevanja i suosjećanja za one koji nas okružuju, kao i o otuđenosti piše i Katarina Firanj u pjesmi „Prosjak“, gdje se problematizira i pitanje drugog / drugih:

*Koliko taki moglo bi biti
u mnoštvu ovi smrknuti bića?
Koliki bi pružili i obe ruke
da skrenu pogled i dopru do srca.
A kad bi htili u kolonu stati
bio bi red ko reka dugi,
a oni što mu ne pripadaju
jesu i ostat će – oni drugi.*

Povlaštena tema ove pjesničke zbirke je i ljubav prema zavičaju, tradiciji, koja često uključuje i nostalgичne povratke u prošlost i nemogućnost prihvaćanja rascjepa između prošlosti i sadašnjosti. Ukorićenost u tradiciju i narodne običaje polazna je točka mnogih pjesama.

U zbirci su se našle i autopoeitičke pjesme koje preispituju odnos pjesnika prema stvaranju, prema umjetnosti i riječi. Pjesnik je uvijek zapitan nad procesom stvaranja i traži nove načine da uobliči svoju misao. O ljepoti i rađanju pjesničke

umjetnosti i pronalaženju „pravih“ riječi čitamo u pjesmi „Sigra jedne riči“ Zlatka Gorjanca:

*Rič se pritvarala, kucala, udarala,
Rič je tresla zemlju ko dudove
i vitrem jakim pljuskala sprudove.*

O pjesništvu i inspiraciji koja dolazi odnekud iz vječnosti i stremi ka vječnosti, o potrazi za onim trenutkom koji može vječnost pretvoriti u poeziju pjeva Anita Đipanov pjesmom „Zaplela se vičnost“:

*Došla si ko nikaka udarača
nakinđurita
pod plastom zlatno rumeni
boja.*

[...]

*Možda u ovom trenu u sva
paorska kola od 'rastovine,
na nikakim samotnim mistima
daleki ostrva,
vuču niki sasvim tuđi vranc
iz naši snova*

*Vranc sa grivom crnom ko
ebonovina, na Suncu boje raži.*

Zbirka obiluje pjesmama religioznog karaktera, među kojima se ističu molitve i zahvale. Pjesnici u stihove pretaču svoj intimni odnos sa Stvoriteljem i povjeravaju mu svoje misli. Pjesma Ljubice Gurinović „Snivanje“ govori o takvom razgovoru s Bogom i o zahvali što pjesnikinja pred Njim može biti ono što jest. Ova obimom nevelika pjesma sažima u sebi i molitvu i zahvalu u iskreno promišlja čudo vlastitog postojanja.

*Ponekad, kad sve utihne
kad se sve stiša
tad smijem biti onakva
kakvom si me stvorio
i spustio u ovu dolinu.*

Izabrane pjesme *Cidi se život – Lira naiva 2014.* preporučam svim čitateljima, ljubiteljima lijepe riječi i bunjevačke i šokačke ikavice. Vje-

rujem kako će svatko pronaći djelić osobnog iskustva u obilju stihova i možda i sam poželjeti pjesnički se izraziti. Muze imaju svoje kriterije, a nadahnuće je u svakome od nas. Poezija je mjesto susreta sa sobom i s drugima iz koga može nastati divno prijateljstvo, baš kao i na pjesničkim susretima *Lira naiva*.

Klara Dulić

PREPREKOVO PROLJEĆE 2014.

ZBIRKA PJESAMA

(izabrala i uredila Marija Lovrić)
HKUPD „Stanislav Preprek“, Novi Sad,
2014., str. 148

Pjesnička manifestacija *Preprekovo proljeće* održava se svake godine, počevši od 2009., u čast svestranog umjetničkog stvaratelja čije ime nosi i novosadska udruga „Stanislav Preprek“, a sastoji se od susreta i zbirke pjesama, što je plod književne sekcije ove udruge.

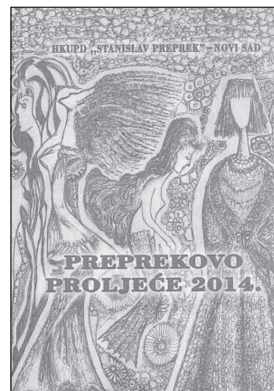
Hrvatsko kulturno-umjetničko-prosvjetno društvo „Stanislav Preprek“ u Novom Sadu prepoznatljivo je upravo po literarnoj sekciji, koja je iznjedrila pjesnički susret a čiji se radovi potom objavljuju u zbirci, te su susret i pjesnička zbirka naslovljeni imenom naslovnika ove hrvatske udruge, kojega kulturna javnost šire upoznaje tek u 21. stoljeću zahvaljujući pojedincima kao što su Ivan Balenović i Đuro Rajković. Oni su ime i rad vrsnog novosadskog orguljaša, zborovođe skladatelja, melografa, književnika, pedagoga, knjižničara, publicista, kritičara i prevoditelja oživjeli knjigom *Prognanik iz svijeta svjetlosti – Život i djelo Stanislava*

Prepreka (priredio: Ivan Balenović, Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, Subotica, 2012.). Na ovom je tragu i istoimena hrvatska udruga čiji je najvidljiviji segment rada u organiziranju susreta i tiskanju zbirke *Preprekovo proljeće*.

U šestoj po redu zbirci pjesama *Preprekovo proljeće 2014.* objavljene su 104 pjesme 28 autora, generacijski heterogenih, a novost je i uključivanje nekolicine pjesnika kako izvan novosadske udruge, tako i iz Republike Hrvatske. Tematski također heterogena, knjiga poezije nudi široku lepezu poetskih slika, promišljanja, odgovora na suvremena pitanja. Recenzent prof. dr. sc. Mladen Dražetin primjećuje: „Ova je zbirka s mitskim naslovom *Preprekovo proljeće 2014.*, impresivan stvaralački prostor na temelju bitnih spoznaja o prirodi poetskog mišljenja pisaca hrvatske nacionalnosti iz Vojvodine.“ Na tom tragu možemo vidjeti i njezinu vrijednost, kako u nastojanju da se svake godine kontinuirano tiska zbirka, tako u pisanju hrvatskim jezikom (standardom te štokavskim, čakavskim i kajkavskim narječjem) čime se praktički čuva nacionalni identitet i kultura Hrvata u Vojvodini te uključivanju mladih pjesničkih nada.

Zbirka završava kraćim biografijama zastupljenih pjesnika čime se dodatno čitatelj informira i upoznaje s onima koji svoje lirske doživljaje zapisuju u poetskoj formi.

U knjizi su zastupljeni: Ivan Benak, Siniša Božulić, Jelisaveta Buljovčić-Vučetić, Branka Dačević, Josip Dumendžić Meštar, Katarina Firanj, Dubravka Herget, Dragan Dražen Ilić, Marko Ivošev Kuzma, Manda Jakšić, Marko Kljajić, Franjo Kopecki, Bosiljko Kostić, Antun Ko-

vač, Kata Kovač, Marija Lovrić, Mila Markov – Španović, Mladen Franjo Nikšić, Marijan Piljić, Ljerka Radović, Goran Suručić Čegenda, Mladen Šimić, Tonka Šimić, Branimir Miroslav Tomlekin, Zlatko Urbanek, Antonija Bartulov, Tamara Probojčević i Andrea Štajgmajer.

Predgovor u knjizi potpisuje Marija Lovrić.

Katarina Čeliković

Nedeljka A. Šarčević

SVE I SVAŠTA DA POLETI DJEČJA MAŠTA

(ilustrirala Divna Lulić Jovčić)
*Hrvatska čitaonica, Subotica, 2014.,
str. 118*

Knjiga poznate subotičke dječje pjesnikinje Nedeljke A. Šarčević *Sve i svašta da poleti dječja mašta* tiskana u nakladi Hrvatske čitaonice Subotica, koncem prosinca 2014. godine, pravi je dragulj dječje literature na hrvatskom jeziku.

Sa svojih 70-ak pjesama, blizu 40 pitalica i mozgalica s odgovori-

ma, te nekolicinom kratkih priča, što po riječima autorice bajkama sličje, pisanih na hrvatskom, uistinu bi se trebala naći na policama svačije kućne knjižnice, kao i knjižnica brojnih osnovnih škola.

Stihovi koji u spretno sročnim rimama prenose prekrasne priče o godišnjim dobima, dogodovštinama mnogobrojnih životinja, članovima obitelji, raznim životnim situacijama, blagdanima i mnogo čemu drugom, lako se pamte i posebno su prijemčivi za djecu predškolske dobi i onu u nižim razredima osnovne škole. Jedna od pjesmica je i uglazbljena, a glazbu za nju je osmislio poznati vojvođanski skladatelj i dirigent zabavne glazbe Jovan Adamov. Uz to, iz svake se pjesme može izvući i po(r)uka.

A ako želite saznati što je bijelo, a sir nije, svatko ga voli i rado pije ili što se to u vis diže, nebu sve bliže, pa onda kruži i nauci služi, kao i odgovore na još mnoga zanimljiva pitanja, zavirite među stranice i pronaći ćete ih. Također lako pamtljive pitalice zabava su za djecu te poticaj da sami aktiviraju svoje moždane vijuge i smisle neku novu zagonetku.

Tu su i kratke priče, od kojih su neke sročene u rimama, neke su se zaista dogodile, a ima i onih iz života spisateljice.

Svega ovoga ne bi bilo da nije Nedeljke Šarčević i njenih sposobnosti i talenta za pokretanje dječje mašte. Osim što piše, ona i sklada poeziju za djecu. Pjesme su joj objavljene i u zbirkama pučkih pjesnika vojvođanskih Hrvata „Lira nava“, te u *Subotičkoj Danici*. Bavi se i slikarstvom i slamarstvom u HKC-u „Bunjevačko kolo“, gdje je nekoliko godina bila voditeljica likovnog

odjela. Nekoliko njenih pjesama prevedeno je na rumunjski jezik za dječju lektiru IV. razreda, sudionicom je brojnih pjesničkih manifestacija, a pjesme su joj uvrštene u nekoliko antologija.

Knjiga *Sve i svašta da poleti dječja mašta* četvrto je djelo Nedeljke Šarčević. Svoj prvijenac pod naslovom *Što bi bilo, kad bi bilo* izdala je 1995. godine, prvo izdanje knjige posvećene zimskim običajima *Dišnotor i prelo* tiskano je 2007. a drugo 2009. godine, kada je svjetlost dana ugledala i njena treća knjiga *Zimske mirakule*.

Ilustracije, koje je računalnom obradom izradila slikarica i pjesnikinja Divna Lulić Jovčić, inače članica Likovnog odjela Hrvatskog kulturnog centra „Bunjevačko kolo“ od 2007. godine, priča su za sebe. Prekrasna naslovnica na tvrdim korica s mekom prednjom stranicom, i pitome ilustracije u nježnim bojama, pridonose luksuznom izgledu ove knjige, koju stoga u svojoj kolekciji poželi imati i odrasli čitatelj.

Ivana Petrekanić Sič

Ljerka Radović

OSMIJEH U MOKROM KAPUTU

Graph style, Novi Sad, 2014., str. 120

Prva zbirka pjesama *Osmijeh u mokrom kaputu* Ljerke Radović, tiskana 2014. u Novom Sadu, na 120 stranica predstavlja pjesnikinju u njezinom pjesničkom habitusu, onu koja govori o traženju, propitivanju ali i nalaženju. Zbirka donosi 94 pjesme u pet cjelina: „Osmijeh“, „Orgulje mora“, „Nikad više“, „Molim Gospu“ i „Zavičajju i uvijek mojem domu“, koje čitatelja ne ostavljaju ravnodušnim. Ljerka Radović je članica HKUPD-a „Stanislav Prepek“ u Novom Sadu u kojem pjesnici umrežuju svoje pjesničke emocije i postaju svjesni potrebe autentičnosti, kakvom se i ona nadaje u ovoj knjizi. Njezina se posebnost prepoznaje u ranjivosti, iznimnoj emociji, ali i u odgovorima koje daje osoba puna tragičnih iskustava. Hoćemo li se pitati kako, zašto i gdje ili ćemo prihvatiti pjesničku formu kao zajednički biljeg sličnih životnih priča, ostaje svakome na vlastiti izbor. Životna se zrelost ovdje pokazuje u nekoliko segmenata, od kojih nam je otkriti one navlastite Ljerki, pjesnikinji dvaju zavičaja – onog u kojem je ponikla i onoga u kojem se ostvarila. Upravo se ova njezina dvojna pripadnost prepoznaje u pjesmama ponajprije u leksičkoj razini, pa ćemo u početnim pjesmama sresti toponime *Pozorišni trg, petrovaradinska (duga, nebo), Dunav, novosadski, dolina fruškogorska* i dr., dok se drugi dio zbirke napunio morem i rodnim zavičajem: *zadarsko more, Gospa Bračka, Supetar, Jadranske zore; Zablatje, Legrad, Drava* itd. Osim toponimima,

pjesme su leksički bogatije autentičnim riječima: *more, hrid, val, žal, školjka*; dok ćemo zavičajne izraze ostaviti budućem čitatelju budući da nose snagu materinske riječi, a samim tim i notu „nerazumljivosti“ koja se rješava pratećim rječnikom.

Autentična snaga, koja se ovdje ponavlja kao važan epitet vezan uz pjesnikinju, u pjesmama otkriva njezinu životnu priču punu kušnji, gubitaka i povrataka. Evo kako izgleda njezina poetska priča kroz pet cjelina. „Osmijeh“ počinje istoimenom pjesmom:

*Dok osmijehom
dodirujem kragnu
mokrog, proljetnog
kaputa,
prošaptah:
Gle,
tu su se sakrile
moje iluzije. (str. 7).*

Pjesme su ljubav i ljubav je u pjesmama, i ona lijepa i ona izgubljena, nostalgična. To je ljubav prema čovjeku i prirodi.

„Orgulje mora“ su uspomene, one koje pamti i kojima se vraća. Uz more, val i žal, nastaje čežnja, još jedna ljubav, zbog svega je toga pjesnikinja sretna.

„Nikad više“ je cjelina gubitaka, emotivno čista i iskrena:

*Četiri ljubavi moje,
Prosjak od mene posta,
prosjak što jeca, i za
vašom ljubavlju luta.
Vaša me ljubav ljubila
ona više nije meni živa.*

Kušnje i gubici rađaju molitvu, okretanje Ljubavi vječnoj u pjesmama pod zajedničkim nazivom „Molim Gospu“. Ovdje se postavljaju pitanja: *Jesam – nisam sretna / imam ili nemam koga?* / i odgovor je jednoznačan i konačan: *Ta ipak živim. / Nije li to sreća? / Da. „On“ Svevišnji, / ima sa mnom još svoj / neki naum.*

Završetak je ujedno i povratak, kronološki obrt u „Zavičaju i uvijek mojem domu“ u kojem su pjesme materinskom riječi slikane. U ovim se pjesmama „kaj“ doživljava kao ona konstantna autentičnost, doživljajno i leksički. Da ih je više, ostalo bi obilje jezičnog govornog blaga. Ovo, dakle, nije jedini već jedan od (više) zavičaja Ljerke Radović kojima se ona rado vraća.

Osmijeh, kojega ne manjka u pjesmama, kroz knjigu sugerira optimizam, a mokri je kaput očigledno život svagdanji, pun boli i tuge kojemu pjesnikinja daje svoj pečat i nalazi vlastiti odgovor na prateća pitanja.

Ovo je kratko iščitavanje knjige poezije koja u slobodnom stihu čitatelja nosi u plešućem ritmu stihova, nudi i otvara pitanja, daje svoje odgovore. Oni otvoreni stihu će se u njima i pronaći.

U knjizi su čak tri različita čitanja poezije Ljerke Radović, Lászla Tótha, Branke Ilić i Marije Lovrić, koja je i lektorica.

Sadržaj bi bio još bliži da čitanje ne otežava često nepotrebna suvišna interpunkcija, a i pravopisno bi bilo dobro ujednačiti hrvatski standard.

Ljerka Radović je rođena 1951. u Zablatju kod Koprivnice u Hrvatskoj. U Zagrebu je pohađala osnovnu i srednju školu, a Pravni fakultet je završila u Novom Sadu. Cijeli radni vijek je radila u sudstvu.

Pjesme su joj objavljivane u zbirkama *Lira naiva* (2013. – 2016.), *Prepekovo proljeće* (2012. – 2016.), *Kultura snova* (Zagreb), u zborniku pjesama *Tebi za Valentinovo* (2015.), zbirci pjesama *More na dlanu* (2014., 2015.), te zbirkama *Rešetarski susreti* (2014., 2015.), kao i u zbirci *Spasimo umjetnost* (2015.).

Katarina Čeliković

Tomislav Žigmanov

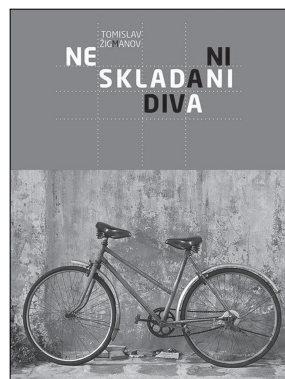
(NE)SKLAD(A)NI DIVANI

Hrvatsko akademsko društvo, Subotica; Kuća na mrginju, Čikerija; Društvo hrvatskih književnika, Ogranak slavonsko-baranjsko-srijemski, Osijek, 2015., str. 128

U suvremenu političku problematiku Hrvata u Vojvodini, tako zamršenu i nepravedno zatomljenu, uvodi nas potomak aristokratske obitelji, Adam Latinovity, prvi lik od mnoštva likova u samo naizgled nepovezanim kratkim pričama tragičnih sudbina Hrvata Bunjevaca u Žigmanovljevim *(Ne)Skklad(a)nim divanima*. Baš kao i biblijski Adam, i Žigmanovljev je Adam dovoljno tragičan u osobnim lutanjima i previranjima. I dokle god se tješio kako se *sudbina*

nekako mora otrpjeti, on je ispisivao tragiku samo prividnoga reda i sklada života Hrvata Bunjevaca nekada i sada. Potonuće „Titanica“ označilo je i konačno osobno Adamovo potonuće koji je svoj život svršio na konopu podsjetivši svoju ženu tim činom na kičeni luster iz predsoblja. Jer i „Titanic“ je tonuo „kičeno“ – s orkestrom i svjetlima.

Simbolika prve kratke priče u zbirci od 12 kratkih priča vidljiva je već u kontradiktornu naslovu, kao što je isti slučaj s nazivom ove zbirke priča, ali i u likovnosti same naslovnice i grafičkim prikazima naslova svake pojedine priče. Naime, ni jedno od nekoliko značenja koje nam nudi autor nije točno ni istinitije od onoga prethodnoga, nema isključivo jednoga i neponovljivoga smisla – odnosno, istinito je i točno sve ono što jezik iz sebe samoga može. Tomu odgovara brojna rizomatičnost, tj. korijenolikost Žigmanovljeve strukture kratkih priča. Svaka priča može se iščitavati sama za sebe dok je istodobno i nastavak prethodne i najava sljedeće. Međutim, jedna s drugom čine mozaik poput razgranata rodoslovnoga stabla jednoga naroda pa se čitatelj pita, nakon 12 iščitanih tragičnih sudbina Hrvata u Vojvodini, koliko ih tek još ima i kakve li su one danas jer autor nam ne dopušta *zapasti u udubnost vlastite slobode*. Takva nepredvidiva grananja priča – ljudskih sudbina – postaju (i ostaju) glasom i odjekom jedne povijesti koju autor, osim osobnim, i književnim angažmanom želi oteći zaboravu. A da bi to učinio autor vjerno pred nama donosi brojna kulturološka i etnografska obilježja, a kao posebna vrijednost mora se istaknuti i kratki rječnik ikavice

koju Žigmanov koristi u oživljavanju likova i prostora. Namjerno koristim izraz *oživljavanje* jer je razvidno da autor pokušava predočiti, koliko je to uopće moguće, svu višestoljetnu političku tragičnost hrvatskoga naroda na tom trusnom političkom području od Austro-Ugarske Monarhije preko dviju Jugoslavija do današnjice. Ta bolnost suočavanja sa sudbinom vlastitoga naroda u autora ne jenjava. Štoviše, sadašnjim položajem Hrvata u Vojvodini, taj se osjećaj produbljuje. Razvidno je to posebice iz posljednje priče „Lojzija na proplanku“ u kojoj glavni, ali i jedini lik, Lojzija Matković, ostaje sam, napušten od djece, supruge, susjeda, poslovnih suradnika, države... On je stranac i samac u vlastitoj državi.

I mada likovi u Žigmanovljevim pričama nisu (bili) stvarni, oni su ipak stvarni po svojoj tragičnosti, posljedicama i simbolici. Taj simulakrum – njihovi životi, književna fikcija – postaje jedina stvarnost – nadstvarnost. Prema tome, ova zbirka kratkih priča može se čitati kao osobna ispovijest autora, ali i kronika zločina i nepravde prema jednom narodu. Intencionalno prozno bilje-

žeći fragmente života svojih likova autor čini biljeg i bilježenje vremena koje ne bi smjelo biti zaboravljeno, a da upravo ne bi otišlo u povijesni zaborav, autor je načinio galeriju likova koji su zauvijek obilježeni predratnom, ratnom i poslijeratnom traumom. Nebitno o kojemu se ratu radilo, Prvom, Drugom, ili „onom našem“ jer ni jedan od njih nije mi-moišao sudbine ovih likova. Hrvata u Vojvodini.

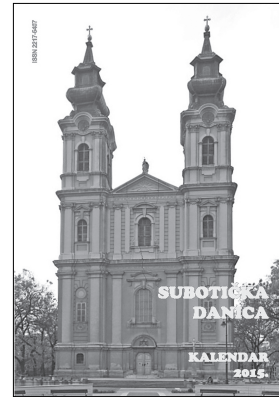
Antonija Huljev

SUBOTIČKA DANICA : KALENDAR ZA 2015.

(urednik Stjepan Beretić)
Katoličko društvo za kulturu, povijest i duhovnost „Ivan Antunović“, Subotica, 2014., str. 270

Koncem 2014. godine, u nakladi Katoličkog društva za kulturu, povijest i duhovnost „Ivan Antunović“ Subotica izišla je iz tiska *Subotička Danica* za 2015. godinu. Riječ je o najstarijem crkveno-narodnom kalendaru Hrvata u Bačkoj s tradicijom duljom od 130 godina – pokrenuo ga je 1884. godine svećenik Pajo Kujundžić. Stoljeće kasnije, od 1984. *Subotičku Danicu* pripremaju i redovito iz godine u godinu izdaju katolički svećenici Hrvati Subotičke biskupije. Izrastao na tradiciji poznog prosvjetiteljstva i romantizma, ovaj kalendar je imao za cilj raditi na kršćanskoj prosvjeti puka i na očuvanju nacionalnog identiteta.

I danas *Subotička Danica* pokušava djelovati s tih pozicija, ali, daka-ko, uvažavajući promjene i zahtjeve duha vremena. U svakoj se godišnjoj svesci kalendara na, u prosjeku,

više od 250 stranica objavljuju spisi raznolikog sadržaja: najveći broj je članaka vjerske provenijencije, zatim slijede prilozi na etno-kulturalne i povijesne teme, te književni napisi. Svaki broj sadrži i priloge mladih, a u posljednje vrijeme ima i dio namijenjen djeci. Osim bilježenja obljetnica značajnijih događaja i pojedinaca, *Danica* donosi i kroniku najvažnijih događaja iz crkvenog i narodnog života u protekloj godini.

Zbog naznačene uredničke intencije da se u raznolikom štvu sustavno objavljuju i književni sadržaji, *Subotička* je *Danica* nezao-bilazni resurs ne samo kada je riječ o spoznajama iz povijesti hrvatske književnosti u Bačkoj nego i kada je u pitanju njezino pulsiranje u sadašnjosti. Naravno, riječ je poglavito o onome segmentu književnosti koji pripada duhovnome procedeu, to jest književnosti koja je uvelike u tematsko-motivskom smislu navezana na *Beskraj*. To vrijedi ne samo kada je riječ o objavi poetskih i prozih djela iz recentne književne produkcije, već isto vrijedi i kada se govori o književnoj elaboraciji opusa zaslužnih književnih osobnosti iz mjesne hrvatske književnosti. Neki puta

pak imamo i tematizaciju zasluznika iz drugih grana umjetnosti, kao što je to slučaj i u ovoj *Danici* – dva su priloga o skladatelju i svećeniku Albi Vidakoviću (Stjepan Beretić piše na temu „Životni put Albe Vidakovića“ a Jasna Ivančić „Pogled na Albu Vidakovića iz obiteljskoga kutka“) a po jedan o biskupu Ivanu Antunoviću (Andrija Anišić, „Biskup Ivan Antunović – 200. obljetnica rođenja (1815. – 1888.)“) i Paji Kujundžiću (Stjepan Beretić, „Pajo Kujundžić – 100. obljetnica smrti“), čime se na najbolji način upotpunjuju spoznaje o ljudima koji su davali značajne prinese u svijetu kulture i umjetnosti.

Gore spomenutog uredničkoga pravila pridržava se i *Danica* koju ovdje prikazujemo. U njoj je objavljen cijeli niz pjesama od strane onih koji djeluju unutar pjesničkog kruga oko Katoličke crkve, mahom je riječ o onima koji djeluju unutar književnog pokreta „Lira naiva“ (Katarina Firanj, Tonka Šimić, Zlatko Gorjanac, Ivan Andrašić, Maja Andrašić, Lucia Tošaki Knezy, Franjo Ivanković i Marija Feher), ali onih koji imaju značajnije pjesničke opuse (Mirjana Jaramazović, Josipa Dević, Tomislav Žigmanov). Također, zastupljena su i prozna djela – riječ je o kratkim pričama, no sada ne samo mjesnih književnika nego i onih iz Hrvatske i svijeta: Antony de Mello, Katarina Čeliković, Stjepan Lice i Tomislav Žigmanov. Iz pera Božice Zoko može se pročitati dulji vrstan prikaz uspjeloga pjesničkog prvijenca subotičke spisateljice Željke Zelić (*intimna Kronika srca*, dok Zvonko Sarić donosi i više neko koristan prikaz knjiške produkcije među Hrvatima u Vojvodini između dvaju posljednje održanih Dana Balinta Vujkova.

Sa spomenutim književnim, književno-povijesnim i kulturno-historijskim sadržajima obogaćena, uz dakako pregršt onih koji imaju religijsku, teološku, duhovnu, etnografsku i kulturnu tematiku, *Subotička Danica : kalendar za 2015.* na najbolji način nastavlja svoju dugu tradiciju važnosti za književni i umjetnički život Hrvata u Bačkoj.

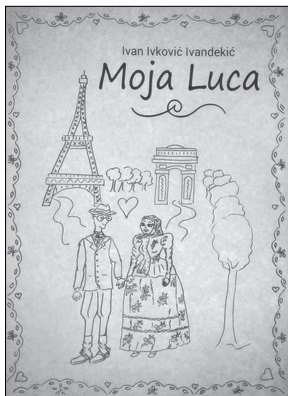
Tomislav Žigmanov

Ivan Ivković Ivandekić

MOJA LUCA

Samizdat, Subotica, 2015., str. 118

Da entuzijazam pojedinca u društvu i vremenu u kojemu je knjiga izgubila na vrijednosti ali i kultura čitanja općenito, može značiti pola puta prema uspjehu i ostvarenju sna, svjedoči upravo književni prvijenac Ivana Ivkovića Ivandekića koji je zgrade njegove imaginarne Luce, „bunjevačke Parižanke“, najprije objavljivao putem suvremenih sredstava društvenog priopćavanja – Facebooka, a potom su one, zahvaljujući dobrim ljudima koji su ovaj projekt financijski poduprli, materijalizirane u formi knjige koja je kao samizdat svjetlost dana ugledala 2015. godine. Dokaz je to da su suvremena sredstva komunikacije dobar poligon za istraživanje javnoga mnijenja ali i pogodno mjesto za osluškivanje bila suvremenih čitatelja kod kojih se ukus, ali i želja za pristupačnošću književnih sadržaja s polica knjižara i knjižnica proširila na zaslon računala, mobitela, elektroničkih knjiga i dr.

Ipak, knjiga ostaje trajni biljeg neovisan o tehnici i tehnološkim dostignućima te je stoga u jednu ruku hrabar, ali i ohrabrujući Ivanov potez da zgrade i nezgode svoje Luce i brojnih drugih stvarnih i izmišljenih osoba i likova predoči u formi knjige. Prije svega, mora se reći da je ovo u vojvođanskih Hrvata prvi pokušaj prenošenja virtualnoga sadržaja u formu književnoga sadržaja. U njoj je osim toga riznica zaboravljenih bunjevačkih riječi i izraza s kojima se mlađi naraštaji danas rijetko susreću. Šteta da autor na kraju knjige upravo zbog te i takve čitateljske publike nije ponudio eventualno rječnik manje poznatih riječi kako bi sadržaj bio razumljiviji i onima koji se do sada nisu imali prilike susresti s bunjevačkom ikavicom.

Bez obzira na to, autor u svojim komičnim izričajima različitih događaja oslikava skroz drugi svijet u odnosu na onaj koji gledamo i živimo stvarnim očima i životom, svijet koji je nekada postojao na salašima, a u današnje vrijeme možda još opstaje gdjegod na „marginama“, nerijetko skriven očima suvremenog svijeta i njegovim doživljajnim iskustvima.

Komični tekstovi pisani su punih pet-šest godina. Prvi tekst o Luci autor je objavio 17. 6. 2009., a pisao ih je do 17. 6. 2015. godine. U knjizi je tako sabrao najzanimljivije objavljene doživljaje iz kojih čitatelj može puno toga saznati o mentalitetu ovdašnjih Bunjevaca Hrvata. Autor će tako čitatelje upoznati s mjestima nadomak Subotice kao što su Donji i Gornji Tavankut, ali i mjesta u Hrvatskoj kao što su Antin, Babina Greda, Gorjani, Sotin, Vinkovci i dr., a koje su posjećivali njegovi likovi u knjizi. Osim toga, čitatelj će se upoznati i s pojedinim bunjevačkim običajima kao što su polivači na Uskrsni ponedjeljak, proštenja, Bandašicino kolo, *disnotori* (kolinja) i sl.

Kada je riječ o konceptualnom uređenju knjige te o njenom vizualnom identitetu, mala kritika mogla bi se autoru ovoga djela uputiti u pogledu jezičnih nedosljednosti te ozbiljnije stručne redakcije i korekture teksta koja nedostaje, osobito u dijelu u kojemu se u integralnoj verziji prenose dojmovi autorovih Facebook prijatelja (bez dijakritičkih znakova i sl. i bez bitnijih intervencija u tekstu). Osim toga, bilo bi možda uputno da je autor tekstove sadržajno i tematski podijelio u dvije-tri cjeline (običaji, zgrade, slobodno vrijeme i obiteljski poslovi i sl.) i dao im kronološku odrednicu sadašnjost-prošlost (sjećanja) kako bi čitatelj lakše mogao pratiti tekst i događaje koji se događaju sada i ovdje ili pak one kojih se autor samo prisjeća.

S obzirom na to da je Ivanov književni prvijenac na neki način čuvar zaboravljenoga načina života, ne bi bilo loše zabilježiti ga u formi kratkometražnoga filma u kojemu bi

dijalozi između likova opisani u knjizi dobili na svojoj punini, oplemenjeni krajolicima opisanih toponima u knjizi.

Budući da je riječ o pionirskom pothvatu u ovoj vrsti književnosti, autoru svakako treba čestitati na originalnosti, upornosti i želji da sve ono što polako ali sigurno otima vrijeme i moderni način života, sačuva od zaborava i pohrani u najsigurniji dom – knjigu.

Željka Zelić

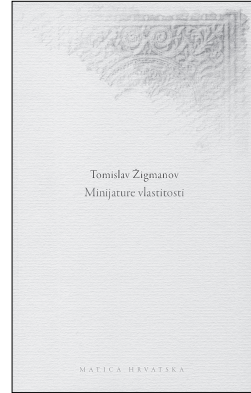
Tomislav Žigmanov

MINIJATURE VLASTITOSTI

Matica hrvatska, Zagreb, 2014., str. 110

Knjiga Tomislava Žigmanova *Minijature vlastitosti* izašla je u nakladi Matice hrvatske, Biblioteka Podzvizd 2014. godine. Na svojih 110 stranica donosi sažete, na mahove i suzbijene oglede o sebi (u sebi) i svijetu (u sebi). Podnaslov *krajolici života i životopisi zavičaja* svojom interesantnom zamjenom pripadajućih pojmova sugerira neraskidivu i trajnu povezanost života (autoro-va) i postojanja paralelnog trajanja zavičaja. (Ovdje govorimo doista o životu zavičaja koji je doživljen kao sveobuhvatnost trajanja na jednom prostoru i kao veliko biće u komu je sadržana i pjesnikova vlastitost, gdje se ona očituje kao minijatura. Minijatura je vješto uklopljena u širu sliku, koju čini zavičajno tlo.)

Knjiga je podijeljena na tri cjeline: „Ugrizi rascjepa života“, „Njež-

nosti dodira zemlje“ i „Cjelovi blizine neba“. Same cjeline čitane kao komponente minijature vlastitosti jesu esencijalni dijelovi života pjesnika – ugrizi, nježnosti i cjelovi. Pjesnik osjeća sjedinjenost ovih triju elemenata i otkriva ih redom: od životne oštine koja smirenje traži u nježnosti zemlje do pogleda uprtog u nebo, koje je ne slučajno i ne samo vjerom, već je blizu baš ovdje, gdje je zemlja nježna i ravna.

Cjelinu *Ugrizi rascjepa života* sasvim prigodno otvara pjesma „Sredina vijeka“, kojom pjesnik upoznaje čitaoca sa sobom, sa podatkom životopisa, što je tek uvod u vlastitost. Zanimljiv je stih:

*Vrijeme, kao i ja,
sad ne ide –*

povazdan ono stoji.

(Sredina vijeka, str. 7)

Na sredini vijeka pjesnik započinje zbirku pjesmom koja uvodi čitatelja u mirnoću i sabranost, tako nesvojstvenu modernomu čovjeku. Autor se udaljava od sebe, postaje objektivni promatrač sebe u vremenu i njemu dopušta i prepušta oduzimanje i sabiranje *mirova prošlosti i pirova budućnosti*. Pir je

obično povezan s mladošću, a mir sa starošću, dakle, budućnošću. Mir prošlosti ovdje se može čitati kao pomirenost i prihvaćanje vlastite prošlosti. Uvodni ton ove pjesničke zbirke je miran i sabran, te nagovještava čitatelju zrelu introspekciju, kao i poimanje vanjskog svijeta. U ovoj pjesmi asonancom se postiže dojam usporenosti i trajnosti. *Daljna noći kalami lijeno blizinu večeri* (Isto). U narednim pjesmama, iako u naslovima nagovještavaju drukčiji ton, poput pjesme posvećene Matiji Molzeru „Pjesme od bijesa svijeta” ili pjesama „Bol”, „Rascjep života”, ipak nakon snažnih osjećanja, zaokupljenosti gorčinom svakodnevice i prošlosti, nastupa izvjesna pomirenost i *ustraj nade krhkoga svjetla nadolazećega sutra* (Isto, str. 10).

U pjesmi „Bol” uočavamo uporabu pasivnih glagola: *stiješnjen vakuumom, lažju iskovane i nakovane, nasilu dugo stvarane, s mukom javno prepričavane, osmišljenoga, laganog...* Ovdje je čovjek onaj koji trpi sva ova stanja, ali i njegovu bol s kojom se toliko suživio da se doživljava kao jedno s njim te i trpe zajedno. Na kraju pjesme, ipak, nazire se krhko svjetlo sutrašnjice, kao i u pjesmi „Rascjepi života”, gdje se na kraju pjesnik otvara prema drugima, izlazi iz sebe kako bi se okrenuo svijetu i zaključuje: *naliježu strepnje i nade života ne samo moga...* Pjesnik mora (su)osjećati kako bi stvorio pjesmu i dozvolio reproduciranje unutarnjih stanja. Tri točke na kraju ostavljaju prostor za sve one koje pjesnik uključuje i koji se sami pronalaze u rečenomu.

Pjesme koje slijede formom i izrazom nastavljaju se na prethodne, s još većom zbijenošću iskaza i sa-

žetošću misli. Stječe se dojam kako su pjesme prečišćeni izraz roja misli koji se s namjerom morao sažeti u stihove od po tek jednog ili nekoliko slogova. Primjetna je i gradacija koja se javlja u mnogim pjesmama, primjerice u pjesmama „Istine dolazećeg” i „Egzistencijalije (nemilosti spojivog)”. U pjesmama koje slijede jedna za drugom uočava se variranje pojmova čežnja i nada u prvim dvjema strofama obiju pjesama, a zatim žar žudnje koja grije u drugoj pjesmi izostaje, te se gar vjere iz prve pjesme pretvara u dodir vjere koji blaži sumnje. Gradacija ide od čežnje koja trune, nade koja truli, do dodira vjere koji blaži sumnje i završava se u obrnutom smjeru utjehom koja bježi.

Pjesme su poredane onim redom kojim ih doista treba čitati kako bismo ispratili motive koji se variraju u pojedinim pjesmama. U prvoj cjelini razmatraju se ona velika egzistencijalna pitanja života, trajanja, boli, smrti, sjećanja. Ove značajne teme kroz pjesme se nagomilavaju iz onih manjih, svakodnevnih i slažući se jedna na drugu, do sredine vijeka stvore veliki prostor nad kojim se pjesnik treba nagnuti i ogledati u njemu.

Tematski se pjesme nadovezuju i često je važan motiv pjesme obrađen u sljedećoj. Prva cjelina sastoji se i od niza oponentnih parova ili, kako su ovdje nazvane, paradoksalija. *Hlade usto i vrućice zagubljenih sjećanja (Paradoksalije /milosti nespojivog/, str. 16)* stih je u kojemu autor nagovještava i temu koja će se razvijati u dijelu *Cjelov neba*, a to je ona iz podnaslova ove pjesme, „milosti nespojivog”. Pritisnut svakodnevicom koja je uvijek prožeta

i kratkim odbljescima prošlosti i sjećanja, pjesnik pronalazi nadu u istoj toj svakodnevici, pronalazi život i radost, prolazeći kroz kušnje i sumnje. Oni se ne pronalaze lako, potrebno je traganje, kako ono koje prati životno iskustvo, tako i uporno pjesničko traganje za svojim svjetlom.

Upravo u kratkim i jezgrovitim stihovima svaka napisana i izgovorena riječ se zadržava u zraku, ostavlja prostor za proživljavanje svakog stiha ponaosob, kao i za dopisivanje vlastitih impresija.

Svijet koji izranja iz ovih redaka dan je iz perspektive pjesnika koji mjeri svoje postojanje onime što se zbilo i neizvjesnošću budućnosti. Naslovi pjesama prate čovjeka od njegova djetinjstva do starosti: „Kad okom dijete govori“, „Ljubav(n) i uzdah“ i „Cjelov starosti“, a između njih – ono svakodnevno ponavljanje istih dana i u svakome danu daška neobičnosti:

*Slijedom tim
redovitim
liječim uzdah
triježno odlično
i redom obično
srijedom*

(U jutro srijedom redom i slijedom, str. 22).

Pjesma vrvi lirskim paralelizmima, asonancama, aliteracijama i izbjegava uporabu interpunkcijskih znakova, što dodatno pridonosi dojmu beskonačnog, neprekinutog ponavljanja. Tren u kome čovjek zastane u svakodnevici i opkole ga sumnja ili sjeta, jest tren u kome se liječi uzdah. Ovdje ne znamo što je izazvalo taj sasvim (ne)običan uzdah u običnome danu, ali možemo pretpostaviti, s obzirom na česte motive, kako se radi o trenu sjećanja na

prošlost, što je ovdje vješto izostavljeno i ostavljeno, možda, čitatelju – neka učita vlastiti razlog.

Na kraju ove cjeline, ne slučajno, pjesma „Cjelovi starosti“ zatvara onaj krug od djetinjstva do starosti i svojim tonom i izborom pasivnih glagola, lirsko ja, pjesnik i čovjek bivaju zaustavljeni u jednom konačnom trenu. *Užlijebljeni, zakovani, utouli, okonačeni*, to su cjelovi starosti. Sve sluti na skori kraj i smiraj. Potom slijede pjesme „Pijesak u prah prati“ i „Sama je i trune“. Prostor čovjekova obitavanja nije doslovno označen sve do ovih pjesama, a čak ni ovdje neinformirani čitatelj ne bi doslovno mogao znati gdje je taj pijesak koji znači život i koji znači smrt. U posveti „Teta Irenki, s Čikerije“ lirski prostor postaje prostorom zbilje. Ove posljednje pjesme prve cjeline najavljuju drugu, „Nježnosti dodira zemlje“, u kojoj će autor evocirati one prostore koji se percipiraju kao dio (minijatura) vlastitosti. Zanimljivo je kako se prije označavanja zemlje kao izvora života pojavljuje zemlja, pijesak koji će svakoga na koncu (s)kriti. Na ovaj način povezuju se, kako cjeline ove pjesničke zbirke, tako i cjeline života, a ovim slijedom otkriva se kružna putanja života, ali i tema i motiva, koji dolaze jedan za drugim u ponovljenim ciklusima.

Posljednja pjesma prvoga ciklusa, „Sama je i trune“, na jednome mjestu spaja onaj krug, naime, ovdje kolijevka, mjesto života, postaje znakom propadanja. U pjesmi vidimo izrazito statičnu sliku, ali je remeti ritmičan ton koji može predstavljati nezaustavljivo kretanje ka kraju, koji kolijevka – život, mirno čeka.

U sljedeće dvije cjeline motivi se proširuju na zavičaj i sve ono što

on znači u autorovoj minijaturi; salaš, djetinjstvo, običaje i blagdane, ali sve to ne kao dio prošlosti, nego duboko urezano i u sadašnjost. Pjesme su i dalje kratke, lapidarnoga iskaza, neopterećene deskripcijom, te doista dozivaju u svijest i autorov i vlastiti doživljaj toga svijeta. Motivi su čvrsto povezani u vertikalni niz, od zemlje ka nebu, tvoreći cjelovitu sliku svijeta, tako rijetku u suvremenom pjesništvu. I ova minijatura ima svoje napukline, mjesta na kojima se još jedva drži i zbog kojih autor neprestano brine, ali uvijek se ostavlja i malo mjesta kuda može proći zrak nade.

Minijature vlastitosti su vrlo sličkovite, pogotovu za one kojima je doista dovoljan jedan po jedan stih koji će prizvati cijelu sliku i potpunu prožetost osjećajem pripadnosti i privezanosti za jedan (mikro)prostor koji se mijenja, ali uvijek zadržava i svoju konstantu – za ljude u njegovoj zemlji duboko ukorijenjene.

Klara Dulić

Milovan Miković

PRAH OBITELJSKE SREBRNINE

NIU „Hrvatska riječ“, Subotica, 2015., str. 102

Prašina čuva ono najbolje, ono što ne želimo pokazati svima ili pak što želimo da bude otkriveno samo onima koji se ohrabre obrisati je i upoznati i otkriti nešto što je zavrijedilo i čuvalo patinu vremena. Tim bismo riječima ukratko mogli opisati i rastumačiti iznimno znakovit naslov zbirke pjesama Milovana Mikovića

Prah obiteljske srebrnine koja je u nakladi NIU „Hrvatska riječ“ izdana 2015. godine. Premda je iza njega više objavljenih književnih djela, među kojima su i zbirke pjesama, Milovan Miković ovim stihopisom, kako je to naveo u pogovoru knjige Zvonko Sarić, „propituje prostore vlastitoga duha i postmoderne kulture, uspostavljajući poetičke koordinate bez stihovne izvjesnosti, bez odrađivanja riječi, nego u okvirima vlastite poetike pronalazi ona nepatvorena mjesta pjesničkoga htijenja, koja nam ovom knjigom vraćaju vjeru u pjesničku praksu, liričnost, daleko izdvojenu od suvremene baruštine tiskane i elektroničke tekstualne hiperprodukcije poezije“ (str. 92).

U Mikovićevoj zbirci poezije sadržano je šezdeset i osam pjesama, od kojih svaka može činiti mikrokozmos za sebe, ali jednako tako s drugim pjesmama čini neraskidivu cjelinu, onu koja čini obitelj sazdanu iz mnogo udova. I kao što glava obitelji ne može funkcionirati bez svih svojih udova i samosvojnih cjelina, tako ni ova zbirka istrgnuta iz konteksta vremena u kojemu je nastala ne može živjeti svoju stvarnost skrivenu ispod prašine i zuba vremena. Jednako tako, upravo vrijeme čini da one dobiju na vrijednosti, jer samo ono što je odoljelo vremenu i prašini ima vrijednost. Poput srebrnine i zlatnine. Tako i pjesma, samo u dodiru i interakciji s čitateljem od kojega se itekako traži angažman a ne tek puko promatranje, doživljava svoju pravu vrijednost sagledanu u fuziji imaginarnosti pjesničkoga izričaja i onostranosti čitateljeve duše. Pjesma na taj način biva obogaćena, a pjesnikova misija ispunjena.

Stihovi Milovana Mikovića svojevrsna su platforma za monodramu u nekoliko činova. Monodrama koju pojedinac proživljava u svakodnevici i koja postaje borba za opstanak unatoč mraku koji nas okružuje. Ona upire prstom, poziva, proziva, ukazuje i pokazuje, priča, pjeva, plače, grca, pokušavajući dozvati smisao u moru besmisla. Ne čudi stoga da pjesnik pjeva ovako: */Samo mi znamo gdje nam je domovina/ Negdje između stvarnoga/ i kontroliranoga ludila./ I valjda zrna i amnezije./ Travunije./ Amen. Aleluja./* (Rasvjetom konstrukta lirskog subjekta, str. 27). Bespomoćan pjesnik dalje pjeva: */Ovdje se neće zaboravljati/ ni pjesme onih koji zlo čine/ ni pjesme onih kojima zlo čine/ ni zvona u kamenu ostavljena/ u zvuku konjskih kopita/ ni otpor sječiva u zraku/ ni miris balege/ ni blata barskoga/ ni prst sudbine/ (uhvaćenih u pekmezu?)/ ni alkemija krvi prolivene/ ni mučno sastavljanje/ neba s nebom. Bože!/* (Vrtoglavicom po(d) zvijezdama, str. 31). Tek tu i tamo kapne pokoja kap optimizma, ljetni lahor i */ljetno zastalo iznad Palića/ koje /u kratku se noć pretvara/ mahnito mine put mraka/ migoljavih kukaca./* (Zagubi se smjer..., str. 36). Pokušavajući u sebi probuditi natruhe optimizma, pjesnik žali za minulim vremenima. Pita se: */Hoće li Subotica opet biti onako mala/ poput nekada Pariza Jacquesa Préverta/ pa neka se onda, u njoj sučele sve gore./ ovdje, rađajući nam – onoga miša./* (Jacques Prévert na Cvjetnom trgu, str. 45). Umorio se od traženja dobro poznatih lica, grada kojega je zavolio pa ustvrđuje: */Jedino što ovdje/ traje zamor je.../ Podmuklo/ u polu-*

mraku/ tat se taj ušuljao/ u kuću moju/ dohvativši svijećnjak srebrni./ (Tri, str. 46).

Premda se na trenutke može učiniti kako je Mikovićeve poezija odveć pesimistična, ona je zapravo ništa drugo do nijemi krik probuđenog pjesnika koji vapi za spašavanjem broda koji tone. Pjesma biva pojas za spašavanje od nepravde, izgubljenog i potrošenog smisla, traženja kapi sjaja u moru mraka izgubljenih vremena pod slojem prašine. Pjesma je mjesto u kojem pjesnik nalazi utjehu i smirenje */u očajničkoj konfuziji znanja/ raspršenih osjećanja/ papirno dno vremena dodiranjem/ zamoren na kratko se smirim./* (Svako jutro, str. 73). Riječi su mjesta u kojima pjesnik nalazi sklonište, one su prijevozno sredstvo do točke ishodišta – prelaska u vječnost kojemu se ne može uteći i kojemu pjesnik hrli ususret. Ipak, ne tek mireći se s tom činjenicom već ostavljajući trajni biljeg svojim riječima i postojanjem. Zato od čitatelja posredno traži angažman. Pokret! Buđenje! Pjesnik se grčevito bori za istinu, izgara za neprolazne vrijednosti koje grcaju u blatu suvremenog svijeta. Iz

uspavane sadašnjosti on pokušava doznati budućnost koju će dočekati neki drugi.

Poezija Milovana Mikovića ne laska, ne dodvorava se i ne pokušava se drugima dopasti. Ona ne pripada mainstream književnosti. Njegove pjesme žive na marginama društva u kojima opstaju poštenu i samozatajni ljudi. Zato će ju i otkriti i razumjeti onaj tko svoje mjesto u aktualnom društvenom kontekstu ne traži pod svjetlima reflektora već u skrivenim kutovima, na rubu egzistencije, tražeći smisao na putu prema „kraju“. /*A taj; što je?/ A, uspijem li ja njemu razjasniti;/ Ne samo Hrvat iz Bačke/ već Mađar, Nijemac i Židov sam./ K tomu još rak, riba i ribar./ Školjka, pijesak i mrav./ I tko zna što sve još?/ I prah?/ Da, već i prah u prahu sam!/ Prah s obiteljske srebrnine./ Hoće li to liku kradljivu biti potaman?/ (Tko sam ja?, str. 65).*

Autorovo bogato književno iskustvo ovom zbirkom pjesama još jednom je potvrđeno u estetičkom, stilskom i sadržajnom smislu. Iako prah, poput riječi koje svećenik na Pepelnicu posipajući glave vjernika izgovara: „Spomeni se, čovče, da si prah i da ćeš se u prah vratiti“, asocira na kraj, on je samo oblik prijelaza iz materijalnog u nematerijalni pojavni oblik koji ostaje trajni spomen, baš poput riječi koje se utisnute u čitateljeve misli i srce iznova rađaju i uskrsavaju u interpretaciji istih. Zato je vrijeme za poeziju relativno, nešto poput praha obiteljske srebrnine koja čuva uspomene i najveće vrijednosti.

Željka Zelić

Tomislav Ketig

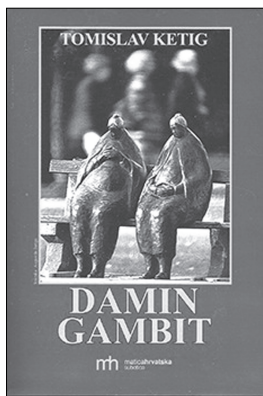
DAMIN GAMBIT

Matica hrvatska, Subotica, 2014., str. 430

Roman Tomislava Ketiga „Damin gambit“ osebujan je na više ravni.

Prije svega, riječ je o djelu koje svojim obimom dobrano nadmašuje već odavno „utvrđene standarde“ po kojima ovaj prozni žanr u suvremeno doba reducira na „poželjnu“ razinu, prilagođenu potrebi „brzog čitanja“, odnosno „štiva za jedan dan“. A to *Damin gambit* – ne samo zbog toga – svakako nije.

Osebujnost ovog romana ogleđa se i u činjenici da Ketig pred čitatelja – napose kada je riječ o dijaloškim formama – iznosi pravu raskoš već skoro zaboravljenog načina konverzacije, toliko karakteristične za građanski stalež sve do momenta dok se i sam nije izgubio, ustupajući svoje mjesto sveopćem uprosječavanju što ga je nezaustavljivi populizam nanio na ove prostore. Rečenice glavnog, ali i svih pratećih likova u ovome su djelu pune poštovanja prema sugovorniku, nerijetko prožete etikecijom koja kao da izvire sa stranica nekog prašnjavog „Bontona“, a ujedno obogaćene kombinacijom životnog iskustva i erudicije što u konačnici čitatelju nerijetko daruje u mudrost definiranu misao nad kojom se valja zamisliti, a ponekad joj se i vratiti („Tko je potrošio sve perspektive, taj se oslanja na prošlost“; „Bojim se, draga gospodo Baumann, da je svijest strano tijelo u vama, neka vrsta priručnika za poželjno društveno ponašanje i uvriježeni, tako zvani „pozitivni“ odnos

prema ulozi koju trebate odigrati kao ljudsko biće“...).

Naravno, za ovakav rječnik potrebni su i njega dostojni akteri, a osim takvih u romanu Tomislava Ketiga drugih ni nema. Glavna junakinja Magdalena Baumann (često i gospođa Politeo), pa njeni (živi i pokojni) muževi Andrija Darmanović, Oliver Seldnitzky, Zdenko Morgenstern i Zvonimir Politeo, kćeri Ksenija, Andrijana i Katarina, pa „više od prijatelja, a manje od ljubavnika ili muža“ Karlo Kerstner Sivački i konačno prijateljica-ljubavnica Blanka Derossi i svojim imenima, a još i više statusom (profesori, znanstvenici, poslovni ljudi...) u *Daminom gambitu* otkrivaju detalje „iz života visokog društva“, ali i društva kakvoga se u svim drugim okolnostima rijetko sreće u realnom životu, napose u vremenu u koje ih je autor smjestio, a to je (najvećim dijelom) današnji Zagreb, odnosno suvremena Hrvatska. Ovo je tim zanimljivije što i jedini negativac u romanu, Ksenijin muž Branko Rudić, koji se upetljao u mafijaške poslove, u komunikaciji s ostalima slijedi njihov primjer „stilske izgladenosti“ čak i kada je riječ o

otvorenim prijetnjama, ucjenama ili sličnim situacijama u kojima se, napose u današnje doba, očekuje bar manja doza verbalne odmjerенosti.

Ako ne baš osebjnost, a ono svakako dodatnu dozu zanimljivosti ovom djelu daje činjenica da je Tomislav Ketig izborom glavnog lika svjesno ušao u „pronicanje“ dubine ženske svijesti. Magdalenu Baumann prikazao je kao zrelu, stabilnu i realnu ženu koja je svu širinu svog životnog puta podredila uskoj stazi prema Slobodi. Na tom putu, što iz subjektivnih (rastave zbog različitih uvjerenja, slobodnih svačanja, uključujući i spoznaju o vlastitoj homoseksualnosti...) što iz objektivnih (problemi u obitelji i njezinih prijatelja) razloga, Magdaleni Život (s kojim u mislima igra zamišljenu šah partiju) stalno potura balans koji ju tjera na biranje između uma i srca, odnosno obveza i zadovoljst(a) va. Čvrstinu, kao dominantnu crtu svog karaktera, Magdalena Baumann jača iz kontakata sa svojim najbližima, izvlačeći iz tih situacija ne samo nove zaključke nego ponekad i pouke koje, poput primjera s Karlom Kerstnerom u Beču, u konačnici otkrivaju kako i ogromno životno iskustvo nije garancija da se ne (na)pravi greška (zaključak od početka utemeljen na pogrešnim pretpostavkama). Na koncu, prisjećajući se i sama jačine likova poput Jane Eyre, Mathilde de la Mole, Ane Karenjine ili Hedde Gabler, otkriva da ona nije ništa od toga i vraćajući se svom Zdenku (koji ubrzo i sam umire u avionskoj nesreći) u Cape Townu konačno, uz Slobodu, nalazi i Mir za kojim čezne toliko njih. Ali, vratimo se početku ovog pasusa: s obzirom na spol dolje potpisanog autora ovog teksta, prosudbu o tomu koliko je Ketig svojim riječima uspio vjerno

naslikati portret iskusne i suvremene žene ostavimo prije svega čitateljica-ma *Daminog gambita*.

Konačno, iako suštinski ne umanjuje vrijednost ovog romana, svakako je nužno primijetiti očiti nedostatak lektorskih i korektorskih zahvata u njemu. Ako na stranu ostavimo autorov izbor da u suvremeni hrvatski, onakvim kakvim ga on danas oslikava, rabi izraze poput „dockan“, „ubijedila“, „časovnik“ i slično ili uporabu „da + prezent“ namjesto infinitiva, svakako da se takva vrsta slobode teže može razumjeti u (brojnim) primjerima mijesanja sastavljenog i rastavljenog pisanja futura, nerijetkim nedovoljnim poznavanjem ijekavice ili njezinog mijesanja s ekavicom („primjeti“, „zvjecanje“, „menja“, „svešču“...), te na koncu ostati potpuno začuđen zbog nedosljednosti u pisanju imena (etimološki Eszterházy ili fonetski Džozef, primjerice) odnosno potpune dosljednosti u izostavljanju polunavodnika kada se navodnici koriste za upravni govor.

Zlatko Romić

Balint Vujkov

BEČARSKI POSO

Hrvatska čitaonica i Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, Subotica, 2014., str. 142

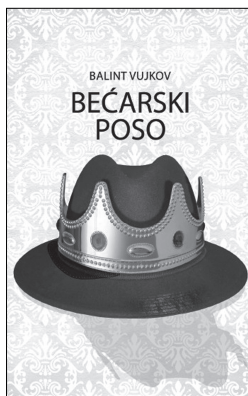
Na radost svih iskrenih ljubitelja i poštovalaca djela Balinta Vujkova Hrvatska čitaonica i Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata objavili su koncem 2014. novu zbirku pripovjedaka naslovljenu *Bečarski poso*.

Riječ je o zbirci od 41 nove pripovijetke, koja se pred čitateljima pojavila zahvaljujući priređivačici Bernardici Ivanković. Iako nevelikog obima (142 stranice), knjiga je podijeljena u pet tematskih cjelina koje već i naslovima otkrivaju vlastitu prirodu („Poštenje“, „Dobar komšija najbliži rod“, „Čerez nužde mož, čerez linosti ne“, „Sebičnog samo grob liči“ i „Mijandžija i rasipnik“).

Bečarski poso na taj način nastavlja praksu što ju je prije više od osam desetljeća započeo Balint Vujkov, a to je da kroz razmjerno kratku formu (kakva je pripovijetka po svojoj definiciji) pred čitatelja stavi pravo bogatstvo stoljećima odstojele kolektivne mudrosti. Pri tomu, kao i uvijek kada je riječ o bunjevačkim narodnim pripovijetkama (a u *Bečarskom poslu* riječ je o njima), jezik je je taj koji im daje posebnu čar. U mnogima od njih može se naći jezična raskoš koja se u svakodnevnom govoru već odavno izgubila i koja svojim prekrasnim opisom na koncu daje neupitan zaključak („Svit kaže: kome Bog nije dao pameti, tom je udilio sriću“; „Bog, car – sve to nije ništa: jedan visoko, drugi daleko, a na glas sirotog čovika nijedan nije ljubopitan“; „Di će kiša već na vašar, di će nevolja već na sirotog čovika“...).

I upravo radi ovih osobina *Bečarski poso* dragocjeno je štivo za sve generacije koje, osim lakog i zabavnog ima i višestruko edukativni karakter, napose za mlađe čitatelje koje i ovo djelo vraća u gotovo bajkoviti svijet prošlosti, utemeljen na danas gotovo posve izgubljenom razlikovanju dobra od zla.

Na žalost, kako svaka priča ima svoj kraj tako se on polako bliži

kraju i kada je riječ o do sada neobjavljenim pripovijetkama Balinta Vujkova. Stoga, kao i u slučaju svakog velikana pisane riječ (a Balint Vujkov to svojom pozamašnom skupljenom građom svakako jest) možda nije zgorega početi razmišljati i o objedinjavanju njegova kompletnog opusa, razvrstanog prije svega žanrovski i tematski. Na taj način bi se i njegova razuđena građa skupila u dva-tri toma kao jedinstveni spomenik usmene književnosti čije je posljednje kazivače uspio zabilježiti upravo Dida.

Zlatko Romić

Branimir Tomlekin

SALAUKA

Bistrica, Novi Sad, 2013., str. 191

Uistinu je nemoguće proniknuti u sve tajne i prateće im dubine pjesničkoga stvaralaštva! Kako glede motivacijskoga sklopa nastanaka pjesama, tako još više kada je riječ o razlozima koje čovjeka nukaju

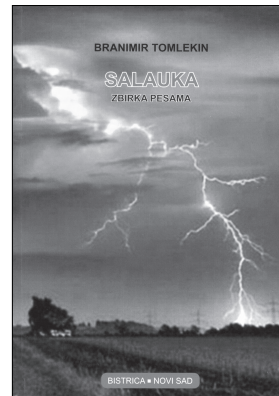
na objavu istih. To napose vrijedi u slučajevima kada se pojavi „zbirka pesama“ koja vrvi negativnim estetskim i inim umjetničkim značajkama onoga što je u knjizi objavljeno. Naime, postavljaju se jednostavna pitanja – zašto je ono posve i u svakom smislu književno nevrjedno uopće moralo nastaja, a kada je tako već i nastaja, zašto se uopće imalo ukoričavati?

Jer, za pretpostaviti je da postoje, ako već ne kod autora a ono kod onih koji su u knjiškoj industriji pozicionirani kao nakladnici, urednici..., stanoviti postojani a minimalni kriteriji da ono što se objavljuje mora sadržavati također najminimalniju umjetničku relevantnost. Svega toga zastrašujuće a bolno izostaje kada je riječ o prvoj i do sada jedinjoj zbirci „pesama“ izvjesnog pseudoničnog Branimira Tomlekina (u biti riječ je o Miroslavu Cakiću!), osobe znane po tome što svoje uvelike praznoslovne uratke šalje diljem svijeta putem e-mailova, u kojima se bez ikakvih kompetencija i racionalnih uvida trapavo a strasno okomljuje na događaje i procese unutar hrvatske zajednice u Vojvodini na najgori način hrvatskoga tvrdarluka, dok se istodobno u ovoj „zbirci pesama“ očituje kao golupče koji kao „peva“ na jeziku većine, svjedočeći tako dosljedno svoj licemjerni pristup spram vlastitih identitetskih sastavnica.

Objavljujući ovu uistinu knjižicu u svojoj već poodmakloj dobi (blizu mu je bila 70-a), čitatelj bi pomislio da se ovaj stariji čovjek ohrabrio podastrijeti ishode svojih poznih napora, vidjet ćemo strahobolnoga pjesmoklepstva, ne bi li podijelio svoja bogata iskustva i plemenite osjećaje, iznio, moguće

mudrosna, stajališta o svijetu i životu, koja su se dugo „kuhala“ na njegovom stvaralačkom šporetu. Bio je, kazuje ova logika mišljenja, možda zakinut u stvaralaštvu do starosti, bavio se u životu drugim poslovima, sudbina ga je odvlačila od pera i papira, možda ga je i strah ometao da se mrčenjem po bijelome papiru upusti u svijet književnih nagnuća, vjerojatno je, nerazumno dakako, krio svoj pjesnički talent sve do pod starost...

No, ta početna dobrohotnost u učitavanju čitateljskoga subjekta s u knjizi objavljenim sadržajima, rapidno brzo i brutalno se nemilice gubi kada se pročitaju već i prvi reci ovoga, izuzetno uspjelog, moglo bi se čak i reći vrlog, „pjesničkog“ papazjanstva. Naime, sve vaše čitateljsko iskustvo, sva vaša znanja, čak i ako nisu po obimu velika, o pjesništvu, doživljavaju svoj radikalni krah zbog, gotovo totalne, bezvrijednosti onoga što se čita u Tomlekinovoj „zbirci pesama“! Ne samo kada je riječ o izuzetno nevještom korištenju forme stihovanja – čvrsta i nategnuta rima do besmisla!, već još više kada je riječ o motivskim sastavnicama i pratećim tehnikama i sredstvima izričaja, rabljenju pjesničkih figura, stvaranju ritma u pjesništvu... Riječju, čitatelj se nužno suočava sa zaključkom kako je ovaj starac u svijet pjesništva dobroano zalutao. Stoga se na samome početku iščitavanja njegova velebno neuspjelog stihovanja postavlja i opravdano pitanje što je to ovome arhitekti po obrazovanju uopće trebalo da se pri kraju svojega života istinski osramoti svojim posve nesuvislim pačanjem u svijet pjesništva.

Formalno promatrano, sadržaj je ove književne bijedne knjige podijeljen u pet tematskih, dosta promašenih, ali nejednakih cjelina, koje zapravo hodogramski, istina neuvjerljivo, prate životni put ovoga rođenog Hrtkovčanina. Na početku su tako objavljene, istina isto neuspjele, pjesme u kojima se nemušto govori o dječastvu i mladosti provedene u ovom pitoresknom srijemskom selu („Put do kuće“, str. 7-52), iz koji se dadne nazrijeti da se život sina jedinca, razmaženog derišta, nadavao raskalašnim. Slijedi zatim, u pjesničkom smislu promašeni, „zavičajni“ temat („Boje ravnice moje“, str. 55-94), pa dio, istina i on je pjesnički posve neuspio, koji je posvećen gimnazijskim danima mladahnog Tomlekina („Kesten ispred gimnazije“, str. 97-130). Posljednje dvije cjeline („Demoni zovu“, str. 133-156, i „Opet ću musti muzu“, str. 159-191), pak, pjesnički nategnuto, čak i mučno, govore o muževnim i staračkim danima ovoga ipak nelirskog subjekta.

Najgori prostakluk i više nego li neprimjerena vulgarnost temeljni su vrijednosni okviri iz kojih se onda riječima rišu motivske i tematske

sastavnice u velikom dijelu Tomlekinova rimoklepstva. Tako će, o jednoj djevojci („Ta Nataša“, str. 40), osjećajno razularan lirski subjekt svesti pozitivnu doživljajnost spram ženskog lirskog objekta na vulgarnu nedostojanstvenost (sve s usporedbom s konjom!), koja ne priliči ne eventualno prostoru uzvišenosti, čemu bi umjetnost na koncu trebala težiti, nego i najprostijim kavanskim *divanima*. Pa, čujmo Tomlekina u ovoj nepojamnoj nepristojnosti:

*Tu Natašu
svi bi hteli da opašu,
bar jednom da pojašu
tu ždrebicu divlju našu,
svi bi hteli da opašu,
tu Natašu.*

Istovrstan je pristup Tomlekina i spram svojih najbližih u ozračju, vjerojatno samo njemu znane, intimnosti. Tako će u pjesmi „Kao da je juče bilo“ (str. 166) na sljedeći, začudno priprost, način opisati, istina tek djelić, starenje svoje supruge:

*Znam te kao najlepšu curu grada,
i čini mi se kao da je to juče bilo.
Osmeh tvoj beše biserna parada,
a sada su ti zubi žuti, zubalo gnjilo.*

I bez obzira na koju stranicu ovoga, kako već rekosmo, bijednoga knjižuljka u vrijednosno-estetskom smislu, zadržite pozornost svojega čitateljskoga okca zateći ćete otužne sličnosti maloprije spomenutih vulgarnih bedastoća i pratećih sličnovrskih prostakluka. Budući da je obim ovoga književnog nedjela prevelik – cijele 192 stranice!, prosto se mora zaključiti kako je on u neizravnoj razmjeri s minornošću estetske

vrijednosti štiva. Sve raskalašno vrcu od insuficijentnosti onoga umjetničkog! Ni deblje knjige, ni više nevjednosti na jednome mjestu! Gотовo da čovjek koji je čita pomisli kako bi ovu knjigu, poradi spasa digniteta književnosti, uistinu trebalo spaliti. I to bez trunke kajanja!

Tomislav Žigmanov

URBANI ŠOKCI 8/9 „ŠOKCI : BUNJEVCI : PANONIJA – EUROPA“

Međunarodni okrugli stol [zbornik radova]

*(priredile Helena Sablić Tomić
i Vera Erl)*

Šokačka grana, Osijek, i Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, Subotica, 2014., str. 436

Sunakladništvo, koje posljednjih godina biva češće u nakladničkoj praksi vojvođanskih Hrvata, svjedoči prije svega o potrebi sažimanja kulturnih i znanstvenih područja djelovanja onih ustanova koje u svojim djelatnostima imaju slične zacrtane ciljeve. Jedan od plodova takve suradnje je i Zbornik *Urbani Šokci 8/9* pod naslovom *Šokci – Bunjevci; Panonija – Europa*, a koji je u sunakladi Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata i Šokačke grane Osijek iz tiska izišao u listopadu 2014. godine. Riječ je zborniku radova s dvaju saziva Urbani Šokci odnosno dva međunarodna okrugla stola održana u Osijeku i Somboru 26. i 27. travnja 2013. godine te 25. i 26. travnja 2014. godine, a koji su priredile Helena Sablić Tomić i Vera Erl. Prvi od već spomenuta dva međunarodna okrugla stola održan je na temu *Pa-*

nonski kontekst šokačke i bunjevačke kulture, dok je drugi bio posvećen temi Kako se to može biti Europljanin i živjeti u Šokadiji?

Zbornik radova sadržava ukupno trideset i šest radova autora iz Hrvatske: iz Zagreba, Osijeka, Vinokovca, Đakova, Iloka, Slavonskoga Broda, Županje, Vrbanje, potom iz Vojvodine u Srbiji: iz Subotice, Plavne i Sonte, ali i autora iz Pečuha (Mađarska), a na samom kraju zbornika nalazi se zaključak jedne od urednice zbornika, prof. dr. sc. Helene Sablić Tomić na temu „Ima li Šokaca u Europi?“.

Radovi u zborniku podijeljeni su tematski u sedam cjelina od kojih je prva posvećena sjećanju na Julija Njikoša (Osijek, 9. 4. 1923. - 27. 10. 2010.), muzikologa, melografa, dirigenta i počasnog člana Šokačke grane Osijek, o 90. obljetnici njegova rođenja (str. 11-37). U ovoj cjelini objavljeni su radovi mr. sc. Vere Erl na temu „Julije Đula Njikoš – 90. obljetnica rođenja, rođendanska čestitka“, potom sjećanja Stipana Jaramazovića koji svjedoči o svojim susretima s Njikošem te rad Mihaela Ferića o melografskom i publicističkom opusu Julija Njikoša.

Druga cjelina pod naslovom „U književnosti“ (str. 39-103) donosi radove šest autora koji obrađuju književne uratke nekoliko književnika među kojima su Veljko Petrović čije je tri pripovijetke i identitetske sastavnice i slike svijeta Bunjevac(=ka) obradio prof. Tomislav Žigmanov. Značajno je napomenuti da je Veljko Petrović „jedan od rijetkih srpskih književnika koji je u svojem književnom opusu tematizirao i živote bačkih Bunjevaca“. Obradba Petrovićevih triju pripovijesti značajna je jer

se kao rezultat ovoga rada dobiva „zanimljiva stereotipija Bunjevaca u Petrovića kao pasivnih dionika povijesti, ljudi s gubitničkim sudbinama i neprilagodljivih na urbani i moderni način života“. Na Žigmanovljev rad nadovezuje se rad dr. sc. Vlaste Markasović koja govori o panonskim obrisima u pjesništvu Slavka Mađera (1922.-1946.) čije je pjesništvo „postavljeno u suodnos s fundamentalnim karakteristikama regije“ (Panonije), te rad prof. Marine Jemrić o susretima srijemske književne trojke (Antuna Gustava Matoša, Ante Benešića i Ise Velikanovića). „Žena u šokačkom ženskom pismu“ naslov je rada prof. Mirte Bijuković Maršić i studentica Katarine Horvat i Kristine Malbašić. Profesorica Sanja Šušnjara donosi rad na temu „Doprinos šokačke kulture europskoj multikulturalnosti u pjesništvu Đuke Galovića“ dok prof. Mirko Čurić piše o Đakovu kao rasadištu europskih ideja u vrijeme biskupa Strossmayera.

Sadržajem najopsežnija, treća cjelina u zborniku u kojoj je objavljeno devet radova, nosi naslov „U povijesti i kulturi“ (str. 105-209). Autori se u svojim radovima bave identitetskim odrednicama (Šokci, Bunjevci). Profesor dr. sc. Ivica Đurok piše o Šokcima i ostalim hrvatskim subetnicitetima u Mađarskoj. O očuvanju hrvatskoga identiteta bačkih Bunjevaca i Šokaca govori rad Zvonimira Pelajića. Ovo je još jedan rad u nizu koji, unatoč višegodišnjim prijedporima oko pitanja identiteta Bunjevaca na prostorima Srbije koje se pokušava nasilno asimilirati i predstaviti kao posebnu naciju, potvrđuje „da su bački Bunjevci i Šokci integralni dio hrvatskoga naroda“. Autor se osobito poziva na glazbe-

na djela dr. Josipa Andrića u funkciji očuvanja identiteta, ali i suvremenu nakladničku djelatnost u Vojvodini s tematikom o bačkim Bunjevcima i Šokcima, njihovim običajima i obrazovanju kao bitnim sastavnicama identiteta. „Muzeološke prezentacije tradicijske kulture u funkciji očuvanja identiteta“ naslov je rada mr. sc. Janje Juzbašić dok se Ivica Ćosić Bukvin bavi vezama bačkih Šokaca sa Šokcima Srijema, Bosanske Posavine i Srednje Bosne. Autor u radu tematizira crkvene veze, povijesne činjenice vezane uz raseljavanja i naseljavanja, tradicijsko odijevanje, književnosti i veze Cvelferije s Bačkom. Značaj i ciljevi crkvenih pjesmarica kao čuvara identiteta Hrvata Šokaca i Bunjevaca tema su rada mr. sc. Miroslave Hadžihusejnović Valašek, u čijem se radu zaključuje da su „unutar nacionalno i kulturno drugačijem okruženju, molitvenici i pjesmarice bile snažni čimbenik u čuvanju hrvatskog nacionalnog identiteta gotovo kroz tri stoljeća“. O odnosu regionalnog kao nacionalnog, nacionalnog u kontekstu tradicije, književnosti i kulture bavi se rad dr. sc. Tatjana Ileš, s naglas-

kom na specifičnosti hrvatskog kulturnog identiteta odnosno slavonsku tj. panonsku regiju. „Zašto doći u Vinkovce...!“ naslov je rada mr. sc. Ljubice Gligorević, a Zvonko Tadijan bavi se hrvatskim udrugama kulture u Bačkoj u tradicijskom i suvremenom kulturnom stvaralaštvu, budući da o njima, dakako, ovisi očuvanje tradicije nekoga naroda. Autor u ovome radu osobito naglašava problem opće globalizacije pod čijim je utjecajem iznimno teško očuvati „originalnu“ tradiciju, a dodamo li tomu da je riječ o manjinskim ustanovama kulture, onda ta dimenzija dobiva posve novu težinu. Posljednji u ovoj cjelini, rad prof. Tomislava Žigmanova govori o srednjoeuropskoj franjevačkoj Provinciji sv. Ivana Kapistrana i bunjevačko-šokačkom kulturnom procvatu. Važno je naglasiti da je upravo sveža povijesti i kulture neraskidiva, a što dokazuju i radovi gore navedenih autora, budući da kulturne datosti uvelike ovise o povijesnim okolnostima u kojima su nastajale. Stoga su ovi radovi plod marljivoga istraživanja koje može poslužiti kao polazišna osnova za planiranje budućnosti odnosno poduzimanje koraka u sadašnjosti na temelju naučenoga iz prošlosti.

„U tkanicama“ (str. 211-226), naslov je četvrte cjeline u kojoj su sadržana dva rada. Prvi od njih rad je mrs. sc. Miroslave Hadžihusejnović Valašek na temu „Sveti čas – korizmena pobožnost u zapadnom Srijemu“, a drugi je rad studentice Katarine Dimšić na temu „Sikirevački motiv nekad i danas“.

Peta cjelina pod naslovom „U tlu i iznad njega“ (str. 227-321) donosi radove osam autora među

kojima su i radovi koji tematiziraju Hrvate u Vojvodini. Tu se prije svega misli na rad Alojzija Stantića čiji rad govori o surduku u đurđinskoj pustari (*surduk* = klanac). Dio ovoga rada je i rječnik manje poznatih riječi govora bunjevačkih Hrvata oko Subotice kako bi rad bio razumljiviji. Rad Zvonka Tadijana donosi toponime Sonte i okolice kao dijelova šokačke baštine, budući da su oni „svjedočanstvo o bitisanju šokačkih Hrvata na ovim područjima od davnina i njihovoj dubokoj ukorijenjenosti u ovom dijelu Bačke“. „Zlatni novci oko vrata Bunjevki i Šokica“ naslov je rada Katarine Dimšić, dok se Alojzije Stantić u drugom svojem radu u ovoj cjelini bavi isušivanjem dolova u subotičkom ataru. Osim već spomenutih, u ovoj cjelini objavljeni su i radovi Slavka Žebića na temu „Očuvanje Šokaštva gibaračkog“, potom zajednički rad mr. sc. Vere Erl i Sanje Šušnjare na temu „U Panoniji sam se naigrala i lipog svita nagledala“ koje tumače pojam kola kao narodnog plesa panonskoga prostora, ali i utjecajima usmene književnosti na isto. „Šokadija u Europi, Europa u Šokadiji“ naslov je rada dr. sc. Vlaste Markasović dok doc. art. Anđelko Mrkonjić piše o trijemu kao identitetnoj arhitektonskoj posebnosti panonskih prostora.

Šesta cjelina posvećena jezičnim pitanjima (str. 323-357) donosi radove koji progovaraju najprije o „šokačkoj riči“ u radu prof. dr. sc. Milice Lukić, ali i o opstojnosti i promicanju Šokaca i njihova govora u novonastalim društvenim i političkim okolnostima, čime se u svojem radu bavi Ivica Ćosić Bukvin. Posljednji u nizu radova u ovoj cjelini, rad prof. dr. sc. Sanje Vulić govori o Matošu u

jeziku i o jeziku. Autorica u svojem radu iznosi tvrdnju kako je Matoš „svojim književnojezičnim stilom i izričajem utjecao i na brojne kasnije hrvatske pjesnike u Bačkoj“ te je na taj način postao uzor piscima iz Bačke (Stipan Bešlin, Ante Jakšić).

Posljednja, sedma cjelina ovoga zbornika pod naslovom „U pismu“ (359-425), sadržava radove četiri autora, od kojih su dva vezana za prostore Bačke odnosno vojvođanske Hrvate. „Panonska topografija u kalendaru *Subotička Danica*“ naslov je rada prof. Katarine Čeliković. Riječ je, naime, o najstarijem crkveno-narodnom kalendaru Hrvata u Bačkoj. Autorica se u svojem radu referira na stari i novi tečaj ovoga kalendara koji je „tijekom svoje duge povijesti donio puno napisa koji sadrže brojne toponime“, zaključujući da je „selekcijom naslova (i podnaslova) članaka u Subotičkoj Danici, /.../ obuhvaćeno oko 600 naslova koji u sebi imaju toponime, 200 u starom i 400 u novom tečaju. Toponimi ukazuju na prostor kojemu je bio ili je sada namijenjen kalendar, na teme koje su obrađivane, na povijesni kontekst ali i na jezičnu promjenu naziva mjesta“. Rad Zvonimira Pelajića tematizira europske kulturne obzore šokačkog i bunjevačkog identiteta, pokušavajući dokazati da su „bački Bunjevci i Šokci integralni dio hrvatskoga naroda“, budući da su ne samo baštinili hrvatsku kulturu nego su i sudjelovali u stvaranju hrvatskog nacionalnoga identiteta, s posebnim naglaskom na dr. Josipa Andrića i Antuna Gustava Matoša koji su bili duboko povezani s prostorom Bačke. Uz ova dva, u sedmoj su cjelini i zajednički rad prof. Mirte Bijuković Maršić i studentica Katari-

ne Horvat i Kristine Marine Divić na temu „Zaziru li hrvatski mediji od etno sadržaja“, uz zaključak da se ovim sadržajima više bave regionalna u odnosu na nacionalna glasila (npr. *Glas Slavonije* vs. *Večernji list*), a što korespondira s brojem folklor-nih društava, pjevačkih skupina i dr., koji su brojniji na prostorima istočne Hrvatske s naglaskom na Slavoniju. „Europska Šokadija u bibliografskim zapisima na primjeru Gradske knjižnice Vinkovci i Općinske narodne knjižnice Drenovci“ naslov je rada dr. sc. Marije Erl Šafar i studentice Bernarde Mautner.

Kada je riječ o vizualnom aspektu ovoga zbornika, odmah zamjetno i pohvalno je da su korice u tvrdom, a ne u mekom povezu, što je pak uobičajenije za zbornike radova sa znanstvenih skupova i okruglih stolova, te stoga ovaj zbornik može slobodno stati u red s književnom i monografskom literaturom za koju je karakteristično takvo oblikovanje izdanja. Naslovnica je u boji, fotografija ilustrira i naglašava sadržaj zbornika (ravnica i žitna polja), dok su unutarnje stranice korica također obogaćene fotografijama u boji s održanih skupova te crtežom Julija Njikoša na 12. stranici. Hvale je, dakle, vrijedan ovaj pot-hvat ne samo u sadržajnom već i u estetskom smislu što je, moramo se složiti, također važno, budući da je riječ o trajnom bilježu znanstvenih radova i članaka. Hvale je vrijedno što su priređivači ovoga zbornika objavili i sažetke radova u prijevodu na engleski jezik, a što je praksa ali i standard u suvremenoj nakladi znanstveno-publicističkih izdanja. Jedina manjkavost ide činjenici da u tri rada nedostaje objavljen sažetak

na hrvatskome (str. 107, 241, 335), ima ga samo na engleskome jeziku.

Konglomerat različitih tema sadržanih u ovom zborniku na 436 stranica nedvojbeno ima veliku vrijednost ne samo za vojvođanske Hrvate već i za sve one koji se u budućnosti žele baviti i istraživati povijest, kulturu, jezik i identitet Bunjevaca i Šokaca ne samo na području Bačke već i na području cijele Panonske nizine. Stoga na samom kraju valja pohvaliti napore priređivača da radovi priopćeni na ovim skupovima ugledaju svjetlost dana u reprezentativnom izdanju za ovu vrstu publikacije koja će zasigurno mnogima biti na korist i izgradnju.

Željka Zelić

KULTURNI DOKUMENTARIJ
(prosinac 2015.
– studeni 2016.)

PROSINAC, 2015.

2.

U Osijeku je predstavljena knjiga Tomislava Žigmanova *(Ne)sklad(a)ni divani*. Uz autora o knjizi su govorili predsjednik ogranka Društva hrvatskih književnika iz Đakova Mirko Čurić i književni kritičar Davor Ivankovac iz Vinkovaca.

3.

U povodu 75. rođendana književnice i jezikoslovke Jasne Melvinger, u Amfiteatru SPENS-a u Novom Sadu premijerno je prikazan dokumentarni film „Jasna Melvinger: dok se budem dvo-umila“. Film je snimljen u produkciji udruge Oksimoron i Umjetničke akademije u Osijeku, a događaj su priredili Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata i HKPD „Jelačić“ iz Petrovaradina.

3.

U Spomen-zbirci Pavla Beljanskog u Novom Sadu otvorena je izložba Moderne galerije iz Zagreba pod nazivom „Miroslav Kraljević i sljedbenici“, kao prvo gostovanje reprezentativnog izbora hrvatskog slikarstva prve polovice 20. stoljeća u Srbiji. Postav čini 68 ostvarenja 11 autora i prati genezu hrvatskog modernizma.

4.

HU „Sveta Barbara“ iz Vrdnika organizirala je proslavu blagdana Svete Barbare, zaštitnice rudara. Nakon svete mise priređen je kulturno-umjetnički program u kojem su osim domaćina sudjelovali i gosti, tamburaški orkestar HKPD-a „Tomislav“ iz Golubinaca i Srpsko pjevačko društvo „Javor“ iz Vukovara.

5.

Svečanim koncertom u sportskoj dvorani Tehničke škole „Ivan Sarić“ u Subotici HKC „Bunjevačko kolo“ je proslavilo 45 godina postojanja i rada.

Osim domaćina kao gosti su nastupili članovi FA „Lisinski“ iz Vinkovaca i KUD-a „Luka Ilić Oriovčanin“ iz Oriovca u Hrvatskoj.

5.

U Beregu je održan redoviti sastanak predstavnika udruga kulture Hrvata u Srbiji.

5.

Zajednička manifestacija šokačkih udruga iz Vojvodine „Šokci i baština“ održana je u Beregu. U programu su sudjelovale udruge iz Bača, Plavne, Vajske, Sonte, Sombora, Monoštora i Berega, kao i gosti iz Subotice i Šida. Manifestacija je održana pod pokroviteljstvom Hrvatskoga nacionalnog vijeća, uz logističku i medijsku potporu Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata i NIU „Hrvatska riječ“.

5.

HKUD „Vladimir Nazor“ priredio je godišnji koncert u velikoj dvorani Hrvatskog doma.

5.

Članovi mješovitog pjevačkog zbora, mješovite klape i tamburaškog ansambla HKPD-a „Jelačić“ nastupili su u Vinkovcima na proslavi 110. obljetnice Povijesnog i sportskog društva „Hrvatski sokol Vinkovci“ s kojima imaju višegodišnju, poveljom ovjekovječenu, suradnju.

6.

U organizaciji Katoličkog društva za kulturu, povijest i duhovnost „Ivan Antunović“ u vjeronaučnoj dvorani župe Sv. Lovre u Sonti predstavljena je knjige Lazara Novakovića *Recept*, o kojoj je osim autora govorila Katarina Čeliković.

6.

Osnovna škola „Matija Gubec“ iz Tavankuta je u suradnji s HKPD-om „Matija Gubec“ organizirala dvodnev-

ne tradicionalne radionice za izradu božićnih figura za „božićnjak“ nakon kojih je u Galeriji Prve kolonije naive u tehnici slame u Tavankutu priređena izložba „božićnjaka“.

6.

HKPD „Đurđin“ iz Đurđina priredilo je svoj godišnji koncert u dvorani župe sv. Josipa Radnika. Na koncertu su nastupile sve aktivne sekcije udruge – folklorna, tamburaška i literarna.

7.-9.

U organizaciji Gradske knjižnice Subotica i potporu Hrvatske matice iseljenika, Grada Subotica, Zavoda za kulturu vojvodanskih Hrvata i Hrvatskog nacionalnog vijeća u trodnevnom posjetu Vojvodini boravila je Ljiljana Jelaska, spisateljica za djecu i mladež iz Petrinje u Hrvatskoj. Tom prigodom je održala susrete s djecom predškolske i osnovnoškolske dobi koja nastavu pohađaju na hrvatskom jeziku, odnosno slušaju predmet hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture u Subotici, Tavankutu, Maloj Bosni, Đurđinu i Sonti.

8.-12.

U okviru pratećeg programa Međunarodnog festivala Alternative „Film/Video“ u Beogradu premijerno je prikazan film „Martinac“ Zdravka Mustaća o čuvenom splitskom avangardisti Ivanu Martinu.

9.

Katoličko društvo za kulturu, povijest i duhovnost „Ivan Antunović“ i njegov Etnološki odjel „Blaško Rajić“ organizirali su XIX. Izložbu božićnjaka u predvorju Gradske kuće u Subotici. Na izložbi su izloženi i radovi članova Likovnog odjela HKC-a „Bunjevačko kolo“ i likovno-slamarskog odjela HKPD-a „Matija Gubec“ iz Tavankuta.

10.

Nakon izložbe u slovačkom gradu

Pezinoku, izložba slika od slame pod nazivom „Zlatne niti panonske ravnice“, koje su u vlasništvu HKPD-a „Matija Gubec“ iz Tavankuta, otvorena je u Muzeju kulture Hrvata u Slovačkoj u Devinskom Novom Selu, koje je danas dio glavnoga grada Bratislave.

11.

Koncert pod nazivom „Advent uz tamburu“ održan je u crkvi sv. Marka Evanđeliste u Žedniku. Uz Dječji tamburaški orkestar HGU „Festival bunjevački pisama“ nastupili su mladi tamburaši iz Žednika, polaznici škole tambure koju u tom mjestu vodi profesorica Mira Temunović.

11.

Svečanom akademijom u Velikoj vijećnici Gradske kuće u Subotici proslavljen je praznik hrvatske zajednice u Srbiji – dan prvog saziva Hrvatskog nacionalnog vijeća. Tom prigodom uručena su priznanja zaslužnim pripadnicima hrvatske zajednice u Srbiji. Priznanje „Dr. Josip Andrić“ za doprinos hrvatskoj kulturi dodijeljeno je Josipu Josi Jurci, dirigentu, tekstopiscu, piscu aranžmana, skladatelju i voditelju Velikog tamburaškog orkestra HKPD-a „Matija Gubec“ iz Rume te slikarici Ciliki Dulić – Kasiba iz Subotice. Priznanje „Ban Josip Jelačić“ za društveni rad u hrvatskoj zajednici pripalo je Đorđu Subotiću, a „Pajo Kujundžić“ za doprinos obrazovanju na hrvatskom jeziku dobile su obitelji Slavice i Franje Skenderovića iz Subotice te Jacinte i Zdenka Dulića iz Žednika čija su djeca pohađala nastavu na hrvatskom jeziku.

11.

HKUD „Vladimir Nazor“ iz Sombora organiziralo je VI. Međunarodnu smotru amaterskih dramskih društava na kojoj je osim domaćina sudjelovalo i Amatersko kazalište „Belišće“.

12.

Hrvatsko narodno kazalište iz Osijeka gostovalo je na Velikoj sceni kazališta u Somboru s komedijom Branislava Nušića „Sumnjivo lice“ u režiji Olje Đorđević.

12.

U Kući Đure Jakšića u Beogradu predstavljena je knjiga Ive Andrića *Fratarske priče* koju je u povodu 40. obljetnice smrti toga nobelovca objavila ustanova Hrvatski dom Herceg Stjepan Kosača iz Mostara.

12.

U sklopu svečanog zatvaranja koncertne sezone udruga „Electe“, priređena je i modna revija subotičke kreatorice Marije Kovač iz Subotice.

12.

HKPD „Tomislav“ iz Golubinaca održao je godišnji koncert. Kao gosti nastupili su članovi Velikog tamburaškog orkestra HKPD-a „Matija Gubec“ iz Rume.

12.

Župa sv. Roka iz Subotice organizirala je priredbu za Materice i Oce u dvorani HKC-a „Bunjevačko kolo“.

13.

Narodno crkveni kalendar *Subotička Danica* za 2016. godinu izašao je iz tiska u nakladi Katoličkog društva za kulturu, povijest i duhovnost „Ivan Antunović“ iz Subotice.

13.

KUDH „Bodrog“ iz Bodroga je priredio božićni koncert pod naslovom „O, pastiri, čudo novo“ gdje su kroz pjesmu i igrokaz dočarali noć Isusova rođenja.

13.

HBKUD „Lemeš“ iz Lemeša priredio je literarno-glazbeni i folklorni program „Ususret Božiću“. Kao gosti nastupili su i HPKUD „Silvije Strahimir Kranjčević“ iz Berega, MME „Németh László“ iz Lemeša i GKUD „Sombor“. U sklo-

pu programa organizirana je i izložba molitvenika iz privatne zbirke Željka Zelića te izložba božićnjaka.

15.

Polaznici predmeta hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture u Osnovnoj školi „Pionir“ u Žedniku održali su prvo okupljanje u svojoj školi priredivši prigodni božićni program.

17.

U Zavodu za kulturu Vojvodine u Novom Sadu održani su razgovori na temu „Quorum – 30 godina razlike (između užitka i melanholije otpora)“, posvećen zagrebačkom časopisu za književnost *Quorum*.

18.

U povodu 10. obljetnice završetka i prvog prikazivanja toga filma u velikoj dvorani HKC-a „Bunjevačko kolo“ priređena je projekcija filma „Božić na salašu“ redatelja Rajka Ljubića.

18.

HKD „Šid“ iz Šida je organiziralo književnu večer posvećenu 75. godišnjici smrti književnika Isidora Ise Velikanovića na kojoj su govorile Božica Zoko, pjesnikinja, esejistica i književna kritičarka iz Vinkovaca te Katarina Čeliković, menadžerica Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata.

18.

U okviru programa „Ciklus hrvatskog filma“ u Tavankutu su prikazani filmovi za djecu „Duh u močvari“ i dokumentarni film „Album“ redatelja Branka Ištvančića.

19.

Na Etnosalašu „Balažević“ u Tavankutu predstavljena je knjiga *Magic Hands* koja je nastala kao rezultat ovogodišnjeg međunarodnog volonterskog kampa u Tavankutu a govori o slamar-kama i njihovom radu kroz vizuru sudionika kampa.

20.

U Hrvatskom domu u Somboru održan je Božićni koncert i izložba božićnih kolača – božićnjaka koje su napravile žene iz Sombora i Lemeša.

20.

U subotičkoj katedrali sv. Terezije Avilske održan je 26. Božićni koncert u kojem su sudjelovali: Katedralni zbor „Albe Vidaković“, Katedralni zbor „Sveta Terezija“, Dječji katedralni zbor „Zlatni klasovi“, Dječji zborovi župa „Sv. Roka“ i „Isusova uskrsnuća“, Komorni zbor „Collegium Musicum Catholicum“ i Subotički tamburaški orkestar.

21.

U povodu pete obljetnice rada HLU-a „Cro art“ u Galeriji Otvorenog sveučilišta u Subotici otvorena je izložba članova te udruge.

22.

Održan je Božićni koncert u OŠ „Ivan Milutinović“.

27.

U organizaciji HKPD-a „Jelačić“ iz Petrovaradina, u crkvi Imena Marijina u Novom Sadu priređen je Koncert hrvatskih božićnih pjesama.

28.

Umjetnička organizacija „Albalunna“ iz Splita gostovala je u Bitef teatru u Beogradu s predstavom „Sluškinje – paralelna ekspozicija“, koju je po tekstu francuskog autora Jeana Geneta režirao Goran Golovka.

28.

U prostorijama Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata otvorena je Zavičajna knjižnica „Biblioteca Croatica“ s oko 2.500 bibliotečnih jedinica.

Izašao iz tiska dvobroj časopisa *Nova riječ*

Iz tiska je izišao novi broj časopisa za

književnost i umjetnost *Nova riječ* (br. 1-2 za 2015.) što ga u sukladni izdaju Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata i NIU „Hrvatska riječ“ iz Subotice.

Novi broj *Glasnika* „Pučke kasine 1878.“

Objavljen je novi dvobroj *Glasnika* „Pučke kasine 1878.“ iz Subotice.

Uspješan projekt OŠ „Matija Gubec“ iz Tavankuta

U okviru projekta „Razglednicom u svijet“ učenici viših odjela koji nastavu pohađaju na hrvatskome jeziku u Osnovnoj školi „Matija Gubec“ u Tavankutu su se dopisivali s djecom iz Rusije, Nizozemske i Kine.

Tomislav Žigmanov u *Književnoj riječi*

U izdanju Ogranka slavonsko-baranjsko-srijemskog Društva hrvatskih književnika tiskana je *Književna riječ I. – zbornik književnih i esejističkih radova*, slavonsko-baranjsko-srijemskih autora. Među 28 autora u zborniku je objavljen i rad Tomislava Žigmanova

SIJEČANJ, 2016.

1.

U Subotici je preminuo književnik, novinar i pravnik Milivoj Prčić.

3.-12.

U organizaciji Hrvatske matice iseljenika u Koprivnici je održana Zimska škola hrvatskoga folkloru u čijem su radu sudjelovala i trojica Vojvođana: Antonio Gromilović, (HKUD „Vladimir Nazor“, Sombor), Andrija Bašić Palković (HKC „Bunjevačko kolo“, Subotica) i Augustin Žigmanov (HKPD „Matija Gubec“, Tavankut).

9.

Održana je izborna godišnja skupština HBKUD-a „Lemeš“ iz Lemeša na kojoj

je za predsjednika udruge ponovno izabran Marko Vilić.

10.

U povodu blagdana Sveta tri kralja u prostorijama HKPD-a „Matija Gubec“ u Rumi održan je običaj „kraljaca“.

14.

U Monoštoru je predstavljen Časopis za književnost i umjetnost *Nova riječ*. U ime nakladnika, govorili su ravnatelj Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata i urednik *Nove riječi* Tomislav Žigmanov i Ivan Karan, ravnatelj NIU „Hrvatska riječ“, sunakladnik časopisa.

16.

Održana je godišnja skupština HKUPD-a „Matoš“ iz Plavne čime je obilježena osma obljetnica postojanja ove kulturne udruge.

16.

Ivan Ivković Ivandekić iz Subotice predstavio je svoju nedavno objavljenu knjigu *Moja Luca* u hrvatskom mjestu Antinu u sklopu manifestacije pod nazivom „Zimsko spremanje“.

17.-18.

U okviru „Dana biskupa Ivana Antunovića 2016.“, u katedrali-bazilici sv. Terezije Avilske služena je svečana sveta misa za biskupa Ivana Antunovića. Narednog dana u HKC-u „Bunjevačko kolo“ u Subotici održani su XXIV. *Razgovori* Katoličkog društva za kulturu, povijest i duhovnost „Ivan Antunović“. Na temu „Raspave o obitelji na sinodi biskupa u Rimu“ govorio je zrenjaninski biskup mons. dr. László Németh.

20.

Akademski zbor Umjetničke akademije u Osijeku održao je koncert u subotičkoj katedrali sv. Terezije Avilske. Izveli su „Magnificat“ britanskog skladatelja Johna Ruttera pod ravnanjem prof. Antoanete Radočaj-Jerković.

22.

U Zavičajnoj galeriji „Dr. Vinko Perčić“ predstavljena je knjiga dr. sc. Ladislava Heke *Dalmatini (Bunjevci) u slobodnim kraljevskim gradovima Segedinu i Subotici*. Knjigu su predstavili: prof. dr. sc. Attila Badó, pročelnik Instituta za poredbeno pravo Pravnog fakulteta, Segedin, dr. sc. Slaven Bačić, urednik knjige, Stevan Mačković, prof. povijesti i dr. sc. Ladislav Heka, autor. U ime nakladnika Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata govorio je Tomislav Žigmanov.

26.

U Nacionalnoj sveučilišnoj knjižnici (NSK) u Zagrebu održana je tribina „Zbirke inozemne Croatice“, čiji je gost bio kulturni djelatnik, pravnik i diplomat Naco Zelić.

28.

Izložba jednog od najvažnijih hrvatskih konceptualnih umjetnika Gorana Trbuljaka pod nazivom „Umjetnik bez galerije“ je isto što i krumpiri bez frizeze“ otvorena je u Galeriji „Dr. Vinko Perčić“ u Subotici.

29.

U Monoštoru je održana redovita godišnja skupština KUDH-a „Bodrog“.

29.

Subotički tamburaški orkestar priredio je koncert u Velikoj vijećnici Gradske kuće na kojem su kao gosti nastupili Tamburaški orkestar Glazbene škole „Alberta Štrige“ iz Križevaca.

29.

U organizaciji Zajednice protjeranih Hrvata iz Srijema, Bačke i Banata u prostorijama Kulturnoga centra „Dubrava“ u Zagrebu predstavljena je knjiga *Slankamen – Tak'og sela nigdi nema* Zvonimira Pažina.

30.

Redovita 14. godišnja skupština

KPZH-a „Šokadija“ iz Sonte održana je u prostorijama „Šokačkog doma“ u Sonti.

30.

HKC „Bunjevačko kolo“ u suorganizaciji s „Pučkom kasinom 1878.“ je u svečanoj dvorani Centra organiziralo „Veliko prelo 2016.“. Za „najlipču preljsku pismu“ proglašena je pjesma Stipana Bašića Škarabe „Zasvirale stare tambure“ dok je „najlipča prelja“ bila Ivana Dulić. Goste su zabavljali ansambli „Biseri“ i „Hajo“.

31.

Tradicionalno „Prelo na Đurđinu“ u organizaciji HKPD-a „Đurđin“ održano je u župnoj dvorani crkve sv. Josipa radnika.

Nagrada za Josipu Dević

Josipa Dević iz Subotice autorica je teksta pjesme „Krist, naša nada“ koja je proglašena službenom himnom susreta hrvatske katoličke mladeži Vukovar 2017.

Priznanje za Antu Sekulića

Gradonačelnik Zagreba Milan Bandić dodijelio je Plaketu Grada Zagreba književniku i znanstveniku dr. sc. Anti Sekuliću podrijetlom iz Tavankuta, za dugogodišnju opće priznatu djelatnost na području jezikoslovlja, književne povijesti i kulturne antropologije, kao i za književni rad.

Redizajnirani portal ZKVH-a ponovno aktivan

Nakon dva i pol mjeseca ponovno je aktivan internetski portal Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata (www.zkvh.org.rs) koji je redizajniran i osuvremenjen.

Raspisan natječaj za XI. Hosanafest

Organizacijski odbor XI. festivala duhovnih pjesama Hosanafest raspisao je natječaj za prijem novih skladbi pod sloganom „Milost na milost“.

Izašla iz tiska knjiga *Hrvatski glas iz Vojvodine*

U nakladi Hrvatske nezavisne liste objavljena je knjiga *Hrvatski glas iz Vojvodine* autora Zlatka Ifkovića.

HGU „Festival bunjevački pisama“ raspisao natječaj

Otvoren je natječaj za skladbe koje će biti izvedene na XVI. Festivalu bunjevački pisama u rujnu.

Objavljena zbirka poezije *Preprekovo proljeće 2015.*

U nakladi HKUPD-a „Stanislav Preprek“ iz Novog Sada objavljena je zbirka pjesama *Preprekovo proljeće 2015.*, koja je rezultat istoimene pjesničke manifestacije održane u travnju 2015. godine u Novom Sadu.

VELJAČA, 2016.

1.

Započeo je VIII. kviz za poticanje čitanja Gradske knjižnice Subotica „*Čitam i skitam*“.

2.

U prostorijama HKD-a „Šid“ održana je proslava u povodu obilježavanja Marindana na kojoj su se okupile žene iz Šida, Batrovaca, Ljube i okolnih mjesta.

3.

U Gradskoj knjižnici Subotica obavljena prva razina testiranja ekipe OŠ „Matko Vuković“ koja će sudjelovati na državnom natjecanju u znanju i kreativnosti „Čitanjem do zvijezda“ u svibnju u Čakovcu.

4.

U velikoj dvorani HKC-a „Bunjevačko kolo“ u Subotici održan je XIII. Hrckov maskenbal koji organizira NIU „Hrvatska riječ“. Sudjelovalo je više od 250 mališana iz cijele Vojvodine.

5. Osnovna škola „Matija Gubec“ iz Tavankuta proslavila je Dan škole izložbom fotografija „Tavankut u očima djeteta/deteta“. Fotografije su plod višemjesečnog rada foto sekcije ove škole koju je vodio fotograf Augustin Juriga.

5. X. Književno prelo Hrvatske čitaonice održano je u velikoj dvorani HKC-a „Bunjevačko kolo“ u Subotici. Kao gosti nastupili su članovi Dramskog odjela za djecu HKC-a „Bunjevačko kolo“ s predstavom „Kod liječnika“ prema tekstu Đule Milodanović u režiji Nevene Mlinko.

5. U Subotici je održano „Prelo mladeži“ koje je organizirala Udruga mladih „Hrvatski Majur“ u suradnji s osobljem restorana „Dukat“.

5. U organizaciji Rimokatoličke župe svetog Pavla iz Bača održan je „Šokački bal“ u dvorani Dobrovoljnog vatrogasnog društva u Baču.

5. Članovi HKPD-a „Matija Gubec“ iz Tavankuta nastupili su na 49. Šokačkom sijelu u Županji, koje je ove godine organizirano pod nazivom „Idem šorom i pjevam bečarac“.

5.-7. U organizaciji HKPD-a „Tomislav“ u Golubincima su održane XIII. Mačkare – premundureni dani. Golubinačkim ulicama ove je godine prošlo više od 500 sudionika a među njima su bili i članovi dviju kulturnih udruga iz Hrvatske.

6. VIII. Gupčev bal, u organizaciji HKPD-a „Matija Gubec“ iz Tavankuta održan je u sportskoj dvorani OŠ „Matija Gubec“

u Donjem Tavankutu. Goste su zabavljali tamburaški sastavi „Biseri“ i Lidija & Boban iz Subotice.

6. Tradicionalni „Marin bal“ u organizaciji HBKUD-a „Lemeš“ iz Lemeša održan je u mjesnom Domu kulture. Na balu je svirao tamburaški ansambl „Ravnica“ iz Subotice.

6. Udruga žena „Fruškogorske golubice“ iz Sota šesti put za redom organizirala je Poselo na kojem je ove godine predstavljeno „trukovanje“, prenošnje mustre s papira na platno.

6. HKPD „Vladimir Nazor“ iz Sombora organizirao je 82. Veliko bunjevačko-šokačko prelo u dvorani Hrvatskog doma u Somboru. Uz domaćine na programu su sudjelovali KUD „Vinica“ iz Varaždina. Goste je zabavljao Tamburaški sastav „Đuvegije“.

6. HKPD „Silvije Strahimir Kranjčević“ iz Berega organiziralo je 19. Šokačko prelo. Uz domaćine u programu su sudjelovali gosti iz Hrvatske MPS „Baje“ iz Ivanovca i KUD „Jasen“ iz Šaptinovaca.

6. U prostorijama HKPD-a „Matija Gubec“ u Rumi održane su tradicionalne Maškare.

6. Prvi je put Hrvatska mladež Bačke i Srijema organizirala Zagrebačko prelo, održano u župnom dvoru crkve Svetog Antuna Padovanskog u Sesvetama.

6.-7. Na poziv gajdaša Andora Végha iz Mađarske na tradicionalnoj pokladnoj manifestaciji – Festivalu buša u Moha-

ču sudjelovalo je i četvero gajdaša iz Vojvodine: Kristina Perić, Augustin Žigmanov, Zdenko Ivanković i Edi Tajm.

7.

Katoličko društvo za kulturu, povijest i duhovnost „Ivan Antunović“ i HKC „Bunjevačko kolo“ organizirali su VI. „Prelo sićanja“ u Subotici na kojem su sudionici mogli prisustvovati isključivo odjeveni u zimsku nošnju bunjevačkih Hrvata. Prelu je prethodila večernja sveta misa u Franjevačkoj crkvi.

7.

HKC „Srijem – Hrvatski dom“ i Mađarsko kulturno-umjetničko društvo „Srem“ organizirali su u Hrvatskom domu u Srijemskoj Mitrovici maskenbal.

7.-9.

U organizaciji HKUPD-a „Matoš“ u Plavni je održana deveta po redu manifestacija pokladnih običaja – „tute“.

9.

HBKUD „Lemeš“ iz Lemeša organizirao je „Pokladnu folklornu večer“ u mjesnom Domu kulture na kojoj je na koncu večeri upriličeno „Saranjivanje begeša“, čime su pozdravili nastupanje korizme.

9.

Knjiga Stipana Bašića Škarabe *Bunjevačka grana stihom izatkana*, prva ovogodišnja knjiga u nakladi Hrvatske čitaonice iz Subotice, te autorov poetski prvijenac, predstavljena je u HKC-u „Bunjevačko kolo“.

9.

Članovi UBH „Dužijanica“ iz Subotice osvojili su prvo mjesto u aranžiranju najoriginalnije uređenog stola na „Seljačkoj zabavi“ organiziranoj u okviru 49. Šokačkog sijela u Županji. Članica udruge Marija Kujundžić je sudjelovala u natjecanju krunjenja kukuruza gdje je osvojila treće mjesto.

10.

U Hrvatskom narodnom kazalištu u Osijeku gostovalo je Narodno pozorište Sombor koje je izvelo komediju Marca Camolettija „Boing boing“ u režiji Olje Đorđević.

11.

Martina Buljovčić, učenica 8. razreda OŠ „Matko Vuković“ iz Subotice osvojila je 2. mjesto na 3. natječaju za „Najljepše ljubavno pismo“ koji su raspisali zagrebačka knjižnica „Sesvete“ i „Citafora“, mreže čitateljskih klubova.

13.-14.

Poznati hrvatski pjevač Goran Karan održao je koncert u Zrenjaninu, u tamnošnjem Kulturnom centru a dan poslije u Novom Sadu, u Srpskom narodnom pozorištu.

14.

Hrvatski filozof Srećko Horvat bio je gost Filozofskog teatra u Narodnom pozorištu u Beogradu, koji je pokrenut krajem 2015. godine po ugledu na isti program koji Horvat uređuje u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu. Razgovor s Horvatom u okviru drugog izdanja Filozofskog teatra na Sceni „Raša Plaović“ vodila je dramaturginja Maja Pelević.

14.

Hrvatski pop pjevač Massimo Savić održao je koncert u beogradskom Sava centru na kojem mu se pridružio čuveni komorni orkestar „Zagrebački solisti“.

17.

Premijera dokumentarnog filma „Sve je bio dobar san“ (Le Frenchie de Vukovar) redatelja Branka Ištvančića, podrijetlom iz Tavankuta, održana je u zagrebačkom kinu „Europa“.

17.

Hrvatska likovna udruga „Cro art“ iz Subotice održala je svoju godišnju

skupštinu u Domu Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini.

18.

Knjiga *Bunjevački Put križa* Tomislava Žigmanova predstavljena je u Požegi, u Velikoj županijskoj vijećnici. Osim autora, na predstavljanju knjige govorili su i doc. dr. sc. Mario Bara, prof. dr. sc. Josip Fajdić i prof. Tomislav Radonić. Predstavljanje je održano u sklopu Dana Matice hrvatske i u suradnji s Ličkim zavičajnim društvom „Vila Velebita“.

19.

Predstava „Ča Grgine huncutarije“ Dramskog odjela HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice izvedena je na sceni „Jadran“ Narodnog kazališta u Subotici.

19.

Predstavljanje knjige *Hrvatska kratka priča u Vojvodini* koju je tiskala NIU „Hrvatska riječ“ iz Subotice održano je u Knjižnici i čitaonici Bogdana Ogrizovića u Zagrebu. Knjigu su predstavili Neven Ušumović, Tomislav Žigmanov, Lajčo Perušić i Ivan Karan, a moderator je bio Vladan Čutura, urednik ove knjige.

21.

Međunarodni Dan materinjeg jezika obilježen je središnjom svečanosti u Kovačici, dok je u Palači „Srbija“ Ured za ljudska i manjinska prava uručio zahvalnice medijima koji su u prethodnoj godini pratili rad nacionalnih vijeća i izvještavali na jezicima nacionalnih manjina, među njima i NIU „Hrvatska riječ“. U programu je sudjelovala i Donna Karan, recitatorica Hrvatske čitaonice Subotica.

21.

Članovi HKUD-a „Šid“ iz Šida nastupili su na svečanosti u dvorani Kulturno-obrazovnog centra u Šidu kojom je obilježen Međunarodni dan materi-

njeg jezika. Moto manifestacije bio je „Voli svoje i poštuj“.

22.

Pokrajinski tajnik za kulturu i javno informiranje Slaviša Grujić, u povodu zatvaranja izložbe „Miroslav Kraljević i sljedbenici“ u Spomen-zbirci „Pavla Beljanskog“ u Novom Sadu primio je autora izložbe dr. Zvonka Makovića iz Zagreba s delegacijom grada Zagreba.

24.

Hrvatsko kulturno društvo „Šid“ iz Šida održalo je redovitu godišnju skupštinu udruge.

25.

Knjiški prvijenac glavnog urednika katoličkog mjesečnika *Zvonik* vlč. Dragana Muharema *Ispovijest crkvenog pauka* predstavljena je u čitaonici Gradske knjižnice Subotica. Osim autora, o knjizi su govorili ravnatelj Zavoda za kulturu vojvodanskih Hrvata Tomislav Žigmanov i urednica knjige Katarina Čeliković.

26.

U subotičkoj Gradskoj knjižnici održana je Općinska smotra recitatora „Pjesniče naroda moga“ na kojoj su se natjecali učenici osnovnih i srednjih škola. Za Zonsku smotru se plasiralo čak dvanaestero recitatora koji su kazivali poeziju na hrvatskom jeziku.

26.

Izašao 100. broj podlistka tjednika *Hrvatska riječ Kužiša*, koji izlazi svakog posljednjeg petka u mjesecu, osim tijekom ljetnog raspusta.

26.-27.

Dramski odjel HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice nastupio je na XXII. Danima hrvatskoga pučkog teatra u Hercegovcu predstavom „Ča Grgina huncutarija“ u režiji Marjana Kiša.

26.2.-6.3.

Hrvatski filmovi „Zvizdan“ u režiji Dalibora Matanića i „Narodni heroj Ljiljan Vidić“ redatelja Ivana-Gorana Viteza prikazani su na ovogodišnjem, 44. FEST-u u Beogradu.

28.

Nakon kratke i teške bolesti, u 67. godini života, preminuo je Zvonimir Pelajić iz Plavne, istaknuti član hrvatske zajednice u Vojvodini i kulturni djelatnik, dobitnik priznanja „Dr. Josip Andrić“ za doprinos hrvatskoj kulturi koje mu je dodijelilo Hrvatsko nacionalno vijeće 2014. godine.

28.

Preminuo je Zlatko Kolarić, dugogodišnji i počasni predsjednik HKPD-a „Matija Gubec“ iz Rume.

29.

U Hrvatskom nacionalnom vijeću u Subotici održan je okrugli stol o provedbi bilateralnog Sporazuma o zaštiti manjina Srbije i Hrvatske koji je organizirao Centar za regionalizam iz Novog Sada.

Raspisan natječaj za „Liru naivu“

Hrvatska čitaonica i Bunjevačko-šokačka knjižnica „Ivan Kujundžić“ pri Katoličkom društvu za kulturu, povijest i duhovnost „Ivan Antunović“ objavili su poziv za sudjelovanje na XIV. susretu pučkih pjesnika Vojvodine pod nazivom „Lira naiva 2016.“ koji će biti održan 28. svibnja 2016. godine u Žedniku.

Objavljen Zbornik Nacionalni saveti nacionalnih manjina i kultura 2

U nakladi Zavoda za kulturu Vojvodine u suradnji s Pokrajinskim ombudsmanom objavljen je zbornik *Nacionalni saveti nacionalnih manjina i kultura 2* koji je posvećen aktualnim pitanjima vezanim za politički i pravni položaj nacionalnih vijeća nacionalnih manjina te značajnim momentima u funkcioniranju manjinskih kulturnih sustava.

Natječaj Zvonika

Katolički mjesečnik *Zvonik* raspisao je Natječaj za suvremenu duhovnu kratku priču protkanu kršćanskim vrednotama na temu „Milosrđe“.

Novi spot ansambla „Biseri“

Ansambl „Biseri“ iz Subotice snimio je video spot za pjesmu „Tamburaška bajka“, koji se može pogledati na youtubeu.

Preprekov natječaj za kratku priču

HKUPD „Stanislav Preprek“ iz Novog Sada raspisao je Natječaj za kratku priču.

Film „Od Zrna do žita“ nagrađen u Španjolskoj

Dokumentarni film „Od zrna do slike“ redatelja Branka Ištvančića, podrijetlom iz Tavankuta, nagrađen je Nagradom publike antropološkog odjela Cinemistica film festivala koji je održan tijekom 2015. godine u Granadi (Španjolska).

Objavljena bibliografija časopisa Klasja naših ravni

Objavljen je novi specijalni svezak Časopisa za kulturu, umjetnost i znanost *Klasje naših ravni* (broj 5. – 12. za 2015. godinu koji donosi bibliografiju časopisa (na 260 stranica) u povodu 80. obljetnice od pojave prvog sveska. Bibliografiju su izradile Izabela Papdi, Bernadica Ivanković i Nevena Mlinko.

Claudia Karan nagrađena na likovnom natječaju „Zmaj 2015.“

Claudia Karan, učenica 5. razreda OŠ „Matko Vuković“ iz Subotice osvojila je nagradu na likovnom natječaju „Zmaj 2015.“ koji je raspisao Aero klub „Ivan Sarić“ iz Subotice.

Raspisan natječaj „Bogatstvo različitosti“

Osnovna škola „Matija Gubec“ iz Tavankuta raspisala je IV. međunarodni likovno-literarno-novinski natječaj

„Bogatstvo različitosti“ za učenike osnovnih škola iz Srbije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Rumunjske i Mađarske.

Uspostavljena suradnja

S ciljem ugovaranja različitih vidova poticaja za djecu koja pohađaju nastavu na hrvatskom jeziku, predstavnici Hrvatskog nacionalnog vijeća i udruge „Naša djeca“ su posjetili više institucija i pojedinaca u Sarajevu, Baškoj Vodi, Splitu, Šibeniku i Benkovcu s kojima su dogovorili različite vidove suradnje.

OŽUJAK, 2015.

3.

U sjedištu Udruge, u župi sv. Roka u Subotici, održana je redovita godišnja skupština Udruge bunjevačkih Hrvata „Dužijanca“.

4.

Tematski broj časopisa *Klasje naših ravni* objavljen u povodu 80. obljetnice od njegova prvoga broja, predstavljen je u subotičkoj Gradskoj knjižnici. Ovaj broj donosi bibliografiju časopisa koju su izradile djelatnice Gradske knjižnice Izabela Papdi, Bernadica Ivanković i Nevena Mlinko uz konzultacije s urednikom časopisa Milovanom Mikovićem.

4.-5.

Hrvatsko nacionalno vijeće u suradnji s udrugom „Naša djeca“ iz Subotice su ugostili predstavnike Grada Benkovca, kućevačkog župnika vlč. Marijana Đukića i skupinu studenata s Visoke škole „József Eötvös“ u Baji na Odsjeku za hrvatski jezik. S predstavnicima Grada Benkovca dogovorili su vidove buduće suradnje na polju obrazovanja i nastave na hrvatskom jeziku, dok su studenti iz Baje u sklopu stručno-tehničke nastave, posjetili OŠ „Matko Vuković“ i vrtić „Marija Petković Sun-

čica“ kako bi se upoznali s Montessori metodom rada te Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata.

5.

U povodu Dana žena, Dramska sekcija HKUD-a „Vladimir Nazor“ iz Sombora izvela je u dvorani Hrvatskog doma komediju „Ujež“ koju je po tekstu Branislava Nušića režirala Ljiljana Tomić – Markovinović.

5.

Nakon uspješnih izložbi u Slovačkoj slike od slame iz zbirke HKPD-a „Matija Gubec“ iz Tavankuta izložene su u Austriji, u prostorijama Društva za muzej i kulturu u Neudorfu (Novom Selu), mjestu u kojem živi zajednica gradišćanskih Hrvata.

6.

Članovi dramske sekcije HKUD-a „Vladimir Nazor“ iz Sombora gostovali su u Hrvatskoj, u Bošnjacima kraj Županje s predstavom „Ujež“ u režiji Ljiljane Tomić – Markovinović.

7.

Izložba fotografija hrvatskog ratnog fotoreportera Hrvoja Polana pod nazivom „Priče o besmislu“ otvorena je u holu „Studija M“ Radiotelevizije Vojvodine. U okviru izložbe, održana je tribina na temu „Je li reći ne ratu herojski čin?“ i projekcija dokumentarnog filma „Zid“, u produkciji RTV-a. Izložbu su organizirali RTV i Vojvođanski građanski centar.

7.

U Gradskoj knjižnici Subotica održana je Zonska smotra recitatora „Pjesniče naroda mog“ na kojoj su nastupila 94 recitatora iz 8 općina od kojih je čak dvanaestero recitalo na hrvatskom jeziku. Na Pokrajinsku smotru plasiralo se njih osmero.

12.

Gradska knjižnica Subotica pokrenula

je čitateljski klub na hrvatskom jeziku za tinejdžere dobi od 14 do 19 godina pod nazivom *Flâneuri* [flaneri].

12.

U Petrovaradinu je održana 13. izborna skupština HKPD-a „Jelačić“. Na sjednici su izabrani članovi Upravnog i Nadzornog odbora udruge.

15.

U sklopu Svete godine milosrđa Subotička biskupija organizirala je hodočašće u katedralu sv. Terezije Avilske u Subotici gdje je hodočastilo više od 1.500 vjernika iz svih krajeva Biskupije. Misno slavlje je predvodio novi apostolski nuncij u Srbiji mons. Luciano Suriani, zajedno s biskupima Međunarodne biskupske konferencije sv. Ćirila i Metoda.

15.

Omladinski centar „CK13“ iz Novog Sada ugostio je hrvatsku književnicu Dortu Jagić.

17.

U povodu Uskrsa Koprivničko-križevačka županija i njihova Turistička zajednica darovale su Subotici pisanicu – oslikano veliko uskršno jaje koje je uz kraći program primopredaje, postavljeno na platou ispred Franjevačke crkve. Izaslanstvo Koprivničko-križevačke županije je tijekom dvodnevnog boravka u Subotici posjetilo Hrvatsko nacionalno vijeće, Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, Franjevački samostan, a obišli su i Tavankut, Galeriju slika u tehniči slame te središte same Subotice.

18.

U organizaciji HKUD-a „Vladimir Nazor“ iz Sombora održana je Uskršna radionica na kojoj su se sudionici upoznali sa starim tehnikama ukrašavanja i bojenja uskršnjih jaja.

18.

Galerija Prve kolonije naive u tehniči slame i HKPD „Matija Gubec“ iz Tavankuta organizirali su Uskršnu izložbu u Galeriji Prve kolonije naive u tehniči slame u Tavankutu. U programu otvorenja sudjelovali su učenici hrvatskih odjela OŠ „Matija Gubec“.

18.

U 96. godini u Zagrebu je preminuo istaknuti hrvatski pjesnik, književnik i znanstvenik Ante Sekulić, podrijetlom iz Tavankuta. Za svoj rad Ante Sekulić dobio je brojne nagrade, priznanja i odličja. Među ostalim, odlikovan je najvišim državnim odličjima u Hrvatskoj – Danicom s likom Stjepana Radića i Danicom s likom Marka Marulića (1996.) i Hrvatskim pleterom (1997.). Godine 2009. imenovan je Počasnim građaninom Subotice, a ove godine dodijeljena mu je i Plaketa Grada Zagreba.

18.

Jedan od četiriju praznika hrvatske zajednice u Srbiji – blagdan sv. Josipa, zaštitnika hrvatskoga naroda, obilježen je svetom misom u Franjevačkoj crkvi u Subotici nakon koje je priređena svečanost u Velikoj vijećnici Gradske kuće, koju je organiziralo Hrvatsko nacionalno vijeće.

20.

U znak sjećanja na petrovaradinskog velikana – Franju Štefanovića, skladatelja i tvorca opere za djecu, HKPD „Jelačić“ je već četvrtu godinu zaredom organizirao svečani program u amfiteatru SPENS-a u Novom Sadu. Glazbeni program priredili su članovi glazbenih sekcija Društva i učenici Glazbene škole „Isidor Bajić“ u Novom Sadu.

20.-26.

Tri hrvatska filma – igrani film „Piknik“ Jure Pavlovića, animirani film „Tajni laboratorij Nikole Tesle“ Brune Razuma

i dokumentarni film „Ana trg“ Jelene Novaković nagrađeni su na ovogodišnjem, 63. izdanju Beogradskog festivala dokumentarnog i kratkometražnog filma.

21.

Uskrsna izložba Likovno-slamarskog odjela HKPD-a „Matija Gubec“ iz Tavankuta i Likovnog odjela HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice otvorena je u svečanoj dvorani HKC-a „Bunjevačko kolo“.

21.

U galeriji Otvorenog sveučilišta u Subotici otvorena je izložba slika nastalih na petom sazivu Umjetničke kolonije „Stipan Šabić 2015.“ koju je organizirala HLU „Cro art“ iz Subotice.

21.

Djeca iz vrtića u kojima se rad odvija na hrvatskom jeziku iz Subotice, Male Bosne i Tavankuta posjetili su rezidenciju Sanje i Velimira Pleše, generalnog konzula Republike Hrvatske u Subotici, kako bi pronašla čokoladna jaja koje je uskrsni zeko ostavio u njihovom dvorištu.

21.

U okviru projekta „Upoznaj domovinu“, učenici iz Srijemske Mitrovice koji slušaju predmet hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture boravili su tri dana u Splitsko-dalmatinskoj županiji, što im je omogućilo Hrvatsko nacionalno vijeće, HKC „Srijem – Hrvatski dom“ iz Srijemske Mitrovice te župan Splitsko-dalmatinske županije Zlatko Ževrnja i pročelnik županijskog Odjela za društvene djelatnosti Tomislav Đonlić.

22.

Učenci osnovnih škola i Gimnazije koji nastavu pohađaju na hrvatskom jeziku u Subotici, Tavankutu, Maloj Bosni i Đurđinu susreli su se u čitaonici Gradske knjižnice u Subotici s piscem

Ivanom Balenovićem, autorom knjige *Princ Humorabi od Plusopotamije*.

24.-28.

Za najbolju predstavu 19. Art Trema Festa Ruma 2016. proglašena je predstava Studentskog kulturnog centra Sveučilišta u Rijeci pod nazivom „I... divan dan“ osvojivši „Zlatnu Trema masku“. Redateljice predstave su Nina Sabo i Valentina Lončarić koje i glume u predstavi. „Art Trema Festa Ruma 2016.“ je međunarodni festival akademskih kazališta, predstava studenata akademija umjetnosti i komornih profesionalnih projekata nastalih u suradnji s institucijama kulture.

26.

Pop pjevač i skladatelj Massimo Savić je u okviru svoje kraće turneje po Srbiji održao koncert u Srpskom narodnom pozorištu u Novom Sadu.

28.

Hodočasnici iz Hrtkovaca i mladi iz Subotice te članovi subotičke Udruge „Naša djeca“ prisustvovali su posveti crkve sv. Petra apostola u Kuli, Hrvatska. Tom prigodom posjetili su i Kutjevo, gdje ih je ugostio vlč. Marijan Đukić.

30.

Članovi dramskog odjela HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice gostovali su u Narodnom kazalištu Sombor gdje su izveli komad „Ča Grgina huncutarija“ koji je po tekstu drame Đure Francićkovića režirao Marjan Kiš.

30.

Uskrsni koncert zbora „Sveta Cecilija“ u pratnji Subotičkog tamburaškog orkestra priređen je u Franjevačkoj crkvi u Subotici. Zborom je ravnala s. Mirjam Pandžić a orkestrom Marijana Marki.

31.3.-4.4.

Hrvatski redatelj Branko Ištvančić s

filmskom ekipom boravio je u Subotici i Tavankutu gdje je započeo snimanje dokumentarne serije o subotičkim tamburašima za potrebe Hrvatske radio-televizije (HRT). Radni naziv serijala je „Zaboravljene pisme, zaboravljeni ljudi“.

Donacija Crvenog križa Grada Zagreba Tavankutu

Ravnatelj Crvenog križa Grada Zagreba Petar Penava sa suradnicima donirao je pedeset kompleta posteljina i deka HKPD-u „Matija Gubec“ iz Tavankuta.

Obnova rada uz nove prostorije

Zahvaljujući novom rukovodstvu, HUK „Lajčo Budanović“ iz Male Bosne dobio je nove prostorije koje renovira s ciljem obnove rada udruge.

Seminar za roditelje u Tavankutu

„Da domaći ne bude bauk“ tema je seminara koji je organiziran u Osnovnoj školi „Matija Gubec“ u Tavankutu a namijenjen je roditeljima učenika nižih razreda osnovnih škola. Seminar je vodila profesorica Marina Balažev, doktorandica kognitivne lingvistike i edukantica transakcijske analize.

TRAVANJ, 2016.

1.

U čitaonici Gradske knjižnice Subotica izvlačenjem nagrada završen je VIII. Kviz za poticanje čitanja „Čitam i skitam“ namijenjen učenicima osnovnih škola u Gradu Subotica.

2.

Predsjednica Hrvatske čitaonice Subotica i informatrica Gradske knjižnice Subotica Bernardica Ivanković sudjelovala je na 2. okruglom stolu „Zavičajni fondovi i zbirke u knjižnicama panonskog prostora: u digitalnom okruženju“ gdje je imala izlaganje posvećeno

Danima Balinta Vujkova. Organizatori ovog knjižničarskog skupa, održanom u Osijeku, bili su Hrvatsko knjižničarsko društvo – Komisija za zavičajne zbirke, Društvo knjižničara Slavonije, Baranje i Srijema, te Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek.

3.

Apostolat obitelji subotičke župe Isusova Uskrsnuća izveo je igrokaz na temu Božjeg milosrđa u HKC-u „Bunjevačko kolo“.

5.

Redovita skupština Katoličkog društva za kulturu, povijest i duhovnost „Ivan Antunović“ održana je u pastoralnom centru „Augustinianum“ u Subotici. Za novog pročelnika Nakladničkoga odjela Društva izabran je vlč. Josip Štefković, a za novoga člana Vijeća izabran je vlč. Dragan Muharem. Donesena je i odluka o promjeni imena Društva u Katoličko društvo „Ivan Antunović“ te s tim u svezi i odluka o promjeni Statuta Društva, s neznatnim dopunama o proširenju ciljeva i područja djelovanja Društva.

5.-11.

Izložba srpskih umjetnika Ane Nedeljković i Nikole Majdaka jr. „Rabbitland“ otvorena je u Galeriji „Prozori“ u Zagrebu. Izložba je dio programa „Priprema, pozor... kazalište!“

6.

Na 13. Festivalu vojvođanske tambure u Adi učenici tamburaškog odsjeka Niže glazbene škole u Subotici u klasi Vojislava Temunovića i Mire Temunović postigli su zapažene rezultate. Iva Gabrić, Iva Molnar, Matija Ivković Ivandekić, Matija Mamužić, Marko Grmić, Marko Kujundžić i Magdalena Temunović su u svojim kategorijama osvojili prve nagrade, laureat ovog natjecanja bila je Lucija Ivković Ivandekić dok je Tamburaški komorni sastav Muzičke škole dobio također prvu nagradu.

7. Hrvatski rok glazbenik Damir Urban održao je koncertnu promociju novog albuma „Mamut“ u klubu SKCNS-a „Fabrika“ u Novom Sadu.

7. U zagrebačkoj Galeriji „Kranjčar“ priređena je izložba multimedijalne umjetnice Lee Vidaković, podrijetlom iz Subotice, naslovljena „Anatomija zagrljaja“.

8. U velikoj vijećnici Gradske kuće u Subotici dodijeljene su nagrade u okviru literarno-novinarskog natječaja „Bogatstvo različitosti“ koji već četvrtu godinu organizira OŠ „Matija Gubec“ iz Tavankuta. Tema ovogodišnjeg natječaja bila je „Najbolji prijatelj je onaj uz kojeg postajemo bolji“.

9. U organizaciji Centra za kulturu „Sirmiumart“ u Srijemskoj Mitrovici održan je Festival tamburaške glazbe omladinskih orkestara i malih tamburaških sastava „Mlade žice“ na kojem su između ostalih nastupili komorni sastav HGU-a „Festival bunjevački pisama“ iz Subotice te združeni orkestar tamburaške sekcije HKPD-a „Matija Gubec“ i RTO-a „Plavi čuperak“ iz Rume.

9. Održana je redovita godišnja skupština HKPD-a „Matija Gubec“ Ruma na kojoj je došlo do izmjena članova Upravnog odbora.

9. U organizaciji Hrvatskog nacionalnog vijeća u Osnovnoj školi „Matko Vuković“ u Subotici održano je Okružno natjecanje iz hrvatskog jezika.

10. U subotičkoj katedrali sv. Terezije Avilske priređen je Uskrсни koncert u kojem su sudjelovali Katedralni zbor

„Albe Vidaković“, Katedralni zbor „Svete Terezije“, „Collegium Musicum Catholicum“, Katedralni dječji zbor „Zlatni klasovi“, te sopranistica Alenka Ponjavić, Bela Anišić (rog) i Kornelije Vizin (orgulje). Dirigent je bio Miroslav Stantić.

12. Ljudevit Vujković Lamić održao je predavanje „Subotica na poštanskim markama“ u klubu „Libreria“ u Subotici.

13. U HKUD-u „Vladimir Nazor“ iz Sombora započela je s radom grnčarska radionica koju će voditi Adrijana Mratčina, Ana Panjković Ilić i Borko Markovinović.

13. U Gradskoj galeriji Požega postavljena je izložba radova „Kristalizacija“ somborskog vizualnog umjetnika Davora Gromilovića.

14. Zbornik radova *Bunjevci u vremen-skom i prostornom kontekstu* i monografija *Tradicijska baština i etno-kulturni identitet podunavskih Hrvata Bunjevaca* predstavljeni su u Hrvatskom domu u Somboru. O knjigama su govorili urednica i voditeljica etnološkog istraživanja prof. dr. sc. Milana Černelić, ravnatelj Povijesnog arhiva Subotica Stevan Mačković, doktorandica Aleksandra Prčić i glavni urednik Tomislav Žigmanov. Predstavljanje je organizirao ZKVH u suradnji s HKUD-om „Vladimir Nazor“ u Somboru.

14. Predstavnici Udruge bunjevačkih Hrvata „Dužijanca“ su u župnoj dvorani crkve svetog Josipa Radnika u Đurđinu održali tribinu. Direktor udruge Marinko Piuković je iznio prijedlog programa manifestacija ovogodišnje „Dužijance“, predsjednik Udruge bu-

njevačkih Hrvata „Dužijanca“ Andrija Anišić predstavio je novi dvobroj revije *Dužijanca*, a o novom projektu Udruge, „risarskom salašu“, govorio je glavni urednik spomenute revije Lazo Vojnić Hajduk.

14.-16.

Tradicionalna manifestacija „Dani Istre u Vojvodini“ održana je u Novom Sadu u organizaciji Istarske kulturne agencije (IKA) i Zavoda za kulturu Vojvodine (ZKV), predstavivši aktualnu umjetničku scenu Istre kroz četiri događaja: koncertom, prezentacijom Međunarodnog istarskog sajma knjige Sa(n)jam knjige u Istri, okruglim stolom „Život s idijotima“ te multimedijalnim performansom „Večera kretena“.

15.

Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata i NIU „Hrvatska riječ“ sudjelovali su na 22. međunarodnom Salonu knjiga u Novom Sadu. Umjesto uobičajenih termina za predstavljanje knjiške produkcije ovih dvaju ustanova dobiven je kraći i zajednički termin na pozornici sajma.

15.

Na sceni Pozorišta „Dobrica Milutinović“ u Srijemskoj Mitrovici izvedena je predstava „This Cating“ Teatra Rugantino iz Zagreba.

15.-17.

Učenici OŠ „Moša Pijade“ iz Bačkog Brega, OŠ „Vladimir Nazor“ iz Đurđina, OŠ „Matija Gubec“ iz Tavankuta i Politehničke srednje škole iz Subotice sudjelovali su na svehrvatskom natjecanju, ekološkom kvizu „Lijepa naša“ u Stubičkim Toplicama u Hrvatskoj.

16.

U organizaciji HKUPD-a „Stanislav Preprek“ iz Novog Sada organizirana je kulturna manifestacija „Prepekovo proljeće koja se svake godine priređuje u čast hrvatskog velikana čije ime

nosi spomenuta udruga. Uz bogat kulturno-umjetnički program predstavljena je i sedma po redu zbirka poezije *Prepekovo proljeće 2015*. članova literarne sekcije udruge uz nekoliko gostiju iz Hrvatske.

16.

Manifestacija „Srijemci Srijemu“ održana je u Studiju M u Novom Sadu. U njoj su sudjelovali HKPD „Jelačić“ iz Petrovaradina, HKPD „Tomislav“ iz Golubinaca, HKC „Srijem – Hrvatski dom“ iz Srijemske Mitrovice, HKPD „Matija Gubec“ Ruma, HKD „Šid“ iz Šida, HKD „Ljuba“ iz Ljube, Društvo hrvatske mladeži Zemuna iz Zemuna i Zajednica Hrvata Zemuna – knjižnica i čitaonica „Ilija Okrugić“ iz Zemuna, a kao gosti nastupili su Pjevačka skupina UG „Tragovi Šokaca“ iz Bača i Tamburaški sastav „Đurđinske cure“ iz Đurđina. Manifestaciju su zajednički organizirali Hrvatsko nacionalno vijeće i HKPD „Jelačić“ iz Petrovaradina uz logističku potporu Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata, te medijsko pokroviteljstvo NIU „Hrvatska riječ“.

16.

U Đakovu je promoviran CD Zvonimira Kalića „Bog je velik u životu mom“ u izdanju „Laudata“ na kojem je u 10 od ukupno 12 pjesma s CD-a autorica tekstova Josipa Dević, a autor glazbe Viktor Kesler iz Subotice.

17.

Hrvatski bend „Prjavo kazalište“ održao je koncert u subotičkoj Dvorani sportova na kojem je pjesmu „Uzalud vam trud svirači“ izveo uz pratnju tamburaša HGU-a „Festival bunjevački pisma“ iz Subotice pod vodstvom prof. Mire Temunović.

17.

U organizaciji Hrvatskog kulturnog centra „Srijem – Hrvatski dom“ iz Srijemske Mitrovice, u kazalištu „Dobrica Milutinović“ održan je godišnji

koncert pod nazivom „Divan je kićeni Srijem“.

17.

Izložba „Kalupi za trukovanje i njihovi otisci“ otvorena je u Galeriji Gradske suvenirnice u Subotici. Izložbu su zajednički organizirali Gradski muzej Subotica, Kemijsko-tehnološka škola iz Subotice i HKPD „Matija Gubec“ iz Tavankuta.

17.

Na republičkom natjecanju za učenike glazbenih škola koji uče svirati tamburu, održanom u Novom Sadu, učenici Niže glazbene škole u Subotici u klasi Vojislava Temunovića i Mire Temunović osvojili su značajne nagrade. Između ostalih, prvu nagradu su osvojile Lucija Ivković Ivandekić i Magdalena Temunović.

21.-22.

U organizaciji Glazbene škole iz Požege (Hrvatska) i HGU-a „Festival bunjevački pisama“ u Požegi je održano treće međunarodno natjecanje tamburaša – solista i komornih sastava. Zlatne medalje u svojim dobnim skupinama osvojili su Lucija Ivković Ivandekić, Marko Grmić i Magdalena Temunović, učenici Glazbene škole iz Subotice kao i Komorni sastav Subotičkog tamburaškog orkestra.

21.-23.

Na 47. Pokrajinskoj smotri recitatora „Pjesniče naroda mog“ održanoj u Sečnju nastupilo je 8 recitatora na hrvatskom jeziku. Plasman na republičko natjecanje i zlatnu diplomu osvojili su Claudia Karan iz OŠ „Matko Vuković“ iz Subotice i Davorin Horvacki, predstavnik Hrvatske čitaonice iz Subotica dok je Donna Karan, recitatorica Hrvatske čitaonice iz Subotice, osvojila zlatnu diplomu.

22.

Učenice OŠ „Matko Vuković“ iz Subo-

tice Tereza Kujundžić i Anamaria Tumbas osvojile su prvu, odnosno treću nagradu na 1. međunarodnom haiku natječaju za učenike osnovnih škola u Hrvatskoj, hrvatskih dopunskih škola u inozemstvu te učenika s posebnim obrazovnim potrebama održanom u Rijeci.

22.-23.

Monoštorski ekološko-glazbeni festival „Regeneracija Dunava, turistička ponuda Monoštora“ kao i rukotvorine iz tog bačkog sela predstavljeni su u Osijeku u sklopu festivala umjetnosti „ReArt“.

25.

Tradicionalna manifestacija Dužijanca 2016. započela je na blagdan sv. Marka svetom misom i blagoslovom žita u Đurđinu.

25.

Blagoslovom mladog žita Lemešani su obilježili blagdan svetog Marka, Markovdan.

25.

Učenici nižih razreda OŠ „Ivan Goran Kovačić“ iz Sonte, polaznici izbornog predmeta hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture obilježili su svjetski Dan knjige u prostorijama mjesne knjižnice. Javni sat je održala sončanska spisateljica Ruža Silađev, autorica knjiga *Divani iz Sonte* i *Šokica pripovida*.

26.-27.

Satiričko kazalište „Kerempuh“ iz Zagreba gostovalo je u beogradskom Ateljeu 212. čuvenom komedijom „Predstava Hamleta u selu Mrduša Donja“ Ive Brešana u režiji Vinka Brešana i kultnom crnohumornom dramom „Maratonci trče počasni drug“ Dušana Kovačevića u režiji Ive Milošević. Gostovanje je dio ciklusa „Kazalište bez granica“.

29.

Subotički tamburaški kvartet, koji djeluje u okviru Subotičkog tamburaškog orkestra, sudjelovao je na poziv organizatora na XVII. Memorijalu Hrvoja Majića u Vinkovcima.

29.4. - 2.5.

Članovi Mješovitog pjevačkog zbora HKPD-a „Jelačić“ iz Petrovaradina boravili su na otoku Hvaru gdje su u crkvi svetoga Stjepana u Starom Gradu priredili cjelovečernji koncert.

Nova knjiga Marije Šeremešić

Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata objavio je knjigu Marije Šeremešić iz Sombora naslovljenu *Bile riči – rječnik govora Monoštora*. Ovaj naslov je druga knjiga u biblioteci „Prinosi za dijalektološka istraživanja“ ZKVH-a.

Nastavljena terenska istraživanja tradicijske baštine šokačkih Hrvata

Studenti Odsjeka za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskog fakulteta iz Zagreba nastavili su terenska istraživanja tradicijske baštine šokačkih Hrvata u Sonti, Baču, Vajskoj, Bođanima i Plavni. Etnološka istraživanja vojvođanskih Hrvata započela su 2011. godine, a provode se pod mentorskim vodstvom prof. Milane Černelić, u suradnji sa Zavodom za kulturu vojvođanskih Hrvata.

Objavljena knjiga Katarine Firanj

U biblioteci „Prinosi za etnografska istraživanja“ Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata objavio je knjigu *Garavi salaši: cio život za godinu dana* Katarine Firanj iz Sombora, kao drugu u nizu. Knjiga govori o sjećanju na salašarski život kakvog odavno nema u somborskom kraju i vrijedan je doprinos etnografskoj baštini bačkih Hrvata Banjevacu.

SVIBANJ, 2016.

6.

U organizaciji Koordinacije nastave na hrvatskom jeziku u Vojvodini u suradnji s Gradskom knjižnicom Subotica na VIII. Državnom natjecanju u znanju i kreativnosti „Čitanjem do zvijezda“ održanom u Čakovcu sudjelovala je i četveročlana ekipa OŠ „Matko Vuković“ iz Subotice.

6.-7.

Na Međunarodnom okruglom stolu „Urbani Šokci 11“, održanom u Vinkovcima na temu „Zemlja u panonskoj kulturi hrvatskih subetničkih skupina – Šokačko-bunjevačka terrafilija“, sudjelovali su i autori iz Vojvodine: Tomislav Žigmanov, Katarina Čeliković, Marija Šeremešić, Ljubica Vuković Dulić, Nevena Mlinko i Aleksandra Prčić. Jedan od suorganizatora okruglog stola bio je i Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata.

7.

KUDH „Bodrog“ iz Monoštora priredio je svoj godišnji koncert u mjesnom Domu kulture na kojem su sudjelovali i gosti iz župe svetog Jurja iz Osojnika kraj Dubrovnika.

7.

U okviru proslave 300. obljetnice Biskupijskog svetišta Gospe Tekijske u Petrovaradinu priređen je tekijjski Koncert marijanskih pjesama u crkvi Svetišta, pod geslom jubileja „Što god vam rekne, učinite! (Iv 2, 5)“ u kojem su sudjelovali Mješoviti pjevački zbor župe Presvetog Trojstva iz Srijemskih Karlovaca, bend Zvonimira Kalića iz Vinkovaca, Mješoviti pjevački zbor HKPD-a „Jelačić“ iz Petrovaradina i Katedralni zbor „Albe Vidaković“ iz Subotice.

8.

U organizaciji Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata, HGU-a „Festival bunje-

vački pisama" iz Subotice i Glazbenog društva „Vila Velebita" iz Požege (Hrvatska) u velikoj vijećnici Gradske kuće u Subotici priređen je koncert „Hrvatska u pjesmi" na kojem su nastupili Mješoviti zbor Glazbenog društva „Vila Velebita" iz Požege uz pratnju tamburaškog orkestra Glazbene škole u Požegi.

8.

Pučki pjesnik Antun Kovač iz Sombora sudjelovao je na 12. folklorno-glazbenoj manifestaciji „Kad zasvira samica na stanu" u Slavonskom Šamcu.

10.

Dječji dramski odjel HKC-a „Bunjevačko kolo" iz Subotice održao je premijeru predstave „Velika tvornica riječi" u velikoj dvorani Centra. Predstavu po tekstu istoimene slikovnice Agnès de Lestrade dramatzirala je Nevena Mlinko, dodajući pjesme znamenitih hrvatskih književnika Zvonimira Baloga, Zlate Kolarić – Kišur i Stanislava Femenića koje je na melodije suvremenih hitova uglazbio Darko Temunović.

13.

Dječji tamburaški orkestar HGU-a „Festival bunjevački pisama" iz Subotice nastupio je na zonskom natjecanju u Bačkoj Topoli.

13.

U 83. godini u Zagrebu je preminula istaknuta hrvatska povjesničarka umjetnosti, autorica brojnih udžbenika i prevoditeljica dr. Jadranka Damjanov koja je rođena u Subotici.

14.

U HKC-u „Bunjevačko kolo" u Subotici održan je koncert folklornog odjela na kojem je nastupila i djevojačka pjevačka skupina Centra.

14.

Osječki ogranak Zajednice protjeranih Hrvata iz Srijema, Bačke i Baranje tradicionalno godišnje organizira izlet-

hodočašće u Vojvodinu u mjesta iz kojih su Hrvati protjerani 90-ih godina. Ovoga puta posjetili su Srijemsku Mitrovicu gdje im je domaćin bio HKC „Srijem – Hrvatski dom".

15.

I ove godine na Dove, blagdan Duho-va, održan je običaj „kraljica" u župi svetog Roka u Subotici.

17.

Gradska knjižnica Subotica organizirala je izlet u Beograd za dobitnike Kviza za poticanje čitanja „Čitam i skitam".

17.

Repriza predstave „Velika tvornica riječi" dječjeg dramskog odjela HKC-a „Bunjevačko kolo" iz Subotice izvedena je velikoj dvorani Centra.

17.-22.

Dokumentarni film „Album" (Factum, 2011.) Branka Ištvančića uvršten je u natjecateljski program X. Međunarodnog festivala dokumentarnog filma „Ethnocineca" posvećenog antropološkim dokumentarcima, koji je održan u Beču.

18.

U Hrvatskom centru za dječju knjigu Knjižnica grada Zagreba predstavljena je knjiga *Putovanja su stvarno čarobna* autorice Jadranke Galiot, rođene u Srijemskoj Mitrovici, profesorice povijesti i etnologije, danas djelatnice Odjela za Registar kulturnih dobara Ministarstva kulture u Zagrebu. Knjiga je zbirka dijaloških proza namijenjenih za djecu od 7 do 13 godina.

19.

U dvorištu HKC-a „Bunjevačko kolo" u Subotici je za javnost otvorena postavka „Bunjevačke sobe" u kojoj su izloženi svi eksponati koji su krasili nekadašnju zasebnu prostoriju u brojnim kućama bunjevačkih Hrvata. Nositelj projekta je Ivan Piuković.

20.-21.

Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu Sveučilišta „J. J. Strossmayera“ u Osijeku i Svetište Gospe Tekijske u Srijemskoj biskupiji organizirali su u Petrovaradinu Međunarodni znanstveni simpozij prigodom 300. obljetnice svetišta Gospe Tekijske. Kao jedini izlagač iz Vojvodine govorio je Dominik Deman iz Subotice na temu „Ilija Okrugić – upravitelj svetišta na Tekijama i povjesničar Srijema“.

21.

Članovi Velikog tamburaškog orkestra HKPD-a „Matija Gubec“ iz Rume uz vokalne soliste održali su godišnji koncert u Kulturnom centru u Rumi.

21.

U okviru programa „Noć muzeja“ održani su brojni programi.

U prostorijama Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata u Subotici otvorena je izložba tematskih fotografija „Strossmayer – graditelj i mecena“ iz fundusa Muzeja Đakovštine iz Đakova. Tom prigodom nastupili su i članovi Festivalnog tamburaškog orkestra HGU-a „Festival bunjevački pisama“ pod ravnanjem prof. Mire Temunović.

U HKC-u „Bunjevačko kolo“ u Subotici posjetitelji su mogli pogledati postav Bunjevačke sobe te izložbu djela članova Likovnog odjela Centra nastalih na Međunarodnoj likovnoj koloniji „Bunarić“.

HLU „Cro art“ priredila je izložbu radova nastalih na Umjetničkoj koloniji „Stipan Šabić“ u razdoblju od 2011. do 2015. godine u Galeriji Otvorenog sveučilišta u Subotici.

U Galeriji Prve kolonije naive u tehnici slame u Tavankutu otvorena je izložba fotografija i kruna od slame pod nazivom „Posljednjih 30 godina Dužijance u Tavankutu“. U programu otvorenja sudjelovale su pjevačke skupine „Kraljice Bodroga“ i „Bodroški bečari“ iz Monoštora.

U Muzeju Srijema u Srijemskoj Mitrovici priređena je izložba fotografija „Golubinačke mačkare“.

21.-22.

Na 39. Međunarodnom festivalu hrvatske tamburaške glazbe u Osijeku Subotički tamburaški orkestar je osvojio Zlatnu plaketu „Tambura Paje Kolarića“ kao i plaketu „Zlatna izvedba“ za najbolje interpretiranu instrumentalnu skladbu.

22.

U Domu kulture u Lemešu održan je prvi Folklorni maraton u organizaciji HBKUD-a „Lemeš“ na kojem su osim domaćina nastupili i gosti iz Sombora, Alekse Šantića i Lemeša.

22.

Na svetkovinu Presvetog Trojstva u Subotici je blagoslovljen obnovljeni spomenik Presvetom Trojstvu koji je vraćen na svoje prvotno mjesto u centru grada.

23.-27.

Djeca iz hrvatskih skupina subotičkih vrtića „Marija Petković Sunčica“, „Marija Petković Biser“ i „Petar Pan“ iz Tavankuta sudjelovala su na „Klincijadi“.

24.

Claudia Karan iz Subotice sudjelovala je na 48. Republičkoj smotri recitatora u Valjevu.

26.

Knjiga *Garavi salaši – cio život za godinu dana* Katarine Firanj predstavljena je u Hrvatskom domu u Somboru u organizaciji Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata i HKUD-a „Vladimir Nazor“ iz Sombora.

26.

Članica monoštorskog KUDH-a „Bodrog“ Anita Đipanoy osvojila je 3. mjesto na izboru „Šokačka kraljica“ održanom u Tordincima, u Hrvatskoj.

27.

U Gradskoj knjižnici Subotica predstavljena je knjiga pjesama *Slikam te riječima* Željke Zelić koju je izdala NIU „Hrvatska riječ“.

28.

Na Ljetnoj pozornici na salašu „Balažević“ u Donjem Tavankutu održan je koncert Dječjeg tamburaškog orkestra HKPD-a „Matija Gubec“ iz Tavankuta i Tamburaškog orkestra Glazbene škole Požega.

28.

Ured za mlade Srijemske biskupije organizirao je Susret katoličke mladeži te biskupije u Novom Slankamenu pod geslom „Blago milosrdnima, oni će zadobiti milosrđe“.

28.

U organizaciji Hrvatske čitaonice Subotica i Katoličkog društva „Ivan Antunović“ u Žedniku je održan XIV. Pokrajinski susret pučkih pjesnika „Lira naiva 2016.“. Nakon cjelodnevnog susreta na kom se pjesnicima predstavio Željko Šeremešić, pjesnik iz Monoštorra, upriličena je književna večer. Tom prigodom predstavljena je i nova knjiga izabranih stihova *Vapaj duše – Lira naiva 2016.* za koju je izbor pjesama obavila Željka Zelić, pjesnikinja iz Subotice.

28.

U Osnovnoj školi „Matija Gubec“ u Tavankutu održano je Republičko natjecanje iz hrvatskog jezika.

28.

Dječji dramski odjel HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice izveo je treću reprizu predstave „Velika tvornica riječi“ u režiji Nevene Mlinko.

28.-29.

Tamburaški orkestri HGU-a „Festival bunjevački pisama“ iz Subotice održali su proljetni koncert u Velikoj vijećnici

Gradske kuće na kojemu su kao gosti nastupili tamburaški orkestar Glazbene škole u Požegi.

28.-29.

Članovi HLU-a „Cro art“ iz Subotice sudjelovali su na likovnoj koloniji Hrvatskog društva likovnih umjetnika iz Vinkovaca koji su im tom prigodom uručili „Odlikovanje 3. reda za iznimne zasluge na promoviranju likovne kulture“.

29.

Članovi HKPD-a „Matija Gubec“ iz Tavankuta nastupili su na Međunarodnoj smotri folkloru „Čuvajmo običaje zavičaja“ održanoj u Velikoj (Hrvatska).

29.

HKD „Ljuba“ iz Ljube obilježilo je četvrtu godišnjicu postojanja kulturnom manifestacijom „Igrom i pjesmom kroz Srijem“ na kojoj su se predstavili i gosti: HKD „Šid“, KUD „Branko Radičević“ iz Erdevika, HKUD „Antun Gustav Matoš“ iz Plavne i gosti iz susjedne Hrvatske, KUD „Spačva“ Donje Novo Selo.

30.

Likovni odjel HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice organizirao je izložbu slika dvojice svojih članova – Harija Csetveija i Imrea Kesegija u Galeriji Otvorenog sveučilišta u Subotici.

Natječaj HKD-a „Vladimir Nazor“ iz Stanišića

HKD „Vladimir Nazor“ iz Stanišića raspisao je natječaj za „Najlipšu pismu“ na ikavici hrvatskih pjesnika koji žive ili su rođeni u Srbiji.

Nova sekcija u Šidu

U HKD-u „Šid“ u Šidu započela je s radom dramsko-biblijska sekcija.

Rezultati međunarodnog likovnog natječaja Iserlohn

Luka Saulić i Ivan Skenderović iz Ta-

vankuta, Mihaela Dulić iz Đurđina te Donna Karan i Manuela Stantić iz Subotice osvojili su nagrade na Međunarodnom likovnom natječaju Iserlohn na temu „Glagoljica“.

Donacija knjiga knjižnici i čitaonici u Zemunu

Ministarstvo kulture Hrvatske doniralo je više od stotinu knjiga Knjižnici i čitaonici „Ilija Okrugić“ koja djeluje u sklopu dvaju hrvatskih društava: Zajednice Hrvata Zemuna i Društva hrvatske mladeži Zemuna.

Izabrana proza Miroslava S. Mađera

Iz tiska je izašla knjiga *Izabrana proza II.* jednog od najvećih suvremenih hrvatskih književnika Miroslava Slavka Mađera. Knjiga je objavljena u sunakladi Društva hrvatskih književnika, Ogranak slavonsko-baranjsko-srijemski, i Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata.

Novi svezak *Klasja naših ravni*

Objavljen je novi svezak časopisa za književnost, umjetnost i znanost *Klasja naših ravni* (1.- 4. za 2016.) koji izlazi u nakladi subotičkog ogranka Matice hrvatske.

Bodrog i Matoš na pokrajinskoj razini

Mlađa i srednja folklorna skupina KUDH-a „Bodrog“ iz Monoštora te dječja folklorna skupina HKUPD-a „Matoš“ iz Plavne su se uspješnim nastupom na zonskom natjecanju plasirale na Pokrajinsku smotru folkloru.

„Zlatna škatulja“ na televiziji Yu eco

Na subotičkoj televiziji YU Eco počela je s emitiranjem emisija „Zlatna škatulja“ autorice i voditeljice Ivane Petrekanić Sič. Emisija se realizira u okviru projekta „Hrvatska panorama“ u produkciji Udruge novinara „Cro-info“.

Objavljen Zbornik *Urbani Šokci 10*

U sunakladništvu „Šokačke grane“ iz

Osijeka i Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata iz Subotice objavljen je deseti zbornik radova s Međunarodnoga okruglog stola „Urbani Šokci 10“ pod naslovom *Kulturni znak Cvelferije – šokačko bunjevačko pamćenje vode* što je bila tema ovog skupa održanog u Osijeku, Drenovcima i Somboru.

LIPANJ, 2016.

2.-3.

U okviru proslave šeste obljetnice postojanja i rada HKD-a „Šid“ iz Šida članovi novoformirane dramsko-biblijske sekcije su u župnom dvorištu župe Presvetog Srca Isusova premijerno izveli predstavu „Isusovo stradanje“ u režiji šidskog redatelja Cvetina Aničića. Narednog dana uz domaćine su nastupili SKUD „Jednota“ iz Šida, KPD „Ivan Kotljarevski“ iz Bikić Dola, KPD „Đura Kiš“ iz Šida, Udruga građana „Tragovi Šokaca“ iz Bača i gosti iz Hrvatske „Zavičajna udruga BiH Hrvata“ iz Tovarnika.

2.-13.

Predškolci vrtića „Marija Petković“ iz Subotice, skupa sa svojim obiteljima hodočastili su u Blato na grob naše blaženice a sudjelovala su i na dvodnevnom tradicionalnom susretu predškolaca vrtića koji nose ime Marije Petković s djecom iz Zagreba, Pule, Splita i Blata.

3.

Na „Vinkovačkoj TV“ počela je s emitiranjem emisija „Hrvatska rič iz Vojvodine“.

3.-4.

Članovi HKPD-a „Silvije Strahimir Kranjčević“ iz Berega i ŽPS-a „Kraljice Bodroga“ iz Monoštora sudjelovali su na 22. Kulturno-turističkoj manifestaciji „Baranjski bečarac“ koja je održana u selu Topolje u Hrvatskoj. Na manifesta-

ciji je sudjelovao i član literarne sekcije HKUD-a „Vladimir Nazor“ iz Sombora Antun Kovač čije su pjesme objavljene u četvrtoj knjizi „Šokačka rič“.

4. Misa zahvalnica za svršetak školske godine služena je u subotičkoj katedrali-bazilici svete Terezije Avilske.

4. Likovna sekcija HKUD-a „Vladimir Nazor“ organizirala je u prostoru Hrvatskog doma slikarsku koloniju „Colorit 2016.“ na kojoj se okupilo 17 slikara.

5. U Hrvatskom domu u Somboru održan je Sabor HKUD-a „Vladimir Nazor“ na kome su izvješće o radu podnijeli pročelnici svih deset sekcija koje rade u ovoj udruzi.

6. Dječji dramski odjel HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice izveo je predstavu „Velika tvornica riječi“ u Maloj Bosni za djecu iz OŠ „Ivan Milutinović“ i vrtića „Bambi“.

8.-9. Predstojnik Državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske Zvonko Milas posjetio je Hrvate u Vojvodini. U Subotici je održao sastanak s čelnicima Hrvatskog nacionalnog vijeća, posjetio redakciju „Hrvatske riječi“ i Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, pogledao je prvu pripremnu utakmicu nogometne reprezentacije Hrvata iz Vojvodine u Tavankutu, te rodnu kuću bana Josipa Jelačića u Petrovaradinu.

11. Tradicionalni susret ministranata Subotičke biskupije održan je u Tavankutu u crkvi Srca Isusova.

11. Slamarski odjel HKPD-a „Matija Gubec“ i Galerija Prve kolonije naive u

tehnicu slame iz Tavankuta predstavili su se na Sajmu slamarstva u Domžalama u Sloveniji.

11. Članovi HKPUD-a „Stanislav Preprek“ iz Novog Sada bili su gosti HKD-a „Ljuba“ u Ljubi gdje su se predstavili izvođenjem skladbi svog zbora i poezijom pjesnika, članova literarne sekcije te hrvatske udruge.

12. HKPD „Jelačić“ iz Petrovaradina priredilo je u amfiteatru novosadskog SPENS-a svoj godišnji koncert na kojem su nastupili pjevačka klapa, tamburaški orkestar, vokalno-instrumentalni sastav i pjevački zbor, te gosti – ansambl Društva Slovenaca „Kredarica“ iz Novog Sada.

13. Članovi zbora „Odjek“ koji djeluje u okviru Zajednice Hrvata Zemuna predvođeni dirigenticom Minom Bošnjak održali su koncert duhovne glazbe u crkvi svetog Mauricija u Starčevu.

16. U organizaciji UG-a „Urbani Šokci“ iz Sombora i Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata u Gradskoj knjižnici „Karlo Bijelicki“ u Somboru predstavljena je knjiga *Bile riči – rječnik govora Monoštora* autorice Marije Šeremešić,

16. Delegacija iz Osijeka u sastavu Dražen Alerić, pročelnik za kulturu, prosvjetu i sport Grada Osijeka, Jelena Dodig, gradska vijećnica, Ivica Završki, predsjednik i Josip Cveniċ, tajnik Matice hrvatske Osijek, uručili su Hrvatskom nacionalnom vijeću u Subotici donaciju od 400 knjiga kao vid izravne pomoći nastavi na hrvatskom jeziku na teritoriju Vojvodine i Srbije.

16. U srijemskomitrovaċkom kazalištu

„Dobrica Milutinović“ održana je premijera predstave „Ljubavi Georgea Washingtona“ prema tekstu hrvatskog dramatičara Mire Gavrana, u režiji Lijane Ivanović. Premijeri je prisustvovalo i Miro Gavran.

17.

U organizaciji Hrvatskog nacionalnog vijeća u Velikoj vijećnici Gradske kuće održana je svečana akademija za najuspješnije učenike hrvatskih odjela s dodjelom priznanja najboljima čime je proslavljen dan rođenja hrvatskoga velikana i nositelja preporoda među Hrvatima u južnoj Ugarskoj Ivana Antunovića, što je ujedno jedan od četiriju praznika hrvatske zajednice u Srbiji.

18.

Dramski odjel HKC-a „Bunjevačko kolo“ izveo je predstavu „Ča Grgine huncutarije“ u dvorani Centra. Predstava je rađena po motivima istoimenog teksta Đure Franciskovića koji je osuvremenio i režirao Marjan Kiš.

18.

Na 35. Sijelu pučkih pisaca Slavonije, Baranje i Srijema, održanom u Đeletovcima, sudjelovali su i pjesnici iz Vojvodine Marija Lovrić iz Novog Sada te Kata i Antun Kovač iz Sombora. Njihove pjesme objavljene su u Zborniku s uradcima 23 pučka pjesnika.

18.

U Tavankutu je održan redoviti radni susret predstavnika hrvatskih udruga kulture koji svake godine organiziraju Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata u suradnji s Hrvatskim nacionalnim vijećem.

18.

Folkloriši i tamburaši KPZH-a „Šokadija“ iz Sonte sudjelovali su na prvoj Međunarodnoj smotri izvornog folkloru u Osijeku koju je organizirao KUD „Leopold“ iz Osijeka.

18.-19.

U organizaciji HLU-a „Cro art“ iz Subotice u dvorištu Doma Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini održan je V. saziv likovne kolonije „Panon – Subotica 2016.“ na kojem su osim članova ove udruge sudjelovati i slikari iz Belišća (Hrvatska) i Gyule (Mađarska).

19.

U organizaciji HKPD-a „Silvije Strahimir Kranjčević“ iz Brega održana je 19. smotra tamburaša „Mikini dani“ na kojoj su osim domaćina nastupili KUD „Seljačka sloga“ Šljivoševci, Tamburaški sastav „Santovački bečari“, Ženski tamburaški sastav „La banda“ iz Novog Sada, tamburaški sastav HKUD „Vladimir Nazor“ iz Sombora, „Tamburaši“ iz Monoštora, Kristina Perić, koja je svirala na gajdama i samici, KC „Klasje iz Prilake“ i MPS „Baje“ iz Ivanovca.

20.

Cjelodnevni susret predsjednice Hrvatske Kolinde Grabar-Kitarović i premijera Srbije Aleksandra Vučića, tijekom kojega su boravili u Hrvatskoj i Srbiji, završen je u Subotici potpisivanjem Deklaracije o unapređenju odnosa i rješavanju otvorenih pitanja između Hrvatske i Srbije. Dvoje državnika sastanak su počeli posjetom Dalju i susretom s tamošnjom srpskom manjinom, a nastavili ga u poslijepodnevnom satima odlaskom u Tavankut, gdje su razgovarali s vodstvom vojvođanskih Hrvata.

20.

Preminuo je fra Ivan Franjo Holetić iz subotičkog Franjevačkog samostana.

21.

Povodom Dana državnosti i Dana oružanih snaga veleposlanik Hrvatske Gordana Markotić sa suprugom Stelom Markotić i vojni izaslanik brigadir Ivan Jušić održali su prijem u „Crowne Plaza“ u Beogradu.

21.-25.

Dugometražni igrani film „Most na kraju svijeta“ redatelja Branka Ištvančića prikazan je na Međunarodnom filmskom festivalu „Human District 2016.“, koji je održan u Beogradu na različitim lokacijama. Film je nastao u koprodukciji Hrvatske (Artizana film), HRT-a, Bosne i Hercegovine (Heft produkcija), Francuske (Dari films) i Srbije (Kinematografska kuća), a snimljen je uz potporu Hrvatskog audiovizualnog centra, Ministarstva kulture Srbije i Fonda za kinematografiju BiH.

22.

Na sceni „Jadran“ Narodnog kazališta u Subotici dramski odjel HKC-a „Bunjevačko kolo“ izveo je predstavu „Ča Grgine huncutarije“ koju je po tekstu Đure Franciškovića osuvremenio i režirao Marjan Kiš.

23.

Generalni konzul Hrvatske Velimir Pleša sa suprugom Sanjom priredio je u Subotici svečani prijam u povodu Dana državnosti kojim je obilježeno 25 godina samostalnosti Hrvatske.

23.

U okviru programa „Dužijance 2016.“ a na blagdana sv. Ivana Cvitnjaka, UBH „Dužijanca“ je organizirala običaj „Priskakanje vatre“ u dvorištu crkve sv. Josipa Radnika u Đurđinu.

24.

U karmelićanskoj crkvi u Somboru na Dan slugе Božjeg oca Gerarda Tome Stantića podijeljene su nagrade djeci koja su sudjelovala na literarnom natječaju na temu „Moje hodočašće – posjet bolesniku, siromašnom, napuštenom – čovjeku“. Ovim je obilježena 140. obljetnica rođenja i 60. obljetnica smrti Sluge Božjega o. Gerarda Tome Stantića.

25.

Mješoviti pjevački zbor HKPD-a „Jela-

čić“ iz Petrovaradina nastupio je u Slavonskom Brodu na Susretu pjevačkih zborova koji je održan u organizaciji Hrvatskog pjevačkog društva „Davor“ i Kazališne koncertne dvorane „Ivana Brlić Mažuranić“.

25.

HKPD „Matija Gubec“ iz Tavankuta je povodom blagdana svetog Ivana Krstitelja, organiziralo običaj „Priskakanje vatre“ na Etno salašu „Balažević“ u Tavankutu.

25.6.-6.7.

Hrvatska katolička udruga za zaštitu prava djece i mladeži „Stopa“ i Udruga „Naša djeca“ organizirali su Ljetnu školu jezika, kulture i duhovnosti na Cresu za učenike koji nastavu pohađaju na hrvatskom jeziku.

26.

Na XXI. Festivalu dječjeg stvaralaštva „Djeca su ukras svijeta“, održanom na Etno salašu „Balažević“, osim domaćina HKPD-a „Matija Gubec“ iz Tavankuta nastupile su i druge gostujuće dječje skupine: HKC „Bunjevačko kolo“ ogranak iz Starog Žednika, HKUD „Vladimir Nazor“ iz Sombora, HKPD „Silvije Strahimir Kranjčević“ iz Bačkog Brega, KUDH „Bodrog“ iz Monoštora, HKPUD „Matoš“ iz Plavne, Talijanski kulturni centar „Piazza Italia“ iz Subotice i KUDŽ „Bratstvo“ iz Subotice.

27.

U velikoj vijećnici subotičke Gradske kuće književnici i novinarki Željki Zelić uručeno je priznanje „Dr. Ferenc Bodrogvári“ koje dodjeljuje Grad Subotica istaknutim kulturnim stvaraocima, mlađim od 40 godina, na području književnosti, likovne i glazbene umjetnosti.

28.

Povodom 125 godina rođenja Pere Tumbasa Haje Subotički tamburaški orkestar je u čitaonici Gradske knjižni-

ce Subotica organizirao Međunarodnu stručnu tribinu na kojoj su o Haji govorili profesor Vojislav Temunović, Marinko Piuković, Stipan Jaramazović, dr. Josip Stantić, etnomuzikologinja Tamara Štricki Seg, muzikologinja Julijana Jovanović i Mark Forj.

28.6.-6.8.

Na programu „Ljetnih noći Teatra Exit“ u Zagrebu bila je 21 predstava među kojima i četiri iz Srbije: „Čarobnjak“ (Narodno kazalište Sombor), „Konstelacije“ (Atelje 212 iz Beograda), „Dogville“ (Mikser Teatar iz Novog Sada) i „Odlazni terminal“ (Ustanova kulture „Vuk Stefanović Karadžić“ iz Beograda).

29.

U Zavodu za kulturu vojvođanskih Hrvata predstavljena je knjiga Ivana Mihalovića *Praktična ilirska gramatika* (*Gyakarlati ilir Nyelvtan*) u izdanju Ogranka Matice hrvatske iz Osijeka. O knjizi su govorili dr. sc. Stjepan Blažetin, ravnatelj Znanstvenog zavoda Hrvata u Mađarskoj, dr. sc. Jadranka Mlikota s Odsjeka za hrvatski jezik i književnost Filozofskog fakulteta Sveučilišta „J. J. Strossmayer“ u Osijeku, priređivačica i suautorica pogovora te dr. sc. Ana Lehovcki – Samardžić s Katedre za mađarski jezik i književnost Filozofskog fakulteta Sveučilišta „J. J. Strossmayer“ u Osijeku, suautorica pogovora.

29.6.-1.7.

Na VI. redovnoj konvenciji Hrvatskog svjetskog kongresa, održanoj u Zagrebu, Hrvate u Srbiji predstavljao je predsjednik Izvršnog odbora Hrvatskog nacionalnog vijeća Darko Sarić Lukendić.

30.

Subotički tamburaški orkestar obilježio je 125. rođendan Pere Tumbaša Haje koncertom u velikoj vijećnici Gradske kuće na kojem su izveli Hajina

djela i kompozicije. Uz organizatore nastupili su Ansambl „Hajo“ te vokalni solisti Antun Letić Nune, Antonija Piu-ković i Marija Kovač.

Knjiga o franjevačkoj crkvi i samostanu u Subotici

U nakladi udruge „Hrvatska nezavisna lista“ iz Subotice objavljena je knjiga *Franjevačka crkva i samostan sv. Mihovila u Subotici*.

Sedmi broj Godišnjaka za znanstvena istraživanja

Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata objavio je sedmi broj *Godišnjaka za znanstvena istraživanja*.

SRPANJ, 2016.

1.-3.

U Šibeniku je održan II. Hrvatski iseljenički kongres, međunarodni znanstveni skup na kojem su o Hrvatima kao nacionalnoj manjini u Srbiji govorili dr. sc. Jasminka Dulić, dr. sc. Zlatko Šram i dr. sc. Krešimir Bušić.

2.

Na 3. reviji narodnih nošnji i izboru najljepše Hrvatice u narodnoj nošnji izvan Hrvatske održanoj u Tomislavgradu sudjelovalo je 25 djevojaka iz 19 zemalja, među kojima i Maja Andrašić iz Sonte i Selena Krivić iz Srijemske Mitrovice.

2.

Književnik Lajčo Perušić, podrijetlom iz Subotice, pohvaljen je za priču „Teta Anka Slamka“ na 35. Susretu hrvatskih zavičajnih književnika održanom u Zagrebu u organizaciji Hrvatskog sabora kulture.

2.-3.

U organizaciji HKC-a „Bunjevačko kolo“ u Subotici je održana smotra dječjeg folkloru „Djeca u Dužijanci“ u

okviru koje je u dvorištu Centra održana folklorna večer na kojoj su osim domaćina nastupili i gosti iz Vojvodine. Dječja zahvala za žetvu održana je sutradan na svečanoj svetoj misi u subotičkoj katedrali bazilici sv. Terezije Avilske, nakon koje je priređena procesija oko crkve predvođena malim bandašem Andrijom Mandićem iz Subotice i malom bandašicom Marijom Stantić iz Đurđina.

2.-10.

Hrvatska matica iseljenika je na otočiću Galovcu-Školjić u neposrednoj blizini otoka Ugljana organizirala seminar „Stvaranje kazališta“ za voditelje kazališnih (dramskih) grupa koji djeluju izvan Hrvatske na kojem je sudjelovao i Nevena Mlinko iz Subotice.

3.

Članovi HKPD-a „Silvije Strahimir Kranjčević“ iz Berega sudjelovali su na 50. Đakovačkim vezovima.

3.

Troje članova HLU-a „Cro art“ iz Subotice sudjelovalo je na likovnoj koloniji u Dušniku (Mađarska), koja je održana u povodu 800. obljetnice toga mjesta.

4.-8.

U organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje u Zagrebu je održan stručni skup za odgojitelje, učitelje i nastavnike pripadnike hrvatske nacionalne manjine, iseljenike i Hrvate u Bosni i Hercegovini. Sudjelovalo je više od 90 polaznika iz 10 zemalja, od kojih je 15 doputovalo iz Vojvodine.

6.

U okviru „Dužijance 2016.“ u Suvenirnici Gradske kuće u Subotici otvorena je izložba „S Božjom pomoći“ na temu „Bunjevačko momačko kolo i Dužijanca“. Izložbu su zajednički pripremili UBH „Dužijanica“ i Katoličko društvo „Ivan Antunović“ u suradnji s Gradskim muzejom Subotice.

7.-10.

Na 16. Exit festivalu, održanom na Petrovaradinskoj tvrđavi, iz Hrvatske su nastupili Josipa Lisac i riječki bend Damiir Urban & 4.

8.-9.

Folklorci HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice nastupili su na 10. Međunarodnom festivalu folkloru „Iz bakine škrinje“ održanom u Koprivnici.

8.-10.

HBKUD „Lemeš“ je organizirao proslavu Dužijance u Lemešu. Prvog dana je priređena literarno-glazbena večer na kojoj je Katarina Čeliković predstavila knjigu *Garavi salaši* autorice Katarine Firanj te mini koncert sopranistice Aleksandre Pletikosić. Sutradan je u Domu kulture održana folklorna večer „U avliji kod baće i nane“ na kojoj su osim domaćina sudjelovali i domaći ansambli MME „Németh László“ i VA „Musica Viva“ te somborska društva GKUD „Sombor“ i HKUD „Vladimir Nazor“. U nedjelju je organizirana vožnja fижakerima kroz selo i služena sveta misa nakon koje su bandaš Josip Knezi i bandašica Ivka Brkić predali krunu i novi kruh dopredsjednici Savjeta Mjesne zajednice Mariji Bagi.

8.-16.

HKPD „Matija Gubec“ i Galerija Prve kolonije naive u tehničarima iz Tavankuta organizirali su otvorenje XXXI. saziva Prve kolonije naive u tehničarima na Etnosalašu „Balažević“ u Donjem Tavankutu na kojem su osim domaćina nastupili i KUD „Kupljenovo“ iz istoimenog hrvatskog mjesta. Otvorenju je prethodila svečana akademija u povodu 70. obljetnice osnutka HKPD-a „Matija Gubec“ i 55. obljetnice organiziranog likovnog stvaralaštva u slami.

9.

U okviru „Ciklusa hrvatskog filma u Vojvodini“ na Etnosalašu „Balažević“ u Tavankutu prikazan je film „Az, Branko

pridivkom Fučić" redatelja Bernardina Modrića iz Rijeke s kojim je tom prigodom Branko Ištvančić upriličio i razgovor. Organizator programa je Udruga za audiovizualno stvaralaštvo „Artizana“ u suradnji sa Zavodom za kulturu vojskovođaških Hrvata i HKPD-om „Matija Gubec“ iz Tavankuta uz potporu Hrvatskog audiovizualnog centra.

9.
U crkvi sv. Petra i Pavla u Monoštoru KUDH „Bodrog“ je organizirao XI. Festival marijanskih pučkih pisama na kojem su sudjelovali domaćini, članovi MPS-a „Bodroški bečari“ i ŽPS-a „Kraljice Bodroga“ te četiri pjevačke skupine iz Hrvatske: KUD „Mihovil Krušlin“ iz Šenkovca, ŽPS „Vranovke“ KUD „Vranovci“ iz Bukovlja, vokalna grupa „Wisła“ Poljske kulturne udruge „Mikolaj Kopernik“ iz Zagreba i MPS KUD „Šokadija“ iz Starih Mikanovaca.

9.
U okviru žetvenih svečanosti „Dužijanica 2016.“ na njivi pokraj crkve sv. Josipa Radnika u Đurđinu održano je tradicionalno „Takmičenje risara“ na kojem su pobijedili Marinko Kujundžić i Ruža Juhas. Istodobno održano je i natjecanje u kuhanju tarane a prikazan je i rad na starim mašinama i vršalici, te *dičija igra na strnjiki* – „kasalisica“.

9.-16.
Film „S one strane“ hrvatskog redatelja Zrinka Ogreste trijumfirao je na 63. Pulskom filmskom festivalu, osvojivši veliku „Zlatnu arenu“ za najbolji film, kao i „Zlatne arene“ za režiju, scenarij, glavnu mušku i žensku ulogu Lazara Ristovskog i Ksenije Marinković, te za montažu i oblikovanje zvuka, kao i nagradu kritike „Oktavijan“. „Zlatnu arenu“ za najbolju manjinsku koprodukciju dobila je drama „Dobra žena“ redateljski debi Mirjane Karanović.

10.
U crkvi svetog Marka evanđeliste u

Žedniku proslavljena je Dužijanica čiji su nositelji bili bandaš Vladimir Gršić i bandašica Danijela Siracki.

10.
U okviru žetvenih svečanosti u Bajmaku održana je dužijanica u crkvi svetog Petra i Pavla. Bandaš je bio Mario Vujević a bandašica Estera Ušumović.

10.
Članovi HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice nastupili su u Varaždinu, na 3. Međunarodnom festivalu tradicijske kulture „FolkloFonija“.

12.-16.
U organizaciji HKPD-a „Matija Gubec“ iz Tavankuta održan je V. seminar bunjevačkog stvaralaštva koji je okupio 48 polaznika iz Hrvatske, Mađarske i Srbije u radionicama folklor, slamarstva, tkanja, šlinganja, tamburaškog i sviranja tradicijskih instrumenata – gajdi i frule.

13.
U sklopu XXXI. saziva Prve kolonije naive u tehnici slame na Etnosalašu „Balažević“ priređen je koncert „U zlatnom klasju Tavankuta“ na kojem su nastupili tamburaški orkestri udruga koje nose ime Matija Gubec iz Tavankuta i Rume. Ovim koncertom obilježeno je 70 godina od osnutka HKPD-a „Matija Gubec“ iz Tavankuta.

14.
Članovi HLU-a „Cro art“ iz Subotice gostovali su u Mađarskoj na manifestaciji „Slikom kroz naš kraj“ koju su organizirali članovi udruge „Hrvati“ u mjestu Koljnof.

15.
Na Etnosalašu „Balažević“ u Tavankutu održan je koncert folklornih skupina iz Mađarske i Srbije pod nazivom „Kulturna baština Bunjevaca bez granica“. Bunjevačke Hrvate iz Mađarske su predstavljale udruge KUD „Roko-

ko" iz Čikerije, KUD „Zora“ iz Bačaljmaša, Folklorna skupina hrvatske samouprave iz Gare, KUD „Bunjevačka zlatna grana“ iz Baje, te Tamburaški sastav „Bačka“ iz Gare dok su iz Vojvodine osim domaćina nastupili HKC „Bunjevačko kolo“ iz Subotice, njihov ogranak iz Žednika, HBKUD „Lemeš“ iz Lemeša, te HKUD „Vladimir Nazor“ iz Sombora.

15.
Tridesetak bivših bandaša i bandašica odazvalo se sastanku na poziv Udruge bunjevačkih Hrvata „Dužijanca“ koji je održan u vjeronaučnoj dvorani župe svetog Roka.

15.
U okviru projekta Gradske knjižnice Subotica nazvanog „Svjedočanstvo tamburaške pismenosti s početka XX. stoljeća – digitalizacija“ sudionicima tamburaške radionice V. Seminara bunjevačkog stvaralaštva u Tavankutu predstavljena je vrijedna rukopisna zbirka nota Tamburaškog orkestra Radio Beograda koja se od konca 2015. nalazi u posjedu subotičke knjižnice.

15.
Demokratski savez Hrvata u Vojvodini obilježio je misom u franjevačkoj crkvi svetog Mihovila Arkandela u Subotici i prijamom u dvorištu stranke 26. obljetnicu postojanja. Proslavi su prisustvovali i dvojica ministara vanjskih poslova u tehničkim vladama Srbije i Hrvatske Ivica Dačić i Miro Kovač.

15.-22.
Članice slamarskog odjela HKPD-a „Matija Gubec“ iz Tavankuta sudjelovale su na Festivalu slamarske umjetnosti u Poljskoj.

16.
U Tavankutu je prigodnim programom, nazvanim „Risarska večer“, zatvoren XXXI. saziv Prve kolonije naive

u tehnci slame i V. seminar bunjevačkog stvaralaštva.

16.-24.
Hrvatska katolička udruga za zaštitu prava djece i mladeži „Stopa“ i Udruga „Naša djeca“ organizirali su Ljetnu školu jezika, kulture i duhovnosti na Prviću za učenike koji nastavu pohađaju na hrvatskom jeziku.

17.
U crkvi Presvetog Srca Isusova u Tavankutu održana je 30. Dužijanca koju su predvodili bandašica Marina Crnković i bandaš Darko Prčić.

19.
U organizaciji UBH-a „Dužijanca“ na salašu Vlatka Vojnić Purčara u Đurđinu održano je II. natjecanje u pucanju bičevima na kojem je sudjelovalo tridesetak sudionika. Pobjednik u mlađoj kategoriji bio je Krunoslav Piuković, dok je u starijoj dobnoj skupini u jednostrukom pucanju najbolji bio Dragomir Peić Gavran, u duplom pucanju Tomica Mesaroš a u najglasnijem Grgo Tikvicki.

20.
Noćenjem u knjižnici završena je prva sezona Čitateljskog kluba na hrvatskom jeziku Gradske knjižnice Subotica „Flâneuri“ koji su se uz pomoć suvremene tehnologije povezali s vršnjacima tinejdžerima u Gradskoj i sveučilišnoj knjižnici Osijek.

20.-24.
HKPD „Matija Gubec“ iz Tavankuta predstavio se na jubilarnoj 50. Međunarodnoj smotri folkloru u Zagrebu koreografijom koja prikazuje žetvene svečanosti – Dužijancu.

22.
U sklopu Dužionice u Hrvatskom domu u Somboru priređena je književna večer na kojoj je predstavljena knjiga *Ispovijest crkvenog pauka* vele-

časnog Dragana Muharema. O knjizi su govorili urednica Katarina Čeliković i Tomislav Žigmanov, autor pogovora u knjizi.

23.

HKPD „Silvije Strahimir Kranjčević“ iz Berega sudjelovalo je u Boljevcu kraj Zaječara na folklornoj manifestaciji predstavivši se starim običajem „kapa-re“, kupovine mlade na zarukama.

24.

U zajedničkoj organizaciji UBH-a „Dužijanca“ i Katoličkog društva „Ivan Antunović“ u Katoličkom krugu u Subotici održana je tribina pod nazivom „Bunjevačko momačko kolo i Dužijanca“ na kojoj su govorili katedralni župnik msgr. Stjepan Beretić, ravnatelj Povijesnog arhiva Subotica Stevan Mačković i povjesničar iz Vukovara Krešimir Bušić.

24.

U organizaciji HKUD-a „Vladimir Nazor“ u Somboru je održana 82. po redu „Dužionica“. Nakon svečane svete mise u crkvi Presvetog Trojstva bandašica Katarina Budimčević i bandaš David Antunić predali su kruh pečen od novog brašna gradonačelnici Sombora. Gosti „Dužionice“ bili su članovi udruge „Josip Lovretić“ iz Otoka, Hrvatska.

24.7.-13.8.

Hrvatska matica iseljenika je u Šibeniku organizirala međunarodni dragovoljni projekt Eco Heritage Task Force u kojem je sudjelovalo četrdesetak mladih iz cijelog svijeta, među kojima i iz Srbije.

25.

Svetom misom i susretom članova Uredništva u mjesnoj župi u Selenči obilježena je prva godišnjica postojanja internetske stranice www.svjetlo-vjere.com.

25.7.-1.8.

Članovi HKPD-a „Matija Gubec“ iz Tavankuta ljetovali su u Novom Vinodolskom uz potporu Grada Zagreba i Gradskog društva Crvenog križa iz Zagreba.

25.7.-3.8.

U Ljetnoj školi hrvatskoga folklora u Boriku u Zadru sudjelovali su Antonio Gromilović iz Sombora, Bojan Kadar i Kristijan Krpan iz Srijemske Mitrovice.

26.-30.

Redatelj Želimir Žilnik iz Novog Sada dobitnik je ovogodišnje nagrade „Maverick“ koju „Motovun Film Festival“ dodjeljuje autorima koji inovativnošću šire granice filmskog izraza. Nagrada žirija FIPRESCI pripala je filmu „Dobra žena“ srpske glumice i redateljice Mirjane Karanović.

28.-30.

Dokumentarni film „Sve je bio dobar san“ Branka Ištvančića pobjednik je 7. festivala hrvatskih katoličkih filmova „Trsat 2016.“ koji je održan u Rijeci. Film je dobio tri nagrade: Grand Prix za najbolji film festivala, Nagradu za najbolju režiju (Branko Ištvančić) i Nagradu za najbolju glazbu (Dalibor Grubačević).

29.-30.

Članovi HKD-a „Vladimir Nazor“ iz Stanišića sudjelovali su na manifestaciji „Vlak bez voznog reda“ koju organizira Kulturno središte Grada Sinja u okviru „Dana Alke“. Tom prigodom ravnatelj NIU „Hrvatska riječ“ iz Subotice Ivan Karan, darovao je Gradskoj knjižnici Sinj stotinjak knjiga i drugih publikacija ove ustanove te održao predavanje o kolonizaciji Dalmatinaca u Vojvodinu.

30.

Kratki igrani film „Ničija zemlja“ redatelja Branka Ištvančića prikazan je na ovogodišnjem „Motovun Film

Festivalu", u programu „Motovunski kratki“.

31.

Misom zahvalnicom u crkvi Presvetog Trojstva proslavljena je Dužijanca u Maloj Bosni čiji su nositelji bili bandaš Igor Babičković i bandašica Kristina Francišković. U večernjim je satima održana akademija u čijem su programu nastupili Ženska klapa „Pannonia“ iz Đakova pod vodstvom mo. Ivana Rakonce.

Prikupljanje sredstava za knjigu

Stanišić – 250 godina

Nakon višegodišnjeg istraživačkog rada međunarodne skupine autora iz Njemačke, Hrvatske, Mađarske i Srbije završena je knjiga-monografija *Stanišić – 250 godina*. U cilju objavljivanja ove knjige njeni priređivači su zajedno s izdavačkom kućom „Memorija doo“ iz Sombora pokrenuli kampanju za prikupljanje potrebnih sredstava.

Tri godine postojanja *Hrvatskih novina*

Mjesečnik *Hrvatske novine* u nakladi udruge „Hrvatska nezavisna lista“ iz Subotice obilježio je tri godine postojanja.

Studenti knjižničarstva iz Osijeka ponovno u Subotici

U okviru znanstvenostručne prakse studenti knjižničarstva s Odjela za kulturologiju osječkoga Sveučilišta „Josipa Jurja Strossmayera“ boravili su i ovoga ljeta u Subotici, gdje su nastavili aktivnosti na usustavljanju građe knjižnice Franjevačkog samostana.

Osnovana „Udruga banatskih Hrvata“

U Zrenjaninu je osnovana nova hrvatska udruga u Srbiji pod imenom „Udruga banatskih Hrvata“ s ciljem očuvanja identiteta Hrvata u Srbiji. Za prvog predsjednika udruge izabran je Goran Kaurić iz Zrenjanina.

KOLOVOZ, 2016.

1.

HKUPD „Stanislav Prepek“ iz Novog Sada aktivirao je svoju internetsku stranicu na adresi www.stanislavprepek.org.

3.-5.

Proslava tri stotine godina Svetišta Gospe Tekijske u Petrovaradinu započela je otvorenjem stalne muzejske postavke u svetištu, vezane uz njegov postanak, razvoj i život. Narednog dana održano je središnje euharistijsko slavlje koje je predvodio apostolski nuncij u Srbiji mons. Luciano Suriani u zajedništvu s nadbiskupom metropolitom đakovačko-osječkim mons. Đurom Hranićem, nadbiskupom u miru mons. Marinom Srakićem, požeškim biskupom mons. Antunom Škvorčevićem, beogradskim nadbiskupom metropolitom mons. Stanislavom Hočevarom, apostolskim egzarhom za vjernike bizantskog obreda u Srbiji Đurom Džudžarom, zamjenikom generalnog tajnika Hrvatske biskupske konferencije mons. Fabijanom Svalinom, te brojnim svećenicima Srijemske, Beogradske, Subotičke i Đakovačko-osječke nadbiskupije. Slavlju je prethodio prigodni duhovno-glazbeni program u kojem su sudjelovale grupe „Rim“ iz Zagreba i Vokalno-instrumentalni sastav „Tekije“. Trećeg dana na svetkovinu Gospe Snježne služene su svete mise na njemačkom, mađarskom i hrvatskom jeziku.

5.

Pijanist Matija Dedić održao je u Novom Sadu koncert pod nazivom „Matija svira Arsena“, kojim je ujedno predstavio istoimeni album.

5.

Pedeset godina vjerne službe Gospodinu proslavile su u Subotici s. Mirjam Pandžić i s. Ljiljana Miković.

5.-15.

Na 14. Hrvatskoj etnoriznici, radionici za izradu i rekonstrukciju hrvatskih narodnih nošnji i tradicijskih tekstilnih vještina održanoj u Pučišću na otoku Braču sudjelovala je i Nada Sudarević iz Subotice.

6.

U Bezdanu su održani XII. Podunavski dani kulture „Trojni susreti“ u kom su sudjelovale udruge iz Mađarske, Hrvatske i Srbije, među ostalima i HKUD-a „Vladimir Nazor“ iz Sombora, KUDH-a „Bodrog“ iz Monoštora i HKPD-a „Silvije Strahimir Kranjčević“ iz Berega.

7.

U crkvi sv. Josipa Radnika u Đurđinu proslavljena je Dužijanica. Bandaš je bio Josip Dulić a bandašica Nina Vojnić Purčar. U večernjim satima je održana akademija koju su spremila djeca i mladi đurđinske župe uz pomoć Verice Dulić i Vojislava Temunovića.

7.

Održana je Dužijanica Kod križa u Mirgešu. Predvoditelji Dužijance su bili bandašica Nikoleta Čupak i bandaš Leo Čupak. Nakon svete mise uslijedila je kratka akademija na kojoj su nastupila djeca iz Mirgeša, članovi folklorne sekcije HKPD-a „Matija Gubec“ iz Tavankuta i tamburaškog odjela mjesnog HKUD-a „Ljutovo“ koji je bio i jedan od organizatora Dužijance.

8.

Pod pokroviteljstvom Grada Zagreba u Zagrebačkoj zajednici tehničke kulture u Zagrebu otvorena je izložba fotografija foto radionice OŠ „Matija Gubec“ iz Tavankuta čiji predstavnici su i prisustvovali otvorenju.

10.

U svečanoj dvorani HKC-a „Bunjevačko kolo“ u Subotici otvorena je izložba radova nastalih na XIX. sazivu Me-

đunarodne likovne kolonije „Bunarić 2015.“.

10.

Članovi Senata Udruge bunjevačkih Hrvata „Dužijanica“, bivši predsjednici Organizacijskog odbora „Dužijance“ održali su svoje drugo zasjedanje na temu „Počeci restrukturiranja ‘Dužijance’ u Subotici“.

11.

U okviru programa „Dužijance 2016.“ u organizaciji Katoličkog društva „Ivan Antunović“ u svečanoj dvorani HKC-a „Bunjevačko kolo“ u Subotici priređena je književna večer posvećena obilježavanju 15. obljetnice smrti prof. Bele Gabrića i 30.obljetnice smrti hrvatskog skladatelja i dirigenta Milana Asića o kojima su govorili mons. dr. Andrija Anišić i Miroslav Stantić. Tijekom večeri dodijeljene su i nagrade Društva „Ivan Antunović“ koje su primili posthumno Tonka Šimić iz Plavne, obitelj Paje i Angele Dulić iz Đurđina i hrvatska redakcija Radio Marije.

12.

Gradonačelnik Biograda na Moru Ivan Knez sa suradnikom Ivanom Čupićem posjetio je Sombor gdje su s gradonačelnicom Sombora Dušankom Golubović razgovarali o mogućnostima zajedničkog sudjelovanja u europskim projektima.

12.

U Galeriji otvorenog sveučilišta u Subotici otvorena je izložba radova od slame nastalih na XXXI. sazivu Prve kolonije naive u tehnici slame u Tavankutu.

12.

U okviru programa „Dužijance 2016.“ na trgu u centru Subotice priređena je tamburaška večer na kojoj je nastupilo pet tamburaških sastava. Iste večeri predstavljeni su ovogodišnji bandaš Ninoslav Radak i bandašica Nataša

Vojnić Tunić. Održan je i izbor parova pratitelja bandaša i bandašice. Titulu prvih pratitelja ponijeli su Jasna Kujundžić i Marko Kujundžić, drugi pratitelji su bili Marija Piuković i Matiša Bonić a treći Dajana Harangozo i Mario Vojnić Hajduk. Uručene su i nagrade za najbolje aranžere izloga „Dužijance 2016.“. Prvu nagradu je osvojila Marija Bošnjak, drugu Tanja Dulić a treću Ljubica Mandić.

12.-13.

U Bačkom Monoštoru održan je XII. „Bodrog fest“, festival tradicije, kulture i hrane koji je obogaćen brojnim i raznovrsnim programima organiziranim na nekoliko lokacija u Monoštoru. Između ostalog otvorena je i izložba šokačke narodne nošnje od sredine XIX. stoljeća do danas, u crtežima i slikama Dušanke Dubajić.

12.-15.

U organizaciji Centra za kulturu „Siriumart“ u Srijemskoj Mitrovici je održan XIII. međunarodni festival folklor „Srijem Folk Fest“. Tijekom festivala predstavilo se šesnaest folklornih ansambala iz dvanaest država, među kojima i domaćini HKC „Srijem – Hrvatski dom“ i gosti članovi folklorno-glazbenog ansambla CTK-a „Varaždin“ iz istoimenog hrvatskog grada.

13.

Nakon svečane Večernje u katedrali bazilici svete Terezije Avilske u okviru programa „Dužijanica 2016.“ u parku ispred Gradske kuće položeni su vijenci od žita na spomenik „Risaru“ i spomen-bistu Blaška Rajića. Nakon toga je na bini u centru grada uslijedila skupština risara i folklorna večer na kojoj je nastupilo devet folklornih ansambala iz Subotice, Horgoša i Tavankuta te gosti iz Austrije KUD „Hajdenjaki“ (Dolnja Pulja) i Hrvatske KUD „Zlatko Baloković“ (Krapinske Toplice), KUD „MAK“ (Trnovec) i KUD „Ogranak seljačke sloge“ (Posavski Bregi).

13.

U okviru manifestacije „Šidsko kulturno leto“ nastupili su i članovi folklorne sekcije KUD-a „Mladost“ iz Samobora.

13.-16.

Članovi pjevačke skupine i muzičari HKUPD-a „Stanislav Preprek“ iz Novog Sada sudjelovali su na III. Music Festival Summer in Adria (festival Ljeto na Jadranu), koji je održan u Hrvatskoj na više lokacija: Crikvenici, Senju i Novom Vinodolskom.

14.

U okviru središnje proslave Dužijance 2016. u Subotici, ispred crkve svetog Roka obavljen je blagoslov i ispraćaj bandaša i bandašice koji su skupa s ostalim seoskim bandašima i bandašicama te ostalim sudionicima Dužijance sudjelovali na svečanom euharistijskom slavlju u katedrali bazilici sv. Terezije Avilske. Po završetku mise zahvalnice priređena je povorka svih sudionika Dužijance. Bandaš Ninoslav Radak i bandašica Nataša Vojnić Tunić su predali kruh pečen od ovogodišnjeg brašna gradonačelniku Subotice Bogdanu Labanu. Popodne je upriličen posjet grobu Blaška Rajića i Bele Gabrića, a u večernjim satima na trgu u centru grada priređeno je „Bandašicino kolo“.

18.-20.

U organizaciji Likovnog odjela HKC-a „Bunjevačko kolo“ održana je XX. Međunarodna likovna kolonija „Bunarić“ na kojoj se okupilo 40-ak slikara iz Srbije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Mađarske.

18.-28.

U organizaciji Hrvatskog nacionalnog vijeća i Udruge „Naša djeca“ u mjestu Bruška nadomak Benkovca prvi puta je realiziran projekt profesionalne orijentacije za 23 učenika, budućih maturanata hrvatskih odjela osnovnih i srednjih škola.

19.

Veslačka ekipa HKUD-a „Vladimir Nazor“ iz Sombora „Salašari somborski“ je na 19. Maratonu lađa na Neretvi osvojila 19. mjesto u konkurenciji 33 veslačke ekipe.

19.-20.

U okviru Smotre etnografskog i dokumentarnog filma, održane u Muzeju Srijema u Srijemskoj Mitrovici, premijerno je prikazan film „Golubinačke mačkare“ u kojem je prikazan stari pokladni običaj koji i danas organizira HKPD „Tomislav“ iz Golubinaca

19.-21.

U Golubiću kraj Obrovca je u organizaciji Centra za istoriju, demokratiju i pomirenje iz Novog Sada i Udruga za povijest, demokraciju i pomirenje iz Golubića održan IX. međunarodni znanstveni simpozij o hrvatsko-srpskim odnosima pod nazivom „Hrvatsko srpski odnosi; izbjeglice i migranti, mirna koegzistencija i rješavanje krize“. Među ostalima, na ovom skupu izlagali su Tomislav Žigmanov i Darko Baštovanović.

21.

U župi Presvetog trojstva u Surčinu svečano je blagoslovljena i otvorena Hrvatska čitaonica „Fisher“ za čijeg je predsjednika imenovan Josip Volarić. Tom prigodom održano je predavanje knjige pjesama Pavla Pavlovskog *Srijemski bokal*, upokojenog pjesnika iz Surčina, o kojoj je govorila Katarina Čeliković.

21.-27.

U Vinkovcima je održan XX. Seminar folkloru panonske zone gdje su prvi puta predstavljeni plesovi bačkih Hrvata Sokaca iz Bača i okolice koje je prezentirao Luka Poljak iz Osijeka dok je plesove bunjevačkih Hrvata predstavio Ivica Dulčić iz Tavankuta.

22.-28.

Zahvaljujući susretljivosti ravnatelja Muškog učeničkog doma u Dubrovniku Borisa Njavre, učenici koji pohađaju predmet hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture i mlađi članovi folklornog odjela HKC-a „Srijem – Hrvatski dom“ iz Srijemske Mitrovice boravili su sedam dana u Dubrovniku.

22.-26.

U organizaciji Hrvatske čitaonice i logističku potporu Gradske knjižnice Subotica u domu DSHV-a u Subotici održan je IX. Etno kamp na kojem je sudjelovalo 85 djece osnovnoškolske dobi iz Subotice s okolicom ali i Novog Sada, Beograda, Zagreba i Hvara.

22.-29.

U organizaciji Hrvatskog nacionalnog vijeća u odmaralištu Crvenog križa u Novom Vinodolskom je ljevalo 108 učenika hrvatskih odjela te polaznika predmeta hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture u Vojvodini.

23-26.

U organizaciji HLU-a „Cro art“ iz Subotice na Paliću je održan VI. saziv Međunarodne umjetničke kolonije „Stipan Šabić 2016.“ na kojoj je sudjelovalo 13 većinom akademskih umjetnika iz Srbije, Hrvatske, Mađarske, Rumunjske, Njemačke, Makedonije i Australije.

24.8.-1.9.

Zahvaljujući suradnji s KUD-om „Sveti Rok“ iz Svetog Filipa i Jakova, folklorni odjel HKC-a „Bunjevačko kolo“ je i ove godine gostovao na moru gdje je tijekom boravka imao koncerte u ovom mjestu, te Biogradu na Moru i Zadru.

26.

U povodu Dana Grada Subotice u galeriji „Dr. Vinko Perčić“ otvorena je izložba multimedijalnog umjetnika Stevana Kojića pod nazivom „Samoodrživi sistemi apsurdna“.

27.

U okviru trodnevnog programa manifestacije „Velikogospojinski dani – Gospojina 2016.“ u Novom Bečeju održan je koncert hrvatskog rock benda „Prljavo kazalište“.

27.-28.

HKPD „Tomislav“ iz Golubinaca gostovalo je u Topuskom gdje im je domaćin bio KUD „Seljačka sloga“.

28.8.-3.9.

Film „Sve je bio dobar san“ Branka Ištvaničića osvojio je nagradu za najbolji povijesni dokumentarni film u kategoriji dugometražnih dokumentarnih filmova na 1. Međunarodnom festivalu dokumentarnog filma „Beyond the Borders“ (Preko granica) koji je održan na otoku Castellorizo u Grčkoj.

28.8.-4.9.

Slijedeći preporuku pape Franje šezdesetak je vjernika Subotičke biskupije hrvatskoga (i slovačkoga) govornoga područja hodočastilo u Vječni grad – Rim uz stručno vodstvo vlč. dr. sc. Ivica Ivankovića Radaka.

Ljetna škola arhitekture u Didinoj kući u Baču

Šokačka Etno kuća u Baču „Didina kuća“ i ove godine bila je domaćin Ljetnoj školi arhitekture gdje su studenti praktično vježbali.

Održana radionica čišćenja žita

Kao i ranijih godina, u župi sv. Roka održana je radionica čišćenja žita od kojeg se prave ukrasi i kruna Dužijanice. Radionicu je vodio Grgo Piuković za dvadesetak mladih polaznika, a Katica Bedeković iz Tavankuta je održala radionicu pravljenja perlica od slame.

Novi spot Ansambla „Hajo“

Ansambl „Hajo“ iz Subotice izradio je novi video spot za pjesmu „U mome selu skroz na kraju“.

RUJAN, 2016.

1.

Na svečanoj sjednici u povodu Dana Grada Subotice, priznanje „Pro urbe“ uručeno je dr. Kati Dulić.

1.

U okviru programa proslave Dana grada povjesničarka umjetnosti Ljubica Vuković Dulić je u Gradskom muzeju održala predavanje o legatu poznate kiparice Ane Bešlić koji se nalazi u Umjetničkoj zbirci Muzeja.

1. 9. – 31. 10.

Gradska knjižnica Subotica provela je u subotičkim osnovnim školama, u kojima se nastava odvija na hrvatskom jeziku, Nacionalni kviz za poticanje čitanja za djecu i mladež Knjižnica grada Zagreba pod motom „Čitam sto na sat“.

2.-3.

U okviru „Ciklusa hrvatskog filma u Vojvodini“ dugometražni igrani film „Šegrt Hlapić“ prikazan je na Etno salašu „Balažević“ u Tavankutu a narednog dana u Art kinu „Lifka“. Nakon obiju projekcija upriličen je razgovor djece s redateljem Silvijom Petranovićem. Drugog dana je na Etno salašu „Balažević“, u povodu prve godišnjice smrti glumca Vlatka Dulića, prikazan dugometražni igrani film „Most na kraju svijeta“ redatelja Branka Ištvaničića.

2.-4.

U organizaciji HKD-a „Šid“ u župnom dvorištu u Sotu je organizirana četvrti po redu likovna kolonija na kojoj je sudjelovalo 12 likovnih umjetnika iz Šida, Subotice, Sombora i Tovarnika (Hrvatska).

3.

Nakon kraće bolesti, u 58. godini iznenada je preminula administrativ-

no-poslovna tajnica Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata Ljiljana Dulić Mészáros.

3.

U organizaciji UG-a „Tragovi Šokaca“ u Baču je održana manifestacija „Žensko tradicijsko češljanje i izrada ogavlja Hrvatica u regiji“. U radionici su sudjelovale žene iz Berega, Monoštora, Sonte, Bača, Plavne, Vajske, Šida, Tuzle – Breške (Bosna i Hercegovina), te Osijeka, Topolja, Vrbanje i Donje Bebrine (Hrvatska). Predavanja na temu češljanja i ogavlja za vrijeme žetve održali su etnolozi Sonja Periškić i Tomislav Augustinić. U kulturno-umjetničkom programu sudjelovali su članovi HKUD-a „Osijek 1862“ iz Osijeka, te pjevačke skupine iz Bača „Tramošnjanke“ iz KUD-a „Mladost“ i UG-a „Tragovi Šokaca“

4.

HGU „Festival bunjevački pisama“ je u Velikoj vijećnici Gradske kuće u Subotici organizirala XII. Smotru dječjih pjevača i zborova na kojoj je nastupilo 18 izvođača solista iz Subotice i okolice.

4.

Članovi HKPD-a „Jelačić“ iz Petrovaradina održali su koncert u župi „Pohodjenje Blažene Djevice Marije“ u Šumecem kraj Slavenskog Broda.

8.

U Studiju Moderne galerije „Josip Račić“ u Zagrebu otvorena je izložba „Nadežda Petrović: s obje strane objektivna“ koju je organizirala Spomen-zbirka Pavla Beljanskog iz Novog Sada.

8.

U Galeriji umjetnina Split priredena je izložba „Slike 2008. – 2016.“ Spartaka Dulića, multimedijalnog umjetnika iz Subotice inače umjetničkog voditelja subotičke galerije „Dr. Vinko Perčić“.

9.

U prostorijama Hrvatskog nacionalnog vijeća u Subotici organiziran je domjenak u čast dr. Kate Dulić, kojoj je Skupština Grada Subotice uručila priznanje „Pro urbe“.

9.-10.

HKPD „Tomislav“ iz Golubinaca je priredio poetsko-tamburašku te rock večer u okviru manifestacije „Večeri i noći Ilije Žarkovića“.

10.

Organizacijom VI. likovne kolonije „Vajska 2016.“ i blagoslovom novih prostorija HKPU „Zora“ iz Vajske je obilježila šest godina rada. U radu kolonije sudjelovali su članovi likovnih odjela HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice i KPZH-a „Šokadija“ iz Sonte.

10.

Svečana sveta misa Zaziv Duha Svetoga na početku školske godine služena je u subotičkoj katedrali svete Terezije Avilske.

10.

Pod sloganom „Milost na milost“ u subotičkoj Dvorani sportova održan je XI. festival hrvatskih duhovnih pjesama „HosanaFest“ s 15 novih skladbi koje su izveli sudionici iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Njemačke i Srbije. Glavnu nagradu „HosanaFesta“ osvojio je Dario Bezik iz Osijeka pjesmom „Tebi pjevam“.

11.

Svetom misom i posjetom grobu profesora Bele Gabrića o 15. obljetnici njegove smrti prisjetili su se predstavnici Hrvatske čitaonice iz Subotice i njegova rodbina.

11.

U katedrali svetog Dimitrija u Srijemskoj Mitrovici služena je sveta misa u početak nove školske godine.

11.

Na ljetnoj pozornici ispred Doma kulture u Ljutovu održan je VIII. festival hrvatskih tamburaških sastava na kojem su osim domaćina HKPD „Ljutovo“ iz Ljutova sudjelovali i Dječji sastav Subotičkog tamburaškog orkestra iz Subotice, HKPD „Jelačić“ iz Petrovaradina, Tamburaški sastav „Fermata“ iz Mohača (Mađarska) i Tamburaški sastav „Paori“ iz Požege.

11.

Članovi HLU-a „Cro art“ iz Subotice sudjelovali su na likovnoj koloniji organiziranoj na obiteljskom salašu Anice u Vlade Vukova u Novom Žedniku.

13.

U HKC-u „Bunjevačko kolo“ u Subotici održana je audicija za nove članove dječjeg dramskog odjela.

13.

U OŠ „Ivan Goran Kovačić“ u Sonti službeno je počelo s radom područni odjel Glazbene škole „Stevan Hrišćić“ iz Apatina gdje će se nastava odvijati na hrvatskom jeziku.

13.

HKPD „Silvije Strahimir Kranjčević“ iz Berega ugostilo je ekipu Osječke TV koja je snimila materijal za emisiju „Šokadijo u srcu te nosim“.

14.

U Muzeju Vojvodine u Novom Sadu otvorena je izložba Etnografskog muzeja Istre i Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja iz Rijeke pod nazivom „Tržnica – trbuh grada“.

16.

U Monoštoru je održana promocija knjige *Bile riči – rječnik govora Monoštora* autorice Marije Šeremešić koju su osim autorice predstavili urednica knjige Katarina Čeliković i Tomislav Žigmanov u ime nakladnika, Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata.

16.-18.

U Rešetarima je održana pjesnička manifestacija XIX. „Rešetarački susret pjesnika“. Tim povodom je tiskan Zbornik *Između kamena i svitanja* u kojemu su objavljene pjesme hrvatskih autora iz cijelog svijeta, među kojima i iz Subotice, Beograda, Novog Sada, Sombora, Sonthe, Plavne i Bođana.

16.-28.

Ekipa Hrvatske televizije nastavila je u Subotici snimanje dokumentarnog filma i serijala „Zaboravljene pisme, zaboravljeni ljudi“ u režiji Branka Ištvaničića koji govori o bunjevačkim tamburašima u Subotici i njenoj okolici.

17.

U župi Presvetog Trojstva u Somboru održana je XI. likovna kolonija na kojoj su sudjelovali slikari iz Subotice, Zrenjanina, Orfija (Mađarska) i Sombora.

17.

U okviru manifestacije „Belišćanska zlatna jesen“ održan je VI. saziv likovne kolonije „Panon Belišće 2016.“ koji je okupio slikare iz Hrvatske, Mađarske i Srbije, među kojima su bili i članovi HLU-a „Cro art“ iz Subotice.

17.

U župi svetog Roka u Subotici je započeo novi program za djecu nazvan „Oratorij“ koji će po uzoru na sv. Ivana don Bosca biti organiziran subotom kao posebni program preventivnog sustava za rad s djecom kroz različite radionice.

18.

U svečanom mimohodu priređenom za 51. Vinkovačke jeseni sudjelovali su i članovi HKC-a „Srijem – Hrvatski dom“ iz Srijemske Mitrovice dok je na štandovima predstavljeno i stvaralaštvo slamarki HKPD-a „Matija Gubec“ iz Tavankuta.

20.-21.

U Lazarevcu je održan Međunarodni

stručni skup za knjižničare na temu „Do kreativnog djetinjstva: suradnja knjižnica, nevladinog sektora i privatne inicijative u poticanju kreativnosti kod djece i mladih“ koji je organiziran u okviru 28. Festivala humora. Među izlagačima bila je i informatorica iz Gradske knjižnice Subotica Bernadica Ivanković koja je predstavila Etno kamp Hrvatske čitaonice. Istodobno, Ivankovićeva je bila predsjednica tročlanog povjerenstva za dodjelu Srebrnog „Gašinog pera“ za najsmješnjiju i najhumaniju knjigu objavljenu na srpskom jeziku između dvaju festivala. U radu stručnog skupa sudjelovale su i knjižničarke iz Karlovca i Vinkovaca.

20.-23.

Dokumentarni film „Berač kamena“ redatelja Branka Ištvančića dobio je drugu nagradu u kategoriji „Ekologija duše“ na festivalu Green Montenegro International Film Fest koji je održan u Danilovgradu u Crnoj Gori.

21.

U Velikoj vijećnici Gradske kuće u Subotici održana je svečanost u povodu obilježavanja 15 godina vrtića „Marija Petković Sunčica“ koji odgaja djecu na hrvatskom jeziku uz provedbu Montessori programa.

22.-23.

Grupa od dvadesetoro učenika hrvatskih odjela, njihovi razrednici i ravnatelj Gimnazije „Svetozar Marković“ boravila je u Zagrebu u uzvratnom posjetu Prirodoslovnoj školi „Vladimira Preloga“.

23.

Dr. sc. Vlatka Lemić iz Hrvatskog državnog arhiva u Zagrebu održala je radni sastanak i predavanje u Zavodu za kulturu vojvodanskih Hrvata u Subotici za privatne kolekcionare i istraživače arhivske građe.

23.

U okviru III. međunarodnog festivala „Svratište u kazalište“ u Šidu je igrana komedija „Kad ministar prdne“ kazališnog ansambla iz Pačetina (Hrvatska) u režiji šidskog redatelja Cvetina Aničića.

23.-25.

U Sonti je održan „Groždebalo 2016.“ na kojem su između ostalih nastupili KPZH „Šokadija“ iz Sonte i KUD „Nikola Šubić Zrinski“ iz Petrijevac (Hrvatska).

23.-25.

Na 38. Festivalu folklornih tradicija Vojvodine (Pokrajinska smotra folklor), koji je održan u Vrbasu, sudjelovale su i tri hrvatske udruge s područja Grada Sombora – HKPD „Silvije Strahimir Kranjčević“ iz Berega, KUDH „Bodrog“ iz Monoštora i HKUD „Vladimir Nazor“ iz Sombora.

24.

U Bakovićima kod Fojnica u Bosni i Hercegovini održan je 14. Susret kulturno-umjetničkih društava koji nose ime Matije Gupca. Na ovom susretu su se okupila društva iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Srbije, odakle su doputovale udruge iz Rume i Tavankuta.

24.

Nada Sudarević iz Subotice predstavila se s dvije ženske nošnje bunjevačkih Hrvatica iz Subotice i okolice, koje je osobno šivala, na reviji rekonstruiranih narodnih nošnji „Obnavljamo baštinu“ u Trnjanima kod Slavenskog Broda. Organizatori manifestacije su KUD „Lovor“ iz Trnjana u suradnji s „Posudionicom narodnih nošnji“ iz Zagreba i Maticom hrvatskom.

24.

U organizaciji KPZH „Šokadija“ u Sonti je održana X. Međunarodna likovna kolonija „Sonta 2016.“, koja je okupila slikare iz Srbije, Hrvatske i Mađarske.

25.

Na XVI. Festivalu bunjevački pisama održanom u sportskoj dvorani Srednje tehničke škole „Ivan Sarić“ u Subotici izvedeno je 14 novih pjesama napisanih na temu života bačkih Hrvata Bunjevacu, pisanih na bunjevačkoj ikavici. Po odluci stručnog žirija pobijedila je pjesma „Prostrana su polja vojvođanska“ za koju je tekst i glazbu napisao Petar Kuntić a izveo ju je Milan Horvat.

25.

Na međunarodnom susretu udruga žena nazvanom IX. „Miholjdanski susreti“ u Bačkom Bregu su osim udruga iz Sombora i okolice sudjelovale i gošće iz Mađarske i Hrvatske.

25.

Subotička kreatorica Marija Šabić predstavila je svoju novu kolekciju na tjednu mode u Milanu u palači „Giu-resconti“, ispred katedrale Duomo, na Mad Mood Milano tjednu mode.

28.

Na XXIII. Međunarodnom festivalu kazališta za djecu u Subotici nastupilo je i Dječje kazalište „Branka Mihaljevića“ iz Osijeka čiji je glumac Ivica Lučić nagrađen za ulogu u predstavi „Deveta ovčica“. U okviru pratećeg programa glumci dječjeg dramskog odjela HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice izveli su predstavu „Velika tvornica riječi“ koju je dramaturgizirala Nevena Mlinko.

25.-30.

Članovi HLU-a „Cro art“ iz Subotice sudjelovali su na umjetničkoj koloniji „Likovni susreti Vugrovec 2016.“ koja je održana u tom prigorskom mjestu kraj Zagreba.

26.

Na konstitutivnoj sjednici novoga saziva Upravnog odbora NIU „Hrvatska riječ“ za predsjednicu ovoga tijela imenovana je Vesna Prčić koja je i do sada obnašala tu dužnost.

27.

U Osijeku je predstavljen projekt „Digitalizacija baštinskih knjižnih fondova: naša nužnost i obveza“, koji je dobio sredstva na natječaju digitalne i javne humanistike europskog digitalizacijskog konzorcija DARIAH-EU a u čijoj realizaciji sudjeluje više obrazovnih, znanstvenih i kulturnih ustanova u Osijeku, kao i Franjevački samostan u Subotici i Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata.

29.9.-2.10.

Dugometražni igrani film „Most na kraju svijeta“ redatelja Branka Ištvančića prikazan je u selekciji 3. izdanja međunarodnog festivala Olhares do Mediterrâneo (Cinema no feminino) koji je održan u Lisabonu u Portugalu.

30.

U okviru kazališnog festivala amaterskih kazališta „Svratište u pozorište“ na sceni Kulturno obrazovnog centra u Šidu glumci „Nove scene“ iz Vinkovaca (Hrvatska) odigrali su predstavu „Teštament“.

HKC „Bunjevačko kolo“ u Bitoli

Članovi folklornog odjela HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice sudjelovali su na Međunarodnom dječjem festivalu folkloru u Bitoli (Makedonija) sa skupinama iz Makedonije, Bugarske, Rumunjske, Poljske i Srbije.

LISTOPAD, 2016.

1.

U HKC-u „Bunjevačko kolo“ u Subotici održana je radionica povezivanja „svilenih marama“.

1.

Folklorni ansambl HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice nastupio je u Čepinu, u sklopu manifestacije 16. Čepinskih suncokreta.

1.
Članovi UBH-a „Dužijanča“ iz Subotice osvojili su prvu nagradu u natjecanju u branju kukuruza održanom u Crnoj Bari, u konkurenciji 20 ekipa.

1.
Članovi mješovite klape i tradicionalnog vokalno-instrumentalnog sastava HKPD-a „Jelačić“ iz Petrovaradina nastupili su u Klanjcu u Hrvatskoj te sudjelovali na tribini „Bez granica“ organiziranoj u okviru manifestacije „Zahvala jeseni u Klanjcu“.

2.
Jubilarni 50. Bitef završen je predstavom riječkog Hrvatskog narodnog kazališta Ivana pl. Zajca pod nazivom „Nad grobom glupe Europe“ u režiji Sebastijana Horvata.

5.-6.
OŠ „Matija Gubec“ iz Tavankuta sudjelovala je na 28. Smotri učeničkih zadruga u Zadru.

5.-8.
U okviru IV. Međunarodnog festivala dokumentarnog filma „Srem film fest“ u 10 mjesta u Srbiji i Hrvatskoj prikazano je 60 filmova iz 31 zemlje.

6.
U povodu 25 godina postojanja *Hrvatskog glasnika* u Mađarskoj, u Budimpešti je održana konferencija „Brendiranje narodnosnih tjednika“ na kojoj je između ostalih izlaganje imala i glavna urednica *Hrvatske riječi* iz Subotice dr. Jasminka Dulić.

6.-8.
XV. Dani Balinta Vujkova – dani hrvatske knjige i riječi, započeli su programom za djecu nazvanom „Narodna književnost u školi“ koji je okupio oko 400 djece iz vrtića i škola iz Sonete i Subotice s okolicom gdje se nastava odvija na hrvatskom jeziku ili uče predmet hrvatski jezik s elementima

nacionalne kulture. Tom prigodom su predstavljene i dvije knjige: *Šta na srcu to na jeziku* Balinta Vujkova i *Svi na noge, svi u trk!* Ivana Balenovića dok su predstavu za djecu „Vrijeme je za bajku“ izveli glumci Dječjeg kazališta „Branka Mihaljevića“ iz Osijeka. Istoga dana navečer u Hrvatskoj čitaonici je održan Književni salon na temu „Suvremena hrvatska duhovna lirika u Vojvodini“.

Drugog dana je u čitaonici Gradske knjižnice održano savjetovanje na temu „Književnost za djecu na manjinskim jezicima u Vojvodini“ uz sudjelovanje predstavnika nacionalnih manjina. U okviru multimedijalne večeri u Velikoj vijećnici Gradske kuće dodijeljena je nagrada za životno djelo na području književnosti „Balint Vujkov Dida“ književnici Ljubici Kolarić Dumić. Iste večeri nagrada Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata „Emerik Pavić“ za najbolju knjigu u 2015. dodijeljena je knjizi *Ban Jelačić od Petrovaradina do Beča* dok je trijenalna nagrada „Tomo Vereš“ za najbolju knjigu u području znanosti i publicistike 2012. – 2015. pripala knjizi *Bunjevci u vremenskom i prostornom kontekstu*. U programu je sudjelovao Pjevački zbor „Odjek“ Zajednice Hrvata „Ilija Okrugić“ iz Zemuna. U pratećem programu XV. Dana Balinta Vujkova položeni su vijenci na bistu Balinta Vujkova te je priredena izložba knjiga za djecu na manjinskim jezicima i izložba knjiške produkcije Hrvata u Vojvodini 2015./2016. Posljednjeg dana je u Art kinu „Lifka“ prikazan film „Vlak u snijegu“. XV. Dani Balinta Vujkova održani su u organizaciji Hrvatske čitaonice, a u surorganizaciji Gradske knjižnice Subotica te logističku potporu Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata

6.-9.
U okviru programa „Večer hrvatskog filma i novih medija“, kao dio velike svehrvatske manifestacije „Noć hrvatskog filma i novih medija“ u Monošto-

ru, Sonti, Đurđinu i Maloj Bosni djeci koja nastavu pohađaju na hrvatskom jeziku ili slušaju predmet hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture prikazan je film „Šegrt Hlapić“. Istim povodom u Subotici je u Art kinu „Lifka“ održana projekcija dugometražnog igranog filma za djecu „Vlak u snijegu“ te filmova „Slamarke divojke“, „Poezija i revolucija“, „Ničija zemlja“ i „Ciguli Miguli“. Program je u Vojvodini realiziran u suradnji sa Zavodom za kulturu vojvođanskih Hrvata.

6.-9.

Na IX. Festivalu nošnje, nakita i oglašnja „Biserna grana“ održanom u Futogu, nošnju Hrvata iz Srbije predstavili su HKPD „Silvije Stahimir Kranjčević“ iz Berega i Nada Sudarević iz Subotice. Stručni žiri jednoglasno je za najljepšu nošnju odabrao nošnju Hrvata Šokaca iz Berega.

7.

Predstavnik Hrvatskoga nacionalnog vijeća Darko Baštovanović sudjelovao je na okruglom stolu „Vojvođanski multikulturalizam“ u Novom Sadu.

8.

Knjiga poezije *Povratak iskonu* s. Blaženke Rudić, podrijetlom s Bikova, predstavljena je u Pastoralnom centru Augustinianum u Subotici. Knjiga je tiskana u sunakladi Katoličkog društva „Ivan Antunović“ iz Subotice i Kongregacije svetih Anđela Čuvara sestara dominikanki, a prigodom 800 godina utemeljenja dominikanskoga reda.

8.

Folklorni odjel HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice, nastupili su u Vukovaru, na „Danima Udruge hrvatskih branitelja Sajmište“.

8.

Na jubilarnom 30. susretu dječjih župnih zborova „Zlatna harfa“ održanom u katedrali bazilici svete Terezije Avil-

ske u Subotici nastupilo je oko 350 djece iz 13 župa Subotičke biskupije. Susretu je prethodila zajednička misa.

8.

U organizaciji KUDH-a „Bodrog“ iz Monoštora održana je manifestacija „Ususret Zavitnom danu“ na kojoj su uz organizatore nastupili i gosti iz Hrvatske, Muška pjevačka skupina „Baje“ iz Ivanovca i KUD „Ivan Filipović“ iz Velike Kopanice.

8.

U okviru kazališnog festivala amaterskih kazališta „Svratište u pozorište“ na sceni Kulturno obrazovnog centra u Šidu Kazalište „Besa“ s Visa (Hrvatska) izvelo je predstavu „Predrekmen“.

9.

U organizaciji Udruge „Lijepa naša“ u Stubičkim Toplicama je održana 25. Svehrvatska smotra „Dani kruha, dani zahvalnosti za plodove zemlje 2016.“ na kojoj je sudjelovalo 50-ak škola iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Mađarske i Srbije, među kojima su bili i učenici osnovnih škola „Vladimir Nazor“ iz Đurđina, „Ivan Goran Kovačić“ iz Sonte i „Bratstvo i jedinstvo“ iz Bezdana.

10.

HKUPD „Stanislav Prepek“ iz Novog Sada organiziralo je novu kulturnu manifestaciju pod nazivom „Prepekova jesen“ na kojoj je predstavljena zbirka kratkih priča *Prepekova jesen 2016.* pristiglih na istoimenu natječaj. Tom prilikom uručena je nagrada Denisu Peričiću za priču „Znaci“ koju je žiri proglasio najboljom na natječaju. Osim domaćina, u kulturno-umjetničkom programu nastupila je operna diva iz Trogira Antonija Mirat, uz pratnju pijanistice Marine Mikić.

12.

Na znanstvenom kolokviju „Hrvati kao manjina u okolnim zemljama: Povijest,

položaj, izazovi“, održanom u povodu obilježavanja 25. obljetnice osnutka Instituta „Ivo Pilar“, u Gradskom muzeju u Vukovaru, priređena je posebna sesija posvećena Hrvatima u Srbiji na kojoj su između ostalih govorili dr. sc. Mario Bara, ravnatelj Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata Tomislav Žigmanov i politolog Darko Baštovanović iz Hrvatskog nacionalnog vijeća.

12.-15.

Na 41. Skupštini Hrvatskoga knjižničarskoga društva održanoj u Primoštenu, među 280 knjižničara iz cijele Hrvatske i inozemstva bile su i djelatnice Gradske knjižnice Subotica – Bernadica Ivanković i Nevena Mlinko. One su imale izlaganje „Knjižnica kao prostor flanerije“ gdje su predstavile rad Čitateljskog kluba „Flâneuri“ koji djeluje na hrvatskom jeziku.

14.-15.

Književnik i ravnatelj Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata Tomislav Žigmanov sudjelovao je na 14. pulskim danima eseja s temom „Temeljne odrednice i značajke hrvatske književnosti u Vojvodini“.

15.

Članovi UBH-a „Dužijanča“ iz Subotice osvojili su prvu nagradu u natjecanju u branju kukuruza održanom u Novom Orahovu, u konkurenciji 16 ekipa.

15.

Prvi ansambl folklorša HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice gostovao je u Velimirovcu kod Našica na 17. sijelu uz tamburicu u organizaciji mjesnog KUD-a „Tamburica“.

15.

U Plavni su održani VIII. Dani A. G. Matoša i dr. Josipa Andrića, manifestacija koju organizira HKUPD „Matoš“ iz Plavne. Na svečanoj akademiji „U čast velikana – Antuna Gustava Matoša, Josipa Andrića i Pere Tumbasa Haje“

knjigu *Moj kutak sriće*, nedavno preminule članice udruge Tonke Šimić, predstavila je Katarina Čeliković. Osim domaćina, u programu su sudjelovali UG „Tragovi Šokaca“ iz Bača i Komorni sastav tamburaškog orkestra HGU-a „Festival bunjevački pisama“ sa solistima. Svečanoj akademiji prethodile su tamburaška i recitatorska radionica za djecu.

15.

U organizaciji HKPD-a „Matija Gubec“ iz Tavankuta, a u suradnji s Galerijom Prve kolonije naive u tehnici slame, OŠ „Matija Gubec“ i Voćarskom zadrugom „Voćko“ u Tavankutu je održan VI. Festival voća. U kulturno-umjetničkom programu nastupili su članovi folklornih sekcija HKPD-a „Matija Gubec“ i Bunjevačkog kulturnog centra iz Tavankuta, a otvorena je i izložba fotografija fotografske sekcije OŠ „Matija Gubec“ pod nazivom „U očima djeteta“ koju su pod mentorstvom fotografa Augustina Jurige izradila djeca.

15.

U sklopu četvrte sezone projekta „Subotica Express“, koji povezuje nezavisne umjetnike i scene Subotice i Zagreba, nakon nastupa subotičkih autora prije tjedan dana u Zagrebu, u Omladinskom klubu „Skladište“ u Subotici gostovali su umjetnici iz Zagreba.

15.

Gostovanjem „Draft teatra“ iz Tuzle s predstavom „Đe sam ja tu“, otvoren je Dramski memorijal „Antun Aladžić“ u Lemešu, koji okuplja amaterske kazališne skupine.

16.

Svetom misom u crkvi svetog Jurja u Petrovaradinu i svečanom akademijom u amfiteatru SPENS-a u Novom Sadu proslavljen je praznik hrvatske zajednice u Srbiji, Dan rođenja bana Josipa Jelačića. U programu su sudje-

lovali članovi HKPD-a „Jelačić“ i recitatori.

17.

U okviru programa VIII. Dana A. G. Matoša i dr. Josipa Andrića, manifestacije koju organizira HKUPD „Matoš“ iz Plavne, u prostorijama mjesne škole članovi Dječje dramske skupine HKC „Bunjevačko kolo“ iz Subotice izveli su predstavu „Velika tvornica riječi“ u režiji Nevene Mlinko.

21.-22.

U organizaciji Znanstvenog zavoda Hrvata u Mađarskoj, u suorganizaciji s Odsjekom za kroatistiku Instituta za slavistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Pečuhu, Zavodom za kulturu vojvođanskih Hrvata i Regionalnim centrom Mađarske akademije znanosti, u Pečuhu je održan XIII. Međunarodni kroatistički znanstveni skup koji je okupio 80-ak kroatista i slavista, te znanstvenika drugih profila iz desetak zemalja. Kao predstavnici zajednice vojvođanskih Hrvata izlaganja su imali Katarina Čeliković, Klara Dulić, Tomislav Žigmanov i Stevan Mačković.

21.-22.

HKUD „Vladimir Nazor“ iz Sombora organizirao je VII. Međunarodnu smotru amaterskih dramskih društava. Osim domaćina koji su izveli predstavu „Žensko pitanje“ Fadila Hadžića, u režiji Ljiljane Tomić Markovinović, nastupili su i gosti iz Hrvatske: KUD „Đeram“ iz Viljeva s predstavom „Svakom u životu jednom krene“ Danka Ronte i Pučko kazalište Ogranka seljačke sloge Buševac koji su izveli predstavu „Moderno doba“ Ivana Rožića.

22.

Na poziv HKPD-a „Jelačić“ iz Petrovaradina u crkvi sv. Jurja u Petrovaradinu koncert su priredili mješoviti pjevački zbor župe sveti Stjepan I., papa i mučenik iz Starog Grada na Hvaru.

22.

Muška pjevačka skupina „Bodroški bećari“ KUDH-a „Bodrog“ iz Monoštorra sudjelovala je na 44. Saboru narodnog stvaralaštva Srbije u Valjevu.

22.-23.

Slikari HLU-a „Cro art“ iz Subotice sudjelovali su na likovnoj koloniji u Surčinu koju je organizirala Hrvatska čitaonica „Fischer“ i vlč. Marko Kljajić, pokrovitelj ovog događanja.

23.

Župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije u Zemunu bila je peti put zaredom domaćinom Ekumenskih susreta zborova crkvenog pjevanja na kojem je sudjelovalo šest crkvenih zborova, među kojima i mješovita pjevačka sekcija HKPD-a „Jelačić“ iz Petrovaradina.

25.

U okviru VI. Dramskog memorijala „Antun Aladžić“ u Lemešu nastupili su glumci dječjeg dramskog odjela HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice odigravši predstavu „Velika tvornica riječi“ u režiji Nevene Mlinko.

25.-26.

U povodu obilježavanja 40. obljetnice rada Subotički tamburaški orkestar održao je dva svečana koncerta u Velikoj vijećnici Gradske kuće na kojem su sudjelovali mnogobrojni gosti, kako nekadašnji članovi orkestra tako i drugi koji su proteklih godina nastupali s njima.

27.

U subotičkoj Gradskoj knjižnici „Savjet za misaono obilježavanje djela Radomira Konstantinovića“ dodijelio je nagradu koja nosi ime ovog poznatog književnika i filozofa, istaknutom hrvatskom dramaturgu, književniku i publicistu Slobodanu Šnajderu za roman *Doba mjedi* i filozofu Miloradu Belančiću za djelo *Milo, mi pa mi ili po*

srpskom stanovištu. Nagrade su uručene na petu godišnjicu smrti Radomira Konstantinovića.

27.-30.

Demokratski savez Hrvata u Vojvodini bio je domaćin seminara sekcije slavenskih manjina FUEN – Federal Union of European Nationalities koji je održan u Subotici i drugim mjestima u Vojvodini gdje žive Hrvati: Tavankutu, Petrovaradinu i Baču. Seminaru su prisustvovali koruški Slovenci, Česi iz Hrvatske i Slovačke, Srbi iz Hrvatske, Rusini iz Ukrajine, Lemki iz Poljske te Lužički Srbi iz Njemačke.

28.

Izložba „Ilustrirani tjednici i filmovi“ slikara, pisca i redatelja Željka Kipke iz Hrvatske otvorena je u Galeriji „Dr. Vinko Perčić“ u Subotici.

28.

U okviru projekta „Pjesnički most“ u čitaonici Gradske knjižnice Subotica održana je pjesnička večer i druženje pjesnika Siska i Subotice.

28.

Književnik Ratko Bjelčić iz Siska posjetio je Osnovnu školu „Matko Vuković“ u Subotici i razgovarao s učenicima.

28.

Dramski odjel HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice gostovao je u Oriovcu (Hrvatska) s predstavom „Č’a Grgina huncutarija“ na poziv bratskog društva, mjesnog KUD-a „Luka Ilić Oriovčanin“.

29.

HKUD „Vladimir Nazor“ iz Sombora organiziralo je „Divojački vašar“ na kojem su prikazani modni detalji i način odijevanja djevojaka nekada i sada.

29.

Na 61. Međunarodnom sajmu knjiga u Beogradu održano je predstavljanje knjiga iz naklade NIU „Hrvatska riječ“.

29.

Predstavom „Č’a Grgina huncutarija“ u izvođenju dramskog odjela HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice završeni su 1. dani hrvatskog kazališta u BiH koje su organizirali Udruga mladih „Enter“ i Gradsko kazalište mladih Vitez.

30.

Poznati književnik, pjesnik, novinar, publicist, kulturni radnik i počasni građanin Subotice Lazar Merковиć preminuo je u 90. godini.

30.

Na 25. Festivalu tamburaških orkestara Vojvodine u Rumi nastupilo je sedam tamburaških orkestara, među kojima Subotički tamburaški orkestar i Veliki tamburaški orkestar HKPD-a „Matija Gubec“ iz Rume.

30.

VI. Dramski memorijal „Antun Aladžić“ u Lemešu zatvoren je predstavom gostujuće skupine iz Krasice (Hrvatska).

31.

Večer uočih Svih svetih, u velikoj dvorani HKC-a „Bunjevačko kolo“ u Subotici organiziran je IV. „Hollywin“, odnosno „Noć svetaca“. Nakon prigodnog predavanja mladomisnika dominikanca Ivana Marija Tomića, mladi iz župe Marija Majka Crkve i glumci Dječjeg dramskog odjela HKC-a „Bunjevačko kolo“ priredili su predstavu o životu sv. Dominika Guzmana koju je po tekstu dominikanske s. Jane režirala Nevena Mlinko.

31.

U organizaciji OŠ „Ivan Goran Kovačić“, u Sontu su svečano obilježeni Dani kruha 2016.

Proširen i renoviran vrtić

„Marija Petković Biser“ u Subotici
Zahvaljujući angažiranju župnika Marinka Stantića te financijsku pomoć

donatora proširen je i renoviran vrtić „Marija Petković Sunčica“ u Subotici.

Projekt filmske radionice za djecu dobio potporu zaklade „Adris“

Projekt Udruge za audiovizualno stvaralaštvo „Artizana“ iz Zagreba naslovljen „Kad se male ruke slože – filmska radionica za djecu i mlade u zajednici Hrvata iz Vojvodine“ dobio je sredstva na ovogodišnjem natječaju Zaklade „Adris“, najveće korporativne zaklade u ovom dijelu Europe.

Proširen hrvatski program na Radio Novom Sadu

Proširen je program na hrvatskom jeziku koji se emitira na Radiju Novi Sad s dosadašnjih pola sata na sat vremena tjedno. Za realizaciju emisija sada je angažirana nezavisna produkcija – Udruge novinara „Cro-info“ iz Subotice.

Antologija pjesništva Hrvata u Vojvodini

U nakladi NIU „Hrvatska riječ“ iz Subotice objavljena je nova knjiga *U beskrajima zemlje i neba – antologija pjesništva Hrvata u Vojvodini na prijelazu tisućljeća* koju je priredio Tomislav Žigmanov.

Natječaj za „Najlipšu pismu“ na ikavici

HKD „Vladimir Nazor“ iz Stanišića raspisalo je Natječaj za „Najlipšu pismu“ na ikavici hrvatskih pjesnika koji žive ili su rođeni u Srbiji.

Nova knjiga Julijane Adamović

Julijana Adamović, književnica koja je rođena u Baču a živi i radi u Vukovaru, objavila je novu knjigu pripovijedaka *Glineni anđeli*.

Književni natječaj „Za lipu rič“

KPZH „Šokadija“ iz Sonte je u povodu manifestacije „Šokačko veče 2016.“ raspisala Književni natječaj „Za lipu rič“ na koji se mogu prijaviti autori s

do sada neobjavljenim pjesmama, pisanim dijalektom hrvatskog jezika, šokačkom ikavicom.

Objavljen roman Siniše Božulića

U nakladi novosadskog „Prometeja“ objavljen je roman *Rat prvi, drugi, treći...* autora Siniše Božulića iz Novog Sada.

Nova knjiga pjesama Tomislava Ketiga

U nakladi Matice hrvatske iz Zagreba objavljena je knjiga pjesama *Razgovori s Usudom* novosadskog književnika Tomislava Ketiga.

STUDENI, 2016.

4.

U organizaciji Hrvatske čitaonice iz Subotice u Gradskoj knjižnici je održana XV. Pokrajinska smotra recitatora na hrvatskom jeziku na kojoj je nastupilo 90-ak najboljih recitatora iz cijele Vojvodine.

4.

Predsjednica UG-a „Urbani Šokci“ iz Sombora Marija Šaremešić sudjelovala je u Vinkovcima na znanstveno-kulturnoj manifestaciji „Šokačka rič 14“ gdje je s dr. sc. Ljiljanom Kolenić iz Osijeka govorila o slavonskom dijalektu izvan hrvatskih državnih granica „Pozdravi i odzdravi u Monoštoru“. Tijekom ove manifestacije predstavljena je i knjiga pjesama Josipa Dumendžića Meštra iz Bođana *Svitanje ri(je)či*, tiskana u nakladi Zajednice amaterskih kulturno-umjetničkih djelatnosti Vukovarsko-srijemske županije.

4.

Hrvatska matica iseljenika je u Zagrebu organizirala 22. Forum hrvatskih manjina na temu „Mladi u hrvatskim manjinskim zajednicama – sadašnjost i perspektiva“ na kojem su izlaganja

imali i predstavnici hrvatske zajednice u Srbiji.

4.

U okviru kazališnog festivala amaterskih kazališta „Svratište u pozorište“ na sceni Kulturno obrazovnog centra u Šidu glumci „Scene Sisak“ iz Siska (Hrvatska) odigrali su predstavu „Na pučini“.

5.

U organizaciji HKPD-a „Jelačić“ iz Petrovaradina u amfiteatru novosadskog SPENS-a članovi Hrvatskog obrtničkog, radničkog i kulturno-umjetničkog društva „Golub“ iz Bjelovara izveli su šaljivi kuplet „Slatki jadi gospojice Karoline“.

6.

Glumci dramskog odjela HKC-a „Bunjevačko kolo“ izveli su predstavu „Č’a Grgina huncutarija“ u Velikoj dvorani Centra.

6.

Članovi Tamburaškog orkestra HGU-a „Festival bunjevački pisama“ i gajdaš Augustin Žigmanov iz Subotice nastupili su na otvorenju 17. Smotre likovnih umjetnika amatera Vojvodine koja je upriličena u Kongresnom centru Velike terase na Paliću.

6.

Novi glavni i odgovorni urednik Katoličkog lista *Zvonik* postao je vlč. Siniša Tumbas Loketić.

6.

Gradsko kazalište Beli Manastir iz Hrvatske nastupilo je s predstavom „Novac moje krvi“ u okviru kazališnog festivala amaterskih kazališta „Svratište u pozorište“ na sceni Kulturno obrazovnog centra u Šidu.

7.

Jesenska izložba slika članova Likovnog odjela HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz

Subotice otvorena je u Galeriji Otvorenog sveučilišta u Subotici.

7.-12.

Dokumentarni film „Od zrna do slike“ redatelja Branka Ištvančića odabran je od pristiglih 1342 filma iz raznih zemalja svijeta kao finalist programa Arica Nativa Rural Film Festivala koji se održava u Čileu.

8.

Knjige *Franjevačka crkva i samostan sv. Mihovila u Subotici* te *Hrvatski glas iz Vojvodine*, objavljene u nakladi subotičke udruge Hrvatska nezavisna lista predstavljene su u Vukovaru, u Pastoralnom centru sv. Bono u okviru Franjevačkog samostana.

9.

U okviru projekta Gradske knjižnice Subotica „Svjedočanstvo tamburaške pismenosti s početka 20. stoljeća – digitalizacija“ prof. Vojislav Temunović održao je radionicu za članove HGU-a „Festival bunjevački pisama“ o zapisivanju nota uz pomoć računalnog glazbenog programa.

9.-12.

Studenti etnologije i kulturne antropologije Filozofskog fakulteta u Zagrebu nastavili su kontrolno istraživanje tradicijske baštine šokačkih Hrvata u Bačkoj u okviru kolegija „Prakse terenskog istraživanja“. Tom prigodom su studenti Odsjeka za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu na XLIII. znanstvenom kolokviju Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata održanom u Plavni predstaviti rezultate dosadašnjih istraživanja.

10.

Predstavnici hrvatske zajednice u Srbiji – predsjednik Hrvatskog nacionalnog vijeća Slaven Bačić, predsjednik Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini i narodni zastupnik Tomislav Žigmanov,

te posebna savjetnica predsjednika HNV-a Jasna Vojnić predstavili su društveni položaj hrvatske zajednice u Srbiji – Vojvodini, probleme, izazove i potrebe na sjednici Izvršnog odbora Hrvatske zajednice županija, koordinacijskog tijela u kojoj sudjeluju župani svih županija u Hrvatskoj i predstavnik Grada Zagreba, održanoj u Vukovaru.

10.

Melinda Šefčić, umjetnica nove hrvatske scene, podrijetlom iz Subotice, sudjelovala je na 33. salonu mladih pod nazivom „Troškovnik“.

11.

Melita Bašić Palković iz Subotice, studentica IV. godine Poljoprivrednog fakulteta u Osijeku, osvojila je Zlatnu medalju na natjecanju u pisanju studentskih poslovnih planova pod nazivom „Budi uzor“ koje je održano u Zagrebu u sklopu sajma „Interliber“, u paviljonu za inovacije.

12.

Ravnatelj Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata u Subotici Tomislav Žigmanov održao je izlaganje na svečanoj akademiji koju je hrvatska samouprava Grada Baje organizirala u povodu 330 godina doseljenja bunjevačkih Hrvata na područje Bačke.

12.

Na manifestaciji svih udruga šokačkih Hrvata pod nazivom „Šokci i baština – Od kroz god!“ održanoj u Domu kulture u Monoštoru nastupile su šokačke udruge iz Monoštora, Vajske, Plavne, Bača, Sombora, Sonte, Berega te gosti iz Subotice i Zemuna.

12.

U organizaciji Zajednice Hrvata Beograda „Tin Ujević“ u beogradskom Domu omladine upriličen je zajednički nastup domaćina i gostiju članova Srpskog kulturnog društva „Prosvjeta“ iz Splita.

12.-13.

OŠ „Matija Gubec“ iz Tavankuta ugoštila je učenike i mentore učeničkih zadruga osnovnih i srednjih škola iz 18 županija i Grada Zagreba priredivši im radionice i obilazak Tavankuta i Subotice.

12.-15.

Kao pobjednici Nacionalnog kviza za poticanje čitanja Ivan Skenderović iz Tavankuta i David Kozma iz Subotice boravili su na završnoj priredbi i izvlačenju nagrada Kviza „Čitam 100 na sat“ koji su organizirale Knjižnice grada Zagreba, a u Subotici ga provela Gradska knjižnica Subotica.

13.

U povodu obilježavanja 40. obljetnice svojega rada, Subotički tamburaški orkestar održao je koncert u Vinkovcima, u dvorani Gradskog kazališta „Joza Ivakić“, u sklopu Dana Hrvatske matice iseljenika u Vukovarsko-srijemskoj županiji.

14.

Na međunarodnom fotografskom natjecanju koji je raspisala Udruga Hrvatsko-talijanski mozaik iz Rima, u suradnji s Državnim uredom za Hrvate izvan Republike Hrvatske, Ana Francišković iz Subotice osvojila je prvo mjesto. Kao nagradu primila je fotoaparat u vrijednosti od 5.000 kn.

15.

Knjižničarska savjetnica Katarina Čeliković, voditeljica Zavičajne knjižnice Biblioteka Croatica Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata održala je izlaganje na temu „U službi hrvatske riječi i knjige“ u okviru tradicionalnog „Informativnog utorka“, koji za školske knjižničare organizira Razvojna matična služba Gradske i sveučilišne knjižnice u Osijeku.

15.

Na sjednici Upravnog odbora NIU

„Hrvatska riječ“ donesena je odluka o imenovanju Ivana Ušumovića, diplomiranog ekonomista, za direktora ove ustanove od 1. siječnja 2017. godine.

16.

U okviru „International piano festa“, koji je u organizaciji udruge „Electe“ održan u Subotici nastupila je i pijanistica iz Hrvatske Tonja Čuić.

17.

Predstavnici Školske knjige Zagreb i ravnatelj dviju škola iz Hrvatske posjetili su Hrvatsko nacionalno vijeće kako bi se upoznali s postojećim problemima u obrazovanju. Tom prigodom su u OŠ „Vladimir Nazor“ u Đurđinu uručili donaciju knjiga i plakata na hrvatskom jeziku.

17.-18.

Legendarna jugoslavenska i hrvatska pop zvijezda Zdenka Kovačiček nastupila je uz grupu „Tajm“ u Novom Sadu, a narednog dana u Beogradu.

17.-19.

Desetero učenika srednje Politehničke škole iz Subotice koji nastavu slušaju na hrvatskom jeziku boravili su u posjetu Karlovcu, gdje ih je ugostila Mješovita industrijsko-obrtnička škola Karlovac u okviru projekta „Subotica u Karlovcu“, međunarodne suradnje škola iz Hrvatske sa školama i drugim ustanovama u inozemstvu koje provode obrazovanje pripadnika hrvatske manjine.

18.

Članovi KUDH-a „Bodrog“ iz Monoštora su u okviru manifestacije „Divanim šokački“ kroz riječ, pjesmu i običaje dočarali nekadašnju žetvu. Kao gosti nastupili su pjesnici iz Sombora i Sonite te članovi HKPD-a „Silvije Strahimir Kranjčević“ iz Berega.

19.

Udruga „Naša djeca“ iz Subotice i Hr-

vatska katolička udruga za zaštitu prava djece i mladeži „Stopa“ su u velikoj dvorani HKC-a „Bunjevačko kolo“ organizirali večer pod nazivom „Tu smo za vas“ kako bi obilježili 15 godina od ponovnog uspostavljanja nastave na hrvatskom jeziku u Srbiji, te 10 godina Ljetne škole duhovnosti i kulture, koja se održava u različitim mjestima na Hrvatskom primorju. Tom prigodom premijerno je prikazan kratkometražni film „Rič“, snimljen prema stihovima pjesme „Saranijo bi je ko caricu“ Milovana Mikovića.

19.

U Sonti je održana manifestacija „Šokačko veče 2016“. Osim folklorne i dječje sekcije organizatora i domaćina, KPZH-a „Šokadija“ iz Sonite te lokalnih udruga kulture, na manifestaciji su nastupili i gosti HKUD „Vladimir Nazor“ iz Sombora, KUDH „Bodrog“ iz Monoštora te KUU „Prigorec“ iz Sesevskog Kraljevca u Hrvatskoj. Tijekom večeri proglašena je i pobjednička pjesma s natječaja „Za lipu rič“ koju je osvojio Ivan Andrašić za pjesmu „Lik za tugu“.

19.

U okviru „Europske noći kazališta“ u Dječjem kazalištu „Trešnja“ u Zagrebu izvedena je prva opera za djecu „Šumska kraljica“ koju je 1919. godine za dječje izvođače uglazbio petrovaradinski skladatelj Franjo Štefanović. U organizaciji HKPD-a „Jelačić“ iz Petrovaradina dječju operu izvode učenici Muzičke škole „Isidor Bajić“ iz Novog Sada.

20.

U okviru kazališnog festivala amaterskih kazališta „Svratište u pozorište“ na sceni Kulturno obrazovnog centra u Šidu glumci Satiričkog kazališta mladih iz Slavenskog Broda (Hrvatska) odigrali su predstavu „Svadbena par“.

20.

Predstavljanje CD-a Omladinskog

tamburaškog orkestra HKPD-a „Tomislav“ iz Golubinaca održano je u Kazališnoj dvorani u Staroj Pazovi.

20.

Na 13. po redu koncertu pod nazivom „U čast žrtvama Vukovara“, održanom u Županji, i ove je godine sudjelovao mješoviti pjevački zbor HKPD-a „Jelačić“ iz Petrovaradina.

20.

Žednički folklorni ogranak HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice priredio je u mjesnom Domu kulture VII. Žedničko veče folklor na kojem su osim domaćina između ostalih nastupili i HKPD „Đurđin“ iz Đurđina, HKC „Bunjevačko kolo“ iz Subotice i juniorski sastav tamburaškog orkestra HGU „Festival bunjevačkih pisama“ iz Subotice.

21.-22.

U organizaciji Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata i Hrvatskog nacionalnog vijeća, uz potporu Gradske knjižnice Subotica, Denis Kovač iz Zagreba, rodom iz Monoštoru, predstavio je svoju knjigu pjesama za djecu *Ajde mi čitaj* u subotičkom vrtiću „Marija Petković Sunčica“ i Gradskoj knjižnici Subotica te OŠ „22. oktobar“ u Monoštoru.

22.

U organizaciji Instituta za migracije i narodnosti i Hrvatske matice iseljenika, uz pokroviteljstvo Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan Hrvatske, u Zagrebu je održan okrugli stol na temu „Značaj hrvatske nacionalne manjine u Srbiji i srpske nacionalne manjine u Hrvatskoj u europskim integracijama i izgrađivanju stabilnosti na jugoistoku Europe“. Među sudionicima su bili i zastupnik u Skupštini Srbije Tomislav Žigmanov, glavna urednica tjednika *Hrvatska riječ* dr. sc. Jasminka Dulić te, predstavnik Hrvatskog nacionalnog vijeća u Srbiji politolog Darko Baštovanović.

24.

Godišnja skupština HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice održana je u Velikoj dvorani Centra.

25.

„Bitka kod Petrovaradina 1716. godine i njeno značenje za povijest Hrvata u Vojvodini“ tema je XLIV. znanstvenog kolokvija Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata koji je održan u prostorijama Zavoda u Subotici. Uvodničar je bio viši znanstveni suradnik Hrvatskog instituta za povijest iz Zagreba dr. sc. Robert Skenderović.

25.

U dvorani MKUD-a „Ady Endre“ u Stanišiću otvorena je izložba slika i skulptura članova likovne udruge „Signum art“ iz Sinja.

25.

Učenici subotičke Gimnazije „Svetozar Marković“ uspješno su riješili test znanja i plasirali se na sljedeću regionalnu razinu kviza znanja „Čitanjem do zvijezda“ za srednjoškolce. Organizatori ovoga kviza za poticanje čitanja su Hrvatska mreža školskih knjižničara, a u Subotici ga provodi Gradska knjižnica Subotica u suradnji s Hrvatskim nacionalnim vijećem.

26.

HKPD „Matija Gubec“ iz Tavankuta priredio je u fiskulturnoj dvorani OŠ „Matija Gubec“ u Tavankutu godišnji koncert folklornog odjela.

26.

HKD „Vladimir Nazor“ iz Stanišića priredio je Književno-pjevačku manifestaciju „Ikavica – govor dalmatinskih, ličkih, hercegovačkih, bosanskih, šokačkih i bunjevačkih Hrvata“ na kojoj su nastupili gosti iz Vojvodine, Sinja i Širokog Brijega. U okviru natječaja za najljepšu pjesmu pisanu na ikavici prvo mjesto pripalo je Ivanu Andrašiću iz Sonte. Tijekom dana organiziran

je i VIII. saziv Likovne kolonije „Ivan Gundić Čiso-Dalmata“ na kojoj je sudjelovalo 10 umjetnika iz Subotice, Sombora, Stanišića i Beograda.

26.

Polaganjem vijenaca na obiteljskoj grobnici bana Josipa Jelačića u Zaprešiću, izložbom, svetom misom, svečanom skupštinom te cjelovečernjim koncertom Velikog tamburaškog orkestra HKPD-a „Matija Gubec“ iz Rume u Zagrebu je obilježeno 25 godina od osnutka Zajednice protjeranih Hrvata iz Srijema, Bačke i Banata.

27.

HKD „Vladimir Nazor“ iz Stanišića organizirao je obilježavanje 71. obljetnice Savezne kolonizacije Hrvata iz Hrvatske i BiH u Vojvodinu. Uvodno predavanje o kolonizaciji održao je Ivan Karan.

27.

Tradicionalnim paljenjem prve adventske svijeće u Gradskom muzeju u Vukovaru započele su XIX. Vukovarske adventske svečanosti. Među mnoštvom blagdanskih kruhova iz cijele Hrvatske Antonija Dević prinijela je božićnjak vojvođanskih Hrvata koji je izradila Josipa Dević također iz Subotice.

27.

U Velikoj vijećnici subotičke Gradske kuće HGU „Festival bunjevački pisma“ održao je godišnji koncert.

29.

U okviru proslave dana škole „Vladimir Nazor“ iz Đurđina premijerno je prikazan spot „Moje selo Đurđin“ Srđana Simjanovića.

Nacrt Strategije obrazovanja na hrvatskom jeziku u Srbiji

Hrvatsko nacionalno vijeće je izradilo Nacrt Strategije obrazovanja na hrvatskom jeziku u Srbiji za razdoblje od

2017. – 2021. te organiziralo predstavljanje i javne rasprave u Srijemskoj Mitrovici, Tavankutu, Monoštoru, Sonti i Subotici.

Fotografije iz subotičkog arhiva na portalu Hrvatskog državnog arhiva

Odabrani dio serije fotografija pod nazivom „Albumi dr. Bele Mačašovskog“ iz Prvoga svjetskog rata iz zbirke Povijesnog arhiva u Subotici postavljene su na internetskoj stranici Hrvatskoga državnog arhiva.

HKUPD „Stanislav Preprek“ raspisao natječaj za kratku priču

HKUPD „Stanislav Preprek“ iz Novog Sada raspisao je natječaj za kratku priču za pisce iz zemlje i inozemstva koji pišu na hrvatskom jeziku.

AUTORI U OVOM BROJU

Julijana Adamović
Vladimir Arsenić
Marina Balažev
Ivan Balenović
István Beszédes
Ante Bežen
Ljerka Car Matutinović
Jasna Crnković
Katarina Čeliković
Saša Ćirić
Magdolna Danyi
István Domonkos
Klara Dulić
Ottó Fenyvesi
Katarina Firanj
Antonija Huljev
Vesna Huska
Bernadica Ivanković
Ljubica Kolarić-Dumić
Katalin Ladik
Marija Lovrić
Rajko Ljubič
Katarina Maglica
Vlasta Markasović
Ružica Miković-Žigmanov
Ivana Petrekanić Sič
Jagna Pogačnik
Strahimir Primorac
Zlatko Romić
Blaženka Rudić
Ruža Silađev
János Sziveri
Nedeljka A. Šarčević
Mario Šimudvarac
Davor Šišović
Tamara Štricki Seg
Vojislav Temunović
Robert G. Tilly
Ottó Tolnai
Gábor F. Urbán
Neven Ušumović
Ivan Vidak
Ljubica Vuković Dulić
Željka Zelić
Tomislav Žigmanov

Adresa uredništva:

Nova riječ, časopis za književnost i umjetnost
Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata
Laze Mamužića 22
24000 Subotica
Tel./fax: +381 (0)24/535-533
e-mail: ured@zkhv.org.rs

Ovaj broj časopisa *Nova riječ* tiskan je uz potporu
Ministarstva kulture i informiranja Republike Srbije
i Veleposlanstva Republike Hrvatske u Srbiji.